

Miia Saarikallio, Katri Hellsten ja Vesa-Pekka Juutilainen

Korkeakoulusta työelämään?

Väylänä ulkomainen tai kotimainen tutkinto

Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 96

KELAN TUTKIMUSOSASTO | HELSINKI 2008

Miia Saarikallio, Katri Hellsten ja Vesa-Pekka Juutilainen

Korkeakoulusta työelämään?

Väylänä ulkomainen tai kotimainen tutkinto

Sammanfattning

Från högskolan till arbetslivet?

Med utländsk eller inhemsk utbildning

Kirjoittajat

Miia Saarikallio, KTM, tutkija
Kelan tutkimusosasto
miia.saarikallio@kela.fi

Katri Hellsten, VTT, dosentti, tutkimusprofessori
Kelan tutkimusosasto
katri.hellsten@kela.fi

Vesa-Pekka Juutilainen, FM, tutkija
Kelan tutkimusosasto
vesa-pekka.juutilainen@kela.fi

Sarjan julkaisut on hyväksytty
tieteellisessä arvioinnissa.

© Kirjoittajat ja Kelan tutkimusosasto

Graafinen suunnittelu: Pekka Loiri

ISBN 978-951-669-775-1 (nid.)
978-951-669-776-8 (pdf)
ISSN 1238-5050

Vammalan Kirjapaino Oy
Vammala 2008

Tiivistelmä

Saarikallio M, Hellsten K, Juutilainen V-P. **Korkeakoulusta työelämään? – Väylänä ulkomainen tai kotimainen tutkinto**. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 96, 2008. 140 s. ISBN 978-951-669-775-1 (nid.), 978-951-669-776-8 (pdf).

Ulkomailla korkeakoulututkinnon suorittaneista suomalaisista tiedetään maassamme melko vähän. Vuosittain ulkomailla opiskelee yli 4 000 opintotuen saajaa päämääränään suorittaa korkeakoulututkinto. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää ulkomailla korkeakoulututkinnon ja kotimaassa yliopistotutkinnon vuosina 2002–2006 suorittaneiden työelämään siirtymistä. Tutkimuksessa selvitetään, mitä hyötyjä tai haittoja ulkomailla suoritetusta tutkinnosta on työmarkkinoille siirryttäessä. Tutkimusaineisto perustuu vuonna 2007 toteutettuun kyselyyn ja sisältää 858 ulkomailla korkeakoulututkinnon ja 1 502 kotimaassa yliopistotutkinnon suorittanutta. Useimmiten ulkomainen tutkinto on suoritettu Isossa-Britanniassa, Ruotsissa, Yhdysvalloissa tai Saksassa. Ulkomailla korkeakoulututkinnon suorittaneilla on useammin korkeasti koulutetut vanhemmat kuin kotimaassa opiskelleilla sekä jo ennestään kokemusta ulkomailla asumisesta. Tärkeimpiä ulkomaille lähtöön vaikuttaneita tekijöitä ovat mielenkiinto ulkomaisessa ympäristössä opiskelua kohtaan, halu parantaa kielitaitoa sekä seikkailunhalu. Useimmin ulkomaille lähdetään opiskelemaan kauppatieteitä. Tärkein opintojen rahoituslähde molemmissa ryhmissä on opintotuen opintoraha ja asumislisä. Ulkomailla tutkinnon suorittaneet nostavat useammin opintolainaa ja saavat taloudellista tukea vanhemmiltaan. Ulkomailla tutkinnon suorittaneista puolet ja kotimaassa opiskelleista noin 65 prosenttia työllistyi heti valmistumisensa jälkeen. Kolmannes ulkomailla opiskelleista ja viidennes kotimaasta valmistuneista on tarkastelujaksolla kokenut työttömyyttä. Noin 80 prosenttia vastaajista molemmissa ryhmissä oli kyselyhetkellä työssä. Määräaikaisissa työsuhteissa työskentelee erityisesti kotimaassa opiskelleista merkittävä osa vastaajista. Ryhmien välillä ei palkoissa ole juurikaan eroa. Ulkomailla opiskelleista noin neljännes ilmoittaa työskentelevänsä koulutusta vastaamattomissa tehtävissä, mikä on jonkin verran enemmän kuin kotimaassa opiskelleilla. Ulkomailla tutkinnon suorittaneista yli 40 prosenttia asui yhä kyselyhetkellä ulkomailla ja heistä monilla on ulkomaalainen puoliso. Heistä lähes 80 prosenttia uskoi asuvansa ulkomailla myös viiden vuoden kuluttua.

Avainsanat: korkea-asteen koulutus, koulutuksesta työelämään siirtyminen, ulkomailla opiskelu, työllistyminen

Sammandrag

Saarikallio M, Hellsten K, Juutilainen V-P. **Från högskolan till arbetslivet? – Med utländsk eller inhemsk utbildning.** Helsingfors: FPA, Social trygghet och hälsa: Undersökningar 96, 2008. 140 s. ISBN 978-951-669-775-1 (inh.), 978-951-669-776-8 (pdf).

Man vet relativt lite om dem som har avlagt sin högskoleexamen i utlandet. Antalet examensstuderande utanför Finland (studiestödmottagare) är ungefär 4000 årligen. Syftet med den här studien är att undersöka övergången från utbildning till arbete hos dem som har avlagt sin högskoleexamen antingen i utlandet eller i Finland under åren 2002–2006. Både fördelar och nackdelar med utländsk utbildning när man ska in på arbetsmarknaden redogörs för. Datamaterialet grundar sig på en enkät insamlad år 2007 och innehåller 858 svar av personer som har avlagt sin högskoleexamen i utlandet och 1502 svar av personer som avlagt sin examen vid ett finländskt universitet (inkl. vetenskapliga och konstnärliga högskolor). Enligt resultaten studerar man oftast i Storbritannien, Sverige, USA eller Tyskland då det gäller utlandsstudier. De som har utbildat sig i utlandet har oftare högt utbildade föräldrar och de har också tidigare erfarenhet av att bo i utlandet. De viktigaste motiven för att välja studier utomlands är intresset för studier i en utländsk miljö och viljan att förbättra språkkunskaperna. Också äventyrlust påverkade relativt ofta beslutet. I utlandet studerade man oftast ekonomi. Den viktigaste finansieringskällan för båda grupperna var studiestödets studiepenning och bostadstillägg. De som avlade sin högskoleexamen utomlands lyfte oftare studielån och fick oftare finansiellt stöd av sina föräldrar än de som studerade i hemlandet. Hälften av dem som studerade utomlands och 65 procent av dem som studerade i hemlandet var sysselsatta genast efter utexamineringen. Nästan en tredjedel av dem som avlade sin examen i utlandet och en femtedel av dem som studerade i hemlandet har varit arbetslösa i något skede under undersökningstiden. Cirka 80 procent av respondenterna i båda grupperna var sysselsatta vid tidpunkten för enkäten. En betydande andel, speciellt i den inhemska gruppen, hade tidsbundna anställningar. Det fanns bara små löneskillnader mellan grupperna. Var fjärde av dem som studerat utomlands hade ett jobb som inte motsvarar utbildningen. Andelen är något större jämfört med den inhemska gruppen. 40 procent av dem som studerat utomlands var bosatta i utlandet vid svarstiden och många av dem hade en make/maka som var född i något annat land än Finland. 80 procent av dem tror att de fortfarande kommer att bo i utlandet om fem år.

– Sammanfattning s. 112–116.

Nyckelord: utbildning på högskolenivå, övergången från skola till arbete, studier utomlands, sysselsättning

Abstract

Saarikallio M, Hellsten K, Juutilainen V-P. **From higher education to work? – A comparison of foreign and domestic pathways.** Helsinki: The Social Insurance Institution, Finland, Studies in social security and health 96, 2008. 140 pp. ISBN 978-951-669-775-1 (print), 978-951-669-776-8 (pdf).

There are few published studies about Finns who have taken a higher education degree abroad. This despite the fact that about 4,000 recipients of student financial aid study abroad every year. The purpose of this study is to examine school-to-work transition among those who took a higher education degree either abroad or in Finland during 2002–2006. The aim of the study is to find out what advantages or disadvantages a foreign degree has in terms of labour market outcomes. The data used in this study are drawn from a survey conducted in 2007 and include information about 858 foreign and 1,502 domestic graduates. According to the results of the survey, the most popular countries to study abroad are Great Britain, Sweden, the United States and Germany. Graduates from abroad more often have well-educated parents and often have prior experience of living abroad themselves. The most frequently given reasons for choosing to study abroad were interest in studying abroad, improving language skills and even a love of adventure. Most typically, graduates from abroad have studied business and administration. For both research groups, the most important source of financing their study was student financial aid (study grants and housing supplements). Graduates with a foreign degree are more likely to have taken out a student loan than domestic graduates. They also receive more financial support from their parents. Half of those who graduated abroad and 65 per cent of those who graduated from Finland were employed upon graduation. One third of graduates from abroad and one fifth of domestic graduates experienced unemployment during the research period. A majority (80%) of respondents in both research groups were employed at the time of the survey. A notable part of domestic graduates work under temporary employment contracts. There are no great differences in wages among the two groups. One quarter of graduates with a foreign degree state that there is a mismatch between the skills they possess and the skills required at work (over-education), which is somewhat more than the corresponding share among domestic graduates. More than 40 per cent of graduates with a foreign degree were still living abroad at the time of the survey and most of them had a foreign spouse. Almost 80 per cent of them believe that they will be living abroad in five years' time.

Key words: higher education, school-to-work transition, study abroad, employment

Alkusanat

Ulkomailla korkeakoulututkinnon suorittaneista suomalaisista tiedetään varsin vähän. Ulkomailla opiskelee vuosittain yli 4 000 opintotuen saajaa päämääränään suorittaa korkeakoulututkinto. Kesäkuussa 2004 käynnistyi pohjoismaisten opintotukiviranomaisten yhteistyöprojekti, jonka tarkoituksena oli ensimmäisessä vaiheessa kartoittaa Pohjoismaiden ja itsehallintoalueiden opiskelijaliikkuvuutta, ulkomailla opiskelua ja opintotuen merkitystä opiskelijaliikkuvuudelle. Tulokset koottiin yhteisraporttiin (Wreber ja Björk 2006). Käsillä oleva tutkimusraportti on osa yhteistyöprojektin seuraavaa vaihetta, jonka tarkoituksena oli kyselytutkimuksen keinoin selvittää, ketkä lähtevät ulkomaille opiskelemaan ja miten ulkomailla korkeakoulututkinnon suorittaneiden työelämään siirtyminen on sujunut. Mukana ovat Suomen lisäksi olleet Islanti, Norja, Tanska ja Färsaarten autonominen alue. Tämän raportin tulokset koskevat Suomen osahanketta ja perustuvat keväällä 2007 kerättyyn kyselyaineistoon.

Hankkeen toteuttamista on edistänyt laaja joukko ihmisiä. Kyselylomake on laadittu yhdessä pohjoismaisen projektiryhmän jäsenten kanssa. Lisäksi olemme saaneet asiantuntevia kommentteja Suomen kyselylomakkeeseen sekä Kelasta että talon ulkopuolelta Irma Garamilta Kansainvälisen henkilövaihdon keskukselta CIMOsta. Hankkeen suunnitteluvaiheessa järjestettiin ideariihi, johon osallistuneita kiitämme. Korvaamattomana apuna erityisesti kyselyn kenttävaiheessa on ollut Kristiina Gyllenbögel, joka suunnitteli myös kyselyn muistutuspostikortit. Internet-lomakkeen ulkoasun on suunnitellut Petra Niilola. Lisäksi kaikille kyselylomakkeen testaajille ja postitukseen osallistuneille osoitamme lämpimät kiitokset – teidän ansiostanne valtaisa postitusurakka sujui mukavasti. Haluamme myös kiittää Timo Pitkosta, Kari Vainiota, Jukka Kaipaista ja muita aineiston poimintaan osallistuneita Kelan atk-keskuksesta. Tutkimusraportin käsikirjoitusta ovat kommentoineet Eva Österbacka, Olli Kangas, Mikko Niemelä, Pentti Takala ja Ilpo Lahtinen sekä kaksi nimetöntä refereetä. Raportin ruotsinkielinen yhteenveto on käännetty Scandix käännökset Oy:ssä. Ruotsinkielisen tiivistelmän kielentarkistuksen on tehnyt Jens Engberg ja englanninkielisen tiivistelmän Harri Lipiäinen, molemmat Kelasta. Kyselylomakkeiden kääntämisessä ovat olleet suureksi avuksi Johanna Blom Kelasta sekä kaksi ulkopuolista käännöstoimistoa. Kelan tutkimusosaston julkaisutoimituksen henkilökunta, erityisesti Tarja Hyvärinen ja Maini Tulokas, on antanut korvaamatonta apua tutkimusraportin kieli- ja ulkoasun parantamisessa sekä moninaisissa muissa käytännön asioissa. Suuret kiitokset yhteistyöstä ja avusta.

Tätä tutkimusta ei olisi olemassa ilman kyselyyn vastanneita, Suomessa ja ulkomailla. Lämpimät kiitokset teille kaikille!

Helsingissä toukokuussa 2008

Tekijät

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	9
2 KORKEAKOULUSTA TYÖELÄMÄÄN SIIRTYMINEN	14
2.1 Koulutus ja työura.....	14
2.2 Aikaisemmat tutkimukset	17
3 TUTKIMUSASETELMA JA AINEISTOT	23
3.1 Tutkimusongelman täsmennys	23
3.2 Tutkimusaineisto ja menetelmät	24
4 KOULUTUSVÄYLILTÄ TYÖELÄMÄÄN	32
4.1 Kotimaahan vai ulkomaille opiskelemaan?	32
4.2 Opiskelu	39
4.2.1 Opintojen rahoitus ja ulkomailta opiskelevien suomalaisten määrä	43
4.2.2 Opintotuki herättää tunteita	50
4.2.3 Valmistuminen	54
4.3 Työelämän ihanuus ja kurjuus	59
4.3.1 Työnhaku	59
4.3.2 Onnistuneesti työelämään vai koulunpenkiltä kortistoon?.....	68
4.3.3 Sijoittuminen – kyselyhetken työllisyydestä	78
4.3.4 Palkka	83
4.3.5 Työn ja koulutuksen vastaavuus.....	88
4.3.6 Kannattiko?	93
4.3.7 Laadukasta työelämää?	95
4.3.8 Kansainvälistä työtä ja lisäopiskelua.....	98
4.4 ”Brain drain” vai ”brain train” eli jäävätkö ulkomailta opiskelleet sille tiellensä?	101
5 YHTEENVETO	106
6 SAMMANFATTNING	112
KIRJALLISUUS	117
LIITTEET	123
Liite 1. Kyselylomake.....	124
Liite 2. Kyselykutsu.....	137
Liite 3. Muistutuspostikortti.....	138
Liite 4. Ensimmäinen valmistumisen jälkeinen työskentelymaa	139
Liite 5. Vastaajien nykyinen asuinmaa, mikäli muu kuin Suomi.....	140

1 JOHDANTO

- ”Selvitys: Yliopistokoulutus on taloudellisesti hyvä sijoitus” (HS 21.11.2003)
- ”Korkea koulutus ei kannata läheskään aina” (HS 12.11.2006)
- ”Uraputki alkaa usein jo ennen valmistumista” (HS 14.3.2002)
- ”Täältä tullaan työelämä – kolmikymppisenä” (HS 21.11.2004)
- ”Suomi opiskelijavaihdon kärkimaita Euroopassa” (HS 2.4.2007)
- ”Tarton lääkärit – Noin 15 suomalaista aloittaa vuosittain lääketieteen opinnot Tarton yliopistossa” (HS Koulutusliite 2006)
- ”Uppsalan psykologi” (HS Koulutusliite 2007)
- ”Taideoppia Tallinnasta” (HS 1.4.2007)
- ”Akateemisten työllistymisessä suuret sukupuoli- ja alacerot” (HS 13.12.2006)
- ”Nöyrät ja nääntyneet” (HS 19.10.2003)
- ”Koulutetut nuoret lähtevät mielellään töihin ulkomaille” (HS 6.12.2006)
- ”Miksi Suomi ei arvosta ulkomailta opiskelevia?” (HS Mieliopide 13.4.2008)

Helsingin Sanomista poimitut otsikot viittaavat ristiriitaisiin käsityksiin yliopistokoulutuksen ja ulkomailta opiskelun kannattavuudesta. Koulutuksesta työelämään siirtyminen ja työmarkkinoille kiinnittyminen on tullut aikaisempaa haasteellisemmaksi ja vaikka työmarkkinoille onnistuisikin pääsemään, voivat tarjolla olevat työsuhteet olla lyhytaikaisia ja koulutusta vastaamattomia. Työllistyminen koulutusta vastaamattomaan työhön saattaa taas vaikeuttaa, tai ainakin hidastaa, myöhempää urakehitystä. Työelämä odottaa työntekijältä koulutuksen tuoman asiantuntemuksen lisäksi yhä useammin myös sosiaalisia taitoja, yhteistyötaitoja ja muita työn vaativuu-teen liittyviä kykyjä. (Vuori ym. 2003.)

Suomessa oikeus koulutukseen on perusoikeus, joka turvataan lainsäädännössä määritellyllä oikeudella maksuttomaan perusopetukseen sekä yleisellä oppivelvollisuudella. Sivistyksellisiin oikeuksiin kuuluu myös, että julkisen vallan eli valtion ja kuntien on turvattava jokaiselle Suomessa asuvalle yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja tarpeidensa mukaisesti peruskoulutuksen lisäksi myös muuta koulutusta sekä kehittää itseään varattomuuden estämättä. (Opetusministeriö 2008.)

Koulutuksella on erityinen merkitys hyvinvointipalveluna. Se on ennen kaikkea investointi inhimilliseen pääomaan, mikä nostaa sekä yksilön että koko yhteiskunnan hyvinvointia. Yksilölle koulutuksella on sekä taloudellisia että muita tuottoja. Koko yhteiskunnan saama hyöty koulutuksesta on yksilöiden yhteenlaskettua hyötyä suurempi erilaisten ulkoisvaikutusten ansiosta. Esimerkiksi koulutuksen oletetaan kiihdyttävän tuottavuuden kasvua teknologian nopeamman kehittymisen ja helpomman leviämisen ansiosta. Koulutus on tärkeä tekijä koko talouden kannalta myös siksi, että talouskasvu perustuu entistä enemmän osaamiseen ja innovaatioihin. Myös globalisaation eteneminen on korostanut osaamisen merkitystä talouskehitykselle. (Kangasharju 2007, 8–9, ks. myös Asplund ja Maliranta 2006, 11–19.) Tiedolla on ja tulee olemaan entistä suurempi merkitys tulevaisuudessa.

On sanottu, että koulutus parantaa ihmisten kapasiteettia mukautua uuteen informaatioteknologiaan, mikä puolestaan lisää tuottavuutta, tehokkuutta ja joustavuutta. Koulutettu työvoima mukautuu paremmin nopeisiin muutoksiin ja lisääntyvään epävarmuuteen työelämässä. Mitkä välittävät prosessit ovatkin, arvon muodostumisen modernissa taloudessa katsotaan olevan yhä riippuvaisempi inhimillisestä pääomasta eli tiedoista ja taidoista. Laajan osaamisen talous (*high skills economy*) on tullut yleiseksi tavoitteeksi useimmissa kehittyneissä ja kehittyvissä maissa. (Antikainen ym. 2000, 328–329.) Tietoyhteiskuntapuheissa tähdennetään nimenomaan tietoa sellaisena keskeisenä tuotantovoimana, jolla turvataan uuden tietotalouden varaan rakentuvan Euroopan unionin kilpailukyky globaaleilla markkinoilla (Kivinen 2006, 205).

Iskusanat ”kansainvälinen” ja ”kansainvälistyminen” ovat viime vuosikymmeninä tunkeutuneet yhteiskunnallisen elämän kaikille alueille. Myös koulutuksen kansainvälistyminen on ollut 1990-luvulta lähtien korkeakoulupolitiikan näkyvimpiä pyrkimyksiä ja korkeakoulutuksesta käydyn keskustelun kuumimpia puheenaiheita. Kansainvälisen yhteistyön ja korkeamman koulutuksen kansainvälistymisen tärkeydestä on laaja kansallinen konsensus. (Nokkala 2007, 26.) Erityisen paljon on 1990-luvulta lähtien korostettu suomalaisten ja eurooppalaisten työmarkkinoiden kasvavaa tarvetta kansainvälisesti koulutetulle, kielitaitoiselle työvoimalle. Toiseksi on kiinnitetty huomiota tarpeeseen oppia ymmärtämään ja kunnioittamaan vieraita kieliä ja kulttuureja sekä tulemaan toimeen eri kansallisuuksia ja etnisiä ryhmiä edustavien ihmisten kanssa. Kolmanneksi koulutushallinnon ja eri oppilaitosten edustajat ovat alkaneet puhua kansainvälisyydestä ja kansainvälistymisestä koulutuksen laadun takeena: kansainvälisten kontaktien uskotaan monesti takaavan uusimman akateemisen tiedon ja parhaimpien opetusmenetelmien käyttöönoton. (Ollikainen 1996, 31; Ollikainen ja Honkanen 1996, 9.)

Kansainvälisyyteen kohdistuvista intresseistä ja kansainvälisyydestä koituvista hyödyistä puhuttaessa on erotettava yksilön ja yhteiskunnan näkökulma. Korkeamman koulutuksen kansainvälistymisen uskotaan edistävän yksilön henkilökohtaista kasvua (Nokkala 2007, 121). Yksilön kansainvälistymisintresseiksi voidaan lukea ainakin odotus muodollisten kvalifikaatioiden tuomasta arvostuksesta työmarkkinoilla ja kansainvälisistä kontakteista mahdollisesti myöhemmin koituva hyöty, kielitaidon parantuminen, opiskelutapojen uudistuminen ja tietoperustan laajeneminen sekä persoonallisuuden kehitys. Koko yhteiskunnan taas saatetaan toivoa hyötyvän kansainvälisesti koulutetusta työvoimasta ainakin siltä osin kuin ulkomailla on tarjottu sellaista oppia ja sellaisia vaikutteita, joita Suomessa ei ole saatavilla. Toisaalta kansainvälisillä areenoilla toimivien kansalaisten on toivottu kiillottavan maamme ulkoista kuvaa, imagoa. (Ollikainen ja Honkanen 1996, 39.) Kansainvälinen kokemus tuo laajempaa ymmärrystä ja hiljaista tietoa ja se saa ihmiset ymmärtämään, miksi asiat ovat toisin eri maissa. Ihmiset tarvitsevat kykyä toimia monikulttuurisessa, globaalissa yhteiskunnassa: ilman kansainvälistä tietoa, ymmärrystä ja taitoja modernissa yhteiskunnassa ei ole enää mahdollista toimia. (Nokkala 2007, 120–122.)

Koulutuksen kansainvälistymistä koskevan yleisen keskustelun näkyvin teema on Nokkalan (2007, 123) mukaan utilitaarinen käsitys kansainvälisestä kokemuksesta tai asemasta seuraavista hyödyllisistä taidoista. Keskustelussa vakuutetaan toistuvasti, että talous- ja työelämän globalisaatio ja kansainvälistyminen ovat haasteita koulutukselle ja että uusia taitoja ja kykyjä tarvitaan, jotta akateemisesti koulutetut pystyvät toimimaan kansainvälisillä työmarkkinoilla. Kansainvälisestä kokemuksesta katsotaan olevan hyötyä opiskelijoiden tulevalle työllistettävyydelle ja uraodotuksille. (Nokkala 2007, 123–124.) Välineellinen diskurssi korostaa myös välittömiä ja välillisiä hyötyjä yhteiskunnalle. Kansainvälistyminen esitetään yhdeksi keinoksi edistää yhteiskunnan hyvinvointia joko tarjoamalla yksilöille heidän tarvitsemiaan taitoja ja kompetensseja kansainvälistyvässä yhteiskunnassa tai tarjoamalla yhteiskunnalle ammattitaitoista ulkomaista työvoimaa. (Nokkala 2007, 175–176.) Suomalaisen korkeakoulutuksen kansainvälisyyttä koskevissa kommentteissa painotetaan monesti niitä muodollisia ja tosiasiallisia kvalifikaatioita, joita ulkomailla opiskeleva henkilö saavuttaa. Toisinaan huomautetaan, että ulkomaisissa korkeakouluissa on usein tarjolla sellaista opetusta, johon opiskelijalla ei Suomessa ole mahdollisuutta osallistua. Joidenkin mielipiteiden taustalla taas näyttäisi vaikuttavan käsitys, että ulkomailla opiskelu sinänsä tuottaa sellaisen kvalifikaation, jota arvostetaan kansainvälisillä työmarkkinoilla enemmän kuin kotimaista koulutusta, opintojen sisällöstä riippumatta. (Ollikainen ja Honkainen 1996, 40.)

Koulutuksella on siten tärkeä merkitys yhteiskunnassa. Koulutusta hankitaan ennen kaikkea opinnoilla kotimaassa, mutta globalisoituvilla koulutusmarkkinoilla myös opiskelijaliikkuvuus on lisääntynyt. Vuonna 2004 noin 2,7 miljoonaa kolmannen asteen opiskelijaa opiskeli oman kotimaansa rajojen ulkopuolella (OECD 2006). Pohjoismaisten ulkomailla opiskelevien opiskelijoiden määrä kasvoi 1990-luvun alusta 2000-luvun alkuun mutta on vähentynyt viime vuosien aikana. Kehitys on Suomessa ollut samansuuntainen. (Wreber ja Björk 2006, 10–11.) Erityisesti työvoiman ja opiskelijoiden liikkuvuus oli aikaisemmin luonteeltaan vertikaalista eli köyhemmistä maista rikkaampiin suuntautuvaa tai siirtymistä vaatimattomampia opiskelumahdollisuuksia tarjoavista maista laadukkaampaa opiskelua tarjonneisiin maihin. 1980- ja 1990-luvuilla liikkuvuus muuttui laadultaan horisontaaliseksi eli samantasoisia opintoja tarjoavien maiden väliseksi. (Jahr ja Teichler 2007, 211.) Kansainvälistymisellä vastataan myös työelämän ja tutkimuksen uusiin sisällöllisiin osaamisvaatimuksiin. Suomessa opetusministeriö on asettanut tavoitteeksi, että vuosikymmenen lopulla vuosittain 8 000 ammattikorkeakouluopiskelijaa ja 6 000 yliopisto-opiskelijaa opiskelee osan tutkinnostaan ulkomailla (Koulutus ja tutkimus 2003–2008, 43).

Opetusministeriön *Koulutus ja tutkimus 2003–2008* -kehittämissuunnitelman mukaan korkeakoulujen kansainvälisen toiminnan vahvistaminen on yksi kauden keskeisistä tavoitteista. Suomalaisten korkeakoulujen kansainvälisen toiminnan edellytysten parantaminen on tärkeää, jotta korkeakoulut voivat vahvistaa asemaansa kansainvälisillä koulutusmarkkinoilla. (Koulutus ja tutkimus 2003–2008, 43.) Opetusministeriön laatimassa Korkeakoulutuksen kansainvälisen toiminnan strategiassa (2001) korostetaan suomalaisten opiskelijoiden ja korkeakoulujen kansainvälistymistä

ensinnäkin opiskelijavaihtoon lähtevien määrän lisäämisellä ja toiseksi ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden houkuttelemisella Suomeen. Strategiassa luetellut tulevaisuuden uhkakuvat nähdään kahdesta eri näkökulmasta: Suomi ei kykene houkuttelemaan ulkomaisia opiskelijoita ja tutkijoita maahan ja toisaalta Suomi menettää omia opiskelijoitaan ja tutkijoitaan ulkomaille. (Korkeakoulutuksen kansainvälisen toiminnan ... 2001, 48.)

Niin kansalliset toimijat kuin Euroopan unionikin rohkaisevat opiskelemaan ulkomailla. Vaikkakin koulutuspoliittinen toimivalta kuuluu EU:n perustamissopimuksen mukaan suurelta osin jäsenvaltioille, on integraatiolla ollut kuitenkin merkitystä koulutuspolitiikalle erityisesti sisämarkkinoiden toimivuuden vahvistamisen kautta. Työvoiman liikkuvuuden lisäämiseksi opiskelijoiden liikkuvuutta on tuettu ja opinto-suoritusten yhdenmukaistamis- ja tutkintojen tunnustamisjärjestelmiä otettu käyttöön viime vuosien aikana. (Korkeakoulutuksen kansainvälisen toiminnan ... 2001, 3.)

Kansainvälinen liikkuvuuden kasvu on ollut havaittavissa myös Suomessa useiden viime vuosien ajan. Suomen houkuttelevuus vaihto-opiskelun kohdemaana on lisääntynyt ja myös Suomeen tulevien ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä kasvaa ja on jopa nelinkertaistunut vuodesta 1986. (Yliopistotilastot 2005, 22; Garam 2007, 6–10). Liikkuvuudessa on kuitenkin kaksi puolta. Viime aikoina huomio on kiinnittynyt Suomeen tulevien opiskelijoiden määrän lisäykseen, mutta usein vähemmälle huomiolle jää se, että osa suomalaisista opiskelijoista lähtee vuosittain ulkomaille opiskelemaan päämääränään suorittaa koko korkeakoulututkinto ulkomailla. Myös ulkomaiset yliopistot ovat suunnanneet opiskelijarekrytointiaan muiden Pohjoismaiden lisäksi viime aikoina myös Suomeen.

Yksi syy ulkomaille tutkintoa suorittamaan lähtevien vähemmälle huomiolle jäämiseen voi olla se, että heistä tiedetään kovin vähän. Vaikka opiskelijaliikkuvuus on lisääntynyt ja vaikka siitä aiheutuu huomattavia kustannuksia, on sitä tutkittu yllättävän vähän. Lukuun ottamatta Kelan opintotukirekistereitä, ulkomaille lähtevä tutkinto-opiskelija ei välttämättä rekisteröidy minnekään Suomessa. Osa ulkomaille opiskelemaan lähtevistä rahoittaa lisäksi opintonsa jollakin muulla tavalla kuin opintoetuuksien avulla, mikä tarkoittaa sitä, että katvealueen suuruudesta ei ole tarkkaa tietoa.

Kesäkuussa 2004 käynnistyi pohjoismaisten opintotukiviranomaisten yhteistyöprojekti, jonka tarkoituksena oli kuvata ja analysoida Pohjoismaiden ja itsehallintoalueiden opiskelijaliikkuvuutta, ulkomailla opiskelua ja sitä, millainen merkitys opintotuella on opiskelijaliikkuvuudelle. Hanke rajattiin koskemaan korkeakouluopiskelijoita – sekä tutkinto-opiskelijoita että vaihto-opiskelijoita. Selvitys koski Islantia, Norjaa, Ruotsia, Suomea, Tanskaa ja Färsaaria. Ensimmäisessä vaiheessa laadittiin kuvaus ulkomailla opiskelevista eri maiden rekistereiden ja tilastojen avulla ja toisessa vaiheessa tehtiin vertailuja eri maiden välillä. Yksi selvityksen johtopäätös oli, että opintotukijärjestelmällä ja tuen tasolla on vaikutusta opiskelijaliikkuvuuteen; ulkomailla opiskeluun myönnettävä lisätuki näyttää lisäävän ulkomailla opiskelevien määrää ja opintotukea koskevat säännökset vaikuttavat opiskelijavirtoihin. (Wreber ja Björk 2006, 8.)

Selvityksen taustalla oli Pohjoismaissa tunnettu huoli siitä, vastaavatko ulkomaisista tutkinto-opinnoista yhteiskunnalle ja yksilölle aiheutuvat kustannukset ja hyödyt toisiaan. Aineisto viittasi eräiltä osin vaikeasti tulkittaviin löydöksiin ja tarpeeseen saada opiskelijakohtaista tietoa opiskelijoiden motiiveista, opintojen rahoituksesta sekä kokemuksista ja ennen kaikkea siitä, palaavatko tutkinto-opiskelijat takaisin kotimaahansa sekä miten he työllistyvät tutkinnon suorittamisen jälkeen ja toteutuvatko ulkomaisiin tutkintoihin kohdistuvat odotukset. Syksyllä 2006 käynnistettiin hankkeen kolmannen vaiheen eli ulkomailta korkeakoulusta valmistuneille suunnatun kyselyn suunnittelu, jonka tarkoituksena oli vastata ensimmäisessä vaiheessa esiin nousseisiin tutkimustarpeisiin. Tässä tutkimusraportissa esitellään Suomen osahankkeen tulokset.

Käsillä olevassa, Suomea koskevassa tutkimuksessa tuotetaan lisätietoa ulkomailla korkeakoulututkinnon suorittaneista, ulkomaisten opintojen rahoittamisesta, työmarkkinoille sijoittumisesta ja varhaisesta urakehityksestä. Tutkimuksessa kuvataan ensisijaisesti, minkälainen joukko suomalaisia opiskelee ulkomailla tähtäimessään korkeakoulututkinnon suorittaminen. Vastaavaa tutkimusta ei ole tietääksemme 1970-luvun jälkeen maassamme tehty. Tutkimuskohteena ovat vuosina 2002–2006 korkeakoulututkinnon ulkomailla suorittaneet, ja heitä tarkastellaan suhteessa vastaavana aikana kotimaassa yliopistotasaisen tutkinnon suorittaneisiin.

Myöhemmin eri Pohjoismaiden kansallisten raporttien keskeisimmät tulokset on tarkoitus koota yhteisjulkaisuksi. Lisäksi Suomen aineistosta on tarkoitus tehdä mm. työllistymistä, palkkavaikutuksia ja ulkomaille pysyvästi asumaan jäämisen todennäköisyyttä koskevia yksityiskohtaisempia tarkasteluja.

2 KORKEAKOULUSTA TYÖELÄMÄÄN SIIRTYMINEN

2.1 Koulutus ja työura

Koulutusjärjestelmien tuottamilla taidoilla, kvalifikaatioilla ja oppiarvoilla ajatellaan yleensä olevan vahva yhteys työmarkkinoilla menestymiseen. Korkeakoulutusta pidetään hyvänä takeena onnistuneesta siirtymisestä koulutuksesta työelämään. Koulutus nähdään usein investointina, jonka odotettu tuotto on suurempi palkka ja vakaa työura. Koulutustason ja työllistymisen välillä oletetaan olevan positiivinen suhde: mitä korkeampi on koulutus, sitä todennäköisemmin työllistytään valmistumisen jälkeen ja pysytään työllisenä. (Hämäläinen 2002, 51–52, ks. myös Asplund ja Maliranta 2006, 47.) On myös viitteitä siitä, että työuran alussa koettu työttömyys jättää pysyvät jäljet nuoren työuraan (Hämäläinen 2002, 54). Vaikeudet työuran alkuvaiheessa saattavat lisätä myöhemmän työttömyyden ja epävarman työn riskiä.

Tarkasteltaessa koulusta työhön siirtymistä (*school-to-work transition*) on yhtenä teoreettisena näkökulmana käytetty inhimillisen pääoman teoriaa (Becker 1964). Sen mukaan koulutus on henkistä pääomaa, joka muutetaan taloudelliseksi pääomaksi työmarkkinoilla. Kun yksilö hakeutuu koulutukseen, hän tekee sijoituksen, jonka toivoo tulevaisuudessa realisoituvan suurempina palkkatuloina ja/tai korkeampana sosiaalisena statuksena. (Ollikainen ja Honkanen 1996, 40.) Inhimillisen pääoman teorian mukaan yksilöiden inhimillinen pääoma kasvaa osaamisen kasvaessa. Koulutuksen lisäksi osaamiseen kuuluu myös työssä tapahtuva koulutus, työkokemus ja muut vastaavat taidot. Osaamisensa yksilö myy työmarkkinoilla palkkaa vastaan ja yritykset maksavat sitä suurempaa palkkaa, mitä suurempi on yksilön inhimillinen pääoma.

Signaaliteoriassa (Spence 1973, ks. myös Hämäläinen 2003, 15; Moisala 2004, 124) kiinnitetään huomio koulutuksen valikointi- ja signaalivaikutuksiin. Koulutus ei välttämättä nosta yksilön tuottavuutta, vaan sen tehtävä on toimia signaalina yksilön älystä, kyvyistä ja työntekijöiden välisistä tuottavuuseroista työnantajalle. Teorian mukaan kyvykkäimmät yksilöt hankkivat koulutuksen siksi, että he pystyisivät osoittamaan kyvykkyytensä työnantajalle. (Hämäläinen 2003, 15; Moisala 2004, 124.) Molemmat edellä mainitut teoriat olettavat positiivisen suhteen koulutuksen ja työmarkkinoilla menestymisen välillä.

Inhimillisen pääoman teoriaa on täydennetty yli- ja alikoulutuksen suhteen malleilla, jotka ottavat huomioon informaatioon ja työmarkkinoiden jäykkyyteen liittyvät ongelmat. Informaation puutteeseen liittyvän kohtaantoteorian (Jovanovic 1979, ks. esim. Hämäläinen 2003, 12–14) mukaan työmarkkinoilla esiintyy kohtaamattomuutta, kun yksilö täydellisen informaation puutteen vuoksi päätyy työhön, jossa hänen inhimillinen pääomansa on vain osaksi käytössä. Ylikoulutus on merkki huonosta kohtaannosta ja alikoulutus taas on yksilön kannalta onnekkaampi tilanne, sillä hän on löytänyt työsuhteen, josta maksetaan suurempaa palkkaa kuin hänen koulutuksensa edellyttäisi. Inhimillisen pääoman teorian mukaan yli- tai alikoulutus edustaa

lyhytaikaista epätasapainotilaa ja on täten aina vain väliaikainen ilmiö. (Hämäläinen 2003, 12–14.)

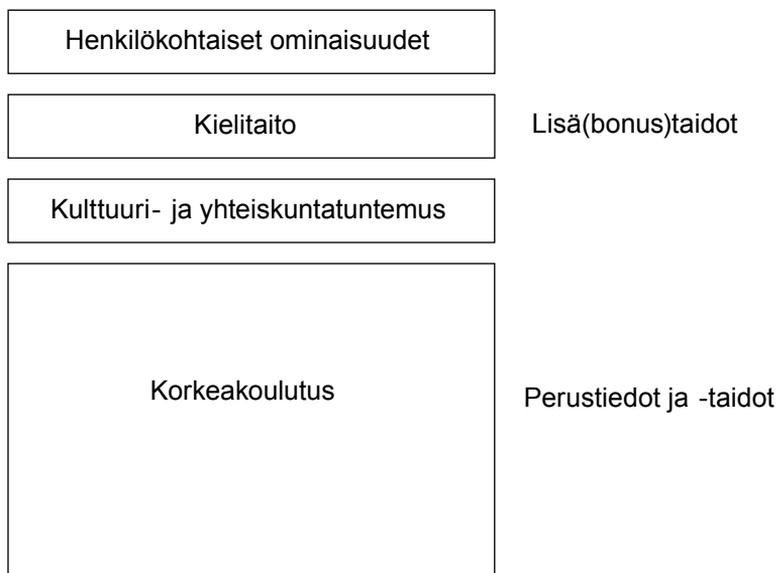
Myös ns. työpaikkakilpailumallia (*job competition model*) (Thurow 1975, ks. esim. Aro 2003, 314–318; Hämäläinen 2003, 15; Korpi ym. 2003) on käytetty tutkittaessa siirtymää koulusta työhön. Mallin idea on, että yksilöt asetetaan paremmuusjärjestykseen työnhakijajonossa sellaisten tiettyjen signaalien perusteella, joista muodollinen koulutus on yksi keskeisimmistä. Täten niillä henkilöillä, joilla on korkeampi koulutus, on aina suotuisampi asema työmarkkinoilla. Heidän vetovoimansa takaa heille suhteellisen turvatuksen asemansa kaikissa työmarkkinauran vaiheissa. He näyttävät kokevan vähemmän vaikeuksia siirtymässä koulusta työhön, ja he epätodennäköisemmin kokevat työttömyyttä sen jälkeen, kun he ovat saaneet jalansijan työmarkkinoilla. (Korpi ym. 2003, 17–19.) Mallin mukaan myös työpaikat laitetaan vaatimustason mukaiseen paremmuusjärjestykseen. Tällöin vaativimman työn saa kyvykkäin hakija, koska hänellä on vähiten tarvetta työpaikalla annettavalle lisäkoulutukselle. Työpaikkakilpailumallin mukaan koulutuksen arvo on riippuvainen koulutetun työvoiman tarjonnan ja kysynnän suhteesta. Koulutetun työvoiman tarjonta on suorassa yhteydessä ensinnäkin suoritettujen tutkintojen määrään ja toiseksi työllisyystilanteeseen. Työvoiman kysyntään taas vaikuttaa keskeisesti talouskehitys. (Aro 2003, 314–318; Hämäläinen 2003, 15.)

Niin kutsuttu *insider-outsider*-teoria (Lindbeck ja Snower 1988) erottelee sisäpiirin (*insider*) ja ulkopiirin (*outsider*) työntekijät. Insider-outsider-teorian mukaan palkat määräytyvät työssä olevien ja työnantajien välisissä neuvotteluissa, eikä ulkopiiriläisillä ole roolia tässä prosessissa. Sisäpiiriläiset pyrkivät säilyttämään työpaikkansa ja palkkatasonsa ja ulkopiiriläisten työllistyminen ei kuulu heidän prioriteettilistalleen. Työlliset ovat insidereita ja työttömiin viitataan yleensä outsidersina. Nuoret työntekijät, jotka tulevat ensimmäistä kertaa työmarkkinoille ovat *de facto* ulkopiiriläisiä. Vailla työkokemusta olevien koulunsa päättävien on kilpailtava niiden kanssa, jotka ovat jo hankkineet aseman työmarkkinoilla. (De Vreyer ym. 2000, 135–138; Wolbers 2007, 191.) Kun ulkopiiriläinen löytää työpaikan, tulee hänestä sisäpiirin ehdokas (*entrant*) ja mikäli hän onnistuu myös pitämään työpaikan, tulee hänestä lopulta sisäpiiriläinen (Lindbeck ja Snower 2001, 167). Tätä taustaa vasten voidaan ajatella, että niillä vastavalmistuneilla, joilla on jo opiskeluaikana hankittua työkokemusta, on paremmat työllistymismahdollisuudet kuin muilla. Ulkopiiriläiset ovat vastentahtoisesti työttöminä, koska heidän mahdollisuuksiensa joukko (*choice sets*) on – ilman heidän omaa syytään – rajoitetumpi kuin sisäpiiriläisten. Kysymys on mahdollisuuksien eriarvoisuudesta tietyssä lähtötilanteessa, kun jotkut ovat sisäpiiriläisiä ja toiset työmarkkinoille tulevia tai ulkopiiriläisiä. (Lindbeck ja Snower 1988, 8.) Todennäköisyys, että he jäävät pysyvästi sekundaarisille työmarkkinoille, riippuu esimerkiksi koulutuksesta, sosiaalisesta pääomasta ja sukupuolesta. Se riippunee myös työttömyyden tasosta sillä hetkellä, kun he tulevat ensi kerran työmarkkinoille. Outsiderit voivat juuttua pitkäaikaistyöttömyyteen tai epävakaiseen työmarkkina-asemaan, missä työttömyysjaksot vuorottelevat määräaikaisten töiden kanssa. (De Vreyer ym. 2000, 135–138; Wolbers 2007, 191.) Lindbeckin ja Snowerin (2001, 166) mukaan in-

sider–outsider-teoriaa voidaan soveltaa moniin eri jakoihin. Sen lisäksi, että tämän tutkimuksen kohteena olevat korkeakoulututkinnon suorittaneet ovat työmarkkinoille pyrkiviä, voidaan nimenomaan ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ajatella olevan myös toisella tavalla outsidersia kotimaan työmarkkinoille hakeutuessaan.

Työmarkkinoille siirtymistä tutkittaessa sovelletut edellä mainitut teoriat eivät erottele kotimaista ja ulkomaista koulutusta. Inhimillisen pääoman teoriaa ja signaaliteoriaa voidaan Wiers-Jenssenin (2005) mukaan kuitenkin soveltaa myös ulkomaisten ja kotimaisten koulutusväylien tutkimiseen. Wiers-Jenssen (2005) kuvaa ulkomailla opiskelun vaikutuksia jakamalla ne kuvion 1 mukaisesti henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, kielitaitoon, kulttuurin- ja yhteiskuntatuntemukseen ja itse koulutukseen kohdistuviin vaikutuksiin. Jälkimmäinen edustaa perustietoja ja ensin mainitut Wiers-Jenssen nimeää bonustaidoiksi. Jaottelu perustuu Bourdieun (1998) teoriaan erilaisista pääoman lajeista ja erityisesti kulttuurisesta pääomasta (*cultural capital*) ja Munkin (Munk 2004; ks. Wiers-Jenssen 2005, 21; Munk 2007) määrittelyyn tiedollisesta pääomasta (*informational capital*). Kulttuurinen pääoma sisältää oppiarvoja, tietoja ja arvonantoa ja sen hankinnassa koulutus on keskeinen sosiaalinen instituutio (Ollikainen ja Honkanen 1996, 41; Antikainen ym. 2000, 86). Tiedollinen pääoma taas määritellään akateemiseksi pääomaksi, joka sisältää sekä tietodimension (*skills*) että tunnustetun symbolisen pääoman.

Kuvio 1. Ulkomailla opiskelun vaikutukset tietoihin ja taitoihin.

Wiers-Jenssen (2005, 21) soveltaa tiedollisen pääoman käsitettä ulkomailla tutkinnon suorittaneisiin jakamalla sen kolmeen ulottuvuuteen: yleiseen (ammattitieto/valmiudet), transnationaaliseen (kieli, ominaisuudet, symbolinen pääoma) ja maakohtaiseen (kieli, tiettyyn maahan liittyvät tiedot ja taidot). Voidaan olettaa, että ulkomailla suoritettun tutkinnon hyödyt työmarkkinoille pyrittäessä vaihtelevat sen mukaan, miten hyvin työpaikka vastaa yksilön tiedollisen pääoman ulottuvuuksia. Joissakin tilanteissa voivat transnationaaliset ja maakohtaiset tekijät muodostua ratkaiseviksi. Esimerkiksi venäjän kielen ja kulttuurin tuntemus voi olla ratkaisevan tärkeää, kun haetaan henkilöä Venäjän kauppaan erikoistuneen suomalaisen yrityksen myyntiorganisaatioon työntekijää. Toisaalta arabian kielen osaaminen ei välttämättä ole kilpailuvaltti Suomen työmarkkinoilla. (Wiers-Jenssen 2005, 210–22.)

Ulkomaisella tutkinnolla voi olla tärkeä symbolinen arvo. Symbolinen pääoma on sellaista kulttuurista, sosiaalista, tiedollista ja kielellistä pääomaa, jonka sosiaalinen yhteisö tunnustaa arvokkaaksi. (Antikainen ym. 2000, 86.) Kun koulutusta tarkastellaan kansainvälisellä tasolla, määräävät koulutuspääoman arvokkuutta ainakin koulutuksen taso, opiskelukieli, opiskelumaan (ja -paikkakunnan) kansainvälinen arvostus ja koulun asema maan hierarkiassa. Esimerkiksi Cambridgessä ja Oxfordissa suoritetuilla tutkinnoilla lienee markkina-arvoa kaikkialla maailmassa. Toisaalta esim. pariisilaisessa korkeakoulussa ranskan kielellä suoritettu tutkinto saattaa tuoda arvostusta riippumatta oppilaitoksen akateemisesta maineesta. (Ollikainen ja Honkanen 1996, 41.) Tutkinnon suorittaminen ulkomailla voi olla sijoitus symboliseen pääomaan ja voi tasapainottaa tietojen (*skills*) epätäydellistä siirettävyyttä, mikäli se tunnustetaan työmarkkinoilla (Wiers-Jenssen ja Try 2005).

2.2 Aikaisemmat tutkimukset

1980-luvulta lähtien nuorten työelämään integroituminen on ollut hankalampaa kuin aikaisemmin (esim. Allen ja van der Velden 2007, 55). Tätä ilmiötä heijastavat muutokset työttömyyslukuissa, työpaikan vaihtamisen yleisyydessä sekä työn ja koulutuksen vastaamattomuuden lisääntymisessä. Lisäksi rajanveto koulutuksen, ammatillisen koulutuksen ja työn välillä on tullut epäselvemmäksi (Allen ja van der Velden 2007, 55) esimerkiksi siitä syystä, että monet siirtyvät työelämään jo ennen valmistumistaan, ovat työssä opintojen ohella tai opiskelevat työn ohella. Tärkeä elementti näissä keskusteluissa on ollut huoli koulutuksesta työhön siirtymisestä (*school-to-work transition*) eli ongelmat, joita opiskelijat kohtaavat tutkinnon suorittamisen jälkeen.

Vaikka korkeakoulutus on Suutarin (2003, 11) mukaan edelleen hyvä suojakilpi työttömyyttä vastaan, liittyy uran alkuvaiheeseen monenlaista epävarmuutta ja riskejä. Kivinen (2006, 216–217) toteaa yksilön investointien inhimilliseen pääomaan muuttuneen erityisesti 1990-luvun laman jälkeen Suomessa inhimilliseksi riskipääomaksi, koska suoritettua korkeakoulututkintoa vastaavaa työtä ei välttämättä aina ollutkaan saatavilla. Samalla ylikoulutus lisääntyi, koska osa valmistuneista joutui ottamaan

vastaan sitä työtä, jota oli tarjolla, eikä se välttämättä aina ollut koulutusta vastaavaa. Kivisen (2006, 217) mukaan yksilön pitää tuntea mahdollisen tutkintoinflaation tuottamat ongelmat ja pystyä ennakoimaan työelämässä tapahtuvat muutokset, jotta hän kykenisi hallitsemaan inhimilliseen pääomaansa investoimisen riskit. Kivinen (2006, 217) huomauttaa myös, että vaikka lamasta on toivuttu, on vielä 2000-luvulla-kin havaittavissa työmarkkinoilla tarjolla olevan työvoiman ja työelämän tarpeiden välillä epäsuhtaa; kysyntä ja tarjonta eivät aina kohtaa.

Suutarin (2003) tutkimuksessa, joka koski vuonna 1997 yliopistoista valmistuneiden työuran alkuvuosia ja työmarkkinoille sijoittumista vuoteen 2002 saakka, havaittiin koulutuksesta työelämään siirtymiseen liittyvän monia epävarmuustekijöitä, kuten työttömyys heti valmistumisen jälkeen ja sijoittuminen työtehtäviin, jotka eivät ole koulutusta vastaavia. Edellä mainituilla tekijöillä saattaa olla vaikutusta myös myöhemmin työuralla, mikäli ne pitkittyvät ja kasautuvat samoille henkilöille. Työttömyys on laskusuhdanteen aikana yleisempää, mikä tarkoittaa Suutarin (2003) mukaan sitä, että myös työttömyyden signaalivaikutus on tuolloin pienempi. Korkeasuhdanteen aikana korkeasti koulutettujen työurat vakiintuvat noin kahden vuoden kuluessa valmistumisesta. Työttömyyden esiintymisessä havaittiin tutkimuksessa myös alakohtaisia eroja. Niin kutsutuilla generalistialoilla, kuten humanistit, yhteiskunta- ja luonnontieteilijät, työttömyys uran alkuvaiheessa oli yleistä. Generalistialoilta työllistettiin enemmän julkiselle sektorille. Harvemmin työttömäksi uransa alussa, erityisesti korkeasuhdanteen aikana, joutuvat kauppatieteilijät ja diplomi-insinöörit. Näiltä aloilta valmistuvat sijoittuvat usein yksityiselle sektorille. Toisaalta taas laskusuhdanteen merkit näkyvät ensin yksityisellä sektorilla ja sen vaikutus julkisella puolella näkyy vasta viiveellä. Perinteisillä professioammattialoilla, kuten opettajat, lääkärit ja juristit, työttömyyden yleisyys vaihteli. Lääkärit olivat valmistumisen jälkeen harvemmin työttöminä kuin esimerkiksi opettajat ja oikeustieteilijät. Joillakin aloilla uran alkuvaiheen työttömyyttä voidaan selittää valmistumisajankohdalla. Näin voi olla esimerkiksi toukokuussa valmistuvalla opettajalla, joka saa ensimmäisen työpaikkansa vasta koulujen jälleen alettua elokuussa. Tutkimuksen mukaan näytti kuitenkin yleisesti siltä, että työttömyyden kesto valmistumisen jälkeen oli melko lyhytaikaista. Hyvässä kokonaistaloudellisessa tilanteessa horisontaalisen ja vertikaalisen uralla etenemisen todettiin lisäksi olevan mahdollista jo melko aikaisessa työuran vaiheessa.

Myös Hämäläisen (2002) mukaan nuorten työllistymiseen vaikuttavat taloudelliset suhdanteet. Matalasuhdanteessa yritykset yhtäältä vähentävät rekrytointien määrää ja toisaalta uusivat määräaikaista työsuhteita vähemmän. Molemmat tekijät vaikuttavat suoraan nuorten, vastavalmistuneiden työllisyyteen. Vastaavasti korkeasuhdanteen aikana nuorten ikäluokkien työvoiman kysyntä kasvaa. Yleisen suhdannetilanteen ollessa hyvä työmarkkinoille tulevien nuorten palkat ovat myös suuremmat. Työllistymiseen havaittiin vaikuttavan esimerkiksi yksilön siviilisääty, koulutusaste ja -ala sekä alueen yleinen työttömyystilanne. Työllistymisen todennäköisyyttä valmistumisen jälkeen selittää erityisen hyvin koulutusaste: mitä korkeampi tutkinto henkilöllä on, sitä todennäköisempää myös työllistyminen on. Työllisyyden pysyvyydessä ei

ole eroa miesten ja naisten välillä, kun taas korkeakoulutus lisää pysyvyyttä. Myös alueellinen työttömyysaste ja työnantajasektori selittävät työllisyyden pysyvyyttä. Työpaikat julkisella sektorilla ovat pysyvämpiä kuin yksityisellä sektorilla, vaikka määräaikaisissa työsuhteissa työskentelevien osuus on julkisella sektorilla suurempi. (Hämäläinen 2002.)

Helo ja Uusitalo (1995) ovat puolestaan selvittäneet korkeakouluinvestointien kannattavuutta yhteiskunnan ja yksilön näkökulmasta tarkastelemalla kannattavuutta eri koulutusalojen sisäisten tuottoasteiden avulla. Tuottoasteet kertovat, miten korkea reaalkorko yksilön tai yhteiskunnan sijoittamille resursseille pitäisi vähintään saada ennen kuin ne kannattaisi käyttää johonkin vaihtoehtoiseen tarkoitukseen. Helon ja Uusitalon mukaan korkeakoulutus on ollut kannattava investointi, vaikkakin kannattavuus oli laskenut tarkasteluajanjaksolla. Yksityiset tuottoasteet olivat kansainvälisessäkin vertailussa kohtalaisen korkeat, mutta yhteiskunnallinen tuottoaste oli teollistuneiden maiden keskitasoa. Tutkinnon suorittamisaika vaikuttaa huomattavasti yksityisten tuottoasteiden eroihin. Pitkäkestoiset opinnot siirtävät koulutuksen tuotto- ja pitkälle tulevaisuuteen ja lyhentävät näin ansiotyöhön jäävää aikaa. Loogisesti alhaisimmat tuottoasteet ovatkin siis pisimmän koulutusajan aloilla, kuten humanistisilla tieteenaloilla. Muita yksityiseen tuottoasteeseen vaikuttavia tekijöitä ovat opiskelun aikaiset ansiot ja opintotuki, jotka kummatkin lisäävät korkeakoulutuksen kannattavuutta. Lisäksi lääkäreiden, ekonomien, oikeustieteilijöiden ja diplomi-insinöörien elinaikaisten nettotulojen diskontatut nykyarvot ovat huomattavasti suurempia kuin yhteiskuntatieteilijöiden ja humanistien. Esimerkiksi lääkärit ansaitsevat opiskelusta aiheutuneet kustannukset takaisin jo neljän vuoden kuluttua valmistumisesta, kun humanisteilla samaan menee 21 vuotta. (Helo ja Uusitalo 1995, 13–15.)

Vaikka ulkomailla korkeakoulututkinnon suorittaneiden työelämään siirtymistä on tutkittu melko vähän, muutamia poikkeuksiakin löytyy. Jyväskylän yliopiston yhteydessä oleva Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus teki 1970-luvun lopussa tutkimuksen suomalaisista korkeakouluopiskelijoista ulkomailla. Tutkimuksen tarkoituksena oli antaa kuva laajenevasta ulkomailla tapahtuvasta korkeakouluopiskelusta – opiskelijoista, siirtymissyistä, opiskeluajan ongelmista ja työelämään sijoittumisesta. Tutkimus suoritettiin postikyselynä, jonka kohderyhmänä olivat vuosina 1974–1976 ulkomailla valmistuneet, vuonna 1976 opintonsa keskeyttäneet sekä tutkimushetkellä ulkomailla opiskelevista poimittu joukko. Tutkimus kohdistui vain valtion opintotukilain piirissä oleviin korkeakouluopiskelijoihin. Tutkimukseen liittyi moninaisia tavoitettavuusongelmia. (Suomalaiset korkeakouluopiskelijat ulkomailla 1978, 126–127.)

Tutkimuksen tulosten mukaan ulkomaille lähtöön eniten vaikuttaneita tekijöitä olivat kiinnostus opiskeluainetta kohtaan sekä halu oppia kieltä. Sen sijaan erittäin vähän siirtymiseen vaikuttivat vanhemmat ja toveripiiri, seikkailunhalu sekä opintojen rahoitusmahdollisuudet. Miesten ulkomaille hakeutumista ohjasivat naisia jonkin verran enemmän ammatilliset seikat, kiinnostus opiskeluainetta kohtaan, tiedot maan opiskelujärjestelmästä ja opiskelijoiden olosuhteista sekä opiskelujen rahoitusmah-

dollisuudesta. Kaikista vastanneista 44 prosenttia oli asettanut tärkeimmäksi syyksi hakeutumislleen opiskelemaan ulkomaille opiskelumahdollisuuksien vähäisyyden kotimaassa.

Vuosina 1974–1976 ulkomailla tutkinnon suorittaneista yli puolet oli valmistuessaan jo työelämässä tai sai välittömästi valmistuttuaan työpaikan. Ulkomailla valmistuneista noin 14 prosenttia (naisista 20 %) ei hakenut heti töitä lainkaan. Yli kuukauden työttömänä olleiden osuus oli 21 prosenttia. Noin kaksi vuotta valmistumisen jälkeen 83 prosenttia vastaajista oli työelämässä ja noin kuusi prosenttia oli työttömänä. Tulosten mukaan alttius palata Suomeen oli työelämään sijoittuneilla vastaajilla 72 prosenttia (miehillä 84 % ja naisilla 55 %). (Suomalaiset korkeakouluopiskelijat ulkomailla 1978.)

Garam (2003) on tarkastellut kyselytutkimuksessaan suomalaisten (opintotukea saavien) tutkinto-opiskelua ulkomaisissa korkeakouluissa koulutusuran valinnan ja työelämätoiveiden näkökulmasta. Garamin tulosten mukaan suomalaisopiskelijoiden suosituin kohdemaahan opiskelemaan lähde oli Ruotsi tai Iso-Britannia. Suosituimmat koulutusalat olivat humanistiset tieteet sekä kauppa- ja yhteiskuntatieteet. Valtaosa ulkomailla tutkintoaan suorittavista oli varsin nuoria ja naisia. Aikaisempaa kokemusta ulkomailla asumisesta oli 61 prosentilla vastaajista. Monilla ulkomailla tutkintoaan suorittavilla oli myös aikaisempia opintoja takanaan. Runsas neljännes kyselyn vastaajista oli opiskellut vastaavaa alaa aiemmin ja vajaa neljäsosa oli suorittanut kokonaan jonkin toisen tutkinnon ennen ulkomaille lähtöään.

Ulkomailla lähdön syitä voidaan tarkastella niin työntö- kuin vetotekijöidenkin avulla (ks. esim. Garam 2003). Garam on tutkimuksessaan löytänyt ulkomaille lähtöön molempia syitä. Suomesta työntäviä tekijöitä ovat mm. sisäänpääsyn vaikeus suomalaisiin yliopistoihin ja korkeakouluihin (43 %) sekä joidenkin erityisalojen opiskelumahdollisuuksien puuttuminen kokonaan maastamme (29 %). Ulkomailla lähdön vetotekijöiksi Garam taas luokittelee esim. uusien kokemusten hankkimisen mahdollisuuden ulkomailla opiskellessa, koulutuksen tason (45 %) ja tunnettuuden sekä kielitaidon karttumisen ja kiinnostuksen opiskelumaata kohtaan. Myös jo olemassa olevat kontaktit opiskelumaahan houkuttelevat opiskelemaan ulkomailla. (Garam 2003, 70.)

Garamin tutkimus oli suunnattu ulkomailla kyselyhetkellä edelleen opiskeleville, joten varsinaista työmarkkinoille sijoittumista kuvaavia tuloksia siihen ei sisällynyt. Opiskelijoilta kuitenkin kysyttiin, miten he uskoivat ulkomaisen tutkinnon vaikuttavan heidän työnsaantimahdollisuuksiinsa. Suurin osa vastaajista piti Suomen työmarkkinoille sijoittumista yhtä helppona tai jopa helpompina kuin kotimaisista korkeakouluista valmistuneillakin. Lisäksi vastaajat uskoivat, että ulkomaisen tutkinnon suorittaneen on helpompi löytää töitä ulkomailta kuin vastaavan suomalaisen loppututkinnon suorittaneen. Ulkomailla hankitusta koulutuksesta koettiin olevan hyötyä ennen kaikkea kielitaidon, itsenäistymisen, sosiaalisten taitojen ja kulttuurintuntemuksen kannalta. Ulkomainen tutkinto koettiin usein myös tunnetummaksi

ja arvostetummaksi kuin kotimaiset tutkinnot. Ulkomailla opiskelun haittojen katsottiin ennen kaikkea liittyvän Suomeen työllistymisen mahdollisuuksiin. Vastaajat eivät kokeneet, että heidän ulkomaisen koulutuksensa tuomat tiedot ja taidot olisivat olleet puutteellisia, vaan tutkinnon erilaisuuden ja outouden suomalaisille työnantajille epäiltiin aiheuttavan ongelmia. Lisäksi vastaajat epäilivät, että pitkä ulkomailla vietetty aika on saattanut vieraannuttaa heidät Suomen työmarkkinoista esimerkiksi oman alan kontaktien vähyyden takia sekä siksi, että ammattisanasto hallitaan vain vieraalla kielellä. (Garam 2003.)

Usean ulkomailla vietetyn vuoden jälkeen kotimaahan paluu voi olla hankalaa niin käytännöllisistä syistä kuin henkisen kynnyksenkin takia. Garamin (2003, 61–62) mukaan ulkomailla edelleen tutkintoaan suorittavat kokivat, että opiskelumaahan jääminen ja kotimaahan paluu olivat yhtä todennäköisiä vaihtoehtoja. Merkittävä osa vastaajista ei kuitenkaan osannut sanoa, mihin maahan todennäköisesti hakeutuisi valmistumisen jälkeen. Hieman runsaat 40 prosenttia uskoi jäävänsä ulkomaille valmistumisen jälkeen.

Wiers-Jenssen ja Try (2005) ovat tutkineet norjalaisella kyselyaineistolla ulkomailla korkeakoulututkinnon suorittaneiden kotimaan työmarkkinoille sijoittumista verrattuna kotimaasta valmistuneisiin. Työmarkkinoille sijoittumista arvioidaan kolmesta eri näkökulmasta; työllistymisen todennäköisyys, työn vastaavuus ja palkkaerot. Tulokset osoittavat, että ulkomailla valmistuneiden todennäköisyys työllistyä on heikompi kuin kotimaasta valmistuneiden. Toisaalta niillä, jotka ovat suorittaneet osan tutkinnostaan ulkomailla (1–2 vuotta), on suurempi työllistymistodennäköisyys kuin muilla kotimaasta valmistuneilla. Ulkomailla opiskelleiden todennäköisyys työskennellä työssä, johon he ovat ylikoulutettuja, on merkittävästi suurempi kuin kotimaassa tutkinnon suorittaneiden. Erityisesti humanisteilla on suurempi todennäköisyys olla ylikoulutettuja työuran alkuvuosina. Pienin todennäköisyys ylikoulutettuna työskentelyyn on terveystieteiden koulutuksen saaneilla. Tutkimuksen tulosten mukaan ulkomailla tutkinnon suorittaneet ansaitsevat 3,6 prosenttia enemmän kuin Norjassa tutkinnon suorittaneet ja naisten palkat ovat pienemmät kuin miesten palkat.

Työvoiman kansainvälistä liikkuvuutta voidaan pitää joko taloudellista kehitystä hyödyttävänä tai haittaavana tekijänä. Hyötynäkökulman puolustajat korostavat ylöstekijöiden ja työpaikkojen tehokasta kohtaantoa tilanteessa, jossa koulutettu työvoima liikkuu vapaasti. Kansainvälisen työvoiman liikkuvuuden haitat nähdään usein aivovuodon (*brain drain*) näkökulmasta, jolloin uhkana on inhimillisen pääoman pako maasta koulutetun työvoiman muodossa. Koulutetun työvoiman sijoittumista voidaan pitää tärkeänä selittävänä tekijänä eri maiden tuottavuus- ja innovaatioeroille (Parey ja Waldinger 2007). Parey ja Waldinger (2007) ovat tutkineet ilmiötä tarkastelemalla, miten henkilön aikaisempi liikkuvuus (vähintään yhden lukukauden mittainen vaihto-opiskelu ulkomailla) vaikuttaa päätökseen työskennellä ulkomailla myöhemmin työuralla. Tulosten mukaan ulkomailla opiskelu lisää todennäköisyyttä työskennellä ulkomailla valmistumisen jälkeen noin 15–20 prosenttiyksikön verran. Ulkomailla opiskelleet mainitsivat muita useammin ulkomailla työskentelyn syiksi

kiinnostuksen muita kulttuureja kohtaan, ulkomaisen puolison ja paremmat työmahdollisuudet ulkomailla. Lisäksi vaihto-opiskelumaalla on merkitystä: ne henkilöt, jotka ovat olleet vaihto-opiskelijana jossain Euroopan maassa ja työskentelevät ulkomailla valmistumisen jälkeen, päätyvät työskentelemään nimenomaan Eurooppaan.

Opiskelijavaihdon vaikutusta koulutuksesta työelämään siirtymisessä koskeneessa Messerin ja Wolterin tutkimuksessa (2005) ulkomaisten opintojen vaikutuksia mitattiin työllistymisen todennäköisyyden ja alkupalkan avulla. Tutkimuksen tulosten mukaan vaihto-opiskelu lisää merkittävästi opiskelujen kestoja, jopa siitä huolimatta, että vaihtoaikaiset opinnot saa luettua hyväksi kotimaiseen tutkintoon. Alkupalkkaan liittyvät tulokset osoittautuivat vaikeiksi tulkita, sillä varmuudella ei pystytä sanomaan, johtuuko suurempi alkupalkka opiskelijavaihdon positiivisesta vaikutuksesta vai siitä, että opiskelijavaihtoon valikoituvilla henkilöillä on yleisesti sellaisia kykyjä, joita arvostetaan työmarkkinoilla.

Myös Teichler ja Janson (2007) sekä Jahr ja Teichler (2000) ovat tutkineet ulkomaisten opintojen vaikutusta työelämään siirryttäessä. He vertailivat keskenään sellaisia eurooppalaisia opiskelijoita, jotka ovat opiskelleet ulkomailla (*mobile students*) ja opiskelijoita, jotka ovat opiskelleet vain kotimaassa (*non-mobile students*). Tutkimuksen tulosten mukaan ulkomailla opiskelleet työskentelevät useammin kansainvälisissä työtehtävissä kuin vain kotimaassa opiskelleet. Ulkomailla opiskelleet uskoivat myös, että ulkomaisten opintojen hyöty korostui ensimmäistä työpaikkaa etsiessä, mutta työmarkkinahyöty vähenee ajan kuluessa. Ulkomailla opiskelleilla on lisäksi suurempi todennäköisyys kuin kotimaassa opiskelleilla työskennellä ulkomailla työuran alkuvuosina.

3 TUTKIMUSASETELMA JA AINEISTOT

3.1 Tutkimusongelman täsmennys

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää korkeakoulusta työelämään siirtymistä (*school-to-work transition*) eri koulutusväyliltä. Koulutusväylällä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa ulkomailla korkeakoulututkintoon ja kotimaassa yliopistotutkintoon johtavia opintoja. Mukana ovat siis sekä alemmat että ylemmät korkeakoulututkinnot sekä yliopistolliset jatkotutkinnot. Erityisen kiinnostuksen kohteena ovat ulkomailla korkeakoulututkinnon suorittaneet. Jotta saadaan kuva siitä, minkälainen ryhmä suomalaisia suorittaa ulkomailla korkeakoulututkinnon, on heitä hyödyllistä verrata kotimaassa tutkinnon suorittaneisiin. Samalla saadaan tietoa kotimaassa yliopistotutkinnon suorittaneista ja heidän työmarkkinoille siirtymisestään. Tarkoituksenamme on selvittää, mitä hyötyjä tai haittoja ulkomailla suoritetusta tutkinnosta on kotimaassa suoritettuun tutkintoon verrattuna työmarkkinoille sijoittumisen kannalta. Tämän selvittämiseksi tutkimuksessa pyritään vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

- Taustoittavat kysymykset
 - Keitä ulkomailla korkeatutkinnon suorittaneet ovat?
 - Mikä on heidän vanhempiensa koulutustausta? Poikkeavatko he tässä suhteessa Suomessa tutkinnon suorittaneista?
 - Millä tekijöillä on ollut vaikutusta koulutusväylän valintaan, erityisesti päätökseen lähteä ulkomaille opiskelemaan?
- Opiskeluun liittyvät kysymykset
 - Miten opinnot on rahoitettu?
 - Mikä merkitys opintotuella on opintojen rahoituksessa?
 - Millaiseksi ulkomailla ja kotimaassa opiskelleet ovat kokeneet opiskeluaikaisen taloudellisen toimeentulonsa?
- Työelämään siirtymiseen liittyvät kysymykset
 - Mitä työnhakukanavia vastavalmistuneet käyttävät?
 - Miten pian valmistuneet työllistyvät ja vakiinnuttavat työuransa?
 - Miten moni ulkomailla ja kotimaassa tutkinnon suorittaneista joutuu työttömäksi heti valmistumisen jälkeen?
- Työelämään liittyvät kysymykset
 - Sijoittuvatko vastavalmistuneet koulutustaan vastaaviin töihin?
 - Ansaitsevatko ulkomailla tutkinnon suorittaneet suurempaa palkkaa kuin kotimaasta valmistuneet?
 - Mikä on ulkomailla ja kotimaassa korkeakoulututkinnon suorittaneiden työmarkkina-asema kyselyhetkellä?
 - Minkälaisia kokemuksia vastaajilla on työnantajien suhtautumisesta ulkomailla suoritettuun korkeakoulututkintoon?
 - Ovatko ulkomailta valmistuneet palanneet takaisin kotimaahan?

Kyselytutkimuksen keinoin voimme saada vastauksia myös sellaisiin kysymyksiin kuin ulkomaille opiskelemaan lähdön motiivit, työnhaun kanavat sekä koulutuk-

sen ja työn vastaavuus. Kyselytutkimus saattaa myös joskus olla ainoa keino saada tietoa jostakin väestöryhmästä, tässä tapauksessa ulkomailla korkeakoulututkinnon suorittaneista. Opetusministeriön laatimassa Korkeakoulutuksen kansainvälisen toiminnan strategiassa (2001) mainitaan tarve lisätiedon saamiseen suomalaisista tutkinto-opiskelijoista ulkomailla. Strategian mukaan lisäselvitykselle on tarvetta, koska luotettavaa tietoa saadaan tällä hetkellä vain Kelan opintotukitilastoista.

Tätä tutkimusta varten kerätyn aineiston sisältöä voi kuvata kuviossa 2 esitetyn kaavion avulla. Samalla se esittää myös tämän raportin kulkua. Aloitamme kuvaamalla (luku 3.2) vastaajien demografiset tiedot (ikä, sukupuoli, siviilisääty, lasten lukumäärä) ja vanhempien koulutustaustan sekä taustoitamme muita yksilön koulutusväylän valintaan mahdollisesti vaikuttavia tekijöitä, kuten oma aikaisempi koulutus ja koulumenestys. Tästä etenemme opiskeluajan kautta valmistumiseen, työnhakuun ja varsinaiseen koulutuksesta työelämään siirtymiseen, joita koko luku 4 käsittelee. Opiskelua käsittelevässä luvussa (luku 4.2) tarkastelemme opintojen rahoitusta sekä opintotuen merkitystä opintojen rahoituksessa. Työelämää kuvaavassa luvussa (luku 4.3) tarkastelemme, mitä eri työnhakutapoja vastaajat ovat käyttäneet, miten työelämään siirtyminen on sujunut ja miten paljon vastaajat ovat kokeneet työttömyyttä heti valmistumisen jälkeen. Työelämän ihanuus ja kurjuus -luku (luku 4.4) sisältää tarkastelun kyselyhetken työllisyydestä, palkkatasosta sekä työtehtävien vastaavuudesta. Luvun 4 lopettaa kappale, jossa pohditaan, jäävätkö ulkomailla opiskelleet ulkomaille pysyvästi. Raportti päättyy yhteenvetoon. Läpi koko raportin tarkastelemme rinnakkain kahta ryhmää, kotimaassa ja ulkomailla korkeakoulututkintonsa suorittaneita.

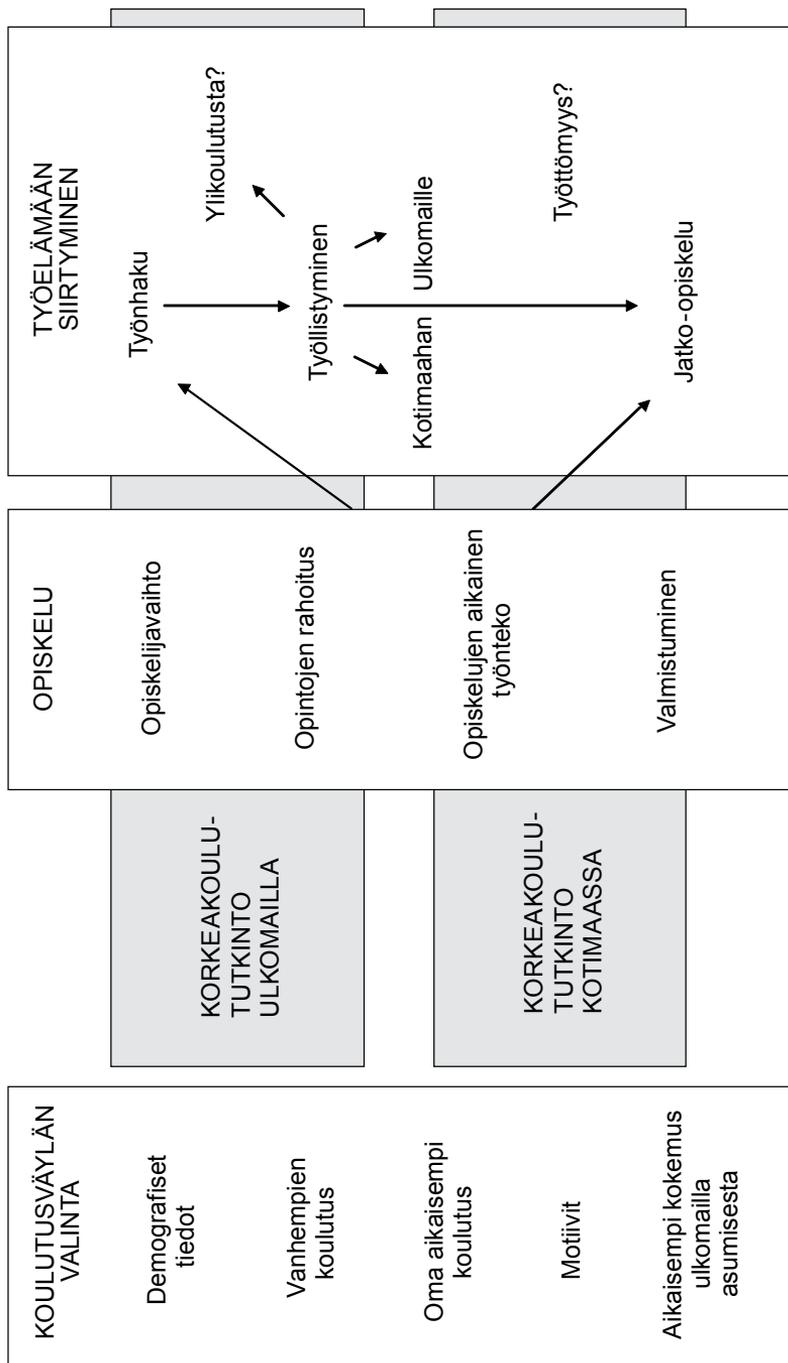
Tästä eteenpäin ulkomailla korkeakoulututkinnon suorittaneista käytetään raportin kuvioissa ja taulukoissa termiä *ulkomainen* ja vastaavasti kotimaassa yliopistotason tutkinnon suorittaneista käytetään termiä *kotimainen*. Ryhmiin voidaan myös viitata ilmaisuilla ulkomailta ja kotimaasta valmistuneet tai ulkomailla ja kotimaassa opiskelleet.

3.2 Tutkimusaineisto ja menetelmät

Tutkimus perustuu kyselyyn, joka suunnattiin vuosina 2002–2006 ulkomailla korkeakoulututkinnon suorittaneille sekä Suomessa yliopistotutkinnon suorittaneille. Kysely toteutettiin keväällä 2007 eli vastaajilla on valmistumisestaan aikaa ½–5 vuotta. Kyselylomake suunniteltiin yhteistyössä Suomen, Norjan, Islannin ja Färsaarten tutkijoiden kanssa¹. Tällä pyrittiin varmistamaan kansallisten aineistojen vertailtavuus myöhemmin toteutettavaa maiden välistä vertailututkimusta varten. Kyselylomake (ks. liite 1), sisälsi kysymyksiä henkilöiden taustoista, opiskelusta, opintojen rahoituksesta, työnhausta ja sijoittumisesta työelämään. Lisäksi lomakkeen lopussa vastaajille annettiin mahdollisuus kirjoittaa mielipiteitään a) opintotuesta ja muusta sosiaaliturvasta sekä b) opiskelusta, työllistymisestä ja kyselylomakkeesta.

1 Ruotsi jäi tästä vaiheesta kokonaan pois ja Tanskassa pitäydettiin rekisteriaineistoon.

Kuvio 2. Koulutuksesta työelämään siirtymisen vaiheet.

Kyselyn toteutus. Suomessa suoritettut tutkinnot rekisteröityvät Suomen tutkinto-rekisteriin. Tutkintorekisteristä valittiin kaikki ne henkilöt, jotka olivat suorittaneet yliopistotason tutkinnon lukuvuosien 2002/2003–2005/2006 aikana (yhteensä 54 307 henkilöä) (ks. taulukko 1). Ulkomailla suoritettut tutkinnot eivät sen sijaan rekisteröidy keskitetysti. Ulkomaisiin tutkintoon johtaviin opintoihin on kuitenkin mahdollista saada opintotukea ja Kelan opintotukirekisteri onkin ainoa paikka, johon ulkomailla koko tutkintoa suorittaneista jää Suomessa jälki. Opintotukirekisteristä poimittiin vastaavalta ajanjaksolta henkilöt, jotka olivat saaneet opintotukea ulkomailla opiskelua varten ja joilla tuen maksu oli tuona aikana päättynyt. Tällaisia henkilöitä oli yhteensä 3 562. Ulkomailla opiskelleiden valmistumisajankohdasta ei ole varmaa tietoa, joten opintotuen maksatuksen päättymisen oletettiin indikoivan valmistumista. Poimintatavan seurauksena syntyi tiettyä yli- ja alipeittoa. Esimerkiksi niitä henkilöitä, jotka ovat opiskelleet ilman opintotukea, ei ollut mahdollista tavoittaa. Toisaalta opintotuen maksu voi loppua myös muista syistä kuin valmistumisesta johtuen. Lopulliseen analyysiin otettiin mukaan vain ne vastaajat, jotka ovat valmistuneet ja suorittaneet siis tutkinnon. Rajoitteet huomioiden joukko on luotettavin, mikä voidaan muodostaa, ja siitä syystä aineiston edustavuuden voidaan olettaa olevan kohtuullinen ainakin niiden ulkomailla tutkinnon suorittaneiden kohdalla, jotka ovat nostaneet opintoihinsa opintotukea, ja kotimaassa tutkinnon suorittaneiden osalta hyvä.

Taulukossa 1 on tietoja tutkimusaineiston muodostumisesta kyselyn toteuttamisen eri vaiheiden mukaan. Toteutus aloitettiin molempien ryhmien rekisteripoiminnasta. Ulkomailla opiskelleiden poiminnasta saamme tietää ulkomailta valmistuneiden osuuden sekä valmistuslukupuosijakauman vasta vastaajien omien vastausten perusteella. Naiset ovat enemmistönä kummassakin ryhmässä. Ulkomailla valmistuneista naisia oli 68 prosenttia ja Suomessa valmistuneista 61 prosenttia. Tutkinnon Suomessa suorittaneista ruotsinkielisiä oli 6,2 prosenttia, kun taas ulkomailla opiskelleista ruotsinkielisten osuus oli selvästi suurempi, 11,9 prosenttia. Ryhmän muodostustavasta johtuen kaikki henkilöt ulkomailla opiskelleiden ryhmässä olivat saaneet opintotukea. Kotimaassa opiskelleista tukea saaneiden osuus oli 85 prosenttia. Ulkomailla opiskelleet olivat käyttäneet opintotukea keskimäärin 27 kuukautta ja kotimaassa opiskelleet keskimäärin 45 kuukautta.

Suomesta valmistuneista tehtiin 3 800 hengen satunnaisotos, josta muodostettiin kotimaasta valmistuneiden kyselyryhmä. Ulkomaiseen ryhmään taas sisällytettiin kaikki opintotukirekisteristä löydetyt henkilöt. Mikäli henkilö löytyi molemmista ryhmistä, hänet sisällytettiin vain ulkomaiseen kyselyryhmään. Henkilöiden osoitetiedot haettiin väestörekisteristä ja osoitetarkistusten jälkeen ulkomaiseen kyselyryhmään jäi 3 554 henkeä.

Taulukko 1. Tutkimusaineiston rakentaminen rekisteripoiminnasta vastauksiin perustuvien tutkimusryhmien muodostamiseen.

I Poiminta					
	Ulkomailla opiskelleiden poiminta		Suomesta valmistuneiden poiminta		
	n		Valmistumis-lukuvuosi	n	
				%	
			2002/2003	12 201	22,5
			2003/2004	13 351	24,6
			2004/2005	14 302	26,3
			2005/2006	14 453	26,6
Yhteensä	3 562			54 307	100
II Postitus					
	Ulkomailla opiskelleiden poiminta		Suomesta valmistuneiden otos		
	n		n		
Kyselykutsuja	3 554		3 800		
– joista ulkomaille	1 257		124		
III Vastaukset					
	Ulkomailla opiskelleiden poiminta		Suomesta valmistuneiden otos		
	n	Vastausaste, %	n	Vastausaste, %	
Vastauksia	980	29,7	1 532	40,9	
Palautuneita kyselykutsuja	264		24		
– joista ulkomailta	234		9		
IV Tutkimusryhmät^a					
	Ulkomailla tutkinnon suorittaneet		Kotimaassa tutkinnon suorittaneet		
	n		n		
Vastaajia	858		1 502		
– joista asuu ulkomailla	371		55		
	Valmistumis-lukuvuosi	%			
	2002/2003	24,7			
	2003/2004	25,7			
	2004/2005	28,3			
	2005/2006	21,3			
Yhteensä		100			

^a Ryhmät perustuvat vastaajien omaan ilmoitukseen valmistumisestaan. Vastaajien joukossa oli henkilöitä, jotka eivät kuuluneet varsinaiseen kohderyhmään.

Kysely toteutettiin verkkokyselynä ja vastaamaan pystyi sekä suomeksi että ruotsiksi. Pyydettyessä vastaajille toimitettiin myös paperilomake. Verkkokyselyllä pyrittiin helpottamaan erityisesti ulkomailla asuvien vastaamista. Lisäksi sähköisellä lomakkeella pyrittiin pienentämään vastaajien kokemaa vastausrasitetta. Lomake haarautui aiempien vastausten mukaan, lomakkeella oli mahdollista liikkua edestakaisin ja vastaamista oli mahdollista jatkaa myöhemmin. Verkkokyselyn toimivuuteen ei liittynyt merkittäviä ongelmia. Kuviossa 3 on muutamia esimerkkejä rakenteeltaan erityyppisistä kysymyksistä lomakkeella.

Vastaajia lähestyttiin ensin postitse kirjeellä (ks. liite 2), jossa heitä opastettiin kirjautumaan annetun tunnusteen avulla kyselyä varten avatuille verkkosivuille. Kyselykutsuista iso osa postitettiin ulkomaisiin osoitteisiin, yhteensä 1 381 kappaletta. Eniten kutsuja lähti Ruotsiin, Isoon-Britanniaan, Saksaan ja Yhdysvaltoihin. Kyselyssä tehtiin kaksi muistutuskierrosta, joissa vielä vastaamatta jättäneille lähetettiin muistutuspostikortti (ks. liite 3). Kysely avattiin verkkosivulla huhtikuun lopussa 2007 ja suljettiin kesäkuun lopussa 2007. Kysymykset, kuten ”Mikä on tämän hetken pääasiallinen toimintasi?”, koskivat vastaajan tilannetta huhtikuussa 2007. Kyselyssä käytettiin kannustimena kirjalahjakorttia.

Kuvio 3. Esimerkki verkkolomakkeesta.

Kela|Fpa Kela|Fpa Kela|Fpa Kela|Fpa

Korkeakoulusta työelämään?
Aikavälillä 2002 - 2006 suoritettu koulutus 2/2

A2. Minkä alan koulutuksen suoritit em. aikana? Rastita se kohta, joka parhaiten vastaa koulutustasi.
(Vain yksi rasti)

- Kasvatustieteellinen ja opettajakoulutus
- Humanistinen koulutus
- Taidealan koulutus
- Yhteiskuntatieteellinen koulutus
- Kauppatieteellinen koulutus
- Oikeustieteellinen koulutus
- Luonnontieteellinen koulutus
- Tekniikan koulutus
- Maa- ja metsätalouden koulutus
- Eläinlääketiede
- Lääketiede ja farmasia
- Terveys- ja sosiaalialan koulutus
- Palvelualojen koulutus (ml. liikuntatieteet, sotilasala jne.)
- Muu koulutus, mikä?

A5. Milloin valmistuit em. tutkintoon?

Valmistumisajankohta Kuukausi Vuosi

A9. Jos aloittaisit opintosi nyt alusta, miten todennäköistä olisi, että valitsisit...

	Erittäin epätodennäköistä	Melko epätodennäköistä	Melko todennäköistä	Erittäin todennäköistä
saman alan koulutuksen?	☐	☐	☐	☐
saman korkeakoulun/yliopiston?	☐	☐	☐	☐
saman opiskelumaan?	☐	☐	☐	☐

< Takaisin Jatka myöhemmin Jatka >

13 %

Vastaajat. Vastauksia saatiin yhteensä 2 528 kappaletta. Virheellisesti syötettyjen tutkimusnumeroiden takia 16 vastausta jouduttiin hylkäämään. Kyselykutsuja palautui postin mukana virheellisistä osoitteista yhteensä 291. Enemmistö palautuneista kuorista tuli odotetusti ulkomailta. Taulukossa 1 kohdassa III on ryhmitelty kyselyryhmien vastausjakaumat. Ryhmien vastausprosentit eroavat selvästi. Kotimaatutkinto-otoksen vastausprosentti on 40,9, kun palautuneet kutsut on poistettu joukosta. Ulkomaatutkintoryhmän vastausprosentti oli 29,7. Ulkomaatutkintoryhmän pientä prosenttia selittää tiedossa ollut ylipeitto sekä ulkomaille lähetettyjen kirjeiden suuri määrä. On huomioitava, että ulkomailla tutkinnon suorittaneiden vastausastetta on hankala laskea, sillä emme tiedä tarkalleen, kuinka moni vastaajista todella kuuluu kohdejoukkoomme eli on valmistunut ulkomailta. Ulkomailta saatiin kaikkiaan 379 vastausta ja 243 palautunutta kuorta. Ulkomailla kyselyhetkellä asuvan henkilön tavoittaminen osoittautui oletusten mukaan hankalaksi. Palautuneiden osuus lähteneistä kutsuista on 17,6 prosenttia. Voimme olettaa, että lisäksi iso osa kutsuista ei tavoittanut oikeaa henkilöä eikä myöskään palautunut postin mukana.

Poimintojen perusteella tiedämme perusjoukosta henkilöiden iän, sukupuolen ja valmistumislukuvuoden kotimaisessa ryhmässä sekä opintotuen maksun päättymislukuvuoden ulkomaisessa ryhmässä. Ulkomaaryhmän muodostukseen liittyneiden oletusten vuoksi emme voi verrata vastanneiden ominaisuuksia poiminnan tietoihin. Sen sijaan kotimaaryhmässä perusjoukon ja vastaajien välillä ei ole merkittävää eroa ryhmien välillä sukupuolta lukuun ottamatta. Perusjoukossa oli naisia noin 61 prosenttia, kun taas vastanneissa heitä on liki 71 prosenttia. Naiset ovat siten yliedustettuina vastaajien keskuudessa ja miesten vastausaktiivisuus on ollut vähäisempää. Kotimaaryhmässä otoksen asetelmapainot korjattiin jälkiosituksella lukuvuoden, ryhmitellyn ikäryhmän sekä sukupuolen mukaan. Raportissa esitetyt kotimaassa tutkinnon suorittaneita koskevat tulokset perustuvat painotettuun aineistoon.

Ulkomailta valmistuneiden ryhmä poimittiin olettaen, että opintotuen maksun loppuminen on merkki valmistumisesta. Ryhmän vastaajista 91,2 prosenttia ilmoitti suorittaneensa korkeakoulututkinnon tutkimusajanjaksolla. Vastaajista puolestaan 89 prosenttia ilmoitti valmistuneensa ulkomailta. Syitä sille, ettei vastaaja ollut valmistunut ulkomailta, oli monia. Osa oli mm. valmistunut aiemmin, osa jatkoi opintoja joko samalla tai toisella alalla, osa oli lopettanut opinnot väliaikaisesti tai oli jättänyt ne kokonaan kesken. Myös kotimaaryhmässä esiintyi pientä eroa rekisteritietojen mukaisen valmistumisen ja vastaajien omien vastausten välillä. 21 vastaajaa ilmoitti tässä ryhmässä, ettei ollut suorittanut kotimaista yliopistotason korkeakoulututkintoa.

Tutkimusryhmät. Vastaajista muodostettiin analyyseja varten kaksi tutkimusryhmää (ks. taulukko 1 kohta IV): ulkomailla tutkinnon suorittaneet ja kotimaassa tutkinnon suorittaneet. Vastaaja hyväksyttiin ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmään, mikäli hän kuului ulkomaisen ryhmän poimintaan ja oli vastannut suorittaneensa tutkintonsa ulkomailla sekä käyttäneensä tutkinnon suorittamiseen aikaa ulkomailta. Tällöin tärkeimmät taustoittavat kysymykset eivät ole ristiriidassa keskenään, ja voidaan varmuudella sanoa, että tutkinnon pääsuorituspaikka on ollut ulkomailla.

Kotimaassa tutkinnon suorittaneiden ryhmässä hyödynnettiin vastaavaa rajausta. Henkilö hyväksyttiin ryhmään, mikäli hän oli kuulunut kotimaatutkinto-otokseen ja vastannut suorittaneensa tutkintonsa Suomessa. Jos hän oli ilmoittanut käyttäneensä tutkintoon aikaa ulkomailla, merkittiin hänet lisäksi opiskelijavaihdossa olleeksi. Ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmä koostuu siis 858 vastaajasta ja kotimaassa tutkinnon suorittaneiden ryhmä 1 502 vastaajasta.

Ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä on vastausten mukaan enemmän naisia (73 % vs. 61 %) ja he ovat keskimäärin nuorempia kuin kotimaassa tutkinnon suorittaneet (taulukko 2). Ulkomailla tutkinnon suorittaneet ovat kyselyhetkellä keskimäärin 30-vuotiaita ja kotimaassa tutkinnon suorittaneet 33-vuotiaita. Avo- tai avioliitossa on ulkomailla tutkinnon suorittaneista 52 prosenttia ja kotimaassa tutkinnon suorittaneista 69 prosenttia. Lapsia on ulkomailla valmistuneista 17 prosentilla ja kotimaassa valmistuneista 33 prosentilla. Ulkomailla tutkinnon suorittaneiden lapsista alle kouluikäisiä ovat lähes kaikki ja kotimaassa tutkinnon suorittaneiden lapsista vain noin joka viides.

Taulukko 2. Vastaajien jakautuminen ikäluokittain ja sukupuolen mukaan.

	Ulkomainen, %	Kotimainen, %
Alle 26 v.*	4,2	2,5
26–30 v.**	61,3	49,5
31–35 v.	29,5	27,5
36–40 v.**	3,6	8,1
Yli 40 v.**	1,3	12,5
Yhteensä	100	100
Naisia**	73,3	61,2
Miehiä**	26,7	38,8
Yhteensä	100	100

* = merkitsevä 5 %:n tasolla, ** = merkitsevä 1 %:n tasolla.

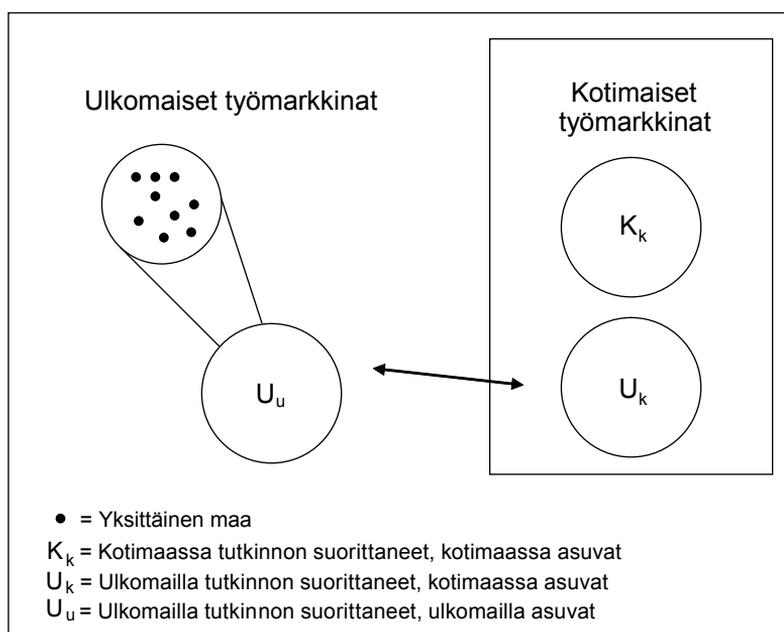
Tutkimusmenetelmistä ja -asetelmasta. Tässä tutkimuksessa pyrimme saamaan yleiskuvan tämän ryhmän koostumuksesta aiemmin määrittelemämme rajoitusten mukaan sekä vertaamaan sitä kotimaassa tutkinnon suorittaneisiin. Emme pysty varmuudella sanomaan, miten hyvin aineistomme kuvaa kaikkia ulkomailla tutkinnon suorittaneita, sillä tilastotietoja tai vastaavia tietolähteitä ei ole olemassa ulkomailla tutkinnon suorittaneista. Kun ulkomailla tutkinnon suorittaneista on hyvin vähän tutkimusaineistoa käytettävissä, tuo tämä tutkimus rajoituksineenkin tärkeää uutta tietoa opiskelijaliikkuvuutta koskevaan keskusteluun. Kotimaassa ja ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmien välistä vertailua hankaloittavat osittain ryhmien erilaiset muodostustavat. Lisäksi tarkastelun kohteena olevat ryhmät ovat sijoittuneet useille eri työmarkkinoille (kuvio 4). Erityisesti työllisyys- ja palkkatarkasteluissa on hyvä pitää mielessä, että osa ulkomailla tutkinnon suorittaneista asuu yhä ulkomailla.

Tällöin suora vertailu ulkomailla ja kotimaassa tutkinnon suorittaneiden välillä saattaisi tuottaa harhaanjohtavia tuloksia, sillä emme vertaile keskenään kahta kotimaisilla työmarkkinoilla työskentelevää ryhmää. Tästä syystä otammekin työllisyys- ja palkkatarkasteluissa käyttöön ulkomailla ja kotimaassa tutkinnon suorittaneiden rinnalle uuden ryhmän; ulkomailla tutkinnon suorittaneet, mutta kotimaassa asuvat. Näin vertaillen ulkomailla työskentelevät eivät sekoita asetelmaa liiaksi.

Tutkimus pohjautuu pääasiassa kuvailevaan analyysiin, missä käytetään ristiintaulukointia sekä jakaumatietoja, kuten keskiarvoja. Mikäli tietyssä kysymyksessä on syytä tarkastella ryhmien eroja tilastollisessa mielessä tarkemmin, on taulukoihin merkitty tilastollisesti merkitsevät erot ryhmien välillä.

Kyselylomakkeen lopussa vastaajille annettiin mahdollisuus esittää vapaamuotoisia kommentteja opintotuesta ja sosiaaliturvasta yleensä sekä opiskelusta, työhausta ja työelämästä (kyselylomakkeen kysymykset J16 a ja b). Analyysiä on täydennetty näiden avovastausten tuottamalla kvalitatiivisella aineistolla, joka on kohdennettu kokemuksiin opintotuen merkityksestä sekä työnhakua ja työllistymistä koskeviin kokemuksiin. Vastaajien avovastauksissa antamat kommentit on tekstissä sisennetty ja kunkin kommentin perässä on sulkuihin merkitty, mikä on vastaajan ikä ja sukupuoli (N/M), onko vastaaja suorittanut tutkintonsa kotimaassa vai ulkomailla (km/um) sekä asuuko vastaaja kyselyhetkellä ulkomailla vai Suomessa, esimerkiksi (26 N um, asuu ulkomailla).

Kuvio 4. Tutkimusryhmät kotimaisilla ja ulkomaisilla työmarkkinoilla.

4 KOULUTUSVÄYLILTÄ TYÖELÄMÄÄN

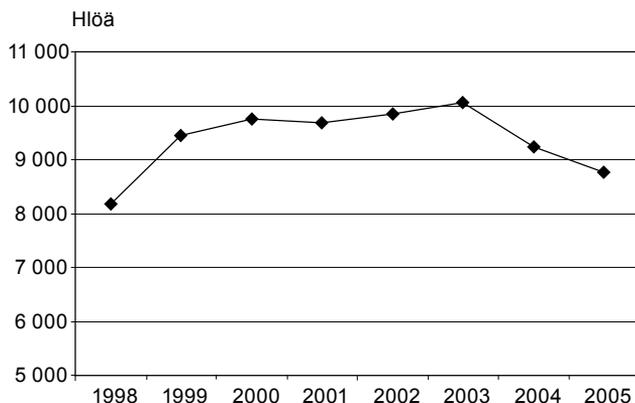
4.1 Kotimaahan vai ulkomaille opiskelemaan?

Ulkomailla opiskelevien suomalaisten määrästä ei ole olemassa tarkkaa tietoa. Jonkinlaisen käsityksen Kelan rekistereiden lisäksi ulkomaisissa korkeakouluissa opiskelevien suomalaisten määrästä voi saada OECD:n julkaisemien *Education at a Glance*-tilastojen (esim. OECD 2006) avulla. Tilastot on kerätty niin, että OECD lähettää kunkin jäsenmaansa korkeakouluihin kyselyn, jossa tiedustellaan siellä opiskelevien ulkomaalaisten määrä ja heidän lähtömaansa. Tieto ei välttämättä kuitenkaan ole kovin luotettava esimerkiksi siitä syystä, että kaikki korkeakoulut eivät lähetä tietoja.

OECD:n tilastojen mukaan (kuvio 5) voidaan kuitenkin todeta, että Suomesta ulkomailla lähtevien opiskelijoiden määrä kasvoi 2000-luvun alkuvuosina mutta kääntyi laskuun vuonna 2004. Vuonna 2005 suomalaisia opiskelijoita oli maailmalla hieman vajaat 9 000. Luku sisältää kaikki ulkomailla opiskelevat mukaan lukien vaihto-opiskelijat. Luvuissa ovat mukana vain OECD-maihin suuntaavat opiskelijat, joten määrä on jonkin verran pienempi kuin esimerkiksi Kelan opintotukitilastoista saatavat tiedot ulkomailla opiskelevista. Lukuvuonna 2005/2006 suomalaisia opintotukea saavia vaihto- ja tutkinto-opiskelijoita oli ulkomaisissa korkeakouluissa yhteensä 11 100 (Kela 2007b, 275).

Miksi toiset valitsevat koulutusväyläkseen ulkomailla opiskelun ja ulkomaisen korkeakoulututkinnon? Ulkomaille lähdön motiivit voidaan jakaa neljään eri kategoriaan: koulutukseen liittyvät motiivit, taloudelliset ja sosiaaliset motiivit, työelämämotiivit ja yleiset ulkomaan kokemuksiin liittyvät motiivit (Wreber ja Björk 2006, 15). Koulutukseen liittyviä motiiveja ovat ulkomaille jonkin tietyn pääaineen tai opiskelu-

Kuvio 5. Suomesta lähtöisin olevien, ulkomailla opiskelevien henkilöiden määrä vuosina 1998–2005.

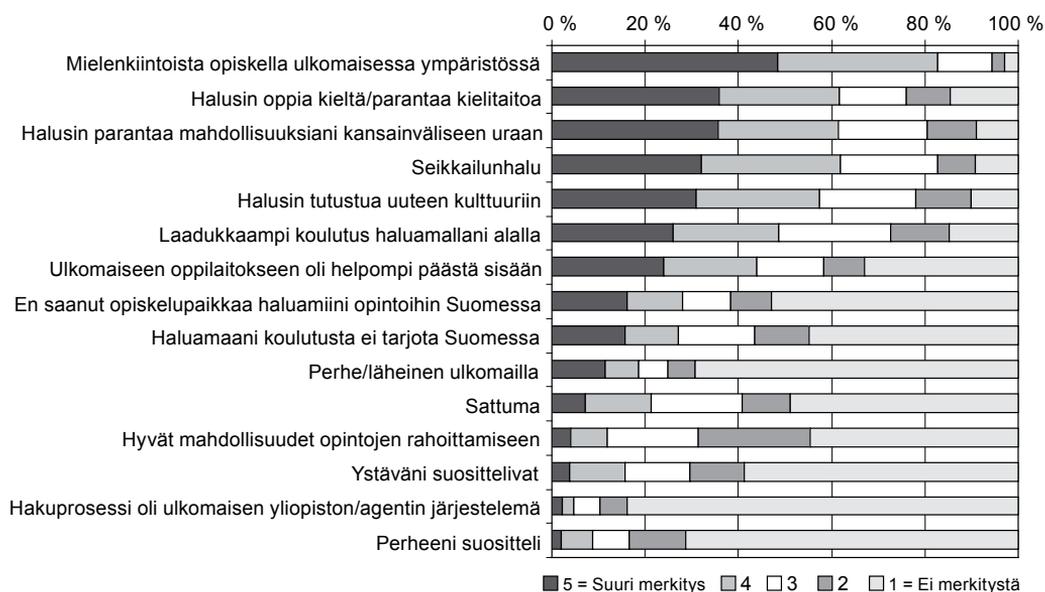

Lähde: OECD Education Statistics 2007.

alan takia hakeutuminen tai se, ettei ole saanut alan koulutuspaikkaa kotimaasta. Taloudellisista ja sosiaalisista motiiveista on kyse silloin, kun ulkomaille hakeudutaan siksi, että opiskelu ulkomailla koetaan edullisemmaksi kuin kotimaassa tai koska ulkomailla opiskelevalla jo valmiiksi on kytköksiä opiskelumaahan. Työelämään liittyvillä motiiveilla tarkoitetaan mahdollisuutta työskennellä toivotussa työssä ulkomaisten opintojen jälkeen ja halua työskennellä ulkomailla. Ulkomaille lähdön syyt voivat olla myös yleisiä ulkomaan kokemuksiin liittyviä, kuten esimerkiksi itsenäistyminen, kielitaidon koheneminen, seikkailunhalu ja yksinkertaisesti halu asua ulkomailla.

Kuviossa 6 on esitetty vastaajien ilmoittamia syitä lähteä ulkomailla opiskelemaan. Kyseessä ovat nimenomaan koko tutkintoa ulkomaille suorittamaan lähteneiden motivaatiotekijät. Suurin osa ulkomailta valmistuneista on sitä mieltä, että on mielenkiintoista opiskella ulkomaisessa ympäristössä. Ympäristö on merkityksellisin syy ulkomaille lähtöön lähes puolella vastanneista. Lisäksi 36 prosenttia ulkomailta valmistuneista ilmoittaa, että vieraan kielen oppimisella oli suuri merkitys sille, että he valitsivat opiskelun ulkomailla. Osa on pohtinut opiskelupaikkansa valintaa tulevan työelämään hakeutumisen kannalta. Omien mahdollisuuksien parantaminen kansainvälistä uraa ajatellen saa suurimman tai lähes suurimman painoarvon yli 60 prosentilla ulkomailla opiskelleista. Selkeästi omien, työelämään hakeutumisessa tarvittavien ominaisuuksien lisäksi suuri merkitys opiskelumaan valinnassa on, ehkä hieman yllättäenkin, seikkailunhalu. Seikkailunhalulla on ollut suuri tai melko suuri merkitys ulkomaille lähtöön peräti lähes 62 prosentilla ulkomailta valmistuneista.

Kuvio 6. Päätökseen lähteä ulkomaille opiskelemaan vaikuttaneet tekijät.

Muita merkityksellisiä syitä ulkomaille lähtöön ovat halu tutustua uuteen kulttuuriin, laadukkaampi koulutus sekä se, että ulkomaiseen oppilaitokseen oli helpompi päästä sisään. Ulkomaille lähtöön ei kovin paljon vaikuta se, että vastaaja ei olisi saanut Suomesta opiskelupaikkaa. Garam (2003, 23) toteaa omassa tutkimuksessaan, että sisäänpääsymahdollisuudet yliopistoon vaikuttavat kahdella eri tavalla: joko niin, että Suomesta ei saada toivottua opiskelupaikkaa, tai niin, että Suomesta opiskelupaikan saaminen nähdään jo lähtökohtaisesti niin hankalaksi, että hakeudutaan mieluummin ulkomaille opiskelemaan. Garamin (2003) mukaan noin kolmannes ulkomailla tutkintoaan suorittavista opiskelijoista on päätenyt ulkomaille opiskelemaan siitä syystä, ettei saanut Suomesta opiskelupaikkaa. Tätä taustaa vasten on ehkä hieman yllättävääkin, että tämän tutkimuksen kyselyyn vastanneista ulkomailla opiskelleista vain noin 18 prosenttia ilmoitti, että vaille opiskelupaikkaa jääminen Suomessa oli erittäin merkityksellinen syy ulkomaille lähtöön.

”EI PAKKASTA TALVELLA :)”

”Tie on elämä!”

”Ajopuuna paadyin minne paadyin”

”Asuin jo ulkomailla”

”Avomies”

”Halu nostaa omaa ”markkina-arvoa” työnantajien parissa”

”Halusin vaihtaa maisemaa”

”Ajankäyttö – halu opiskella etäällä kotiympäristöstä ja harrastuksista”

”Oma kansainvälisyuteni ja lapsuus ulkomailla”

”En halunnut asua Suomessa”

”Minimal bransch inom norden, ville inte gå samma väg som alla andra i Finland gör”

Edellä on lueteltu muutama määrittely, joilla ulkomailla opiskelleet kuvaavat opiskelumaansa valintaa. Niitä kuvaa moninaisuus. Monella vaikuttimena tuntuu olleen satuma, toisilla taas selkeä päämäärä parantaa omia mahdollisuuksia työmarkkinoilla. Myös opiskelumahdollisuuksien puuttuminen Suomesta kokonaan halutulla alalla on joillakin ollut syynä lähteä hakemaan opiskelupaikkaa ulkomailta.

Vaikka ulkomaille opiskelemaan lähdön motiiveista itse koulutukseen ja yleisiin ulkomaan kokemuksiin liittyvät motiivit osoittautuvat tulosten mukaan merkityksellisimmiksi vaikuttaviksi tekijöiksi, näyttää kuitenkin siltä, että lähdön taustalla on monenkirjavia syitä. Yhtä selittävää tekijää, joka kuvaisi koko ulkomailla tutkinnon suorittajien ryhmää, ei tunnu löytyvän ja voimmekin olettaa taustalla olevan tässä tutkimuksessa havaitsemattomia tekijöitä. Saattaa olla, että ulkomailla tutkintoaan suorittavat on hyvin valikoitunut ryhmä ja ulkomailla opiskelua selittävät enemminkin persoonalliset ja sosiaaliseen pääomaan liittyvät tekijät. Wiers-Jenssen ja Try (2005, 684) toteavat, että ulkomainen koulutus saattaa signaloida sellaisten persoonallisten tekijöiden olemassaolosta, kuten itsenäisyydestä, aloitteellisuudesta ja ennakkoluulottomuudesta.

Niiltä kotimaassa tutkinnon suorittaneilta, jotka ilmoittivat, etteivät ole opiskelleet ulkomailla lainkaan (eivät myöskään olleet vaihto-opiskelijana) mutta olivat joskus harkinneet ulkomaille lähtöä, kysyttiin vielä tarkemmin syitä siihen, miksi he eivät kuitenkaan valinneet ulkomailla opiskelua. Lomakkeessa annettiin joitakin vaihtoehtoja, joita vastaajien oli mahdollisuus arvottaa viisiportaisen asteikon avulla. Vastausten perusteella näyttää siltä, että myös syyt kotimaahan jäämiseen ovat moninaiset. Monet ilmoittivat, etteivät halunneet matkustaa pois läheistensä luota. Ulkomaiset opinnot koettiin myös liian kalliiksi opiskeluvaihtoehdoksi. Jotkut mainitsivat syyksi paremman opiskelupaikan löytämisen Suomesta ja toisaalta ulkomaille lähtö tuntui vaikealta järjestää. Tekijöitä, joilla ei näyttänyt olevan lainkaan merkitystä päätökseen olla lähtemättä ulkomaille opiskelemaan, olivat esimerkiksi kielitaidon riittämättömyys, tiedon saannin hankaluus tai se, ettei henkilö olisi päässyt haluamaansa paikkaa opiskelemaan ulkomailla.

Painavimmat syyt lähtemättä jättämiseen löytyvät kuitenkin vastausvaihtoehdosta ”muut syyt”, jossa annettiin mahdollisuus kirjata syitä omin sanoin. Toiset vastaajista korostivat ulkomaisten opintojen pidentävän opiskeluaikaa: ”opiskelu ulkomailla olisi venyttänyt opiskeluajan”. Toiset taas pitivät opiskeluaikaisen työkokemuksen kartuttamista tärkeämpänä tulevan työuran kannalta: ”Sain liian hyvän työtarjouksen”, eikä ulkomailta saadut kokemuksetkaan tuntuneet riittävän houkuttelevilta: ”Ulkomailla opiskelusta ei olisi välttämättä ollut välitöntä hyötyä tutkinnon suorittamisen kannalta, kielitaidon paranemisesta olisi luultavasti ollut hyötyä, oletin kuitenkin valmistuvani nopeammin Suomessa eikä töitäkään voinut jättää”. Jotkut taas olivat sitä mieltä, että kotimaassakin on hyvä olla: ”Trivdes bra hemma också”, ”Oma koti kullan kallis”, tai että ”laiskuus” tai ”aikaansaamattomuus” olivat esteenä.

Korkeakouluopinnot aloitetaan ensimmäisen kerran toisen asteen koulutuksen jälkeen. Lukio on yleisin reitti yliopistoon, kun taas ammattikorkeakouluihin hakeutuu sekä ammatillisen tutkinnon että ylioppilastutkinnon suorittaneita. Suomessa on yleistä suorittaa useita tutkintoja eikä ole harvinaista, että henkilöllä on useampi korkeakoulututkinto. Vuonna 2005 Suomessa otettiin käyttöön yhteiseurooppalainen järjestelmä, jossa uudet opiskelijat suorittavat ensin alemman korkeakoulututkinnon (kandidaatti) ja tämän jälkeen ylemmän (maisteri). Aikaisemmin kandidaatin tutkinto oli mahdollinen, muttei niin yleisesti käytetty.

Suurin osa sekä ulkomailla että kotimaassa tutkinnon suorittaneista on aikaisemmin suorittanut ylioppilastutkinnon (taulukko 3, s. 37). Ulkomailla opiskelleilla oli aikaisemmin suoritettu ammattikorkeakoulututkinto huomattavasti useammin (16,6 %) kuin kotimaassa opiskelleilla (5,3 %). Ero on tilastollisesti merkitsevä. Myös alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita on ulkomailla opiskelleiden ryhmässä enemmän kuin kotimaassa opiskelleilla. Ero on huomattava ja tilastollisestikin merkitsevä, sillä runsas neljännes ulkomailla tutkinnon suorittaneista on aiemmin suorittanut alemman korkeakoulututkinnon, kun vastaava luku on kotimaan ryhmässä 13 prosenttia. Ero selittyy sillä, että ulkomailla suoritetaan ensin *bachelor*-tason tutkinto, jonka jälkeen voi vasta edetä *masters*-tason tutkintoon.

Vastaajilta kysyttiin myös heidän aikaisempaa opintomenestystään. Taulukossa 4 on esitettyinä molempien ryhmien lukion keskiarvojakaumat. Ryhmien välillä ei ole suurta eroa, ysin ja kymppin oppilaita on molemmissa ryhmissä noin kolmasosa. Ulkomailla opiskelevien ryhmässä on hieman enemmän henkilöitä, jotka ilmoittavat lukion keskiarvokseen 7,0–7,9. Tämän perusteella emme siis voi sanoa, että ulkomaille opiskelemaan lähtisi enemmän koulumenestykseltään huonoja tai hyviä oppilaita.

Jahrin ja Teichlerin (2007, 220) mukaan henkilöiden, joiden vanhemmilla on korkeakoulututkinto, todennäköisyys liikkua urallaan kansainvälisesti on puolitoistakertainen niihin verrattuna, joiden vanhemmilla on peruskoulutusta. Vanhempien koulutustaustan vaikutusta lasten valintoihin selitetään usein kulttuurisen pääoman avulla (Jahr ja Teichler 2007, 220).

Edellä mainitun hypoteesin pätevyyttä testataksemme tiedustelimme vastaajien oman aikaisemman koulutuksen lisäksi heidän vanhempiansa suorittamia tutkintoja (taulukko 5). Näyttää siltä, että ulkomailla tutkinnon suorittaneilla on korkeammin koulutetut vanhemmat kuin kotimaassa opiskelleilla. Ulkomailla opiskelleiden äideistä 32 prosentilla on yliopistotason tutkinto ja kotimaassa tutkinnon suorittaneiden äideistä hieman vajaalla 24 prosentilla. Ulkomailla opiskelleiden isistä 35 prosenttia on akateemisesti koulutettuja ja kotimaassa opiskelleilla osuus on vajaat 28 prosenttia. Ero sekä äidin että isän koulutuksessa ryhmien välillä on tilastollisestikin vahvasti merkitsevä. Kotimaassa tutkinnon suorittaneiden vanhempien koulutustausta ei juuri poikkea suomalaisten yliopisto-opiskelijoiden vanhempien koulutustasosta. Esim. Berndtsonin (2004, 92) mukaan viidenneksellä on äiti ja lähes kolmanneksella isä, joka on suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon.

Viidennes ulkomailla tutkinnon suorittaneista ilmoittaa, että äidillä on pelkkä kansa-, keski- tai peruskoulutusta, kun vastaava koulutustausta on kotimaassa opiskelleiden äideistä neljänneksellä. Luvut ovat molemmissa ryhmissä suunnilleen samat isien koulutustaustaa tarkasteltaessa. Erot ovat myös tilastollisesti merkitseviä.

Usein väitetään, että ulkomailla opiskelevat yleisimmin sellaiset henkilöt, joilla jo ennestään on kokemusta ulkomailla asumisesta (Jahr ja Teichler 2007, 220). Taulukossa 6 on esitetty niiden vastaajien osuudet, jotka ilmoittivat, että joko heillä itsellään tai jollakin perheenjäsenellä on kokemusta ulkomailla asumisesta. Vastaus edellä olevaan kysymykseen on melko selvä: aikaisemmalla ulkomailla oleskelulla on merkitystä, sillä erot ryhmien välillä ovat niin vastaajan omaa kuin perheenjäsenenkin oleskelua tarkasteltaessa myös tilastollisesti merkitseviä. Yli puolet ulkomailta valmistuneista ilmoitti oleskelleensa jo aiemmin yli puoli vuotta ulkomailla. Vastaava osuus oli kotimaassa opiskelleiden ryhmässä vajaat 17 prosenttia.

Taulukko 3. Vastaajan aikaisempi koulutus. (Luokat eivät ole toisensa pois sulkevia.)

	Ulkomainen, %	Kotimainen, %
Ylioppilastutkinto	93,3	95,0
Ammatillinen tutkinto	6,0	6,6
Opistoasteen tutkinto**	10,1	13,7
Ammattikorkeakoulututkinto**	16,6	5,3
Alempi korkeakoulututkinto (yliopistotaso)**	26,4	13,0
Ylempi korkeakoulututkinto (yliopistotaso)	17,9	16,6

* = merkitsevä 5 %:n tasolla, ** = merkitsevä 1 %:n tasolla.

Taulukko 4. Vastaajien lukion todistusten keskiarvo.

	Ulkomainen, %	Kotimainen, %
9,0–10,0	30,8	33,9
8,0–8,9	52,9	52,9
7,0–7,9*	15,6	12,0
6,0–6,9	0,6	1,2
5,0–5,9	0,1	0,0
Yhteensä	100	100

* = merkitsevä 5 %:n tasolla, ** = merkitsevä 1 %:n tasolla.

Taulukko 5. Vanhempien koulutustausta.

Äidin koulutus	Ulkomainen	Kotimainen
Kansa-, keski- tai peruskoulu**	20,2	25,2
Ylioppilastutkinto	6,7	4,8
Ammatillinen tutkinto**	15,3	19,6
Opistoasteen tutkinto**	17,2	21,9
Ammattikorkeakoulututkinto**	8,2	4,2
Yliopistotason tutkinto**	32,2	23,6
Ei koulutusta	0,1	0,7
Yhteensä	100	100
Isän koulutus	Ulkomainen	Kotimainen
Kansa-, keski- tai peruskoulu**	19,5	26,4
Ylioppilastutkinto	4,3	2,9
Ammatillinen tutkinto	19,2	21,4
Opistoasteen tutkinto**	12,7	16,9
Ammattikorkeakoulututkinto**	8,5	4,0
Yliopistotason tutkinto**	35,4	27,8
Ei koulutusta	0,4	0,6
Yhteensä	100	100

* = merkitsevä 5 %:n tasolla, ** = merkitsevä 1 %:n tasolla.

Ulkomailla opiskelleiden vanhemmat ja sisarukset olivat myös oleskelleet ulkomailla useammin kuin kotimaassa opiskelleiden. Lähes puolella ulkomaisten ryhmästä joko äiti, isä tai sisarus oli asunut ulkomailla yhtäjaksoisesti yli kuusi kuukautta. Kynnys ulkomaille lähtöön näyttäisi siis olevan matalampi niillä, joilla on jo valmiiksi kansainvälistä kokemusta.

Ulkomailta valmistuneista harva, vain hieman vajaat neljä prosenttia, oli suorittanut lukio-opintonsa ulkomailla. Kotimaan ryhmässä vastaava osuus oli 1,5 prosenttia. Ero ryhmien välillä on kuitenkin tilastollisesti merkitsevä.

Kolmannes ulkomaille tutkintoa suorittamaan lähteneistä on kotoisin pääkaupunkiseudulta (taulukko 7). Ero kotimaassa tutkinnon suorittaneisiin on suuri ja tilastollisestikin merkitsevä, pääkaupunkiseudulta kotoisin olevien osuus on kotimaan ryhmässä noin 17 prosenttiyksikköä pienempi. Muista Suomen suurista kaupungeista kotoisin olevien osuus on molemmissa ryhmissä lähes yhtä suuri. Sen sijaan muualta Suomesta kotoisin olevia on kotimaassa opiskelleiden ryhmässä huomattavasti enemmän, lähes 75 prosenttia.

Suurin osa ulkomailla tutkinnon suorittaneista ja heidän vanhemmistaan on syntynyt Suomessa (kuvio 7). Merkittävä osa (59 %) ulkomailla tutkinnon suorittaneiden puolisoista on kuitenkin kotoisin jostain muusta maasta kuin Suomesta. Useimmiten puoliso on syntynyt jossain EU-alueen maista tai Pohjoismaissa. Hieman vajaat kuusi prosenttia ilmoittaa puolison olevan kotoisin Pohjois-Amerikasta ja noin 10 prosenttia jostakin muualta maailmasta.

Taulukko 6. Vastaaaja tai perheenjäsen oleskellut ulkomailla yhtäjaksoisesti yli kuusi kuukautta ennen vastaajan ulkomailla opiskelua.

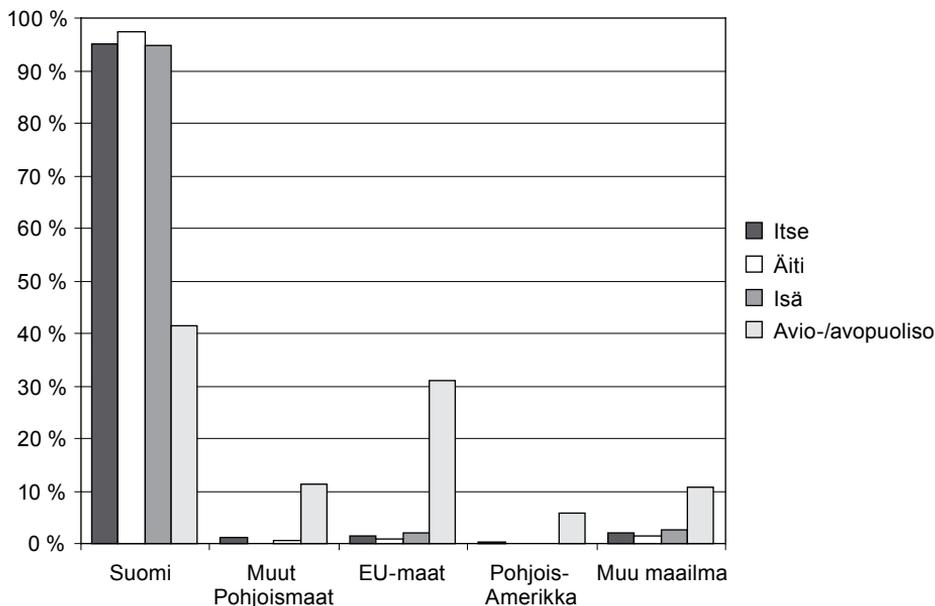
	Ulkomainen, %	Kotimainen, %
Itse**	52,3	16,7
Äiti tai isä**	31,1	17,7
Sisko tai veli**	35,1	25,3
Joko äiti, isä tai sisarus**	48,0	34,0

* = merkitsevä 5 %:n tasolla, ** = merkitsevä 1 %:n tasolla.

Taulukko 7. Vastanneiden asuinpaikka 17-vuotiaana.

	Ulkomainen, %	Kotimainen, %
Pääkaupunkiseutu**	33,0	15,6
Isot kaupungit (Tampere, Turku, Oulu)	9,4	9,7
Muut kunnat**	57,6	74,7
Yhteensä	100	100

* = merkitsevä 5 %:n tasolla, ** = merkitsevä 1 %:n tasolla.

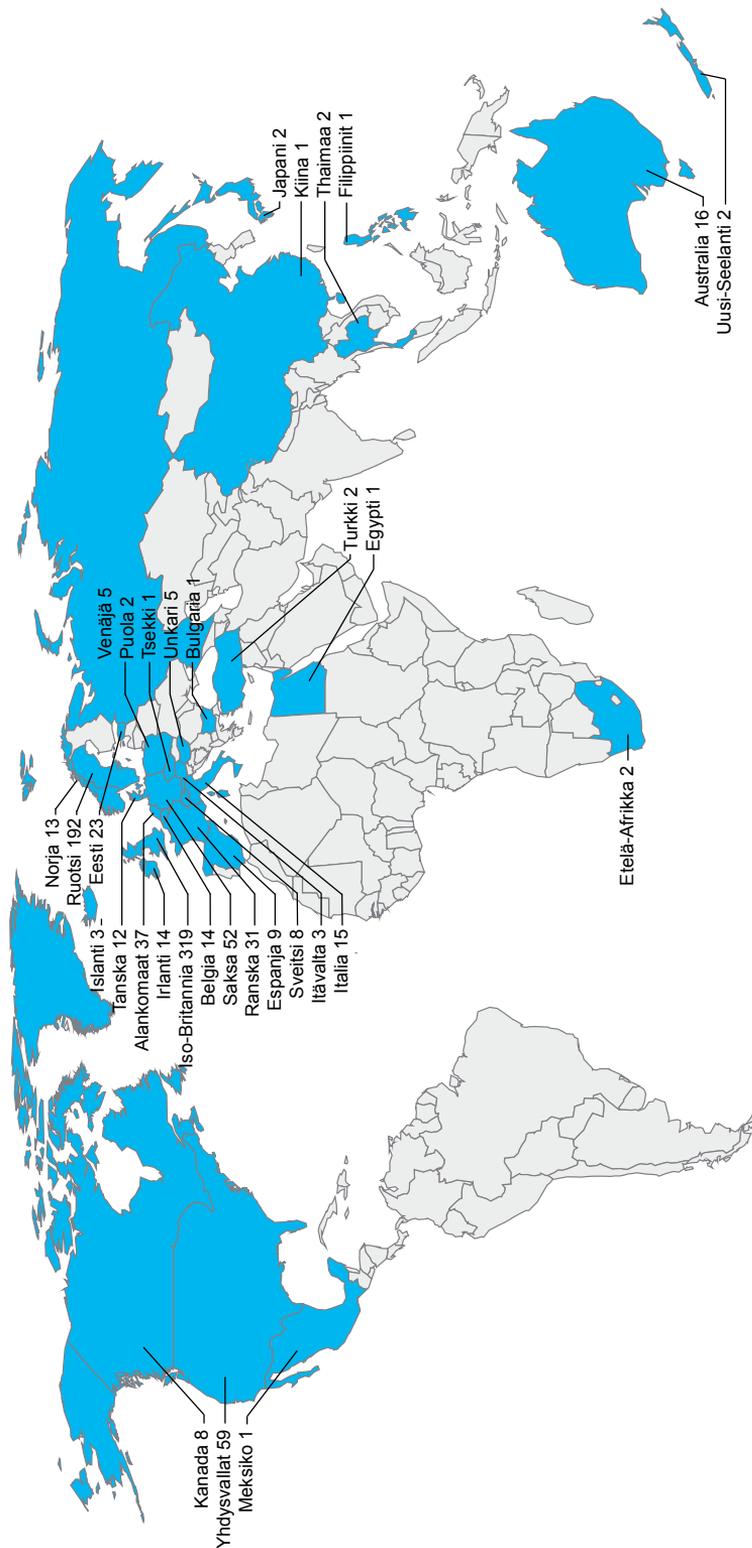
Kuvio 7. Ulkomailla tutkinnon suorittaneiden, heidän vanhempiansa ja mahdollisen puolison synnyinmaa.

4.2 Opiskelu

Historialliset, poliittiset ja kulttuuriset suhteet maiden ja alueiden välillä selittävät usein osan opiskelijaliikkuvuuden virtojen suuntautumisesta, ja ulkomainen koulutuskysyntä keskittyykin maailmanlaajuisesti englannin-, saksan- ja ranskankieliseen koulutukseen. OECD-maiden sisäinen opiskelijaliikkuvuus suuntautuu valtaosaltaan viiteen maahan: Yhdysvaltoihin, Isoon-Britanniaan, Saksaan, Ranskaan ja Australiaan. Euroopan sisäisestä opiskelijaliikkuvuudesta puolet on peräisin Euroopan maista. (Korkeakoulutuksen kansainvälisen toiminnan ... 2001, 8–9.)

Tämän tutkimuksen tulosten mukaan suurin osa suomalaisista ulkomaille tutkinto-opiskelijaksi lähtijöistä suuntasi Eurooppaan (taulukko 8). Pohjoismaihin lähti noin neljännes ja muualla Eurooppaan vajaa kaksi kolmasosaa. Vastaajat ovat opiskelleet yhteensä 34 maassa ympäri maailman. Suosituimmat opiskelumaat ovat Iso-Britannia ja Ruotsi. Lähes 40 prosenttia kaikista ulkomailta valmistuneista opiskeli Isossa-Britanniassa ja 22 prosenttia Ruotsissa. Vähäisempiä määriä suomalaisia opiskelee myös muissa maissa, kuten Etelä-Afrikassa, Egyptissä, Filippiineillä, Meksikossa, Thaimaassa, Uudessa-Seelannissa ja Bulgariassa. Kaikki ne maat, joissa tämän tutkimuksen kyselyyn vastanneet ovat opiskelleet, on esitetty kuviossa 8.

Kuvio 8. Ulkomailta tutkinnon suorittaneiden opiskelumaat ja näissä maissa opiskelleiden määrä.

Taulukko 8. Ulkomailla tutkinnon suorittaneiden opiskelualueet.

	n	%
Pohjoismaat	220	25,7
Muu Eurooppa	534	62,4
Pohjois-Amerikka	67	7,8
Muu maailma	35	4,1
Yhteensä	856	100

Taulukossa 9 on jaoteltu ulkomailla ja kotimaassa tutkinnon suorittaneet heidän opiskelualueensa mukaan. Alajakaumissa on selkeä ero ryhmien välillä. Ulkomailla tutkinnon suorittaneista lähes neljännes vastaajista on opiskellut kauppatieteitä, kun taas Suomessa alaa on opiskellut vain noin 11 prosenttia. Ulkomailla merkittävimmät koulutusalat kauppatieteellisen ohella ovat humanistinen ja taideala sekä yhteiskuntatieteellinen koulutus. Kotimaassa opiskelleet ovat yleisimmin suorittaneet tekniikan tai humanistisen alan tutkinnon tai kasvatustieteellisen tai opettajankoulutusalan tutkinnon.

Taulukko 9. Vastaajien koulutusalat.

	Ulkomainen, %	Kotimainen, %
Kasvatustieteellinen ja opettajankoulutus**	2,6	16,5
Humanistinen koulutus**	13,9	17,3
Taidealan koulutus**	15,1	2,2
Yhteiskuntatieteellinen koulutus**	16,8	11,5
Kauppatieteellinen koulutus**	23,8	10,9
Oikeustieteellinen koulutus	3,9	2,9
Luonnontieteellinen koulutus**	5,4	12,9
Tekniikan koulutus**	5,5	17,5
Maa- ja metsätalousalan koulutus**	0,5	1,8
Eläinlääketiede	1,2	0,5
Lääketiede ja farmasia	5,3	3,5
Terveys- ja sosiaalialan koulutus	3,0	1,9
Palvelualojen koulutus (ml. liikuntatieteet, sotilasala jne.)**	3,2	0,8
Muu	0,1	0,0
Yhteensä	100	100

* = merkitsevä 5 %:n tasolla, ** = merkitsevä 1 %:n tasolla.

Ulkomailla on mahdollista opiskella myös muuten kuin koko tutkinnon suorittaminen päämääränä. Suomesta valmistuneista 27 prosenttia ilmoitti olleensa jossakin vaiheessa opintoja ulkomailla vaihto-opiskelijana. Lähes kaksi kolmasosaa vastaajista ilmoitti olleensa vaihdossa enintään puoli vuotta ja hieman alle kolmannes puolesta vuodesta vuoteen (taulukko 10). Pitkät vaihdot ovat vastaajien keskuudessa kohtalaisen harvinaisia.

Miten opinnot ulkomailla sujuvat? Kun vastaajia pyydettiin vertaamaan omaa opintomenestystään kanssaopiskelijoihin (taulukko 11), ilmoitti ulkomailla tutkinnon suorittaneista lähes 54 prosenttia selviytyneensä opinnoistaan selvästi tai hieman paremmin kuin kanssaopiskelijansa. Kotimaassa tutkinnon suorittaneista vastaava prosenttiosuus on lähes kymmenen prosenttiyksikköä pienempi, 43 prosenttia. Kanssaopiskelijoitaan heikommin ilmoitti menestyneensä ulkomailla opiskelleista 4 prosenttia ja kotimaassa opiskelleista 5 prosenttia.

Kyselyyn vastanneita pyydettiin myös arvioimaan opiskeluvaihtojensa uudelleen vastaamalla kysymykseen, miten todennäköistä on, että he valitsisivat saman alan, korkeakoulun ja opiskelumaan uudestaan. Suurin osa vastaajista vaikuttaa olevan tyytyväisiä opiskeluun liittyviin valintoihinsa (taulukko 12). Ulkomailla opiskelleista saman opiskelumaan valitsisi yli 80 prosenttia melko tai erittäin todennäköisesti uudelleenkin. Myös alan valintaan ollaan tyytyväisiä. Ulkomailla opiskelleiden ryhmässä 83 prosenttia valitsisi saman alan, jos olisi nyt aloittamassa opintojaan alusta. Kotimaassa opiskelleista tyytyväisiä valittuun alaan on hieman harvempi, sillä 25 prosenttia pitää melko tai erittäin epätodennäköisenä, että valitsisi saman opiskelualan uudelleen. Opinahjon valintaan ollaan sen sijaan erityisesti kotimaan ryhmässä tyytyväisiä. Lähes 80 prosenttia ilmoittaa, että valitsisi saman korkeakoulun tai yliopiston melko tai erittäin todennäköisesti uudelleenkin. Ulkomailla opiskelleet taas miettivät koulun valintaa tarkemmin, jos olisivat nyt aloittamassa opintojaan. Jopa 32 prosenttia heistä ilmoitti, että on melko tai erittäin epätodennäköistä, että he valitsisivat saman korkeakoulun tai yliopiston.

Taulukko 10. Kotimaassa tutkinnon suorittaneista opiskelijavaihdossa olleiden (n = 411) osuus vaihdon keston mukaan.

Opiskelijavaihdon kesto	%
Alle 3 kk	6,4
3–6 kk	53,9
7–12 kk	30,1
13 kk–2 vuotta	6,8
Yli 2 vuotta	2,8
Yhteensä	100

Taulukko 11. Oma arvio opintomenestyksestä kanssaopiskelijoihin verrattuna.

	Ulkomainen, %	Kotimainen, %
Selvästi parempi**	15,4	10,2
Hieman parempi*	38,3	33,0
Suunnilleen sama**	41,5	49,7
Hieman heikompi	3,4	4,7
Selvästi heikompi	0,6	0,5
En tiedä	0,8	1,9
Yhteensä	100	100

* = merkitsevä 5 %:n tasolla, ** = merkitsevä 1 %:n tasolla.

Taulukko 12. Kysymykseen ”Jos aloittaisit opintosi nyt alusta, miten todennäköistä olisi, että valitsisit...” vastanneiden osuudet.

Jos aloittaisit opintosi nyt alusta, miten todennäköistä olisi, että valitsisit...	Ulkomainen, %	Kotimainen, %
saman alan koulutuksen?		
Erittäin todennäköistä**	50,1	37,5
Melko todennäköistä**	33,3	37,4
Melko epätodennäköistä*	11,8	17,4
Erittäin epätodennäköistä**	4,8	7,7
saman korkeakoulun/yliopiston?		
Erittäin todennäköistä**	28,7	43,6
Melko todennäköistä	39,0	35,7
Melko epätodennäköistä**	22,1	14,9
Erittäin epätodennäköistä**	10,2	5,8
saman opiskelumaan?		
Erittäin todennäköistä**	45,8	71,3
Melko todennäköistä**	34,7	21,9
Melko epätodennäköistä**	14,7	3,3
Erittäin epätodennäköistä	4,8	3,5

* = merkitsevä 5 %:n tasolla, ** = merkitsevä 1 %:n tasolla.

4.2.1 Opintojen rahoitus ja ulkomailla opiskelevien suomalaisten määrä

Opintotukijärjestelmän tarkoitus on turvata opiskelijoiden toimeentulo opiskeluaikana. Opintotukea myönnetään, mikäli opinnot ovat päätoimisia, tuelle on taloudellinen tarve ja opinnot kestävät yhtäjaksoisesti yli kaksi kuukautta. Lisäksi opintotuen jatkuvan maksamisen edellytyksenä on, että tuen saaja edistyy opinnoissaan. Tukea ei myönnetä, jos opintotukea saa jo jostain toisesta valtiosta tai henkilölle maksetaan tiettyjä muita etuuksia. Suomen opintotukijärjestelmä koostuu opintorahasta, opiskelijan asumislisästä ja opintolainan valtiontakauksesta.

Opintotukea voidaan myöntää koko tutkinnon suorittamiseen ulkomaisessa oppilaitoksessa, jos opinnot vastaavat Suomessa tuettavia opintoja. Tukea voidaan myöntää myös ulkomaisiin vaihto-opintoihin, jotka sisältyvät Suomessa suoritettavaan tutkintoon.

Opintotukea voi saada ulkomaisiin opintoihin Suomen tai EU/ETA-maan kansalainen, mikäli hänellä on ollut vakituinen kotikunta Suomessa vähintään kahden vuoden ajan opintoja edeltävien viiden vuoden aikana. Oleskelun ulkomailla tulee myös olla luonteeltaan tilapäistä, jotta opintotuki voidaan myöntää. Koska Suomen sosiaaliturvajärjestelmä on asumiseen perustuva, tulee henkilön, joka opiskelee ulkomailla yli vuoden, hakea oikeutta Suomen sosiaaliturvaan kuulumisesta ennen ulkomaille lähtöään tai viimeistään vuoden kuluessa siitä.

Opintorahan suuruus riippuu opiskelijan iästä, asumismuodosta, perhesuhteista, oppilaitoksesta ja taloudellisesta tilanteesta. Opintorahaan vaikuttavat opiskelijan omat tulot, ja ulkomailla opiskelevien omien tulojen tulorajat ovat samat kuin Suomessa opiskelevalla. Etuus on veronalaista tuloa. Asumislisään taas vaikuttavat opiskelijoiden omien tulojen lisäksi puolison tulot, ja etuus on veroton. Opintotuen määrät on esitetty taulukossa 13. Korkea-asteella opintorahan suuruus on kotimaassa ja ulkomailla opiskeleville samansuuruinen, 259,01 euroa kuukaudessa. Asumislisää maksetaan ulkomailla opiskelevälle noin 10 euroa kuussa enemmän kuin kotimaassa opiskelevälle. Ulkomaille ja kotimaahan maksettavan opintotuki eroaa opintolainan valtiontakauksen määrässä. Ulkomailla opiskeleva voi nostaa opintolainaa enimmillään 440 euroa kuukaudessa, kun kotimaassa opiskelevan opintolainan enimmäismäärä on 300 euroa kuukaudessa.

Opintorahan enimmäismäärä on ollut sama vuodesta 1995 lähtien vuoden 2008 syyslukukauden alkuun saakka. Ulkomailla opiskelevan asumislisä oli 1.5.2000 saakka 151,37 euroa kuukaudessa, josta lukien se korotettiin 180,80 euroon kuukaudessa.

Taulukko 13. Opintotuen suuruus korkea-asteella, e/kk (brutto).

	Ulkomailla tutkintoaan suorittava	Kotimaassa tutkintoaan suorittava
Opintoraha ^a	259,01	259,01
Asumislisä	210,00 ^b	201,60
Opintolainan valtiontakaus	440,00	300,00
Yhteensä	909,01	760,61

^a Opintoraha nousee 1.8.2008 lukien 15 %.

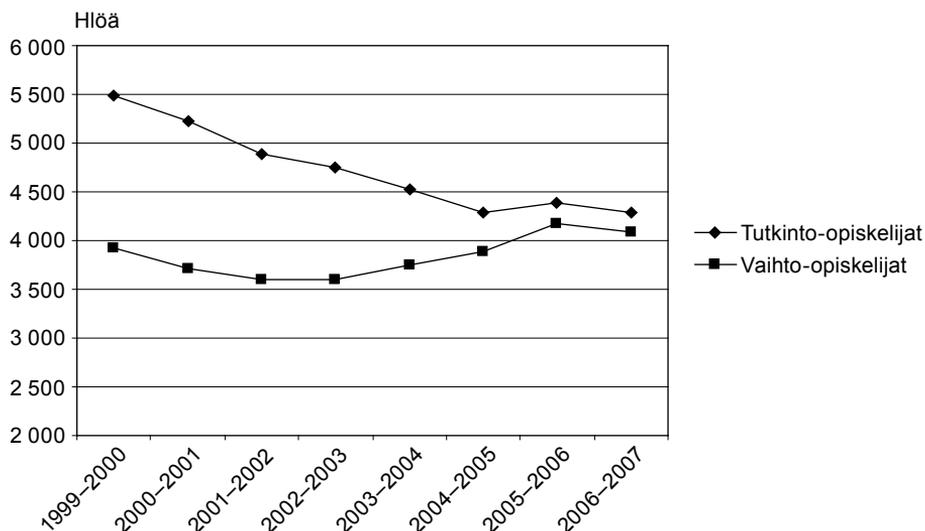
^b Poikkeuksena alhaisen vuokratason maat: Bulgaria, Romania ja Slovenia, joissa asumislisän suuruus on 58,87 e/kk ja Latvia, Liettua, Puola, Tsekki, Ukraina, Valko-Venäjä, Venäjä ja Viro, joissa asumislisä on 75,68 e/kk sekä Slovakia ja Unkari, joissa asumislisä on 109,32 e/kk. Mikäli näissä maissa vuokratustannukset ovat suuremmat, maksetaan asumislisää kuitenkin vuokran suuruisena, enintään 210 e/kk.

Lähde: Kela 2008.

Samasta ajankohdasta lukien asumislisän tarveharkintaa kiristettiin, kun samassa asunnossa asuvan avio- tai avopuolison tulot otetaan huomioon asumislisää myönnettäessä. Marraskuusta 2005 lukien ulkomailla opiskelevien asumislisä on ollut 210 euroa kuukaudessa. Opintolainan valtiontakauksen enimmäismäärä pyöristettiin euroon siirtymisen myötä vuoden 2002 alusta lukien 353,19 eurosta 360 euroon kuukaudessa. Elokuusta 2005 lukien se on ollut 440 euroa kuukaudessa.

Ulkomaisiin, tutkintoon johtaviin korkeakouluopintoihin opintotukea saavien määrä on laskenut lähes koko 2000-luvun ajan (kuvio 9). Lukuvuonna 2006–2007 ulkomaisiin korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin opintotukea sai hieman yli 4 200 opiskelijaa, mikä on lähes 20 prosenttia vähemmän kuin vuosituhannen alussa. Vaihto-opiskelijana (kotimaisissa yliopistoissa kirjoilla olevia) ulkomailla opiskelee vuosittain lähes saman verran opintotuen saajia kuin koko tutkinnon suorittajiakin. Vaihto-opiskelijoiden määrä on hieman laskenut 2000-luvun alkupuoliskolla mutta kääntynyt nousuun viimeisten parin vuoden aikana. Vaihto-opiskelijoiden määrä on suunnilleen samansuuruinen kuin CIMOn tilastoimat määrät. Ero lukumäärissä johtunee siitä, että osa vaihto-opiskelijoista ei nosta opintotukea. Vuonna 2006 Suomen yliopistoista lähti ulkomaille yhteensä noin 4 700 vaihto-opiskelijaa (Garam 2007, 9–10). Määrä on tasaisesti kasvanut koko 2000-luvun ajan.

Kuvio 9. Ulkomailla koko korkeakoulututkintoa suorittavien ja yliopistojen vaihto-opiskelijoiden opintotuen saajien määrät lukuvuosittain 2000-luvulla.

Lähde: Kelan opintotukirekisteri; Opintotuen pohjoismainen vertailu, 2008.

Ulkomailla ja kotimaassa tutkinnon suorittaneiden opintojen rahoitus. Suurin osa sekä ulkomailla että kotimaassa tutkinnon suorittaneista on nostanut opintotuen opintorahaa ja asumislisää. Tulos ei ole kovinkaan yllättävä, sillä ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmä poimittiin Kelan opintotukirekisteristä. Poimintalähteestä huolimatta ulkomailla tutkinnon suorittaneista pieni osa on sellaisia henkilöitä (4,2 %), joille opintorahan ja asumislisän merkitys opintojen kokonaisrahoituksessa on hyvin vähäinen. Onkin siis hyvä muistaa, että osa ulkomailla opiskelevista ei ole hakenut opintotukea tai ei ole oikeutettu opintotukeen eikä näin sisälly tämän tutkimuksen piiriin.

Opintolainaa ilmoitti ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmästä nostaneensa 63 prosenttia ja kotimaassa tutkinnon suorittaneista 36 prosenttia. Iso osa molemmista ryhmistä ilmoittaa rahoittaneensa opintoja myös omilla työtuloilla (ulkomaan ryhmässä 62 % ja kotimaan ryhmässä 85 %). Taloudellista tukea vanhemmilta tai sukulaisilta ilmoittaa saaneensa ulkomailla opiskelleiden ryhmästä 64 prosenttia ja kotimaan ryhmästäkin peräti 55 prosenttia.

Seuraavaksi tarkastellaan erikseen rahoituslähteiden merkitystä opintojen kokonaisrahoituksesta. Taulukossa 14 on esitetty opintojen rahoituslähteet tärkeysjärjestyksessä niiden vastaajien osalta, jotka ovat nostaneet opintorahaa ja asumislisää ja/tai opintolainaa. Valtaosa molemmissa tutkimusryhmissä ilmoittaa nostaneensa opintorahaa ja asumislisää ja kummallekin ryhmälle ne ovat lisäksi tärkein opintojen rahoituslähde. Kuitenkin ulkomailla opiskelleilla ne kattavat opintojen kokonaisrahoituksesta huomattavasti pienemmän osuuden (36 %) kuin kotimaassa opiskelleilla (47 %). Opintorahan ja asumislisän kattama osuus ulkomailla tutkinnon suorittaneiden opintojen kokonaisrahoituksesta on jonkin verran pienempi kuin Garamin (2003, 35) tutkimuksessaan havaitsema osuus (47 %). Opintotuen tärkeys kokonaisuudessaan opintojen rahoituksessa ei poikkea suuremmalti ryhmien välillä, mutta se jakautuu eri tavoin ulkomailla ja kotimaassa opiskelleiden ryhmissä. Yhteenlaskettuna opintotuki (opintoraha, asumislisä ja opintolaina) kattaa ulkomailla tutkinnon suorittaneilla opintojen kokonaisrahoituksesta 52 prosenttia ja kotimaassa tutkinnon suorittaneilla noin 55 prosenttia. Ero ryhmien välillä syntyy opintolainan merkityksestä opintojen rahoituksessa. Opintolaina on ulkomailla opiskeleville huomattavasti tärkeämpi opiskeluaikaisen toimeentulon turvaaja kuin kotimaan ryhmälle (16,5 % vs. 7,8 %).

Kotimaassa opiskelleet ilmoittivat toiseksi tärkeimmäksi rahoituslähteeksi omat työtulot, jotka kattoivat opintojen kokonaisrahoituksesta heillä keskimäärin 30 prosenttia. Ulkomailla opiskelleilla omien työtulojen osuus (15 %) kokonaisrahoituksesta oli huomattavasti pienempi. Tämä johtunee siitä, että vieraassa maassa, erityisesti Pohjois-Amerikassa (Garam 2003, 51), opiskelevien (opiskelu)viisumi ei aina välttämättä oikeuta työskentelemään yliopistoalueen ulkopuolella.

Vanhempien ja sukulaisten antama taloudellinen tuki näyttäisi olevan merkittävä tekijä ulkomaisten opintojen rahoittamisessa. Ulkomailta valmistuneet ilmoittivat vanhempien tuen olevan kolmanneksi tärkein tukimuoto heti opintorahan ja asu-

Taulukko 14. *Opintojen rahoituslähteiden merkitys opintojen kokonaisrahoituksesta.*

Ulkomainen	
Lähteet tärkeysjärjestyksessä	Osuus kokonaisrahoituksesta keskimäärin, %
1. Opintoraha ja asumislisä	35,5
2. Opintolaina	16,5
3. Taloudellinen tuki vanhemmilta/sukulaisilta	15,4
4. Omat työtulot	14,9
5. Omat säästöt	7,7
6. Stipendi/apuraha muista lähteistä	5,9
7. Muu laina kuin opintolaina	2,5
8. Stipendi vaihto-ohjelmasta	0,9
9. Muu	0,6
Yhteensä	100
Kotimainen	
Lähteet tärkeysjärjestyksessä	Osuus kokonaisrahoituksesta keskimäärin, %
1. Opintoraha ja asumislisä	46,9
2. Omat työtulot	29,5
3. Taloudellinen tuki vanhemmilta/sukulaisilta	9,5
4. Opintolaina	7,8
5. Omat säästöt	4,0
6. Muu	0,7
7. Stipendi/apuraha muista lähteistä	0,7
8. Stipendi vaihto-ohjelmasta	0,6
9. Muu laina kuin opintolaina	0,2
Yhteensä	100

mislisän sekä opintolainan jälkeen. Ulkomailla opiskelleista 2,5 prosenttia ilmoitti lisäksi muun lainan kuin opintolainan olleen yhtenä rahoitusmuotona.

Kotimaasta valmistuneidenkin ryhmässä yllättävän tärkeäksi rahoitusmuodoksi osoit-tautui vanhempien ja sukulaisten tuki, sillä se kattaa opintojen kokonaisrahoituksesta suuremman osan (9,5 %) kuin opintolaina (7,8 %). Kotimaasta valmistuneet siis ovat arempia nostamaan opintolainaa kuin ulkomailla tutkintonsa suorittaneet.

Ne ulkomailla tutkinnon suorittaneet, jotka olivat nostaneet opintolainaa jossakin vaiheessa opintoja, ilmoittivat opintolainansa määrän olleen valmistumishetkellä keskimäärin 10 400 euroa (taulukko 15). Kotimaasta valmistuneilla lainasumma oli selvästi pienempi, keskimäärin noin 6 800 euroa. Vastaajien ilmoittamat keskimää-räiset opintolainamäärät ovat jonkin verran suuremmat kuin Kelan tilastoista ilme-nevät keskimääräiset lainamäärät. Esimerkiksi vuonna 2005 keskimääräinen lainan suuruus ulkomaisissa oppilaitoksissa (sisältää kaikki oppilaitosasteet) opiskelevilla oli 8 677 euroa. Kotimaassa yliopisto-opiskelijoiden keskimääräinen opintolainan

Taulukko 15. Vastaajien ilmoittamat keskimääräiset opintolainamäärät valmistumishetkellä sekä maksetut lukukausimaksut.

Opintolainat	
Ulkomainen, euroa	10 410
Kotimainen, euroa	6 820
Ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ilmoittamat lukukausimaksut	
Ilmoitti maksaneensa	66 %
Keskimäärin, euroa/lukuvuosi	4 300

suuruus oli samana vuonna 5 336 euroa. (Kela 2007a.) Ero vastaajien ilmoittamisissa ja Kelan tilastoimissa keskimääräisissä opintolainan määrissä saattaa johtua siitä, että vastaajilla on valmistumisestaan aikaa pisimmillään viisi vuotta ja tarkkaa summaa voi olla vaikea muistaa.

Yksi kynnyskysymys ulkomaisia opintoja suunniteltaessa voi olla varautuminen mahdollisiin lukukausimaksuihin, jotka voivat olla eri maissa hyvinkin erisuuruisia. Kyselyyn osallistuneista ulkomailla tutkinnon suorittaneista 66 prosenttia ilmoitti maksaneensa lukukausimaksuja ulkomaiseen oppilaitokseensa. Lukukausimaksuja ilmoittaa maksaneensa jonkin verran pienempi osa (taulukko 15) kuin aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu. Garamin (2003, 37) tutkimuksen kyselyyn vastanneista 73 prosenttia ilmoitti maksaneensa lukukausimaksuja. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan keskimäärin maksuja maksettiin noin 4 300 euroa lukuvuotta kohden. Kun samalla muistamme, että ulkomailla opiskelleet ilmoittivat nostaneensa opintolainaa keskimäärin 10 400 euroa, voimme todeta opintolainan kattavan siis noin kahden ja puolen vuoden opinnot ulkomailla pelkästään lukukausimaksut huomioiden. Opintolainan voidaan siis todella olettaa muodostavan merkittävän tekijän ulkomaisten opintojen rahoittamisessa.

Vastaajien ilmoittamisissa lukukausimaksuissa on kuitenkin suurta vaihtelua, mikä on hyvä pitää mielessä ulkomaisten opintojen kustannuksia tarkasteltaessa. Lisäksi eri maiden käytännöt stipendien, avustusten ja vapautusten myöntämisessä voivat vaihdella suuresti. Tässä tutkimuksessa emme suoraan kysyneet vastaajilta, saivatko he lukukausimaksuihinsa avustusta oppilaitoksestaan. Avovastausten perusteella voidaan kuitenkin näin olettaa joidenkin kohdalla olevan.

”EU:n alueelta tulevat opiskelijatkin saivat tietyn perustein (mm. ikä, työkokemus ennen opintojen alkua) Britanniassa ns. ”independent statuksen”, mikä tarkoitti sitä, että paikallinen viranomainen (Department for Education and Skills, DfES) maksoi lukukausimaksut puolestani (tuohon aikaan noin 1 100 puntaa/vuosi). Eli koulutuksesta itsestään en maksanut mitään. Ja muuten ei kukkaro olisi riittänytään Englantiin lähtä.” (29 M um, asuu Suomessa)

”Itse asiassa EU maksoi lukukausimaksuni, mutta kun kysymys oli että maksoinko, niin periaatteessa kyllä, mutta anoin EU:lta avustusta maksuihin.” (27 N um, asuu Suomessa)

”Ensimmäisenä opintovuonna ulkomailla en tiennyt että EU:n säädösten mukaan saisi takaisin suuren osan lukukausimaksua täyttämällä tietyn paperin.” (27 N um, asuu Suomessa)

Garamin (2003, 38) tutkimuksen mukaan noin neljännes ulkomailla tutkintoaan suorittavista saa avustusta lukukausimaksujen maksuun, joskus jopa koko maksun verran. Lukukausimaksuihin saavat avustukset ovat yleisimpiä Isossa-Britanniassa, Yhdysvalloissa ja Alankomaissa (Garam 2003, 38) eli juuri niissä maissa, joissa on kohtalaisen paljon suomalaisia suorittamassa koko korkeakoulututkintoaan myös tämän tutkimuksen mukaan.

Opiskeluaikainen toimeentulo. Lomakkeessa kysyttiin vastaajilta myös sitä, minkälaiseksi he kokivat oman opiskeluaikaisen toimeentulonsa. Ulkomailla opiskelleista puolet ilmoitti opiskeluaikaisen taloudellisen tilanteensa olleen kohtalainen (taulukko 16). Eroa kotimaassa opiskelleisiin ei juuri ole, sillä heistä lähes 52 prosenttia ilmoitti opiskeluaikaisen toimeentulonsa olleen kohtalainen. Hyväksi tai erittäin hyväksi taloudellisen tilanteensa kuvasi lähes 17 prosenttia ulkomailla tutkinnon suorittaneista ja huonoksi tai erittäin huonoksi 32 prosenttia. Kotimaassa opiskelleiden ryhmässä opiskeluaikaisen taloudellisen tilanteensa kuvasi hyväksi tai erittäin hyväksi noin 24 prosenttia eli hieman useampi kuin ulkomailta valmistuneista. Tilanteensa huonoksi tai erittäin huonoksi kokeneita oli neljännes kotimaassa opiskelleista. Osuudet lienevät linjassa sen kanssa, että kustannukset ulkomailla suoritettavista opinnoista nousevat aina suuremmiksi kuin kotimaan opinnoissa. Opintotuki kattaa opinnoista pienemmän osan, vanhempien tukeen joudutaan turvautumaan useammin ja ansaintamahdollisuudet työtä tekemällä ovat pienemmät kuin kotimaassa opiskelleilla. Kaikki edellä mainitut tekijät vaikuttanevat siihen, että ulkomailla opiskelleet kokevat opiskeluaikaisen taloudellisen tilanteensa vaikeammaksi kuin kotimaassa opiskelleet.

Taulukko 16. Taloudellisen tilanteen kokeminen opiskeluaikana.

Opiskeluaikainen taloudellinen tilanne	Ulkomainen, %	Kotimainen, %
Erittäin huono*	8,2	5,9
Huono**	24,2	18,7
Kohtalainen	50,4	51,8
Hyvä**	15,8	20,8
Erittäin hyvä*	1,4	2,8
Yhteensä	100	100

* = merkitsevä 5 %:n tasolla, ** = merkitsevä 1 %:n tasolla.

4.2.2 Opintotuki herättää tunteita

Kyselylomakkeen lopussa oli jätetty tilaa vastaajan omille opintotukea ja sosiaaliturvaa koskeville kommenteille. Sekä kotimaassa että ulkomailla opiskelleet antoivat runsaasti palautetta opintotukijärjestelmästä. Näiden kahden ryhmän kommentit poikkeavat kuitenkin hyvin selkeästi toisistaan. Kotimaassa tutkinnon suorittaneiden näkemykset ovat kriittisempiä kuin ulkomailla opiskelleiden kommentit.

Kotimaassa tutkinnon suorittaneiden enemmistön näkemyksen voi tiivistää siihen, että opintoraha ja asumislisä ovat liian pienet, niillä ei tule toimeen, niillä ei pärjää ja ne eivät riitä elämiseen. ”Opintotuki on luonnollisesti liian pieni, jos sillä yksinään pitäisi pärjätä. Tarvitaan ehdottomasti joko vanhempien taloudellista tukea tai työntekoa opiskelun ohella.” Opintotuella voi vastaajien mukaan jotenkin tulla toimeen, jos on onnistunut saamaan halvan opiskelija-asunnon, elää hyvin säästeliäästi eikä käytä rahaa huvituksiin, puheluihin tai käynteihin vanhempien luona. Halvan asumisen lisäksi kesätyöt, jos niitä sattuu saamaan, auttavat selviämään opintotuella. Ilman vanhempien tukea, aikaisempia säästöjä ja työntekoa leipä olisi kuitenkin huomattavan kapea ja elämä kitkuttamista.

”Jag klarade mig relativt hyfsat på studiestödet och bostadsbidraget. Det gällde visserligen att välja ett billigt boendevalternativ och överlag leva relativt sparsamt men det är fullt möjligt.” (28 N km, asuu Suomessa)

Kommenttien perusteella saa myös vaikutelman, että opintolainaa ei haluta ottaa, jollei ole aivan pakko (vanhemmat eivät voi tai eivät halua auttaa, eikä opintojen vuoksi voi käydä töissä), koska tulevaisuus näyttää epävarmalta. Lisäksi monet katsovat, että on epäoikeudenmukaista, että opiskelijoiden pitää rahoittaa jokapäiväinen elämensä lainarahalla.

”On törkeää, että opiskelijoiden oletetaan rahoittavan jokapäiväiset menonsa (asuminen ja ruoka) lainalla. Näin on varsinkin, kun monella alalla ei ole mitään takeita työpaikan saamisesta valmistumisen jälkeen. Kliseet, kuten ’opiskelu on sijoitus tulevaisuuteen’ voisi jo unohtaa, kun maisterintutkinnollakaan ei enää tänä päivänä ole mitään merkitystä työnsaannin kannalta.” (29 N km, asuu kotimaassa)

”– – sekä tuleva työllistyminen että palkkakehitys ovat niin epävarmoja, että lainaa halutaan ottaa vasta viimeisenä vaihtoehtona.” (29 um, asuu Suomessa)

”– – minkä muun kansanryhmän oletetaan täyttävän perustarpeensa lainarahalla?” (28 M km, asuu Suomessa)

”Lainan käyttäminen peruselämän ylläpitoon ei ole mielestäni oikeudenmukaista.” (33 M km, asuu Suomessa)

Opintorahan ja asumislisän tason kritiikin ohella tyytymättömyys suuntautuu siihen, että asumislisää ei saa kesällä ja että avopuolison tulot vaikuttavat asumislisään.

”Kesällä pitäisi myös saada asumistukea. Suurin ongelma on avopuolison tai yliopistoon vastakkaisen sukupuolen vaikutus opintotukeen!! – –” (28 N km, asuu Suomessa)

Opintotuen riittämättömyyden katsotaan pakottavan työntekoon, mutta sen seurauksena opintotuen ”tulorajat paukkuvat” ja ne paukkuvat liian herkästi. Tulorajojen mataluus on toistuva teema kotimaassa tutkinnon suorittaneiden kommentteissa. Opintotuki ei ”kannusta” työntekoon opiskeluaikana, vaan työnteosta ”rangaistaan”. Kannustavuus näyttää todella lyöneen itsensä läpi opiskelijoiden keskuudessa. Matalien tulorajojen lisäksi tunteita herättävät opintotuen takaisinperinnät. Ne ovat joidenkin mielestä ”naurettavaa pelleilyä”. Takaisinperintää pidetään ”vääränä” varsinkin silloin, jos henkilö on selvinnyt opinnoistaan nopeasti, suorittanut enemmän kuin vaadittavat opintosuoritukset ja opintotukikuukausia on jäänyt jäljelle.

”Det dummaste med studiestödet är inkomstgränsen. Om man klarar av att arbeta och studera samtidigt skall man inte straffas för detta och bli tvungen att betala tillbaka studiestödet med ockerränta. Men hoppeligen kommer denna gräns att slopas i framtiden.” (31 N km, asuu Suomessa)

Oman ongelmansa näyttävät muodostavan valmistumisvuoteen kohdistuvat takaisinperinnät, kun saman vuoden aikana on saanut opintotukea, valmistunut ja päässyt töihin ansaitsemaan ”oikeaa” palkkaa.

”Toimi hyvin. Ainoastaan se on edelleen epäselvää, että jos valmistuu kesken vuotta, joutuuko ennen valmistumista nostettuja opintotukia palauttamaan, vaikkei silloin vielä olisikaan ollut töissä, jos tulorajat loppuvuonna ylittyvät.” (26 N km, asuu Suomessa)

”Saatuani ansiotöitä opintojen loppuvaiheessa saman vuoden aikana kun oli alkuvuodesta nostanut opintorahaa, jouduin maksamaan opintorahat takaisin 15 prosentin korolla – vaikka olin kuvitellut tehneeni suorastaan hyvän työn lopettaessani tukien nostamisen useita kuukausia ennen maksimi 55 kk:n tukikuukauden täytymistä. Tämä tuntui varsin kohtuuttomalta.” (30 N km, asuu Suomessa)

Tulorajoja kommentoivat myös ulkomailla tutkintonsa suorittaneet, mutta työssäkäynnin merkitys opintojen rahoituksessa on heillä vähäisempi kuin kotimaassa opiskelevilla, ja opintotuki kokonaisuudessaan (opintoraha + asumistuki + opintolaina) on tärkeämpi.

”Opintotuki on mielestäni riittävä. On hienoa, että sitä maksetaan myös ulkomailla opiskeleville. Monessa muussa maassa asia ei ole näin.” (31 N km, asuu Suomessa)

”Hienoa, että meillä Suomessa on opintotuki! Ulkomailla opiskellessa sitä oppii arvostamaan.” (29 N um, asuu ulkomailla)

”Ulkomailla olivat kateellisia Suomen systeemistä, vaikkakin norjalaiset panivat vielä paremmaksi paremmalla tuellaan.” (29 M km/vaihdossa, asuu Suomessa)

”Opintotuki oli omalta osaltani ainoa mahdollisuus opiskeluaikaisen elämisen rahoittamiseen, sillä työssäkäynti opiskelujen aikana ei kertakaikkisesti onnistunut (osa-aikaisen työn vähäisyys ja aikataulujen mahdoton yhteensovittaminen).” (N 30 um, asuu ulkomailla)

”Jag har inget att anmärka på. Allt har fungerat bra. Jag är mycket tacksam för att studiestödet fungerade så bra trots att jag studerat utomlands eftersom jag annars inte skulle ha klarat ekonomin.” (29 N um, asuu Suomessa)

Ulkomailla olo tuntuu avaavan silmät ja antavan vertailukohdan siihen, miten on muualla. ”Ulkomailla ehkä vasta näki sen miten upeaa on saada valtiolta tukea koulutukseen, kaikilla sitä onnea ei ole”, tiivistää monien näkemyksen ulkomailla tutkinnon suorittanut ja siellä asuva 28-vuotias nainen. Suurimmassa osassa kommentteista suomalaista opintotukea pidetään hyvänä järjestelmänä. Pienikin säännöllinen kuukausittain maksettava tuki luo turvallisuutta kotimaan ulkopuolella opiskelevalle ja tekee mahdolliseksi ulkomaille lähdön.

”Det var otroligt bra att veta att man hade en liten, men stadig inkomst varje månad – det finns inte många länder som kan erbjuda sådant stöd för sina studeranden! Jag studerade vid universitet i England, ett mycket dyrt land (hyra, kommunaltrafik mm.) och därför räckte inte FPA-stöden till.” (28 N um, asuu Suomessa)

Opintotuki on tärkeä, mutta liian pieni suhteutettuna elinkustannuksiin. Ulkomailla ei ole myöskään samanlaisia opintososiaalisia etuuksia kuin Suomessa. Ongelmia aiheuttavat lisäksi lukukausimaksut ja erilaiset lisäkustannukset, kuten matkat.

”Det är omöjligt att klara sig på endast studiestödet och bostadsbidrag utan att arbeta på sidan om eller få hjälp från familjen. Det gör att det är lättare för ungdom från välbärgade familjer att studera, vilket är orättvist. När man studerar utomlands tillkommer dessutom hemresor, telefonräkningar m.m.” (27 N um, asuu ulkomailla)

Ulkomailla tutkintoa suorittava suomalaisopiskelija ei saa opintotukijärjestelmästä lisätukea lukukausimaksuihin tai kotimatkoihin. Tanskan järjestelmää lukuun ottamatta muiden Pohjoismaiden sekä Färsaarten järjestelmästä on mahdollista saada lisäävustusta lukukausimaksujen ohella myös kotimatkoihin. Ulkomailla tutkintoa suorittava norjalaisopiskelija voi esimerkiksi saada tukea kotimatkaan kaksi kertaa lukuvuodessa. (Wreber ja Björk 2006, 44.) Suomalaisopiskelija joutuu turvautumaan vanhempien anteliaisuuteen, mutta kommentteissa esitetään myös toiveita Kelalle.

”– – Kotimaan matkojen ja yleensäkin ekstramenojen suhteen olin riippuvainen vanhempien antamasta taloudellisesta tuesta.” (31 N um, asuu Suomessa)

”Taloudellista kituuttamista. En olisi päässyt käymään kotona ilman vanhempien apua. sosiaaliturva toimi hyvin.” (29 N um, asuu Suomessa)

”Ehkä Kela voisi harkita apua lentolippujen/matkojen maksamiseen edes kerran vuodessa jos opiskelija haluaa palata Suomeen perhettä katsomaan tai töihin.” (28 N um, asuu ulkomailla)

Suomen opintotuki on kuitenkin iso apu opintojen rahoittamisessa, vaikka se ei opintolainan kanssakaan riittäisi:

”Pelkkä opintotuki ei riitä elämiseen ja opiskelijoiden on otettava lainaa, vaikka eivät haluaisi – – Toisaalta suomalainen systeemi mahdollistaa opiskelun kaikille kun mahdollisuudet eivät rajoitu vanhempien varakkuuteen kuten useissa muissa maissa.” (30 N um, asuu ulkomailla)

Tuen riittävyys riippuu kuitenkin paljon siitä, missä maassa opiskelee. Kommenteissa esitetäänkin toivomuksia, että ulkomaan opintotuen määrä suhteutettaisiin nykyistä enemmän opiskelumaan elintason ja elinkustannuksiin.

Valmistumisvuoden opintotuki voi tuottaa ongelmia myös ulkomailla tutkinnon suorittaneille. Erään vastaajan mukaan esimerkiksi Isossa-Britanniassa koulutuksen päättymisen ja valmistumisen väliin jää monta kuukautta. Jos tuolla aikavälillä menee töihin, tulorajat ylittyvät ja opintotukea joutuu maksamaan takaisin.

”Opintotukijärjestelmä ei kannusta ulkomailla opiskeluun, koska maa-kohtaisia kustannuksia ei oteta huomioon. Myöskin valmistumisajankohdan määrittely tulisi ottaa huomioon, koska esim. Iso-Britanniasta koulutuksen päättymisen ja valmistumisen väliin jää monta kuukautta, ja mikäli opintotukea laskettaessa otetaan huomioon vain valmistuspäivä, joutuu maksamaan opintotukia takaisin, koska tuolla aikavälillä useimmat ovat jo töissä, ja näin ollen tulorajat ylittyvät. Olisiko yhteiskunnalle parempi, että nuo välikuukaudet roikuttaisi sossun luukulla, koska sinä aikana ei voi juurikaan palkkaa saada?” (34 N um, asuu Suomessa)

Jos opintotuki toimiikin ulkomailla tutkintoa suorittavilla kohtuullisen hyvin, sosiaaliturvan piiriin kuulumisessa voi tietyissä tilanteissa tulla ongelmia. Jos opinnot kestävät yli määrätyn ajan, jos menee töihin tai solmii avioliiton opiskelumaassa, voi joutua Suomen sosiaaliturvan ulkopuolelle ja pahimmassa tapauksessa ei pääse myöskään opiskelumaansa sosiaaliturvan piiriin.

”Opintotuet ja lainat toimivat hyvin, mutta sosiaaliturvan piiriin kuulumista piti anoa muutaman vuoden opiskelun jälkeen, vaikka olin pysyvästi kirjoilla Suomessa ja maksoin veroni Suomeen – tämä ei tunnu järkevältä.” (28 M um, asuu Suomessa)

Takaisin pääsy suomalaisen sosiaaliturvan piiriin paluumuuttajanakin voi joskus olla ongelmallista.

”Toiseen pohjoismaahan kirjoille siirtyminen ja takaisin siirtyminen oli hankalaa ja aina joutui selittelemään miksi olen ollut kirjoilla välillä Suomessa, Ruotsissa ja Tanskassa. Ja varsinkin siinä tapauksessa joutui selittelemään paljon miksi olen myös asunut Japanissa. En ikinä tiennyt tarkalleen minkä maan terveydenhuoltoon kuuluin. Varsinkin KELA oli hyvin haluton ottamaan mitään kantaa asiaan ja kieltäytyi usein päästämästä minut Suomen sosiaaliturvaan vaikka muutinkin Suomeen. Kauhulla odotan sitä päivää kun joskus kaukaisessa tulevaisuudessa muutan Japanista takaisin Suomeen – päästääköhän KELA enää minua Suomeen ollenkaan?” (30 M um, asuu ulkomailla)

4.2.3 Valmistuminen

Suurin osa vastaajista on suorittanut tarkastelujaksolla maisterintutkinnon (taulukko 17). Kotimaassa opiskelleista maistereiden osuus on lähes 90 prosenttia, kun se ulkomaan ryhmässä on vain noin 60 prosenttia. Kyselyssämme maistereihin on luokiteltu myös diplomi-insinöörit ja arkkitehdit, lääketieteen ja eläinlääketieteen lisensiaatit sekä proviisorit. Ulkomailla opiskelleet (33 %) ovat suorittaneet kotimaassa opiskelleita (5 %) useammin kandidaattitasoisen tutkinnon. Myös tohtoreita on ulkomaan ryhmässä suhteellisesti enemmän kuin kotimaan ryhmässä.

Tilastokeskuksen (2008) mukaan suomalaisten yliopistosta valmistuneiden keski-ikä oli 27 vuotta vuonna 2006. Keski-ian laskemisessa on huomioitu yliopistotason perustutkinnot eli korkeimmillaan maisteritason tutkinnot. Tämän tutkimuksen kyselyyn vastanneiden valmistumisikä oli ulkomailla tutkinnon suorittaneilla keskimäärin 27 vuotta. Kotimaassa akateemisen tutkinnon suorittaneilla valmistumisikä taas oli

Taulukko 17. Suoritetun tutkinnon taso, opintojen kesto ja valmistumisikä.

	Ulkomainen	Kotimainen
Suoritetun tutkinnon taso		
Tohtori/PhD (%)	2,8	1,7
Maisteri/Masters (%)**	60,8	89,2
Kandidaatti/Bachelor (%)**	33,3	5,3
Muu (%)	3,2	3,8
Yhteensä	100	100
Suoritetun tutkinnon kesto, keskimäärin	3,3 vuotta	6,1 vuotta
Valmistumisikä, keskimäärin	27,1 vuotta	29,8 vuotta

* = merkitsevä 5 %:n tasolla, ** = merkitsevä 1 %:n tasolla.

keskimäärin lähes 30 vuotta. On syytä muistaa, että kotimaassa tutkinnon suorittaneet ovat yleisesti hieman vanhempia kuin ulkomailla tutkinnon suorittaneet. Toisaalta he ovat myös keskimäärin korkeammin koulutettuja kuin ulkomailla opiskelleet. Ryhmien välillä ei ole eroa opintojen aloittamisiässä. Sekä ulkomailla että kotimaassa tutkinnon suorittaneiden opintojen aloitusikä on keskimäärin 23 vuotta.

Kotimaassa suoritettujen yliopistotutkintoja leimaavat pitkät opiskeluajat, ja ne ovat usein keskustelujen aiheena. Myös tämän kyselyn tuloksista heijastuu sama asia: kotimaassa opiskelleiden opintojen kesto on keskimäärin 6,1 vuotta. Ulkomailla suoritettujen tutkinnon kesto on keskimäärin 3,3 vuotta. Ulkomailla ja kotimaassa suoritettujen tutkintojen kestoja ei voida kuitenkaan suoraan verrata toisiinsa, sillä ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä on huomattavasti enemmän lyhyempikestoisten kandidaattitasoa vastaavien bachelor-tutkintojen suorittaneita kuin Suomessa. Ulkomailta valmistuneet maisterit ja kandidaatit suoriutuvat opinnoistaan suunnilleen yhtä pitkässä ajassa, hieman runsaassa kolmessa vuodessa. Lisäksi ulkomailla suoritettujen opintojen rakenne voi olla toisenlainen kuin Suomessa (erityisesti ennen Suomessa toteutettua tutkinnonuudistusta), sillä ne jakautuvat usein kahteen osaan niin, että ensin suoritetaan kandidaattitasoinen bachelor-tutkinto ja vasta sen jälkeen maisterin tutkinto. Ulkomailta valmistuneet maisterit ovatkin useimmiten suorittaneet jo aiemmin alemman korkeakoulututkinnon (33 %), joten opintojen tosiasiallinen kokonaiskesto on pidempi kuin kolme vuotta.

”– – kohta, jossa kysyttiin korkeinta koulutusta ja sen kestoja. Itse ilmoitin siihen maisterin tutkinnon, joka kesti reilun vuoden, mutta tosiasiaa sitä ennen piti opiskella kolme vuotta kandidatin tutkintoa varten. Näin ollen koko opiskelu kesti 4,5 vuotta – –” (31 N um, asuu Suomessa)

Eroja opiskeluajan pituudessa ei myöskään ole kotimaassa suoritettujen maisterin- ja kandidaattitutkinnoissa, mikä johtunee siitä, että kyselyyn valikoituneet henkilöt ovat opiskelleet pääosin ennen Suomen tutkinnonuudistusta eli vuotta 2005. Ennen vuoden 2005 syksyä opintonsa aloittaneet ovat voineet jatkaa opintojaan vanhojen tutkintovaatimusten mukaan, jolloin suurin osa opiskelijoista valmistui suoraan maisteriksi. Pienin ero opintojen kestossa ryhmien välillä on terveys- ja palvelualalla, jolta valmistuneet ovat suurimmaksi osaksi lääkäreitä. Ulkomailta valmistuneet terveys- ja palvelualan henkilöt ovat opiskelleet vain noin puoli vuotta pidempään kuin kotimaasta valmistuneet kollegansa. Ulkomailla tutkinnon suorittaminen kesti pisimpään terveys- ja hyvinvointialalla sekä maa- ja metsätalous- sekä eläinlääketiedettä opiskelleilla, joilla kaikilla opintojen kesto on hieman yli viisi vuotta. Ulkomaista keskiarvoa pidempään opiskelevat myös luonnontieteilijät, joiden opintojen kesto on lähes neljä vuotta. Kotimaasta valmistuneilla pisimmät opiskeluajat ovat humanistisella ja taidealalla sekä luonnontieteissä, joissa kaikissa opinnot kestävät yli seitsemän vuotta. Myös maa- ja metsätalous- sekä eläinlääketieteen alalla opinnot kestävät keskimäärin 6,7 vuotta.

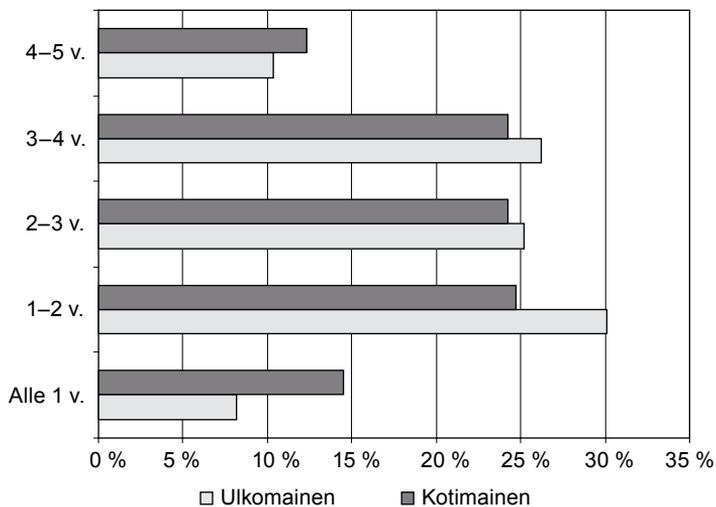
Kuviossa 10 on esitetty, miten paljon vastaajilla on keskimäärin aikaa valmistumisestaan. Ulkomailla ja kotimaassa tutkinnon suorittaneilla on aikaa valmistumisestaan suunnilleen saman verran, keskimäärin 2,5 vuotta. Kotimaan ryhmässä on selvästi enemmän aivan vastavalmistuneita. Kotimaassa tutkinnon suorittaneista 15 prosenttia on valmistunut alle vuosi ennen kyselyhetkeä, ulkomailla opiskelleista noin kahdeksan prosenttia. Toisaalta myös yli neljä vuotta työmarkkinoilla olleita on kotimaan ryhmässä hieman enemmän kuin ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä (12 % vs. 10 %). Lähes kolmannes ulkomailla tutkinnon suorittaneista on ollut työmarkkinoilla 1–2 vuotta. 2–4 vuotta työmarkkinoilla olleiden osuuksissa ei ryhmien välillä juuri ole eroa.

Kotimaassa opintoaikoja venyttää usein työssäkäynti opiskelun ohessa. Noin puolet opiskelijoista Suomessa käy opintojen ohella samanaikaisesti töissä (Häkkinen 2004, 93). Keskimääräinen työskentelyaika on noin 20 tuntia viikossa, ja työstä saadut tulot kattavat noin puolet opiskelijoiden elinkustannuksista (Häkkinen 2004, 93). Tämän tutkimuksen tulokset ovat samansuuntaiset: opiskelujen ohella tehty työ on yleistä.

Taulukossa 18 on esitetty ennen valmistumista kertyneen työkokemuksen jakautuminen molemmissa tutkimusryhmissä. Työkokemuksen kesto on esitetty mediaanina. Tarkastelussa on huomioitu vain kyselyhetkellä alle 40-vuotiaat. Ulkomailla tutkinnon suorittaneilla eniten työkokemusta on kertynyt ajalta ennen opintojen aloittamista. Tuolta ajalta kertyneen työkokemuksen mediaani on 12 kuukautta. Ulkomailla opiskelleista opintojen aikana on työskennellyt noin 60 prosenttia ja opintojen aikaisen työnteon mediaani on myös 12 kuukautta. Kotimaassa tutkinnon suorittaneiden ryhmässä taas eniten työkokemusta on kertynyt opintojen ohella tehdystä työstä. Kotimaassa opiskelleista 86 prosenttia ilmoittaa työskennelleensä opintojen aikana. Tältä ajalta kertyneen kokemuksen mediaani on 18 kuukautta. Kesätöitä on tehnyt 69 prosenttia ulkomailla tutkinnon suorittaneista ja 84 prosenttia kotimaassa opiskelleista. Enemmän kesätyökokemusta on kertynyt kotimaassa opiskelleilla: mediaani heillä on 12 kuukautta, kun ulkomailla opiskelleiden kesätyökokemuksen mediaani on kahdeksan kuukautta. Tässä vertailussa ei ole huomioitu ryhmien välisiä eroja esimerkiksi opiskeluajan pituudessa. Ulkomailla tutkinnon suorittaneiden keskimääräinen opiskelujen kestohan on hieman yli kolme vuotta, mikä on hyvä pitää mielessä tuloksia tulkittaessa.

Noin puolet ulkomailla tutkinnon suorittaneista on työskennellyt ulkomailla. Kotimaan ryhmästä ulkomailla on työskennellyt vajaa viidennes. Kolmannes ulkomailla tutkinnon suorittaneista ilmoittaa olleensa ennen valmistumistaan muualla kuin Suomessa sellaisessa työssä, joka ei ole liittynyt koulutusalaan. Koulutusalaan liittyvää työtä on kertynyt Suomen rajojen ulkopuolelta seitsemän kuukautta ja ei-koulutusalaan liittyvää työtä kymmenen kuukauden verran. Kotimaan ryhmässä joka kymmenes ilmoittaa olleensa koulutustaan vastaavassa työssä ennen valmistumistaan muualla kuin Suomessa ja kertyneen työkokemuksen määrän mediaani on kolme kuukautta. Koulutusalaan liittymätöntä työtä ulkomailla on kotimaan ryhmässä kertynyt puolen vuoden verran.

Kuvio 10. Ulkomailla ja kotimaassa tutkinnon suorittaneiden valmistumisesta kulunut aika.

Taulukko 18. Ennen valmistumista (18 ikävuodesta eteenpäin) tehtyjen ansiotöiden jakautuminen. (Vaihtoehdot eivät ole toisensa pois sulkevia eli sama työkakso voi kuulua useaan kohtaan.)

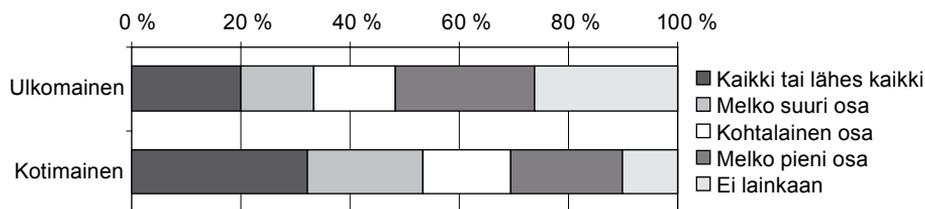
	Ulkomainen n = 813		Kotimainen n = 1 257	
	% kysymykseen vastanneista	Mediaani kk	% kysymykseen vastanneista	Mediaani kk
Ennen opintojen aloittamista	76,9	12	79,3	9
Opintojen aikana	61,3	12	85,6	18
Kesätoiminta	68,9	8	84,2	12
Opintojen keskeydyttyä (välivuosi tms.)	13,0	10,5	9,5	12
Opintoihin kuuluvana pakollisena (tms.) harjoitteluna	33,6	5	45,6	3
Ulkomailla	53,8	12	18,3	4
Suomessa, ei koulutusalaan liittyvänä	51,8	10	65,6	12
Suomessa, koulutusalaan liittyvänä	35,8	10	71,1	14
Muualla kuin Suomessa, ei koulutusalaan liittyvänä	32,8	10	10,5	6
Muualla kuin Suomessa, koulutusalaan liittyvänä	31,4	7	10,1	3

Tarkastelun perusteella näyttää siis siltä, että koulutusalaan vastaava työkokemus on huomattavasti yleisempää kotimaassa tutkinnon suorittaneilla kuin ulkomailla opiskelleilla. Usein opiskeluaikaisella työntekijällä on vaikutusta erityisesti ensimmäisen työpaikan saantiin. Monelle opiskeluaikaa vastaava työkokemus on kilpailuetu työpaikkaa hakiessa. Vastajilta kysyttiin vielä erikseen, miten suuri osa opiskeluaikaisesta työntekijästä oli koulutusalaan vastaavaa (kuviot 11). Kotimaassa korkeakoulututkinnon suorittaneet ovat useammin tehneet opiskeluaikanaan työtä, joka oli heidän koulutusalaansa vastaavaa. Yli puolet heistä ilmoittaa, että kaikki tai lähes kaikki opiskeluaikainen työ oli koulutusalaan vastaavaa. Kun osuuteen lisätään vielä melko suuri osa -vaihtoehtoon vastanneet, saadaan koulutusta vastaavan työkokemuksen osuudeksi peräti lähes 70 prosenttia. Ulkomailla opiskelleiden tilanne ei ole aivan yhtä hyvä. Heistä noin kolmannes ilmoittaa opiskeluaikaisen työn olleen kokonaan tai melko suurelta osin omaa koulutusalaan vastaavaa työtä. Ulkomailla tutkinnon suorittaneiden tekemästä työstä 26 prosenttia ei ole lainkaan koulutusalaan vastaavaa. Koulutusalaan vastaavan työkokemuksen määrä saattaa osaltaan vaikuttaa ulkomailla tutkinnon suorittaneiden kotimaan työmarkkinoille sijoittumiseen.

”Ulkomailla opiskelu on työnsaannin kannalta erittäin vaikea asia. Monissa maissa mm. Italiassa, jossa itse opiskelin ei ollut mahdollista saada hyödyllistä kesätyökokemusta, lisäksi tentitkin olivat kesällä, joten työnteko ei senkään takia ollut mahdollista. Kesätyökokemuksen puuttuminen vaikeuttaa ratkaisevasti valmistumisen jälkeistä työllistymistä ja tekee siitä lähes mahdotonta. Työnantajille ainoa tärkeä asia on työkokemus. Kielitaito, opintomenestys ja ulkomaan opiskelu ovat täysin yhdentekeviä asioita sen painoarvon rinnalla, joka työkokemukselle annetaan.”
(28 N um, asuu Suomessa)

Kun tarkastellaan vielä erikseen maistereiden opiskeluaikaista työntekoa, ulkomailla opiskelleiden tilanne paranee jonkin verran koulutusalaan vastaavan työntekijän osalta. Ulkomailla maisteritason tutkinnon suorittaneista hieman useampi on ollut koulutusalaan vastaavassa työssä opiskeluaikanaan verrattuna koko ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmään. Ulkomailla tutkinnon suorittaneista 38 prosenttia ilmoittaa, että opiskeluaikaisesta työstä kaikki tai melko suuri osa on ollut alaan vastaavaa. Niiden ulkomailla opiskelleiden osuus, joiden opiskeluaikainen työ ei ole lainkaan ollut koulutusalaan vastaavaa, pienenee myös hieman (22 %).

Kuvio 11. Koulutusalaan vastaavan työn osuus kaikesta opiskeluaikana tehdystä työstä.

4.3 Työelämän ihanuus ja kurjuus

4.3.1 Työnhaku

Ihanteellinen työllistymistapa opiskelijoiden mielestä olisi Helsingin yliopistosta valmistuneiden humanistien työllistymistä kartoittaneen tutkimuksen mukaan tilanne, jossa työtä ei tarvitsisi hakea lainkaan, vaan työllistyminen tapahtuisi työnantajan aloitteesta eli vastavalmistunutta pyydetäisiin töihin (Manninen ja Luukannel 2002, 70). Niin tosielämässä harvoin kuitenkaan käy. Hakemuksia joudutaan joskus lähettämään sadoittain ja pelkästään haastatteluihin pääseminen voi olla vaikeaa. Lisäksi vastavalmistuneiden sosiaalisilla verkostoilla on todettu olevan vaikutusta työelämään siirtymisessä (Jokisaari 2007, 34–35). Verkostoilla on merkitystä työllistymisessä erityisesti silloin, kun sidoksia on korkeassa sosioekonomisessa asemassa oleviin henkilöihin, ja toisaalta silloin, kun ne ovat ennemmin heikkoja (esim. tutun tuttu) kuin vahvoja (perheenjäsen) sidoksia (Jokisaari 2007, 51). Kun ulkomailla ja kotimaassa korkeakoulututkinnon suorittaneet ovat hakeutumassa samoille kotimaan työmarkkinoille, voidaan ulkomailta valmistuneita ajatella tietynlaisina työmarkkinoiden kaksinkertaisina outsidersina (ulkopiiriläisinä), sillä ensinnäkin he pyrkivät työmarkkinoille ensimmäistä kertaa ja toisaalta heiltä puuttuvat sosiaaliset verkostot. Kotimaasta valmistuneilla taas voidaan nähdä olevan ns. kotikenttäetu. Voimmeko siis olettaa, että ulkomailla tutkinnon suorittaneiden on vaikeampi työllistyä kotimaan työmarkkinoille? Ja onko sen taustalla sosiaalisten verkostojen puute kotimaassa, koska tutkinto on suoritettu ulkomailla?

Suurin osa kyselyyn vastanneista on hakenut ja saanut työpaikan valmistumisensa jälkeen. Kyselyyn valikoituneet ovat valmistuneet vuosien 2002–2006 aikana, joten enimmillään aikaa valmistumisesta voi olla viisi vuotta ja tuoreimmilla valmistuneilla noin puoli vuotta. Ulkomailla opiskelleista 84 prosenttia ja kotimaan ryhmästä lähes 68 prosenttia on hakenut ja saanut valmistumisen jälkeen töitä (taulukko 19). Kotimaassa opiskelleet ovat useammin työllistyneet töitä hakematta (5,7 %) tai jatkaneet valmistumisen jälkeen samassa työpaikassa, jossa jo aiemmin olivat olleet töissä (17,7 %). Lähes kolme prosenttia molempien ryhmien vastaajista ilmoittaa, että on valmistumisen jälkeen hakenut töitä muttei ole onnistunut saamaan työpaikkaa.

Taulukko 19. Työnhaku valmistumisen jälkeen.

Oletko valmistumisesi jälkeen hakenut ansiotyötä?	Ulkomainen, %	Kotimainen, %
Kyllä, olen hakenut ja saanut töitä**	84,0	67,5
Kyllä, olen hakenut, mutta en saanut töitä	3,1	2,8
En, sain töitä hakematta**	2,8	5,7
En, perustin yrityksen/minusta tuli itsenäinen ammatinharjoittaja**	2,5	0,5
En, jatkoin työssä, jossa olin ennen opintojen päättymistä**	3,5	17,7
En, jatkoin opiskelua enkä hakenut töitä	0,6	1,5
Muuta, erittele	3,5	4,4
Yhteensä	100	100

* = merkitsevä 5 %:n tasolla, ** = merkitsevä 1 %:n tasolla.

Vaikka suurin osa kyselyyn vastanneista oli hakenut ja saanut työpaikan valmistumisensa jälkeen, vastaajien omat kommentit työnhausta kertovat, että aivan kitkattomasti integroituminen työmarkkinoille ei kummassakaan ryhmässä ole sujunut. Vastaukset kertovat ajoittaisesta työnhaun vaikeudesta, raskaudesta ja ahdistavuudesta. Työmarkkinoille pyrkivien kokemuspöiriin kuuluvat lukemattomat lähetetyt hakemukset ja haastattelut mutta myös se, ettei ole edes päästy haastatteluun kertomaan omista vahvuuksistaan. Työn hakeminen koetaan epäkiitolliseksi puuhaksi, joka vie nopeasti omanarvontunnon ja uskon omiin mahdollisuuksiin. Kommentit viestittävät myös työttömyydestä, määräaikaaisuuksista ja pätkätöistä, työmarkkinatuella tehdystä harjoittelusta ja pienipalkkaisista töistä.

”Valmistumiseni jälkeen työnhaku on ollut itselleni toivottoman vaikeaa. En saanut valmistumisen jälkeen työtä useista hakemuksista huolimatta (lähetin myös avoimia hakemuksia ja otin suoraan työnantajaan yhteyttä) Lopulta sain harjoittelupaikan rekrypalveluiden kautta minimipalkalla 1 300 euroa kuussa. Tämän jälkeen sain samasta yrityksestä määräaikaaisuuden. Nyt olen jälleen hakenut aktiivisesti töitä puolisen vuotta saamatta vielä paikkaa. Mielenkiinnolla odotan, että jääkö työtömäksi kesäkuusta eteenpäin.” (26 N km, asuu Suomessa)

”Olen hakenut toita tosi aktiivisesti, mutta ainoa tulos mitä olen saanut on ollut se ”kiitos yhteydenotosta, palaamme asiaan jos löydämme sinulle sopivaa työtä” -tyyli. Hain toita niin Suomeen kuin ulkomaille. Koska työnhaku epäonnistui perustin oman firman – –” (33 M um, asuu ulkomailla)

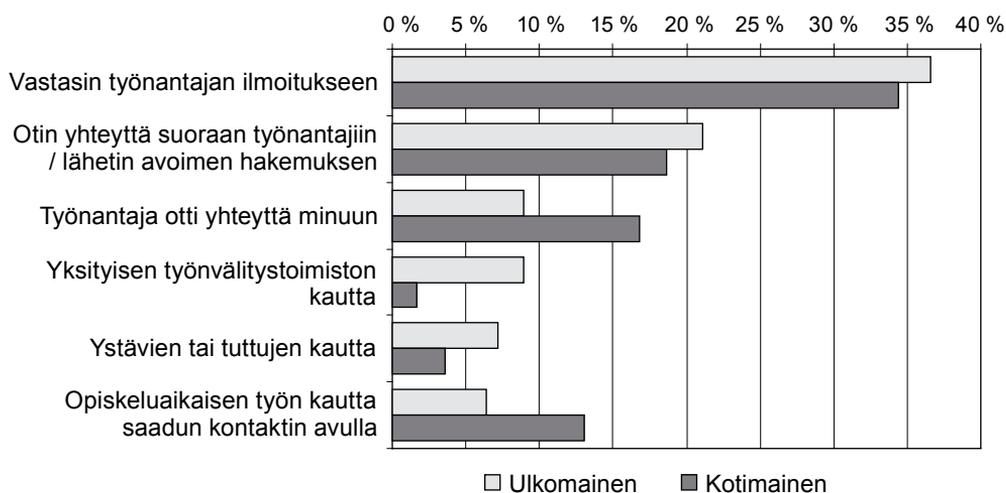
Monet vastaajat ovat lähettäneet lukuisia työhakemuksia, ennen kuin työpaikan ovet ovat auenneet. Ulkomailla opiskelleet ovat lähettäneet jonkin verran enemmän hakemuksia ennen työllistymistään kuin kotimaasta valmistuneet. Ne ulkomailla tutkinnon suorittaneet henkilöt, jotka ovat valmistumisensa jälkeen hakeneet ja saaneet töitä, ovat joutuneet lähettämään keskimäärin 19 työpaikkahakemusta (mediaani 10). Kotimaassa tutkinnon suorittaneiden ryhmässä lähetettyjen hakemusten määrä on 15 hakemusta (mediaani 5). Kun lähetettyjen hakemusten määrää tarkastellaan vain maistereiden osalta, niiden mediaani ei muutu. Molemmissa ryhmissä lähetettyjen hakemusten määrän vaihtelu on kuitenkin suurta ja enimmillään työnhakijat ovat lähettäneet satoja hakemuksia ennen työllistymistään.

Niillä ulkomailla tutkinnon suorittaneilla, jotka ovat ilmoittaneet hakeneensa töitä ja saaneet työpaikan, ensimmäisen työpaikan saamisen ja valmistumisen välillä on aikaa keskimäärin 5,4 kuukautta. Kotimaassa tutkinnon suorittaneilla taas kesti keskimäärin kuusi kuukautta, ennen kuin he saivat valmistumisensa jälkeen töitä. Viive ensimmäisen työpaikan ja valmistumisen välillä on suunnilleen samaa tasoa kuin esim. Schomburg ja Teichler (2006, 54) ovat raportoineet useita maita sisältäneessä vertailututkimuksessaan (koski lukuvuonna 1994/1995 valmistuneita). Suomessa viive oli heidän tutkimuksensa tulosten mukaan 5,1 kuukautta ja Euroopassa keskimäärin 5,8 kuukautta.

Työnhaun kanavat ovat moninaiset. Kuviossa 12 on esitetty tärkeimmät ensimmäisen valmistumisen jälkeisen työpaikan saantitavat. Yleisimmin ensimmäinen valmistumisen jälkeinen työpaikka on löytynyt työnantajan ilmoitukseen vastaamalla. Toiseksi yleisin tapa löytää ensimmäinen valmistumisen jälkeinen työpaikka on avoimen hakemuksen lähettäminen tai yhteydenotto suoraan työnantajaan. Ryhmien välisten erojen perusteella näyttää ainakin jossain määrin siltä, että sosiaalisilla verkostoilla on yhteys työllistymiseen. Kotimaasta valmistuneilla on jonkin verran ulkomailta valmistuneita yleisempää tulla valmistumisen jälkeen ns. löydetyksi, sillä noin 17 prosenttia kotimaan ryhmästä ilmoittaa, että työllistyminen tapahtui työnantajan ottaman yhteyden kautta. Ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä yhdeksän prosenttia ilmoittaa työllistyneensä ensimmäiseen työpaikkaansa työnantajan yhteydenoton kautta. Humanistien ihannetapa työllistyä (Manninen ja Luukannel 2002, 70) siis toteutuu yllättävänkin useiden vastavalmistuneiden kohdalla. Lisäksi kotimaasta valmistuneet löytävät ensimmäisen työpaikan yleisimmin opiskeluaikaisen työn kautta saadun kontaktin avulla (13 % vs. 6 %). Myös sosiaalisissa verkostoissa ystävät ja tutut ovat hieman yleisempiä työllistymiskanavia kotimaassa opiskelleilla kuin ulkomailla opiskelleilla (7 % vs. 4 %).

Koko tarkastelujaksolla yleisin työnhakutapa molemmissa ryhmissä on edelleen työnantajan ilmoitukseen vastaaminen tai suora yhteydenotto työnantajaan (ml. avoimet hakemukset) (taulukko 20). Kotimaasta valmistuneet ilmoittavat hieman ulkomailta valmistuneita useammin, että työnsaanti tapahtui siten, että työnantaja otti yhteyttä. Yksityisiä työnvälitystoimistoja ovat ulkomailta valmistuneet käyttäneet huomattavasti useammin kuin kotimaasta valmistuneet (27 % vs. 10 %). Työnhakukanavana

Kuvio 12. Ensimmäisen valmistumisen jälkeisen työpaikan saantitapa.

Taulukko 20. Käytetyimmät työnhakutavat koko tarkasteluajanjaksolla. (Luokat eivät ole toisensa pois sulkevia.)

Työnhakutapa	Ulkomainen, %	Kotimainen, %
Vastasin työnantajan ilmoitukseen	69,6	69,3
Otin yhteyttä suoraan työnantajiin / lähetin avoimen hakemuksen	63,2	54,7
Yksityisen työnvälitystoimiston kautta	26,9	9,8
Työnantaja otti yhteyttä minuun	25,4	31,1
Opiskeluaikaisen työn kautta saadun kontaktin avulla	22,4	31,7
Työvoimatoimiston kautta	21,3	20,5
Ystävien tai tuttujen kautta	20,3	16,9
Otin yhteyttä oppilaitokseni ura-/rekryointi-palveluihin	11,1	10,4
Vanhempieni, perheen tai sukulaisten avulla	7,9	5,2
Opiskelupaikkani opettajien kautta	7,6	6,4
Perustin oman yrityksen	5,0	4,2
Muulla tavoin	4,8	5,5
Ilmoitin itse lehdessä	0,6	0,2

yleistyneet internetissä olevat erilaiset työnhakupalvelut luokittuvat vastausvaihtoehtoistamme todennäköisesti yksityisten työnvälitystoimistojen kategoriaan, mikä on hyvä huomata tuloksia tulkittaessa. Myös opiskeluaikaiset kontaktit ja opiskelupaikan opettajat ovat merkittävässä roolissa töitä haettaessa. Ulkomailta valmistuneet hakevat jonkin verran useammin töitä ystävien tai tuttujen kautta (20 % vs. 17 %) tai vanhempien ja sukulaisten avustuksella (8 % vs. 5 %). Suhteilla ja verkostoilla näyttää siis todella olevan vaikutusta työpaikan saantiin.

Seuraavaan listaan on poimittu kommentteja kyselyn ensimmäisen valmistumisen jälkeisen työpaikan hakua koskevasta kysymyksestä. Kommentit sisältävät usein muunlaisia kuin henkilön varsinaisiin työelämäominaisuuksiin tai koulutukseen liittyviä tekijöitä. Suhteilla, tuurilla ja ajoituksella näyttää monen mielestä olevan vaikutusta työnsaantiin.

”Oikeiden ihmisten tunteminen = verkosto”

”Hyvä onni”

”Ajoitus, tuuri”

”Hyvä tyyppi”

”Kaveri suositteli”

”Attityd”

”Olemus”

”Olin oikeassa paikassa oikeaan aikaan!”

”Tuttavankaupat”

”Valmius tehdä apinahommia pienellä palkalla”

Suhteiden merkitystä korostetaan myös kyselylomakkeen lopussa olleiden avokysymysten kommentteissa:

”Työpaikat aukeaa vain suhteilla myös ulkomailla.” (28 N um, asuu ulkomailla)

”Työnhaku ilman suhteita tai kontakteja on todella vaikeaa. En ole vielä onnistunut löytämään kuin yhden kesätyöpaikan ja harjoittelupaikkani pelkällä työhakemuksella. Olen yrittänyt valmistumisen jälkeen hakea muita työpaikkoja kuin nykyiseni, mutta ne eivät ole tärpänneet.” (29 N km, asuu Suomessa)

”Suomessa työnhaussa, varsinkin ensimmäisen työpaikan kohdalla, korostuu verkostoituminen ja suhteet. Tutkinnolla ei ole niin paljon merkitystä kuin monissa muissa maissa – Työkokemus on tietysti myös hyvin tärkeää.” (28 M km, asuu Suomessa)

Vastaajien kommenttien perusteella ulkomailla opiskelleet näyttävät nostavan merkittäviksi työllistymistä vaikeuttaviksi tekijöiksi heikot kontaktit työnantajiin ja verkostojen puutteen. Tämä näkyi myös ensimmäisen työpaikan saantitavoissa, sillä kotimaasta valmistuneiden ryhmässä neljänneksi tärkeimmäksi työnsaantitavaksi osoittautuivat opiskeluaikaiset kontaktit, kun se ulkomailta valmistuneilla oli vasta kuudenneksi tärkein työnsaantitapa. Monet niistä, jotka ovat vakiinnuttaneet uransa, ovat saaneet työpaikan jo ennen valmistumistaan:

”Työharjoittelupaikastani realisoitui vakituinen työpaikka.” (29 M km, asuu Suomessa)

”– – sain vakituiseen työpaikan jo opiskeluaikana eli ennen valmistumistani.” (N km, asuu Suomessa)

”Harvassa ovat ne alat, joista pääsee suoraan opintojen jälkeen koulutustaan vastaavaan työhön ilman työkokemusta. Opiskeluaikana aktiivinen hakeutuminen oman alan töihin, vaikkakin ”hanttihommiin”, kannattaa. Valmiina maisterina ruohonjuuritasolta aloittaminen on lähes mahdotonta. Harva työnantaja palkkaa hyvään paikkaan maisteria ilman työkokemusta. Myöskään aivan aloittelijan paikkaan ei korkeakoulusta valmistunutta kannata ottaa.” (32 N km, asuu Suomessa).

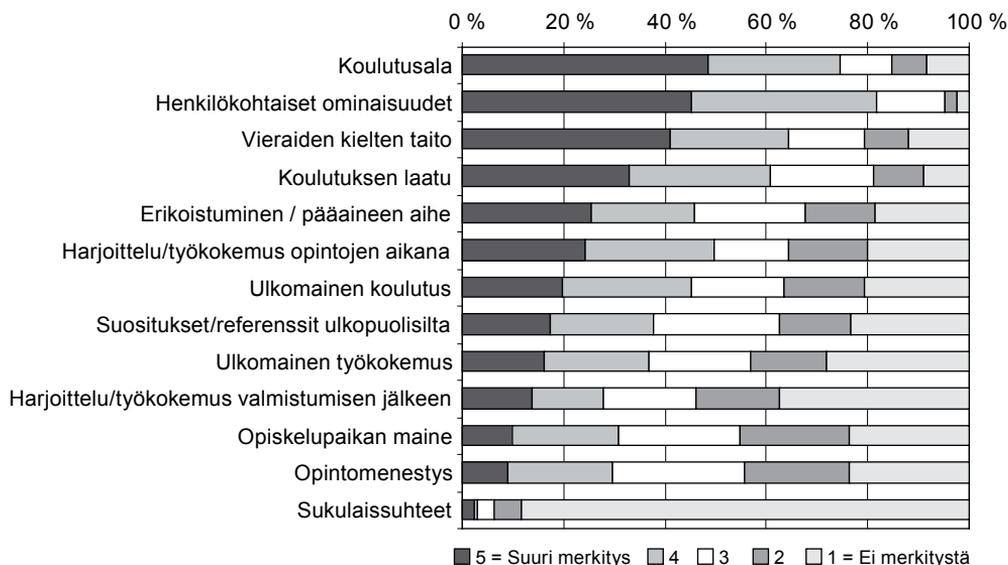
”Yhdysvalloissa korkeakouluopintojen ohella painotetaan relevantin työkokemuksen keräämistä (esim. pakollisilla konsultointiprojekteilla sekä kesätöillä jne.). Näin ollen jokaisella valmistuneella on takataskussa jo jonkin verran relevanttia työkokemusta, joka auttaa mielettömästi työnhaussa heti valmistumisen jälkeen.” (27 N um, asuu ulkomailla)

”– – Nuförtiden finns det inom (samhällsvetenskap) otaliga obetalda praktikplatser runtom Europa, som det är stenhård konkurrens om. Eftersom det är mkt svårt att få jobb utan att ha erfarenhet, ”måste” man försöka få sådan praktik. Många gör flera

obetalda praktiker innan de får jobb. Eftersom det finns få möjligheter till stipendium skapar det en elit av de som har råd att praktisera. Orsaken till att jag fick jobb efter examen (tom innan jag blev formellt färdig), var en obetald praktik föregående sommar, där jag skapat kontakter.” (28 N um, asuu ulkomailla)

Kuviossa 13 on esitetty kysymyksen ”Arvioi, missä määrin seuraavat tekijät vaikuttivat siihen, että sait ensimmäisen työpaikkasi valmistumisen jälkeen?” tulokset ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä. Tärkein työpaikan saantiin vaikuttanut tekijä on, luonnollisestikin, koulutusala. Myös hakijoiden henkilökohtaiset ominaisuudet ja koulutuksen laatu ovat suurimmalle osalle olleet merkittäviä työpaikan saantiin vaikuttaneita tekijöitä. Samat tekijät ovat olleet tärkeimpiä vaikuttimia myös kotimaasta valmistuneille ensimmäisen työpaikan saannissa. Ulkomailla opiskelleilla vieraiden kielten taito on usein myös ollut työnsaantia edistävä tekijä. Hieman runsaat 40 prosenttia ulkomailla opiskelleista ilmoittaa vieraiden kielten taidon olleen tärkeä työpaikan saantiin vaikuttanut tekijä. Ulkomaisella työkokemuksella ei sen sijaan ole ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ensimmäisen valmistumisen jälkeisen työpaikan saannissa ollut suurtakaan merkitystä. Tämä johtunee kuitenkin siitä, että ulkomailla opiskelleilla on vähemmän työkokemusta valmistumishetkellä kuin kotimaassa opiskelleilla. Lähestulkoon yhtä usein ulkomaisella koulutuksella itsessään on ollut hyvin tärkeä tai ei lainkaan tärkeä rooli työllistymiseen valmistumisen jälkeen.

Kuvio 13. Ensimmäisen valmistumisen jälkeisen työpaikan saantiin vaikuttaneet tekijät ja niiden merkitys ulkomailla tutkinnon suorittaneilla.

Ulkomailla tutkinnon suorittaneille suosituksilla ja ulkopuolisten referensseillä näyttäisi olevan hieman merkittävämpi rooli ensimmäisen valmistumisen jälkeisen työpaikan saannissa kuin kotimaassa opiskelleille. Sen sijaan sukulaissuhteet ovat molemmille ryhmille lähes yhtä merkityksettömiä työsaannin kannalta. Myöskään opiskelupaikan maine ei ole ollut ratkaiseva tekijä työllistyttäessä, mikä ulkomailla opiskelleiden kohdalla on ehkä hieman yllättäväkin ja viittaa siihen, että kotimaiset työnantajat eivät välttämättä tunne ulkomaisia tutkintoja ja korkeakouluja kovinkaan hyvin.

”Suomalaiset työnantajat eivät arvosta ollenkaan ulkomailla saatua opinto- tai työkokemusta.” (25 N um, asuu Suomessa)

”Yleisenä kommenttina voin sanoa, että, vaikka olen ulkomailla hankkinut niin kielitaitoa kuin sellaista tärkeää tietoa ja kokemusta, joista suomalainen työelämä hyötyisi, äärimmäisen harva työnantaja osaa arvostaa niitä. Useimmat työnantajat luulevat, usein perusteettomasti, että suomalainen yliopistokoulutus on ulkomaista parempi – etenkin, jos kyseessä on tuntemattomampi ulkomainen oppilaitos. Suomalaisista työnantajista harva tuntee ulkomaisia tutkintoja, ja moni suhtautuu niihin epäluuloisesti –” (28 N um, asuu Suomessa)

”Kannattaisi lisätä työnantajien tietoisuutta ulkomaisista tutkinnoista, koska olen huomannut, että niihin suhteudutaan varauksella. Onneksi minun kohdalleni sattui ennakkoluuloton työnantaja, mutta se vaati satojen työhakemusten lähettämistä. Työnhaku on raastava ja masentava prosessi varsinkin jos ei mistään saa kannustavaa ja positiivista palautetta vaan aina lyödään ovi nenän edestä kiinni. Nykyajan nuoret ovat vaikeassa asemassa olisi halua työskennellä ja näyttää kykynsä mutta työ ei ole itsestäänselvyys.” (27 N um, asuu Suomessa)

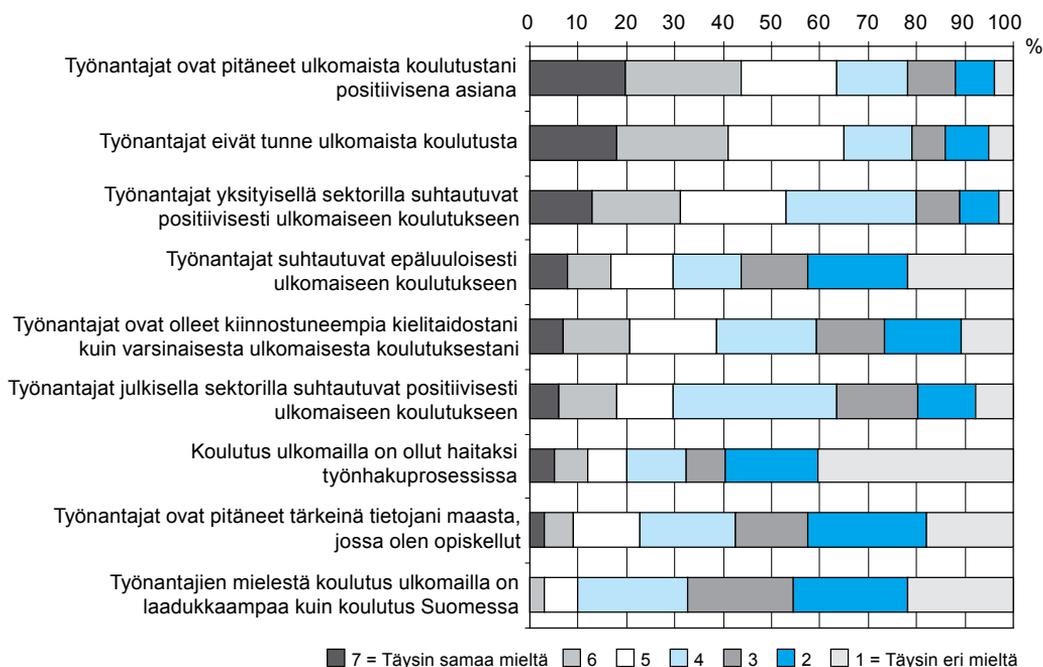
Kun ensimmäisen työpaikan saantiin vaikuttaneita tekijöitä tarkastellaan erikseen niiden ulkomailta valmistuneiden osalta, joiden ensimmäinen työpaikka oli ulkomailla, ei tekijöiden tärkeysjärjestys juuri muutu. Edelleen tärkeimpiä työllistymiseen vaikuttaneita tekijöitä ovat vastaajien mukaan henkilökohtaiset ominaisuudet, vieraiden kielten taito ja koulutusala. Sen sijaan eroja syntyy, kun tekijöitä tarkastellaan niiden ulkomailla tutkinnon suorittaneiden välillä, joiden ensimmäinen valmistumisen jälkeinen työpaikka on ollut Suomessa tai ulkomailla. Ulkomaisille työnantajille työnhakijan opintomenestyksellä ja opiskelupaikan maineella näyttää olevan huomattavasti suurempi merkitys kuin kotimaisille työnantajille. Niistä ulkomailla opiskelleista, joiden ensimmäinen työpaikka oli ulkomailla, lähes 40 prosenttia ilmoittaa, että opintomenestyksellä ja opiskelupaikan maineella oli melko tai hyvin suuri merkitys työpaikan saamiseen. Ero Suomeen työllistyneisiin ulkomailla opiskelleisiin on molempien tekijöiden kohdalla lähes 20 prosenttiyksikköä. Myös suosituksilla näyttäisi olevan ulkomaille työllistyttäessä suurempi merkitys työpaikan saannissa kuin silloin, jos ensimmäinen valmistumisen jälkeinen työpaikka on Suomessa. Niistä ulkomailla opiskelleista, joiden ensimmäinen työpaikka oli ulkomailla, yli 40 prosenttia ilmoittaa lisäksi, että ulkomaisella työkokemuksella oli melko tai hyvin tärkeä merkitys työ-

paikan saannissa. Ero kotimaahan työllistyneisiin on noin 10 prosenttiyksikköä. Myös Garam (2005, 25, 43) toteaa tutkimuksessaan, että suomalaiset työnantajat eivät pidä ulkomailla suoritetta opiskelua tai työharjoittelua kovin merkittävänä rekrytoinnin kriteerinä. Garamin tutkimuksen kyselyyn vastanneista työnantajista 44 prosenttia sanoi ottavansa kansainvälisen kokemuksen rekrytoinnissa huomioon.

Ensimmäisen työpaikan saantia kartoittavassa kysymyksessä annettiin vastaajille mahdollisuus kirjata työllistymiseen vaikuttaneita tekijöitä myös sanallisessa muodossa. Tätä mahdollisuutta käytti hyväkseen 454 henkilöä. Heidän vastaustensa perusteella vaikuttaa siltä, että aikaisemalla työkokemuksella on suuri merkitys ensimmäisen valmistumisen jälkeisen työpaikan saannille. Moni työllistyy myös usein paikkaan, johon jo ennestään on ollut kontakteja joko oman tai tuttavien työnteon kautta. Jalan oven väliin saamisella näyttäisi siis olevan melko suuri merkitys erityisesti ensimmäistä valmistumisen jälkeistä työpaikkaa etsittäessä. Muita mainittuja tekijöitä olivat esimerkiksi oma-aloitteisuus, sinnikkyys ja aktiivisuus, joidenkin alojen työvoimapula sekä sellaisen työpaikan vastaanottaminen, joka ei täysin vastaa työnhakijan koulutusta, mainitsepa joku jopa harrastusten olleen ratkaiseva tekijä työpaikan saannissa.

Onko ulkomailla suoritetusta korkeakoulututkinnosta enemmän haittaa kuin hyötyä kotimaisilla työmarkkinoilla? Kuviossa 14 on esitetty, mitä mieltä työnhakuprosessia ja työnantajia kuvaavista väitteistä ovat ne ulkomailla tutkinnon suorittaneet, jotka

Kuvio 14. Ulkomailla opiskelleiden, kotimaassa asuvien väittämiä työnhakuprosessista ja työnantajista Suomessa.

tällä hetkellä asuvat kotimaassa ja ovat siis työssä kotimaan työmarkkinoilla. Väitteistä saatava kuva on melko positiivinen. Lähes 60 prosenttia ulkomailla tutkinnon suorittaneista mutta kotimaassa työskentelevistä on sitä mieltä, että ulkomainen koulutus ei ainakaan ole ollut haitaksi työnhaussa. Kuitenkin ulkomaisen koulutuksensa ainakin jonkinasteiseksi haittatekijäksi on kokenut 20 prosenttia kotimaassa asuvista ulkomailta valmistuneista. Työnantajat eivät näytä suhtautuvan ulkomaiseen koulutukseen erityisen epäluuloisesti. Tosin tämän väitteen kanssa täysin eri mieltä olevien osuus on yli 20 prosenttia. Iso osa vastaajista on sitä mieltä, että työnantajat ovat pitäneet ulkomaista koulutusta positiivisena asiana. Erityisen positiivisesti ulkomaiseen koulutukseen suhtautuvat yksityisen sektorin työnantajat.

”Olen itse positiivisesti yllättynyt kotimaahan palattuani töiden saatavuudesta ulkomaisen tutkinnon perusteella. Myös ulkomailla saatu kokemus on lisännyt mahdollisuksiani kotimaan työmarkkinoilla. Olisikin hyvä jos ulkomaiset tutkinnot olisivat kotimaan työnantajalle tutumpia, siinä määrin ettei aina tarvitsisi olla selittelemässä oppiarvoaan ja opintojaan ulkomailta – –” (30 N um, asuu Suomessa)

Vaikka ulkomaista koulutusta pidetään positiivisena asiana, osataanko sitä silti hyödyntää tarpeeksi? Vastausten mukaan näyttää siltä, että näin ei välttämättä aina ole. Työnantajat ovat monen vastaajan mielestä sitä mieltä, että kotimainen koulutus on laadukkaampaa kuin ulkomainen koulutus. Yli puolet vastaajista on lisäksi samaa tai lähes samaa mieltä siitä, että työnantajat eivät tunne ulkomaista koulutusta. Ehkäpä tämä on syy siihen, että monet vastaajista ovat kokeneet, että työnantajat ovat kiinnostuneempia ulkomailla opiskelleiden kielitaidosta kuin varsinaisesta ulkomaisesta koulutuksesta (samaa mieltä olevien osuus on lähes 40 prosenttia). Ulkomailla opiskelleiden maatuntemusta ei välttämättä myöskään osata pitää tärkeänä asiana. Näin kokee suunnilleen puolet vastaajista.

Myös vastaajien omista kyselylomakkeen lopussa olleista kommenteista välittyy kuva, että ulkomainen tutkinto voi olla myös este työllistymiselle ja siitä saattaa jopa olla enemmän haittaa kuin hyötyä. Suomalaiset työnantajat eivät joidenkin vastaajien mukaan tunne ulkomaisia tutkintoja eivätkä arvosta niitä vaan vähättelevät ja aliarvioivat niiden antamia kompetensseja. Ne, jotka ovat törmänneet kielteisiin asenteisiin, kertovat kokemuksistaan esimerkiksi näin:

”– – ulkomailla opiskelusta on ollut enemmän haittaa työnsaannille Suomessa kuin olisin kuvitellut– – Tämän lisäksi ulkomaisesta tutkinnosta on hyötyä mikäli aikoo saada töitä kohdemaasta, mutta työnsaannin kannalta Suomessa se tuntuu ajoittain olevan este.” (28 N um, asuu Suomessa)

”En ole kokenut, että olisin Suomessa hyötynyt työnhakuprosessissa oikeastaan millään tavalla ulkomailla suoritetusta maisterintutkinnosta. Itse asiassa monesti tuntuu, että työnantajat pitävät ulkomailla suoritettuja ”hienona asiana” mutta valitsevat mieluummin työnhakijan, jolla on tutkinto Suomesta. Kansainvälisyyttä arvostetaan Suomessa usein teoriassa mutta esimerkiksi rekrytoinneissa siitä voi

olla jopa haitta, varsinkin jos työnantaja ei ole asunut ulkomailla.” (34 M um, asuu Suomessa)

4.3.2 Onnistuneesti työelämään vai koulunpenkiltä kortistoon?

Henkilöt, joiden tausta ja kokemukset ovat erilaiset, integroituvat työmarkkinoille eri tavoin. Toisille työsaanti on helppoa ja toisille ensimmäinen työpaikka voi olla kiven alla (Kivinen ym. 2002, 7–8). Onnistuneeseen työmarkkinoille siirtymiseen on esitetty kaksi kriteeriä: työllistyminen mahdollisimman nopeasti valmistumisen jälkeen ja työllisyyden pysyvyys (Hämäläinen 2002, 12). Työllisyyden pysyvyyttä voidaan mitata tarkastelemalla sitä, miten moni heti valmistumisen jälkeen työllistyneistä on myös pystynyt pitämään tuon työsuhteen. Tässä tutkimuksessa tulkitsemme työllisyyden pysyvyyttä sen valossa, miten moni heti valmistumisen jälkeen työllistyneistä on pysynyt työllisenä aina tarkasteluhetkeen saakka. Työllistymisen vakautta voidaan mitata työttömyysjaksojen määrällä. Muita työllistymisen vakauden mittareita ovat työttömyyden toistuvuus ja työttömyyden kesto.

Suurin osa tämän tutkimuksen kyselyyn vastanneista siirtyi valmistumisen jälkeen suoraan työelämään (taulukko 21), mutta ero ryhmien välillä on huomattava ja tilastollisesti merkitsevä (työmarkkina-asemajaksojen määrittely ja muodostus ks. s. 71). Ulkomailta valmistuneiden ryhmästä heti valmistumisen jälkeen (valmistumiskuukautta seuraava kuukausi) työssä oli 51 prosenttia ja kotimaan ryhmästä 66 prosenttia vastaajista. Peräti 16 prosenttia ulkomailla tutkinnon suorittaneista ja kotimaasta valmistuneistakin 13 prosenttia ilmoittaa ensimmäiseksi valmistumisen jälkeiseksi työmarkkina-asemakseen työtön.

Jonkin verran sekä ulkomailta että kotimaasta valmistuneista ilmoitti jatkaneensa opiskelijana heti valmistumisen jälkeen. Opiskelijoiden osuus on hieman suurempi kotimaan ryhmässä ja selittyy todennäköisesti jatko-opiskelijoiden ja toista tutkintoa suorittavien osuudella. Ulkomailla opiskelleiden ryhmässä taas suuri osa pintojaan

Taulukko 21. Työmarkkina-asema valmistumista seuraavan kuukauden aikana.

	Ulkomainen, %	Kotimainen, %
Työssä**	50,7	65,6
Opiskelija	2,5	4,0
Äitiys-/vanhempainvapaalla tai kotihoidon tuella*	1,1	2,3
Omaa kotitaloutta hoitava*	0,6	0,1
Asevelvollisuutta suorittamassa	0,2	0,5
Työtön*	16,2	13,2
Muu	28,8	14,4
Yhteensä	100	100

* = merkitsevä 5 %:n tasolla, ** = merkitsevä 1 %:n tasolla.

jatkavista tohtoriopiskelijoiden ohella on todennäköisesti kandidaattitasoisen tutkinnon jälkeen suoraan maisteriopintoihin jatkavia. Kotimaassa opiskelleiden ryhmässä on lisäksi jonkin verran enemmän niitä, jotka ovat heti valmistumisensa jälkeen olleet äitiys- tai hoitovapaalla.

Kun valmistumisen jälkeistä työllisyyttä ja työttömyyttä verrataan ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ja kotimaasta valmistuneiden välillä, muutamat työllistymiseen liittyvät seikat on hyvä pitää mielessä. Kotimaassa opiskelleet esimerkiksi usein lykäävät varsinaista ”papereiden ulos ottamista”, kunnes he ovat varmoja työpaikan saamisesta ja välttävät näin työttömäksi valmistumisen (Häkkinen 2004, 110). Syy tähän on siinä, että heti valmistumisen jälkeinen työttömyysjakso voi toimia negatiivisena signaalina työnhakijan kyvykkyyksistä työnantajien suuntaan (Häkkinen 2004, 110). Toisaalta myös ulkomailla tutkinnon suorittaneiden opintojen päättymisen ja virallisen valmistumisen välillä saattaa olla viivettä johtuen mm. erilaisista käytännöistä joissakin maissa. Viimeksi mainittu seikka on todennäköisesti syynä siihen, miksi ulkomailla tutkinnon suorittaneilla valmistumisen jälkeisissä työmarkkina-asemissa korostuu luokka ”muu” (ks. tarkemmin s. 71).

Kotimaassa tutkinnon suorittaneet ovat usein olleet työelämässä jo opiskeluaikanaan, joka myös osaltaan helpottaa työnsaantia. Kotimaassa tutkinnon suorittaneiden opintojen aikana kertyneen työkokemuksen mediaani on 18 kuukautta, ulkomailla tutkinnon suorittaneilla 12 kuukautta (ks. taulukko 18, s. 57). Häkkisen (2004, 93) mukaan noin puolet yliopisto-opiskelijoista Suomessa käy töissä opiskelun ohella. Allenin ja van der Veldenin (2007, 56) eurooppalaisen vertailututkimuksen mukaan 15 prosenttia valmistuneista siirtyy työelämään jo ennen valmistumistaan. Opiskelujen ohella tehty työ näyttää myös olevan kannattavaa, ainakin valmistumisen jälkeisen työllistymisen näkökulmasta. Häkkisen (2004, 109) tulosten mukaan yksi lisävuosi työskentelyä opiskelun ohella lisää työllistymisen todennäköisyyttä valmistumisen jälkeen 5,6 prosenttiyksikön verran. Opiskelualaa vastaava työkokemus on valmistumisen jälkeen luonnollisesti hyödyllisempää kuin muu työ. Syitä opiskeluaikaiseen työntekoon voi olla monia, mutta yksi merkittävimmistä lienee se, että opiskeluaikana kertyneen työkokemuksen katsotaan olevan kilpailuetu työmarkkinoille siirryttäessä.

Korhosen ja Sainion (2006, 262–263) korkeakoulututkinnon suorittaneiden työuria koskeva selvitys (koski vuosia 2001–2005) osoitti, että alkutyöttömyyttä esiintyy hyvästä taloussuhdanteesta huolimatta. Tutkimuksen kyselyyn vastanneista vajaa kolmannes (30 %) oli ollut työttömänä valmistumisen jälkeen. Useimmilla työttömyys oli ollut kertaluontoista ja lyhytkestoista. Työttömyyskokemusten yleisyys vaihteli huomattavasti koulutusaloittain, mutta suurimmalla osalla tutkituista aloista työttömyysjaksot olivat tavallisia. Työministeriön tilastoihin perustuvat luvut osoittavat, että ylempään korkeakoulututkinnon suorittaneiden työttömyys on kasvanut viimeisten vuosien aikana, vaikka yleinen työllisyystilanne on parantunut maassamme. Elokuun lopussa 2006 työttömien akateemisten osuus oli 4,2 prosenttia. (Korhonen ja Sainio 2006, 262.) Yleinen työttömyysaste on maassamme laskenut koko 2000-luvun ajan ja oli vuonna 2006 Tilastokeskuksen tietojen mukaan 7,7 prosenttia (Tilastokeskus 2007b).

Tarkasteltaessa vastaajien ensimmäistä valmistumisen jälkeistä työmarkkina-asemaa suhteessa valmistumisvuoteen näyttää siltä, että molemmilla ryhmillä parhaat työllistymismahdollisuudet suoraan koulun penkiltä oli vuonna 2006. Vastaavasti valmistumisen jälkeinen työttömyys ulkomailla opiskelleista oli yleisintä vuonna 2005 valmistuneilla. Työttömien osuus vaihtelee valmistumisvuodesta riippuen 10 ja 20 prosentin välillä ulkomailta ja noin 11 ja 15 prosentin välillä kotimaassa tutkinnon suorittaneista.

”Puheet työvoimapulasta ovat kaukupohjatonta sanahelinää, joilla työttömät rauhoittellaan maalaamalla eteen auvoisia tulevaisuuden työnäkymiä. Työpaikat menevät ”sisäpiiriläisten työnvälityksen” kautta jakoon niin, etten saa jalkaani työpaikkojen ovien väliin. Itselläni on koulutuksia ja tutkintoja puutarha-, terveydenhuolto-, turvallisuus- ja viestintäalalta, ja mistään niistä ei töitä minulle löydy, joten olen päättänyt lähteä koulun penkille – jälleen kerran –” (39 M um, asuu Suomessa)

Heti valmistumisen jälkeen koettu työttömyys kohdistuu ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä suurelta osalta humanistisen ja taidealan koulutuksen saaneisiin (taulukko 22). Heistä 21 prosenttia oli valmistumishetkellä työttömänä. Yleistä valmistumisen jälkeinen työttömyys on ulkomailta valmistuneiden ryhmässä myös tekniikan alaa opiskelleilla: heistä peräti viidennes oli valmistuessaan työttömänä. Lisäksi ulkomailla tutkinnon suorittaneista luonnontieteilijöistä ja tietotekniseltä alalta valmistuneista 18 prosenttia oli valmistumishetkellä työtön. Kotimaassa tutkinnon suorittaneiden ryhmässä taas suurin osa valmistumishetkellä työttömänä olleista on maa- ja metsätalousalalta sekä eläinlääketieteen alalta valmistuneita (22 %). Myös iso osa humanistisen ja taidealan koulutuksen saaneista (19 %) joutuu työttömäksi heti valmistumisen jälkeen. Lisäksi kotimaassa tutkinnon suorittaneista koulutusalan ammattilaisista lähes 15 prosenttia ilmoittaa ensimmäiseksi valmistumisen jälkeiseksi työmarkkina-asemakseen työtön.

Harvimmin työttömyysjakson heti valmistumisen jälkeen joutuu kokemaan ulkomailta tutkinnon suorittaneista terveys- ja hyvinvointialan ammattilaiset, joista erityisesti lääketieteen ja farmasian alan koulutuksen saaneista ei yksikään ole ollut työttömänä ensimmäiseksi valmistumisen jälkeen. Myös kotimaassa tutkinnon suorittaneiden ryhmässä vähiten työttömyyttä vastavalmistuneilla on terveys- ja hyvinvointialalla sekä lisäksi palvelualalla.

”Oma opiskeluala oli turvallinen valinta työnsaannin suhteen, jo opiskellessa tiesi, että lääkärille on varmasti töitä ja näinhän se on ollutkin.” (29 N km, asuu Suomessa)

”Lääkärien työtilanne on tällä hetkellä erinomainen, työtä saa erittäin helposti.” (27 N km, asuu Suomessa)

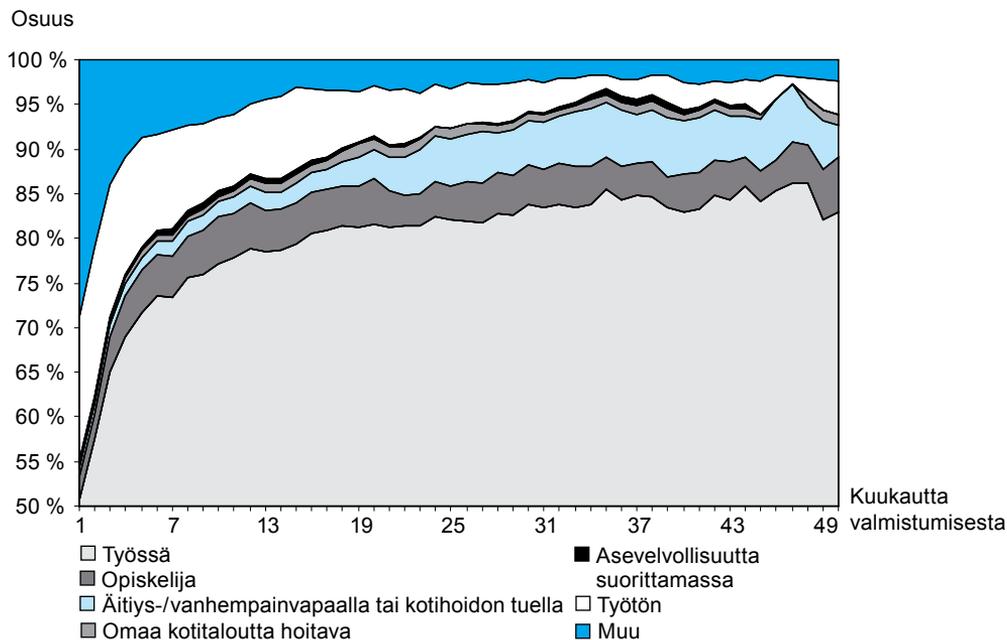
Taulukko 22. Työttömyys valmistumishetkellä koulutusaloittain.

	Ulkomainen, %	Kotimainen, %
Koulutusala	13,6	14,5
Humanistinen koulutus ja taideala	21,1	19,4
Yhteiskuntatieteet, kauppatieteet ja oikeustiede	16,1	13,1
Luonnontieteet ja tietotekniikka	18,2	11,0
Tekniikan koulutus	19,2	9,8
Maa- ja metsätaloustiede, eläinlääketiede	7,1	22,3
Terveys- ja hyvinvointiala	1,4	0,0
Palveluala	11,1	0,0
Keskiarvo	16,2	13,1

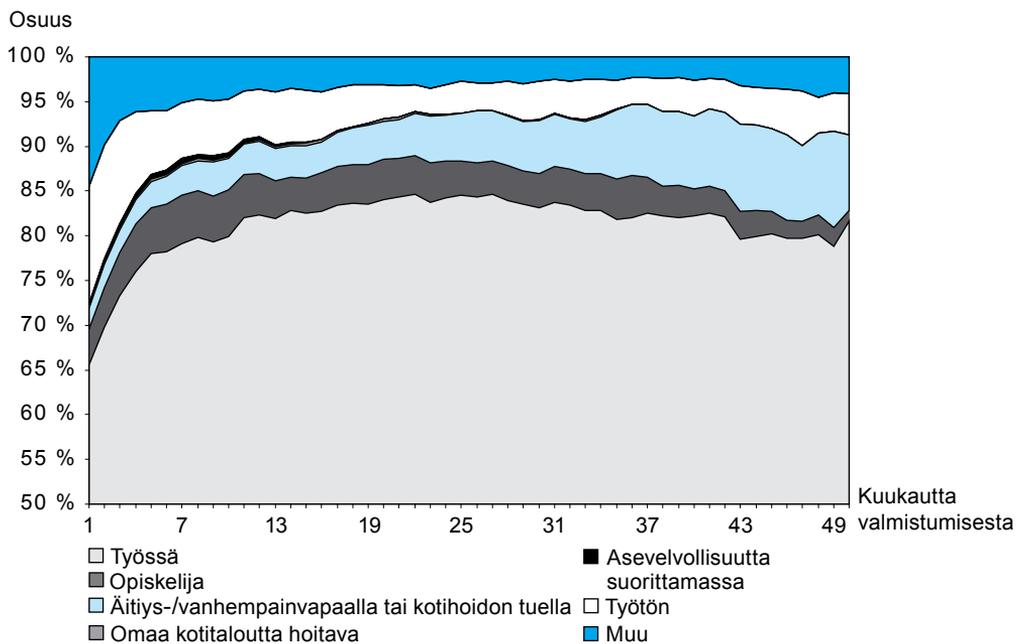
Yleisintä työuran alkuvuosien työttömyys on Suomessa taideteolliselta, maatalous-metsätieteelliseltä ja humanistiselta koulutusosalta valmistuneilla. Useimmilla työttömyys on kuitenkin kertaluontoista ja lyhytkestoista. (Korhonen ja Sainio 2006, 10–11.)

Työllisyyden kehitystä ajassa voidaan ulkomailla ja kotimaassa tutkinnon suorittaneiden osalta tarkastella kuvioden 15 ja 16 avulla. Niissä on esitetty kyselyyn vastanneiden pääasiallista toimintaa (työmarkkina-asemaa) kuvaavien jaksojen jakautuminen, kun aikaa valmistumisesta on kulunut yhdestä kuukaudesta 50:een. Jaksot on valittu niin, että mikäli tarkastelukuukauteen osuu jaksojen vaihdos, on jaksoista valittu päättynyt työmarkkina-asema. Mikäli taas tarkasteluhetkellä henkilö on ilmoittanut kaksi päällekkäistä jaksoa, on preferoitu työllisyysjaksoa. Jos taas kumpikaan jaksoista ei ollut työllisyysjakso, preferointijärjestys on kysymyksen vastausvaihtoehtojen mukainen (ks. esim. taulukko 21, s. 68). Kaksi tai useampia jaksoja oli päällekkäin suhteellisen harvalla, esimerkiksi vuosi valmistumisen jälkeen kaksi päällekkäistä jaksoa ilmoitti 23 henkilöä. Useimmiten kyse on henkilöstä, joka ollessaan työelämässä samanaikaisesti myös ilmoittaa opiskelevansa. Voidaan olettaa, että kyse on ennen kaikkea jatko-opiskelijoista, jotka luokituvat kysymysvaihtoehtoista joko työssäkäyviksi, opiskelijoiksi tai luokkaan ”muu”. Kuvioissa on lisäksi huomioitu ne valmistumisen jälkeiset kuukaudet, jotka vastaaja on jättänyt ilmoittamatta ennen ensimmäistä ilmoittamaansa pääasiallisen toimintajakson alkamista. Nämä kuukaudet on lisätty luokkaa ”muu”. Näin saamme mahdollisimman kattavan kuvan valmistumisen jälkeisistä kuukausista. Niille vastaajille, jotka ovat kokonaan jättäneet vastaamatta työhistoriakysymykseen, ei luonnollisestikaan ole muodostettu keinotekoisia jaksoja.

Kuvio 15. Työmarkkina-asemien kehittyminen ajassa ulkomailla tutkinnon suorittaneilla, 1–50 kk valmistumisesta.

Kuvio 16. Työmarkkina-asemien kehittyminen ajassa kotimaassa tutkinnon suorittaneilla, 1–50 kk valmistumisesta.

Yleiskuva molempien ryhmien työurien kehittymisestä on suunnilleen samankaltainen; suuri osa vastavalmistuneista kiinnittyy työelämään heti valmistumisen jälkeen ja toisaalta myös työttömien osuus on suurimmillaan samana ajankohtana. Heti valmistumisen jälkeen työelämään siirtyä kotimaassa opiskelleista hieman runsaat 65 prosenttia. Ulkomailla opiskelleista sen sijaan kuukausi valmistumisen jälkeen oli työllisinä vain noin puolet. Työllisten osuuden kasvu on molemmissa ryhmissä melko tasaista. Puoli vuotta valmistumisen jälkeen työllisten osuus on ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä noin 73 prosenttia ja kotimaassa opiskelleiden ryhmässä 77 prosenttia. Kun valmistumisesta on kulunut kaksi vuotta, on ulkomailla opiskelleiden työllisyys (82 %) jo lähes kotimaassa opiskelleiden tasoa (84 %). Kolme ja puoli vuotta tutkinnon suorittamisen jälkeen ulkomailta valmistuneiden työllisyys on suurempi kuin kotimaassa opiskelleiden (85 % vs. 82 %).

Mielenkiintoinen lisähuomio on se, että ulkomailla opiskelleet naiset ovat useammin työllisenä heti valmistumisen jälkeen kuin miehet (53 % vs. 45 %). Ero miehiin on 8 prosenttiyksikköä. Sen sijaan kotimaassa opiskelleiden ryhmässä miehet ovat valmistumishetkellä useammin työssä kuin naiset (72 % vs. 62 %). Puoli vuotta valmistumisen jälkeen ulkomailla tutkinnon suorittaneista naisista on edelleen useampi työssä kuin miehistä (75 % vs. 70 %). Ero sukupuolten välillä häviää ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä vasta, kun valmistumisesta on kulunut yksi vuosi. Ero sukupuolten välisessä työllistymisessä saattaa selittyä ainakin osaksi koulutusaloilla (ks. taulukko 9, s. 51). Kotimaan ryhmässä on suoritettu huomattavasti enemmän naisvaltaisen kasvatustieteen ja opettajankoulutusalan tutkintoja kuin ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä. Erityisesti opettajien keskuudessa on yleistä ns. kesäajan työttömyys, kun määräaikainen työsopimus loppuu lukukauden loppuessa ja alkaa uudelleen lukukauden alkaessa syksyllä. Myös perinteiseltä mieheltä alalta eli tekniikan alalta valmistuneita on kotimaan ryhmässä enemmän kuin ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä. Valmistumisen jälkeisen työttömyyden on havaittu olevan harvinaisempaa juuri teknistieteellisellä alalla (ks. esim. Korhonen ja Sainio 2006, 201).

Lisäksi huomion arvoista on, että luokka ”muu” kattaa valmistuneista peräti lähes 30 prosenttia. Yllättävän alhainen valmistumisen jälkeinen työllisyys, kuten myös luokan ”muu” suuruus, selittyy suurelta osin valmistumisen ajoittumisesta kesäkuukausiin, jolloin työnsaantimahdollisuudet ovat heikommät. Mikäli lukukausi on päättynyt ulkomaisessa oppilaitoksessa esimerkiksi huhtikuussa, voi viive valmistumisesta ensimmäiseen varsinaiseen pääasiallisen toimintajakson alkamiseen olla pisimmillään suunnilleen viisi kuukautta. Tätä ajatusta tukee työhistoriakuvio, sillä ulkomailla opiskelleiden työllisyyden kehitys näyttäisi ensimmäisten kuuden kuukauden aikana olevan kiivaampaa kuin kotimaassa opiskelleilla.

Luokan ”muu” suuruutta heti valmistumisen jälkeisinä kuukausina selittää osin myös työmarkkinoille hakeutumiseen liittyvä etsintä. Kotimaassa tutkinnon suorittaneiden ryhmässä etsintävaihe ei niinkään näy luokassa ”muu”, sillä useimmiten opiskelijat viivyttelevät varsinaista valmistumista siihen asti, kunnes he ovat löytäneet työpaikan.

Ulkomailla tutkinnon suorittaneilla taas tätä vaihtoehtoa ei välttämättä ole ja näin ollen työnhaku ajoittuu nimenomaan valmistumisen jälkeisiin kuukausiin.

Lisäksi ulkomailta valmistuneiden luokan ”muu” suuruutta selittää varmasti myös mahdollinen valmistumisen jälkeinen maasta toiseen muutto ja siihen liittyvät käytännön seikat. Toisaalta myös niin kutsuttu piilotyöttömyys saattaa olla yksi taustalla vaikuttava tekijä, sillä kaikki työtä etsivät, työmarkkinoiden käytettävissä olevat henkilöt eivät välttämättä katso olevansa varsinaisesti työttömiä. Erityisesti ulkomailta valmistuneilla saattaa myös olla niin, etteivät he virallisesti luokitukaan työttömiksi työnhakijoiksi Suomessa, jos he esimerkiksi ovat pitkän ulkomailla vietetyn ajan takia joutuneet Suomen sosiaaliturvan ulkopuolelle. Toisaalta ei-aktiivisuus saattaa johtua myös muista syistä.

Työttömien osuus ulkomailla opiskelleista on heti valmistumisen jälkeen 16 prosenttia ja kotimaassa opiskelleilla 13 prosenttia. Ulkomailla opiskelleista työttömien osuus on suurimmillaan heti valmistumisen jälkeen mutta pienenee sitten suhteellisen nopeasti. Kun valmistumisesta on kulunut yksi vuosi, on työttömiä ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä hieman vajaa kahdeksan prosenttia ja kotimaassa opiskelleiden ryhmässä noin viisi prosenttia. Ulkomailla opiskelleiden ryhmässä työttömyys alittaa kotimaasta valmistuneiden työttömien osuuden noin 2,5 vuoden kuluttua. Näyttääkin siltä, että ulkomailta valmistuneiden työurien vakiintuminen kestää kauemmin kuin kotimaassa opiskelleilla, mutta kun työllistyminen tapahtuu, se saattaa jopa olla pysyvämpää.

Ulkomailla opiskelleet jäävät tämän tutkimuksen mukaan useammin hoitamaan omaa kotitalouttaan kuin kotimaasta valmistuneet. Toisaalta ulkomailla opiskelleet näyttävät hankkivan lapsia hieman myöhemmin kuin kotimaasta valmistuneet. Äitiys- ja vanhempainvapaalla sekä kotihoidon tukea saavien osuuden kasvu ajoittuu tarkastelujaksolla hieman myöhemmäksi kuin kotimaassa opiskelleilla.

Schomburg ja Teichler (2006, 65–75) ovat tarkastelleet vastaavalla tavalla vastavalmistuneiden työmarkkina-asemien kehitystä 12 maassa. Tarkasteluajankohta oli erityisesti Suomea ajatellen varsin haastava; kysely suoritettiin lukuvuonna 1994/1995 korkeakoulusta valmistuneille ja kyselyhetkellä vastaajilla oli aikaa valmistumisestaan 3,5 vuotta. Tulokset kuitenkin osoittivat, että vaikka heti valmistumisen jälkeinen työllisyys oli suhteellisen vähäistä (noin 40 %), tilanne puoli vuotta valmistumisen jälkeen (noin 70 %) on lähellä tämän tutkimuksen työllisten osuutta.

Vastaajien työmarkkina-asemien ajallinen tarkastelu siis osoittaa, että ulkomailla opiskelevien työllistyminen on jonkin verran hitaampaa kuin kotimaassa opiskelleiden. Toisaalta työllisten osuus kasvaa ulkomailta valmistuneiden ryhmässä tasaisesti ja on tarkastelujakson lopussa eli hieman runsaat neljä vuotta valmistumisen jälkeen yhtä suuri kuin kotimaassa opiskelleiden ryhmässä. Seuraavaksi onkin syytä laajentaa tarkastelua työllisyyden pysyvyyden tarkasteluun, mikä oli toinen kriteeri onnistuneeseen työmarkkinoille siirtymiseen.

Työllisyyden pysyvyyttä voidaan mitata mm. työuralla tapahtuvien siirtymien avulla. Tässä tutkimuksessa työuran alkuvuosien aikana tapahtuneita siirtojä tarkastellaan vertaamalla valmistumishetken (1 kuukausi valmistumisesta) ja kyselyhetken tilannetta keskenään (taulukko 23). Samankaltaista vertailua on käyttänyt tutkimuksessaan Hämäläinen (2002, 59). Taulukossa ajanhetki t viittaa valmistumishetkeen ja $t+1$ kyselyhetken työmarkkina-asemaan. Taulukon vertailu tapahtuu työllisyyden ja muiden työmarkkina-asemien välisellä vertailulla, jolloin siis kaikki muut kuin työllisyysjaksot on yhdistetty luokkaan ”muu”. Ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä työllisenä on pysynyt koko tarkastelujakson ajan suurin osa, 85 prosenttia, vastanneista. Työllisyydestä pois siirtyneiden osuus on 15 prosenttia. Iso osa niistä, jotka valmistumishetkellä ilmoittivat työmarkkina-asemakseen jonkin muun kuin työllisyyden, on siirtynyt työllisiksi kyselyhetkeen mennessä (74 %). Ulkomailla opiskelleista joka neljäs ei ole työllistynyt koko tarkastelujakson aikana.

Myös kotimaassa tutkinnon suorittaneiden ryhmässä työllisenä on pysynyt valtaosa, 88 prosenttia. Työllisyydestä pois on siirtynyt lähes 12 prosenttia. Kotimaassa tutkinnon suorittaneiden ryhmässä on hieman vähemmän kuin ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä niitä, jotka ovat siirtyneet tarkastelujaksolla työllisiksi, 69 prosenttia. Niitä, jotka ilmoittivat työmarkkina-asemakseen jonkin muun kuin työllisen ja jotka ovat pysyneet työllisyyden ulkopuolella, on kotimaan ryhmässä lähes kolmannes, mikä on jonkin verran enemmän kuin ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä.

Työuran alkuvuosien aikana näyttää tapahtuvan jonkin verran siirtymistä työmarkkina-asemasta toiseen. Kotimaassa opiskelleiden ryhmässä noin puolella valmistumishetken ja kyselyhetken työmarkkina-asema on pysynyt muuttumattomana. Ulkomaan ryhmässä taas 64 prosentilla kyselyhetken ja valmistumishetken pääasiallinen toiminta on sama.

Kuviossa 17 on esitetty, miten monta eri työmarkkina-asemajaksoa kummallakin ryhmällä keskimäärin on valmistumisesta kyselyhetkeen ulottuvalla ajanjaksolla.

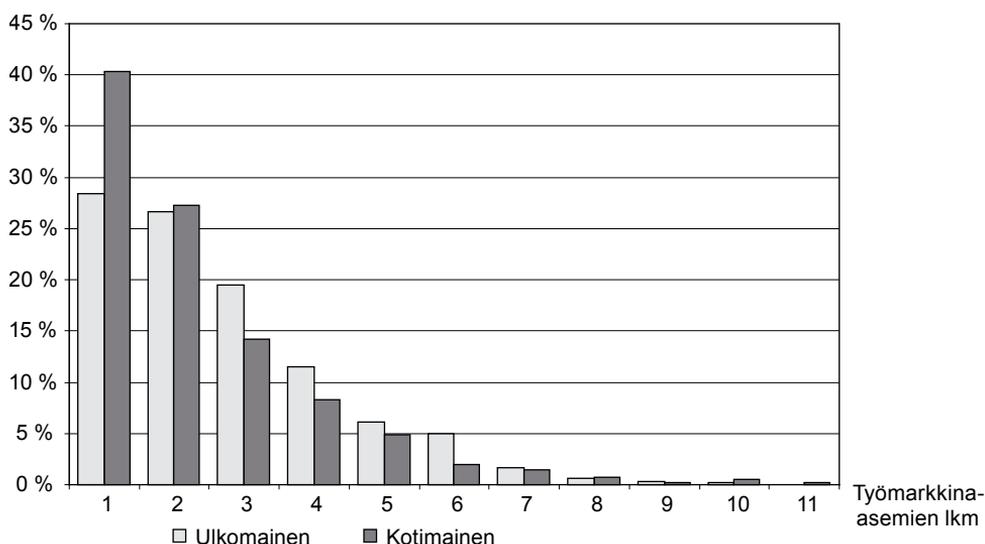
Taulukko 23. Valmistumista seuraavan kuukauden (t) ja kyselyhetken ($t + 1$) työllisyys (pääasiallinen toiminta) ulkomailla ja kotimaassa tutkinnon suorittaneilla.

	Työllinen ($t + 1$)	Muu ($t + 1$)	Yhteensä
Ulkomainen			
Työllinen (t)	85,0	15,0	100
Muu (t)	74,3	25,7	100
Kotimainen			
Työllinen (t)	88,2	11,8	100
Muu (t)	69,3	30,7	100

Tähän tarkasteluun on otettu mukaan kaikki vastausvaihtoehdoissa annetut työmarkkina-asetat eli myös työvoiman ulkopuolella oleminen (ei työttömänä tai työllisenä) on huomioitu kuviossa. Tämän tyyppisellä tarkastelulla voimme saada jonkinlaisen kuvan vastaajien työurien rikkonaisuudesta. Vaikka kotimaassa tutkinnon suorittaneiden ryhmässä on jonkin verran enemmän vastavalmistuneita, se ei kuitenkaan vaikuta kuviossa esitettyjen jaksojen kokonaismäärään. Jaksojen määrä molemmissa ryhmissä ja ryhmien välinen suhde pysyy samana riippumatta siitä, tarkastellaanko jaksojen lukumäärää koko tarkasteluajanjaksolla eli valmistumishetkestä kyselyhetkeen, vai niin, että vastavalmistuneet (valmistumisesta aikaa vähemmän kuin puoli vuotta) rajataan tarkastelun ulkopuolelle. Kotimaan ryhmässä noin 15 prosentilla on valmistumisesta aikaa alle vuosi. Ulkomaan ryhmässä alle vuosi sitten valmistuneita on noin 8 prosenttia.

Kotimaassa tutkinnon suorittaneilla on huomattavasti useammin kuin ulkomailla opiskelleilla vain yksi työmarkkina-asetajakso. Kotimaassa opiskelleista peräti 40 prosenttia ilmoitti vain yhden toimintajakson, kun taas ulkomailla tutkinnon suorittaneista vain yksi jakso oli noin 28 prosentilla. Jos vastaaja on ilmoittanut vain yhden jakson, on tuo jakso yleisimmin työllisyysjakso ja tarkoittaa sitä, että työllisenä on pysytty koko tarkastelujakson ajan, aina valmistumishetkestä kyselyhetkeen saakka. Ne, jotka ilmoittivat vain yhden työmarkkina-asetajakson tarkastelujaksolla, ovat huomattavasti useammin molemmissa ryhmissä miehiä kuin naisia. Ulkomaan ryhmässä ero on noin 8 prosenttiyksikköä ja kotimaan ryhmässä peräti 14 prosenttiyksikköä. Ulkomailla tutkinnon suorittaneilla taas useita jaksoja (kolme tai useampia)

Kuvio 17. Pääasiallista toimintaa kuvaavien jaksojen lukumäärä ulkomailla ja kotimaassa tutkinnon suorittaneilla (valmistumishetkestä kyselyhetkeen).

on enemmän kuin kotimaasta valmistuneilla. Esimerkiksi kolme työmarkkina-asemajaksoa ilmoittaa ulkomailla opiskelleista lähes viidennes, kun sama osuus kotimaassa tutkinnon suorittaneilla on noin 14 prosenttia. Näyttää siis siltä, että ulkomailla tutkinnon suorittaneilla työuran alkuvuodet ovat jonkin verran rikkonaisempia kuin kotimaasta valmistuneilla. Kotimaassa tutkinnon suorittaneet ovat onnistuneet vaikiinnuttamaan työuransa tarkastelujaksolla paremmin kuin ulkomailla opiskelleet.

Seuraavaksi tarkastellaan työllistymisen vakautta työttömyyden keston, työttömyyden toistuvuuden ja työttömyysjaksojen määrän avulla. On sanottu, että työttömyyden kestolla ja toistuvuudella voi olla vaikutusta myöhempään työuraan. Esimerkiksi Lindbeckin ja Snowerin (2001, 174) insider–outsider-teorian mukaan inhimillisen pääoman rapautuminen saattaa pitkittää ulkopiiriläisten (outsidereiden) työttömyyttä. Työttömien osuus heti valmistumisen jälkeen oli ulkomailla opiskelleista 16 prosenttia ja kotimaassa opiskelleista 13 prosenttia. Heti valmistumisen jälkeen koettu työttömyysjakso kesti molemmissa ryhmissä lähes yhtä pitkään; ulkomaan ryhmässä 7 kuukautta (mediaani 5) ja kotimaan ryhmässä 6,8 kuukautta (mediaani 4). Kyse on siis melko pitkistä työttömyysjaksoista. Taulukossa 24 on esitetty sekä ulkomailla että kotimaassa tutkinnon suorittaneiden eri työmarkkina-asemajaksoista laskettuja työllisyys- ja työttömyysjaksoyhdistelmiä Hämäläisen (2002, 50) ja Suutarin (2003, 56) tutkimuksissaan käyttämää tapaa mukailien.

Suurimmalla osalla työuran alkuvuodet koostuvat työllisyysjaksoista tai muista työmarkkina-asemajaksoista, niin ettei työttömyysjaksoja ole lainkaan. Ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä lähes 68 prosentilla on tarkastelujaksolla työllisyysjaksojen lisäksi vain muita työmarkkina-asemajaksoja kuin työttömyysjaksoja. Kotimaassa tutkinnon suorittaneiden ryhmässä vastaava osuus on hieman suurempi, noin 77 prosenttia. Ryhmien välillä on jonkin verran eroa sellaisten henkilöiden määrässä, joiden työuran alkuvuodet koostuvat pelkistä työllisyysjaksoista. Ero on myös tilastollisesti merkitsevä. Ulkomailla opiskelleiden ryhmässä näitä henkilöitä on vähemmän, 33 prosenttia, kun kotimaassa opiskelleiden ryhmässä pelkästään työllisyysjaksoja on 49 prosentilla. Vain yhden työttömyysjakson kokeneita henkilöitä

Taulukko 24. Valmistumisesta kyselyhetken ulottuvan ajan eri työllisyys- ja työttömyysjaksoyhdistelmiä (% kaikista ulkomailla tai kotimaassa tutkinnon suorittaneista). (Luokat eivät ole toisensa pois sulkevia.)

	Ulkomainen, %	Kotimainen, %
Ei työttömyysjaksoja, vain työllisyys- ja muita jaksoja**	68,0	76,6
0 työllisyysjaksoa	5,9	6,3
1 työttömyysjakso	22,2	15,4
Useita työllisyysjaksoja (≥ 3)**	21,9	14,8
Useita työttömyysjaksoja (≥ 3)	2,7	2,0
Vain työllisyysjaksoja**	32,9	49,0

* = merkitsevä 5 %-n tasolla, ** = merkitsevä 1 %-n tasolla.

on ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä 22 prosenttia ja kotimaan ryhmässä 15 prosenttia. Molemmista ryhmistä löytyy toisaalta myös jonkin verran niitä henkilöitä, joilla ei ole yhtään työllisyysjaksoa ajanjaksolla valmistumisesta kyselyhetkeen. Ryhmien välinen ero on pieni, mutta hieman enemmän näitä henkilöitä näyttäisi kuitenkin olevan kotimaasta valmistuneiden ryhmässä. Ryhmien välisiin eroihin ei näyttäisi vaikuttavan se, että kotimaassa opiskelleiden ryhmässä on enemmän vastavalmistuneita.

Useita työllisyysjaksoja taas on melko monella, erityisesti ulkomailla tutkinnon suorittaneista. Heistä peräti viidennes ilmoittaa kolme tai useampia työllisyysjaksoja. Ero kotimaassa tutkinnon suorittaneisiin on tilastollisestikin merkitsevä. Tulos vahvistaa osaltaan aikaisemman havainnon ulkomailla tutkinnon suorittaneiden rikkonaisuudesta työuran alkuvuosista. Tarkastelujaksolla koettu työttömyys on molemmissa ryhmissä kuitenkin suhteellisen lyhytkestoista, sillä kaikkien työttömyysjaksojen keston mediaani on ulkomailla tutkinnon suorittaneilla kolme kuukautta ja kotimaasta valmistuneilla kaksi kuukautta.

4.3.3 Sijoittuminen – kyselyhetken työllisyydestä

Kysely toteutettiin huhti–kesäkuussa 2007. Pisimmillään vastaajat ovat siis voineet olla työelämässä noin viisi vuotta. Taulukossa 25 on esitetty vastaajien työmarkkina-asema kyselyhetkellä. Valtaosa sekä ulkomailla että kotimaassa tutkinnon suorittaneista oli kyselyhetkellä työssä. Ero ryhmien välillä ei ole suuri, mutta tilastollisesti merkitsevä. Ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä työllisiä on 79 prosenttia ja kotimaan ryhmässä 82 prosenttia. Naisista työllisenä on kyselyhetkellä ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä noin 78 prosenttia ja miehistä 81 prosenttia. Kotimaan ryhmässä ero sukupuolten välillä on huomattavasti suurempi, isompi osa miehistä on työllisinä (90 % vs. 77 %). Ero selittyy lähes kokonaan naisten äitiys- ja hoitovapailla, sillä kotimaassa opiskelleista naisista 11 prosenttia ilmoittaa kyselyhetkellä olevansa äitiys- tai hoitovapaalla. Ulkomaan ryhmässä vastaava osuus on lähes

Taulukko 25. Vastaajien pääasiallinen toiminta kyselyhetkellä.

	Ulkomainen, %	Kotimainen, %
Työssä*	78,9	82,3
Opiskelija	5,4	5,1
Äitiys-/vanhempainvapaalla tai kotihoidon tuella	6,2	6,8
Omaa kotitaloutta hoitava*	0,8	0,2
Asevelvollisuutta suorittamassa	0,1	0,2
Työtön**	6,3	3,9
Muu	2,3	1,6
Yhteensä	100	100

* = merkitsevä 5 %:n tasolla, ** = merkitsevä 1 %:n tasolla.

9 prosenttia. Työttömänä vastaajista oli kyselyhetkellä ulkomailla opiskeleista hieman yli kuusi prosenttia ja kotimaasta valmistuneista vajaa neljä prosenttia. Molemmissa ryhmissä työttömien osuus on hieman pienempi kuin huhtikuun 2007 yleinen työttömyysaste oli (7,2 %) (Tilastokeskus 2007a). Opiskelijoiden osuus on lähes yhtä suuri molemmissa ryhmissä, kuten äitiys- tai vanhempainvapaalla tai kotihoidon tuellakin olevien osuus.

Kyselyhetken tilannetta voidaan tarkastella myös työvoimaan kuuluvien osuudella. Työvoimaan lasketaan kuuluviksi työlliset ja työttömät. Vastaajista kuului työvoimaan kyselyhetkellä noin 86 prosenttia. Työllisten osuudessa ei kotimaassa ja ulkomailla tutkinnon suorittaneiden välillä juuri ole eroa, kotimaasta valmistuneiden osuus on vain hieman suurempi kuin ulkomailla opiskeleilla (82,3 % vs. 78,9 %). Työttömien osuus on ulkomailla opiskeleiden ryhmästä noin kuusi prosenttia ja kotimaasta valmistuneilla jonkin verran pienempi eli 3,9 prosenttia. Työvoiman ulkopuolella taas on ulkomailla opiskeleista noin 13,8 prosenttia. Kotimaan ryhmässä osuus on hieman suurempi, 14,8 prosenttia.

Työllisten, työttömien ja työvoiman ulkopuolisten osuutta kyselyhetkellä voidaan tarkastella myös aloittain, vaikkakin joillain aloilla vastaajien määrä on niin vähäinen, ettei niistä saatava kuva ole kovinkaan hyvin edustava. Tästä syystä tarkastelemme vain joidenkin alojen työllisyystilannetta kyselyhetkellä. Ulkomailla tutkinnon suorittaneilla tekniikan alan koulutuksen saaneilla (87 %) sekä yhteiskuntatieteilijöillä, kauppatieteilijöillä ja oikeustieteilijöillä (80 %) on muita aloja parempi työllisyys. Kotimaassa tutkinnon suorittaneiden ryhmässä työllisten osuus on suurin samoilla aloilla kuin ulkomaan ryhmässä. Suurin ero ryhmien välillä on terveys- ja hyvinvointialan työllisyydessä. Ulkomailla tutkinnon suorittaneilla terveys- ja hyvinvointialan koulutuksen saaneilla työllisyys on yli kymmenen prosenttiyksikköä suurempi kuin kotimaassa opiskeleilla.

Kyselyhetkellä suurin työttömien osuus oli ulkomailla opiskeleiden ryhmässä humanistisen alan ja taidealan koulutuksen saaneilla; heistä lähes joka kymmenes oli kyselyhetkellä edelleen työttömänä. Kotimaassa korkeakoulututkinnon suorittaneilla laajin kyselyhetken työttömyys oli luonnontieteellisen koulutuksen saaneilla (8,1 %).

Työvoiman ulkopuolella oli kyselyhetkellä ulkomailla opiskelijoiden ryhmässä selvästi eniten luonnontieteellisen alan koulutuksen saaneita. Heistä viidennes oli kyselyhetkellä työvoiman ulkopuolella. Yleisimmin työvoiman ulkopuolella olevat ovat opiskelijoita. Kotimaan ryhmässä suurin työvoiman ulkopuolella olevien osuus on terveys- ja hyvinvointialan koulutuksen saaneilla. Heistä joka neljäs oli kyselyhetkellä työvoiman ulkopuolella.

Määräaikaisissa työsuhteissa työskentely on Suomessa kohtalaisen yleistä ja on yleistynyt erityisesti laman jälkeisinä vuosina. Naisista joka viides ja miehistä noin joka kahdeksas palkansaaja on määräaikaisessa työsuhteessa (Kauhanen 2005). Yliopistoista vuonna 1997 valmistuneista ja 1–5 vuotta työelämässä olleista määräaikaisissa

työsuhteissa työskenteli joka neljäs (Suutari 2003, 26). Uusista työsuhteista yli puolet on määräaikaista, mikä Kauhasen (2005) mukaan tarkoittaa sitä, että määräaikaisten työsuhteiden merkitys työmarkkinoille tulon väylänä on korostunut. Viisi vuotta työelämässä olleista korkeakoulutetuista määräaikaisten osuus oli vuonna 2005 keskimäärin 26 prosenttia (Korhonen ja Sainio 2006, 13). Aloittainen vaihtelu on kuitenkin suurta. Lisäksi Kauhasen (2005) mukaan yksilön kannalta olennaista on, jääkö määräaikaisten työsuhteiden tuoma toimeentulon epävarmuus vain väliaikaiseksi elämänvaiheeksi. Määräaikaista työsuhteitahan voidaan pitää myös eräänlaisena ponnahduslautana pysyvään työllistymiseen (Kauhanen 2005). Toisaalta määräaikaiset työsuhteet voivat toimia negatiivisena signaalina työnantajille. Lisäksi määräaikaisuuksilla on tapana kasautua samoille henkilöille: uran alussa määräaikaisessa työsuhteessa työskennelleillä on suurempi todennäköisyys kokea määräaikaisuus myös myöhemmin työuralla (Suutari 2003, 27).

”Määräaikaiset työt ovat vainonneet minua jo 5 vuotta, vaikkei ole mitään syytä ja hoidan työni hyvin. Työn säilyvyyteen ei voi koskaan keväisin luottaa. Toivon että tutkimus lisää tietoa tästä tilanteesta, etenkin koulumaailmassa.” (30 N km, asuu Suomessa)

”Nykyaikana varsinkaan luonnontieteen alalla ei kovinkaan moni työllisty vakituiseen työsuhteeseen kovinkaan nopeasti valmistumisen jälkeen. Määräaikaista töitä saatetaan tehdä useita vuosia ennen ja jälkeen valmistumisen. Näin voin ainakin todeta omalla kohdallani käyneen.” (29 N km, asuu Suomessa)

”Työllistämistoimenpiteet ovat nuorten akateemisten naisten työllistymisen kompastuskivi. Julkinen hallinto palkkaa työllistämistuella ja käyttää ”harjoittelijoita” niin että todellisia työpaikkoja ei synny. Samalla palkat pysyvät matalina eikä niihin synny todellista neuvotteluvaraa. Kiltit tytöt suostuvat mihin tahansa.” (29 N km, asuu Suomessa)

Suurin osa kyselyymme vastanneista sekä ulkomailla että kotimaassa tutkinnon suorittaneiden ryhmissä on vakituudessa työsuhteessa (taulukko 26). Ulkomailla tutkinnon suorittaneista huomattavasti useampi työskentelee vakituudessa työsuhteessa (67 % vs. 59 %). Määräaikaisissa työsuhteissa olevien määrä on kuitenkin merkittävä,

Taulukko 26. Työsuhteen luonne ja määräaikaisten työsuhteiden keskimääräinen pituus.

	Ulkomainen	Ulkomainen, asuu Suomessa	Kotimainen
Vakituinen	66,5 %**	59,3 %	58,6 %
Määräaikainen	33,5 %**	40,7 %	41,4 %
Yhteensä	100	100	100
Määräaikaisen työsuhteen pituus keskimäärin, kk	15,3	14,0	16,2

* = merkitsevä 5 %:n tasolla, ** = merkitsevä 1 %:n tasolla (merkitsevyydet testattu suhteessa kotimaiseen ryhmään).

ulkomailla opiskelleiden ryhmässä noin 34 prosenttia ja kotimaassa opiskelleiden ryhmässä jopa 41 prosenttia. Ulkomailta ja kotimaasta valmistuneiden välinen ero niin vakituksissa kuin määräaikaissakin työsuhteissa työskentelevien suhteen on tilastollisesti merkitsevä. Kun ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmästä erotellaan ne, jotka ovat työssä kotimaisilla työmarkkinoilla, häviää ero kotimaassa tutkinnon suorittaneisiin lähes kokonaan. Vakituksissa työsuhteissa työskentelevien osuus on nyt ulkomailta valmistuneilla 59 prosenttia. Määräaikaissuhteissa taas työskentelee hieman vajaan 41 prosenttia niistä ulkomailla opiskelleista, jotka asuvat Suomessa, mikä on yhtä paljon kuin kotimaassa opiskelleiden ryhmässä. Noin neljännes taas niistä ulkomailla tutkinnon suorittaneista, jotka työskentelevät ulkomailla, työskentelee määräaikaissuhteissa. Määräaikaiset työsuhteet näyttävät siis olevan perin suomalainen ilmiö. Saman asian on todennut myös Sutela (2006, 224), jonka mukaan määräaikaiset työsuhteet ovat Suomessa eurooppalaisittain varsin yleisiä ja määräaikaissuhteissa työskentelevät henkilöt ovat maassamme korkeammin koulutettuja kuin muualla Euroopassa.

Määräaikaisten työsuhteiden pituudeksi ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmän vastaajat ilmoittivat keskimäärin 15,3 kuukautta ja kotimaasta valmistuneet 16,2 kuukautta. Lyhimmissä työsuhteissa työskentelevät ne määräaikaiset, jotka ovat valmistuneet ulkomailta mutta ovat työssä kotimaan työmarkkinoilla.

Määräaikaissuhteissa työskentely ei suinkaan aina ole vapaaehtoista. Suurin osa määräaikaissuhteissa olevista ilmoittaa tekevänsä määräaikaisuusista siitä syystä, ettei ole saanut vakituista työtä (Kauhanen 2005). Korhosen ja Sainion (2006, 262–263) tutkimuksessa kolmasosa määräaikaissuhteista ilmoittaa syyksi määräaikaissuhteen työn luonteen ja neljäsosa sijaisuuden. Lisäksi määräaikaissuhteissa kaksi prosenttia oli omasta tahdostaan ja 15 prosenttia ilmoitti, että työtehtävää ei ole haluttu vakinaistaa (Korhonen ja Sainio 2006, 262–263).

Kun vastaajia pyydettiin ilmoittamaan tärkein syy siihen, miksi he työskentelevät määräaikaissuhteissa, nousevat molemmissa ryhmissä syyt ”en ole saanut vakituista työpaikkaa” ja ”projekti-/urakaluonteinen työtehtävä” muita merkittävämmiksi tekijöiksi (taulukko 27). Lisäksi yllättävän moni molemmissa ryhmissä ilmoitti, ettei työtehtävää ole jostain syystä haluttu vakinaistaa.

”Neljännessä perättäisessä määräaikaissuhteessa ollessani koen, että akateemista tutkintoa ei arvosteta. Kukaan ei pidä työtäni niin tärkeänä, että haluaisi kirjoittaa vakinaisen työopimuksen. Seuraankin jatkuvasti työpaikkailmoituksia, mutta koen, että pääkaupunkiseudun ulkopuolella ei ole helppo saada koulutustaan vastaavaa työtä.” (26 N km, asuu Suomessa)

Toisaalta myös molemmissa ryhmissä osa vastaajista ilmoittaa määräaikaissuhteen syynä olevan jokin muu kuin mikään kysymyksessä luetelluista vaihtoehtoista. Niitäkin on, jotka itse asettavat määräaikaissuhteen työn etusijalle. Ulkomailta valmistuneiden ryhmästä lähes 15 prosenttia ilmoittaa nimenomaan halunneensa määräaikaissuhteen.

Taulukko 27. Tärkein syy työsuhteen määräaikaaisuuteen.

	Ulkomainen, %	Kotimainen, %
En ole saanut vakituista työpaikkaa**	18,3	27,6
Projekti-/urakkaluonteinen työtehtävä	22,8	19,3
Avoinna olevan viran hoito	5,4	7,4
Tehtävää ei ole haluttu vakinaistaa	12,5	12,7
Epäpätevyys	2,5	3,3
Stipendiaatti/tutkijaopettaja-asema	5,4	7,5
Halusin määräaikaisen työn**	14,5	4,6
Jokin muu syy	18,7	17,6
Yhteensä	100	100

* = merkitsevä 5 %:n tasolla, ** = merkitsevä 1 %:n tasolla.

Kun syitä työsuhteen määräaikaaisuuteen tarkastellaan erikseen niiden ulkomailla tutkinnon suorittaneiden osalta, jotka työskentelevät kotimaisilla työmarkkinoilla, ei kuva juuri muutu koko ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmään verrattuna. Tärkeimmät syyt työn määräaikaaisuuteen ovat edelleen työtehtävän projekti- tai urakkaluonteisuudessa ja siinä, ettei henkilö ole onnistunut saamaan vakituista työpaikkaa. Kotimaan työmarkkinoilla työskenteleviä ulkomailla tutkinnon suorittaneita tarkasteltaessa ainoastaan niiden henkilöiden määrä lisääntyy edelleen, jotka ovat nimenomaan halunneet määräaikaisen työn. Heidän osuutensa on hieman yli 17 prosenttia.

Koska ulkomailla opiskelleista lähes joka viides ja kotimaassa opiskelleistakin lähestulkoon yhtä moni ilmoitti syyn määräaikaaisuuteen olevan jokin muu kuin kysymyksessä luetellut vaihtoehdot, tarkastelemme seuraavassa vastaajien ilmoittamia muita syitä.

- ”Suhde vakinaistetaan automaattisesti mikäli ensimmäinen vuosi on sujunut ongelmitta ja työntekijä haluaa jatkaa”
- ”Sijaisuus”
- ”Ulkomaan komennus”
- ”Organisaation uudet työsuhteet ovat aina määräaikaisia”
- ”Töitä täytyy tehdä, koska koulutusta vastaavaa työtä en saa”
- ”Työnantajani antaa kaikille ensiksi kahden vuoden sopimuksen”
- ”2 vn jälkeen vakinaistetaan, kohdallani asia on niin, että saan huomenna viran!”
- ”Tulevaisuuden kannalta tärkeä työtehtävä”
- ”Mielenkiintoiset työtehtävät”
- ”Post doc on aina maaraaikainen tyo”

Edellä olevat kommentit on poimittu kysymyksen avoimesta kentästä, jossa vastaajat saivat itse luetella tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet heidän työsuhteensa määräaikaaisuuteen. Ylivoimaisesti useimmin mainittiin, että määräaikaaisuuden syynä on sijai-

suus. Toinen silmiinpistävä selitys oli se, että määräaikaisuus on niin sanottu ”talon tapa” eli uudet työsuhteet solmitaan aina ensin yhden tai kahden vuoden määräajaksi ja tämän jälkeen vasta vakinaistetaan. Erityisesti listan ensimmäinen kommentti viittaa siihen, että määräajan kestävä jakso on ainakin jossain määrin myös testausta, niin työntekijän kuin työnantajan puolelta. Avovastauksen maininnat ”talon tavasta” olivat niin yleisiä, että voidaan pohtia, onko siitä tullut yleisestikin hyväksyttävä tapa rekrytoida uusia ihmisiä. Joillekin vastaajille määräaikainen työsuhte on ollut oma valinta esimerkiksi silloin, kun se sopii sen hetkiseen elämäntilanteeseen parhaiten. Jotkut vastaajat ajattelevat selkeästi määräaikaisen työtehtävän taas olevan väylä parempiin tehtäviin tulevaisuudessa.

Ulkomailla tutkinnon suorittaneista noin puolet työskentelee yksityisellä sektorilla (taulukko 28). Kotimaassa tutkinnon suorittaneista yksityisellä sektorilla työskentelevien osuus on lähes 16 prosenttiyksikköä pienempi. Kotimaassa opiskelleet taas työskentelevät huomattavasti useammin kuntasektorilla kuin ulkomailta valmistuneet (28,6 % vs. 11,8 %). Järjestöjen ja vastaavien palveluksessa on ulkomailta opiskelleista hieman runsaat 6 prosenttia, mikä on lähes kolme prosenttiyksikköä enemmän kuin kotimaasta valmistuneiden ryhmässä.

Taulukko 28. Vastaajien työnantajasektori.

Nykyinen päätyönantaja	Ulkomainen, %	Kotimainen, %
Yksityinen yritys tai yhtiö**	55,0	39,4
Kunta, kuntayhtymä**	11,8	28,6
Valtio, valtion liikelaitos**	7,7	14,5
Muu julkisen hallinnon organisaatio	6,4	6,6
Järjestö tai vastaava**	6,4	3,6
Oma yritys**	4,5	2,4
Muu**	8,2	4,9
Yhteensä	100	100

* = merkitsevä 5 %:n tasolla, ** = merkitsevä 1 %:n tasolla.

4.3.4 Palkka

Työntekijöiden palkat määräytyvät uusklassisen talousteorian mukaan tehokkailla työmarkkinoilla työntekijöiden rajatuottavuuden perusteella. Työntekijöiden tuottavuus määräytyy koulutuksen ja työntekijöiden alkuperäisen inhimillisen pääoman varannosta. Koska koulutus lisää inhimillistä pääomaa, kasvattaa se myös työntekijän tuottavuutta. Helon ja Uusitalon (1995, 73) mukaan korkeakoulutuksen tuottavuutta mitattaessa voidaan koulutuksen kustannuksia pitää investointikustannuksina inhimilliseen pääomaan ja verrata kustannuksia koulutuksen reaali-palkkojen kasvulla mitattuun tuottoon.

Koska työnantajilla ei ole tietoa työntekijöiden tuottavuudesta, he käyttävät koulutusta sen indikaattorina. Screening-teorian mukaan koulutus on siis valikoitumisprosessi, jonka perusteella työnantajat palkkaavat työntekijöitä. Työntekijöiden näkökulmasta koulutus lisää hyvien työpaikkojen saantimahdollisuuksia. (Helo ja Uusitalo 1995, 73.) Aron (2003, 322–323) tutkimuksen tulosten perusteella korkeakoulututkintojen etulyöntiasema ei enää vuonna 2000 ollut läheskään yhtä selvä kuin kaksi vuosikymmentä aiemmin. 2000-luvulle tultaessa yhä useammat korkeasti koulutetut joutuivat tyytymään kohtalaisen yksinkertaisiin työtehtäviin ja yhä harvemmillä korkeasti koulutetuilla takaa korkean tulotason (Aro 2003, 325).

Korkeakoulututkinnon suorittaneiden palkka-asema on heikentynyt Suomessa. Lisäksi ylempään korkeakoulututkinnon suorittaneiden palkkaetu enintään peruskoulun käyneisiin verrattuna on kaventunut vuosien 1998–2001 aikana. Palkkahajonta on vuosituhannen vaihteessa kasvanut merkittävästi korkeakoulututkinnon suorittaneiden palkansaajien keskuudessa. Naisten palkka-asema on heikentynyt enemmän kuin miesten. (Asplund 2006, 64–75, 88.) Koulutuksen tuotolla tarkoitetaan koulutuksen yksilöille tuottamaa taloudellista hyötyä, joka lasketaan useimmiten inhimillisen pääoman teoriaan perustuvan tilastollisen palkkayhtälön avulla. Koulutuksen tuottoasteet ovat Suomessa olleet Asplundin (2001, 11) mukaan noin 8–9 prosentin välillä ajanjaksolla 1980–1994 miesten tuottoasteiden ollessa korkeampia kuin naisten. Edellä mainittuja vuosia uudempia tutkimustuloksia ei juuri ole maassamme tarjolla (Asplund 2006, 61).

Ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ilmoittamat palkat eivät juuri poikkea kotimaassa tutkinnon suorittaneiden ilmoittamista palkoista (taulukko 29). Kaikkien ulkomailla opiskelleiden keskipalkka on 2 760 euroa kuukaudessa ja kotimaassa opiskelleiden keskikuukausipalkka on puolestaan 2 720 euroa. Naisten palkat ovat molemmissa ryhmissä miesten palkkoja pienemmät. Ulkomailta valmistuneiden naisten keskipalkka on 2 600 euroa ja miesten 3 190 euroa kuukaudessa. Erot ryhmien välillä ovat pieniä, sillä kotimaan ryhmässä naisten keskikuukausipalkka on 2 510 euroa ja miesten 3 000 euroa.

Taulukko 29. Bruttokuukausipalkka, keskiarvo (ka.), mediaani (med.) ja keskihajonta (kh.).

	Ulkomainen kaikki			Ulkomainen, asuu Suomessa			Kotimainen		
	Ka.	Med.	Kh.	Ka.	Med.	Kh.	Ka.	Med.	Kh.
Kaikki	2 760	2 500	1 752	2 630	2 500	1 128	2 720	2 600	907
Nainen	2 600	2 460	1 715	2 510	2 400	987	2 510	2 400	748
Mies	3 190	2 850	1 800	2 880	2 700	1 365	3 000	3 000	1 090

Palkkoja tarkasteltaessa keskiarvoa parempi mittari on usein mediaanipalkka, joka kuvaa sitä palkkaa, jota vähemmän tai enemmän ansaitsee tasan puolet vastaajista. Mediaanipalkkoja tarkasteltaessa palkkaetu kääntyy kotimaassa opiskelleiden hyväksi, vaikkakin ero on suhteellisen pieni. Ulkomailla tutkinnon suorittaneiden mediaanipalkka on 2 500 euroa kuukaudessa ja kotimaasta valmistuneilla 2 600 euroa kuukaudessa.

Erityisesti ulkomailla tutkinnon suorittaneilla palkkojen hajonta on suurta. Tämän voidaan olettaa johtuvan osaltaan siitä, että heistä osa edelleen asuu ja työskentelee ulkomailla, ja lisäksi siitä, että ulkomailla ja kotimaassa opiskelleiden ryhmissä on eroja tutkintojen tasoissa. Koska ulkomaisilla työmarkkinoilla työskentelevien palkkojen voidaan olettaa olevan suurempia kuin kotimaan työmarkkinoilla työskentelevien, päätimme tarkastella palkkoja vielä erikseen niiden ulkomailla opiskelleiden osalta, jotka ovat työssä Suomessa (vrt. kuvio 4, s. 31). Tällä tavalla vertailtavuus kotimaassa opiskelleisiin säilyy paremmin. Palkkaero ryhmien välillä kääntyy myös näin tarkasteltaessa toisin päin; kotimaasta valmistuneet ansaitsevat hieman enemmän kuin ulkomailta valmistuneet. Kotimaan työmarkkinoilla työskentelevät ulkomaisen tutkinnon omaavat henkilöt ansaitsevat keskimäärin 2 630 euroa kuukaudessa ja kotimaasta valmistuneet 2 720 euroa kuukaudessa. Myös ulkomailla tutkinnon suorittaneiden, mutta kotimaassa työskentelevien mediaanipalkka on sata euroa kuukaudessa pienempi kuin kotimaassa tutkinnon suorittaneilla. Naisten keski- ja mediaanipalkka on täsmälleen yhtä suuri kotimaassa työskentelevillä riippumatta siitä, ovatko he valmistuneet ulkomailta vai kotimaasta. Miehillä ero on sekä keski- että mediaanipalkan osalta kotimaassa tutkinnon suorittaneiden hyväksi. Palkkoja tarkasteltaessa on hyvä edelleen huomata, että hajonta ryhmien sisällä on suurta. Lisäksi on syytä muistaa, että kotimaassa opiskelleet ovat keskimäärin korkeammin koulutettuja kuin ulkomailta valmistuneet (ks. taulukko 17, s. 54). Ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä on myös huomattavasti enemmän naisia kuin kotimaan ryhmässä.

Taulukossa 30 on esitetty ulkomailla ja kotimaassa tutkinnon suorittaneiden keski- ja mediaanipalkat aloittain. Ulkomailla tutkinnon suorittaneista ansaitsevat eniten terveys- ja hyvinvointialalla työskentelevät, tekniikan alan koulutuksen saaneet sekä yhteiskuntatieteilijät, kauppatieteilijät ja oikeustieteilijät, riippumatta siitä ovatko he työssä ulkomailla vai kotimaassa. Heidän keskimääräiset bruttokuukausipalkkansa ylittävät 3 000 euroa. Pienimmät palkat ulkomailta valmistuneista on humanisteilla ja kasvatustieteilijöillä. Kotimaassa akateemisen loppututkinnon suorittaneista eniten ansaitsevat tekniikan alan ja terveys- ja hyvinvointialan koulutuksen saaneet sekä eläinlääketieteestä valmistuneet (keskikuukausipalkka yli 3 000 euroa).

Kotimaassa tutkinnon suorittaneista vähiten ansaitsevat humanistisen ja taidealan koulutuksen saaneet. Alakohtaisia palkkoja tarkasteltaessa on pidettävä mielessä, että havaintojen määrä luokissa vaihtelee ja saattaa pudota melko pieneksi, joten tulokset eivät ole suoraan yleistettävissä. Lisäksi on huomattava, että palkkojen hajonta on suurta etenkin ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä ja laajinta humanistisen ja ennen kaikkea taidealan koulutuksen saaneilla.

Taulukossa 31 on esitetty työnantajasektorikohtaiset palkat sekä ulkomailla että kotimaassa tutkinnon suorittaneiden ryhmissä. Vertailun helpottamiseksi taulukossa ovat mukana jälleen ne ulkomailta valmistuneet, jotka kyselyhetkellä asuivat Suomessa. Koska suurin osa molempien ryhmien vastaajista työskentelee yksityisellä sektorilla (ulkomailla tutkinnon suorittaneista 55 % ja kotimaassa tutkinnon suorittaneista 39 %), on sektorit palkkatarkastelua varten tiivistetty neljään eri ryhmään, jotta havaintojen määrä eri ryhmissä säilyisi mahdollisimman suurena. Sekä ulkomailla että kotimaassa tutkinnon suorittaneista eniten ansaitsevat yksityisellä sektorilla työskentelevät. Kotimaan työmarkkinoilla yksityisellä sektorilla työskentelevistä suuremmat palkat on kotimaassa tutkinnon suorittaneilla, joiden keskipalkka on jopa suurempi kuin koko ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä (3 030 e/kk). Kotimaan työmarkkinoilla työskentelevistä toiseksi suurimmat keskipalkat ovat kuntasektorilla, ryhmien välisen eron ollessa ulkomailla opiskelleiden hyväksi. Valtiosektorilla työskentelevien keskipalkat eivät juurikaan eroa ryhmien välillä niiden osalta, jotka työskentelevät kotimaassa. Suurin ryhmän sisäinen hajonta palkoissa on ulkomailta valmistuneilla, valtion palkkalistoilla olevilla. Hajonta pienenee kuitenkin huomattavasti, kun ulkomailta valmistuneiden ryhmästä poistetaan yhä ulkomailla asuvat ja työskentelevät.

Vastaajilta kysyttiin myös, minkälaiseksi he kokevat kyselyhetken taloudellisen tilanteensa (taulukko 32). Kuten voidaan olettaa, suurin osa vastaajista ilmoitti sen kohentuneen sitten opiskeluaikojen. Hyväksi tai erittäin hyväksi nykyisen taloudellisen tilanteensa kokee lähes 60 prosenttia ulkomailla opiskelleista ja noin 67 prosenttia kotimaan ryhmästä. Kohtalaiseksi nykyisen taloudellisen tilanteensa kuvasi lähes 30 prosenttia ulkomailta ja neljännes kotimaasta valmistuneista. Merkille pantavaa on, että lähes 14 prosenttia ulkomailla opiskelleista sanoo nykytilanteensa olevan huono tai erittäin huono. Kotimaan ryhmässä vastaava osuus on noin yhdeksän prosenttia. Eniten taloudellisen tilanteensa huonoksi arvioivia on kuitenkin niiden ulkomailla tutkinnon suorittaneiden joukossa, jotka asuvat Suomessa. Heistä peräti yli 17 prosenttia sanoo nykytilanteensa olevan joko huono tai erittäin huono.

Syy siihen, että ulkomailta valmistuneet kokevat nykyisen taloudellisen tilanteensa huonoksi kotimaasta valmistuneita useammin, saattaa olla esimerkiksi se, että heillä on enemmän opintolainoja maksettavanaan. Toisaalta myös aikaisemmin tässä raportissa esitetyt tulokset osoittivat, että ulkomailla tutkinnon suorittaneiden työllistyminen kestää pidempään kuin kotimaasta valmistuneilla. Lisäksi subjektiiviseen arvioon nykyhetkestä vaikuttaa se, mihin kukin omaa tilannettaan vertaa. Jos ulkomailla tutkinnon suorittanut henkilö vertaa tilannettaan esimerkiksi muihin kotimaan työmarkkinoilla oleviin (kotimaasta valmistuneisiin), saattaa oma tilanne vaikuttaa huonommalta siitä syystä, että lainoja on enemmän eikä palkkakaan ole merkittävästi parempi kuin kotimaassa tutkinnon suorittaneilla. Opintolainojen vaikutusta nykyiseen taloudelliseen tilanteeseen ulkomailla opiskelleet kuvaavat esimerkiksi näin:

”Todella hienoa että saa opintotukea mutta toivoisin että vanhempani eivät olisi sallineet minun ottavan niin paljon opintolainaa koska tunnen itseni ”vangituksi”

Taulukko 30. Vastaajien bruttokuukausipalkka euroina koulutusalan mukaan (keskipalkka (ka.), mediaanipalkka (med.) ja keskihajonta (kh.)).

	Ulkomainen, kaikki n = 677			Ulkomainen, asuu Suomessa n = 379			Kotimainen n = 1 235		
	Ka.	Med.	Kh.	Ka.	Med.	Kh.	Ka.	Med.	Kh.
Koulutus	2 100	2 160	541	2 050	2 030	352	2 400	2 310	465
Humanistinen koulutus ja taideala	2 270	2 000	2 398	2 060	2 000	702	2 240	2 200	829
Yhteiskuntatieteet, kauppatieteet ja oikeustiede	3 000	2 700	1 586	2 790	2 520	1 239	2 840	2 800	908
Luonnontieteet ja tietotekniikka	2 640	2 730	821	2 500	2 400	664	2 560	2 400	778
Tekniikan alan koulutus	3 060	3 000	930	3 100	3 000	675	3 240	3 150	995
Maa- ja metsätalous- tiede, eläinlääketiede	2 760	2 850	1 165	2 740	2 700	1 220	2 930	2 860	915
Terveys- ja hyvin- vointiala	3 220	3 050	1 279	3 370	3 100	1 388	3 110	3 000	995
Palveluala	2 370	2 400	728	2 200	2 100	616	2 910	3 000	1 146

Taulukko 31. Vastaajien bruttokuukausipalkat euroina työnantajasektorin mukaan (keskipalkka (ka.), mediaanipalkka (med.) ja keskihajonta (kh.)).

	Ulkomainen, kaikki n = 676			Ulkomainen, asuu Suomessa n = 377			Kotimainen n = 1 237		
	Ka.	Med.	Kh.	Ka.	Med.	Kh.	Ka.	Med.	Kh.
Yksityinen	2 910	2 650	1 698	2 730	2 500	1 263	3 030	3 000	1 074
Kunta	2 620	2 450	947	2 690	2 450	1 015	2 550	2 450	626
Valtio	2 710	2 400	2 541	2 490	2 400	598	2 420	2 300	741
Muu	2 270	2 350	969	2 190	2 150	889	2 460	2 300	855

Taulukko 32. Vastaajien nykyinen taloudellinen tilanne.

	Ulkomainen, kaikki %	Ulkomainen, asuu Suomessa %	Kotimainen %
Erittäin hyvä	13,1	10,3*	13,9
Hyvä	45,4**	43,0**	52,7
Kohtalainen	27,8	29,3*	24,8
Huono	9,5*	11,0**	6,7
Erittäin huono	4,3**	6,4**	2,0
Yhteensä	100	100	100

* = merkitsevä 5 %-n tasolla, ** = merkitsevä 1 %-n tasolla (merkitsevyydet testattu suhteessa kotimaiseen ryhmään).

25 vuodeksi kun nyt joudun maksamaan lainaa takaisin 140 euroa kuukaudessa eika loppua vain ole näkyvissä. Ei ole mukavaa kun opintolainan korkoprosentti nousee.” (30 N um, asuu ulkomailla)

”Opintotuki on todella hieno asia, mutta sitä tulisi tietysti kehittää siten, että opiskelijan toimeentulo on turvattu ja keskittyminen opiskeluun mahdollistettu. – – Ulkomailla opiskelevat saavat monesti taakakseen suuret opintovelat, sillä maksettavana on usein lukukausimaksut, jotka saattavat olla suhteellisen korkeita. Opintovelkataakan helpottamisesta on käyty keskustelua, mutta ymmärtääkseni asia ei ole edennyt. Se olisi kuitenkin ensiarvoisen tärkeää. Vastavalmistuneella on monesti paljon taloudellisia rasitteita vaikeuttamassa oman uuden elämän haltuunottoa ja työn löytäminen ei aina ole helppoa eikä tapahdu nopeasti. Nuorten jaloille pääsyä tulisi tukea kaikin mahdollisin keinoin. Se on tärkeää koko yhteiskunnan etuja ajatellen.” (30 N um, asuu Suomessa)

4.3.5 Työn ja koulutuksen vastaavuus

Kun pohditaan, ovatko koulutusinvestoinnit tarkoituksenmukaisessa käytössä, tarvitaan työllisyyden määrällisten mittareiden lisäksi laadullisia mittareita (Suutari 2003, 27). Ylikoulutuksella tarkoitetaan tilannetta, jossa yksilön koulutustaso on korkeampi kuin hänen työtehtävänsä edellyttäisivät. Koulutuksen ja työn vastaavuuden, eli yli- tai alikoulutuksen, mittarina käytetään tässä tutkimuksessa kysymystä siitä, kokevatko vastaajat itse olevansa koulutustaan vastaavissa työtehtävissä. Ylikoulutuksen kokeminen on usein myös yhteydessä yleiseen taloudelliseen tilanteeseen. Esimerkiksi Hämäläinen (2003) arvioi, että ylikoulutettujen pieni osuus voi johtua poikkeuksellisen hyvästä taloudellisesta tilanteesta. Lisäksi koulutusta vastaamattomaan työhön ajautuminen heti työuran alussa lisää todennäköisyyttä olla ylikoulutettu myös myöhemmin työuralla (Hämäläinen 2003, 57).

Ulkomailla tutkinnon suorittaneista runsaat 72 prosenttia ilmoittaa olevansa työtehtävässä, joka vastaa heidän koulutustasoaan (taulukko 33). Kotimaan ryhmässä vastaava osuus on lähes kymmenen prosenttiyksikköä suurempi eli noin 81 prosenttia. Kun tarkasteluun otetaan mukaan ne ulkomailla tutkinnon suorittaneet, jotka työskentelevät kotimaisilla työmarkkinoilla, on koulutusta vastaavassa työssä olevien osuus edelleen pienempi kuin kotimaasta valmistuneilla eli 75 prosenttia. Molempien ryhmien ero kotimaassa tutkinnon suorittaneisiin on tilastollisesti merkitsevä.

Ulkomailla opiskelleet ovat useammin työtehtävissä, jotka eivät vastaa heidän koulutustasoaan. Liian vaativissa työtehtävissä (alikulutettu) kokee olevansa vain kaksi prosenttia ulkomailla valmistuneista ja 1,7 prosenttia kotimaassa valmistuneista. Ulkomailla korkeakoulututkinnon suorittaneet ovat huomattavasti useammin kuin kotimaasta valmistuneet tehtävissä, jonka vaativuustaso on alempi kuin heidän koulutustasonsa eli he ovat ylikoulutettuja. Ulkomailla tutkinnon suorittaneista peräti neljännes on työhönsä ylikoulutettuja.

”En ole saanut opintojani vastaavaa työtä, ala on ilmeisesti aika kilpailtu ja BSc tutkinto taitaa hävitä Suomessa suoritettulle ylemmälle korkeakoulututkinnolle. Minulla ei ole myöskään yhteyksiä työnantajiin samaan tapaan kuin kuvittelen Suomessa opiskelleilla olevan. Minä olen palannut alalle, jolla olin ennen yliopisto-opintojani. En kuitenkaan pidä tutkintoa turhana, vaikka minulle ei olekaan löytynyt opintojani vastaavaa työtä, se herättää kuitenkin mielenkiintoa. Olen kolmannessa työpaikassa valmistumiseni ja Suomeen paluuni jälkeen ja usko, että ulkomailla suoritettun tutkinnon ansiosta jään työnhakutilanteessa ehkä hiukan paremmin mieleen ja herätän ehkä huomiota. Ulkomailla opiskelu oli myös kokemuksena hieno.” (31 N um, asuu Suomessa).

”Mielenkiintoinen aihepiiri sattumoisin, koska olen suomeen palattuani saanut ainoastaan perinteisiä naisten hommia, esim. sihteerin ja assistentin töitä (en siis koulutusta vastaavaa). Myös monella ystävälläni, jotka ovat suomeen palanneet, ovat kokeneet saman kohtalon – –” (31 N um, asuu Suomessa)

Taulukko 33. Koulutuksen ja työn vastaavuus.

	Ulkomainen, kaikki %	Ulkomainen, asuu Suomessa %	Kotimainen %
Työ vastaa koulutustasoani	72,4**	74,6**	81,1
Työn vaativuustaso on alhaisempi kuin koulutukseni edellyttäisi	25,6**	23,4**	17,3
Työ on koulutukseeni nähden liian vaativaa	2,0	2,1	1,7
Yhteensä	100	100	100

* = merkitsevä 5 %:n tasolla, ** = merkitsevä 1 %:n tasolla (merkitsevyydet testattu suhteessa kotimaiseen ryhmään).

Kotimaassa tutkinnon suorittaneista taas 17 prosenttia ilmoittaa olevansa koulutustasoaan vaatimattomammassa työtehtävissä (ylikoulutettu). Niistä ulkomailla tutkinnon suorittaneista, jotka asuvat Suomessa, koulutustaan alemman tason työtehtävissä työskentelee vajaa neljännes, mikä on edelleen hieman enemmän kuin kotimaassa tutkinnon suorittaneiden ryhmässä. Molempien ryhmien ero ylikoulutettujen osuudessa kotimaassa tutkinnon suorittaneisiin on tilastollisesti merkitsevä. Tulosten mukaan näyttäisi siis siltä, että ulkomailta valmistuneilla ylikoulutus on jonkin verran yleisempää kuin kotimaasta valmistuneilla.

Mielenkiintoista on se, että kun työn ja koulutuksen vastaavuutta tarkastellaan niiden ulkomailla tutkinnon suorittaneiden osalta, jotka työskentelevät ulkomailla, ylikoulutuksen määritelmän täyttävät henkilöt lisääntyvät jonkin verran. Ulkomailla työskentelevistä ulkomaisen tutkinnon suorittaneista suomalaisista lähes joka kolmas ilmoittaa olevansa työssä, jonka vaativuustaso on alhaisempi kuin heidän koulutuksensa edellyttäisi. Koulutustasoaan vastaavissa tehtävissä työskentelee hieman vajaat 70 prosenttia.

Koska työn ja koulutuksen vastaamattomuuteen saattavat vaikuttaa erityisesti ulkomailla tutkinnon suorittaneilla eräät taustatekijät, kuten tutkinnon taso, ala ja sukupuoli, on ylikoulutusta syytä tarkastella vielä erikseen näiden tekijöiden osalta. Kuva ylikoulutettujen osuudesta muuttuu hieman, sillä esimerkiksi ulkomailta valmistuneiden maistereiden ylikoulutus vähenee kotimaasta valmistuneisiin maistereihin verrattuna. Ulkomailla tutkinnon suorittaneista maistereista 78 prosenttia ilmoittaa työn vastaavan koulutustasoa. Ylikoulutus näyttää ulkomailla tutkinnon suorittaneista kohdistuvan ennen kaikkea bachelor-tason tutkinnon suorittaneisiin, sillä heistä lähes 40 prosenttia ilmoittaa työskentelevänsä tehtävissä, joiden vaatimustaso on koulutustasoa alempi. Onko siis niin, että erityisesti kotimaiset työnantajat eivät tunne Suomen kandidaattitasoa vastaavaa bachelor-tutkintoa tarpeeksi hyvin ja tästä syystä ulkomailla opiskelleet sijoittuvat alemman tason työtehtäviin?

Naiset näyttävät olevan erityisesti ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä selvästi miehiä useammin työssä, jonka vaatimustaso on alempi kuin heidän koulutuksensa edellyttäisi. Kotimaassa tutkinnon suorittaneiden ryhmässä ei ylikoulutettujen osuudessa juuri ole eroa miesten ja naisten välillä. Lisäksi ylikoulutus näyttäisi olevan ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä jonkin verran yleisempää palvelualalla, koulutuslalla sekä humanistien ja taidealan koulutuksen saaneilla kuin muilla aloilla. Kotimaassa tutkinnon suorittaneista ylikoulutus kohdistuu palvelualan sekä maa- ja metsätaloustieteen alan ammattilaisiin. Luonnollisesti työuran edetessä ylikoulutettujen määrä vähenee molemmissa ryhmissä.

”Min examen motsvarar inte als det arbete som jag har idag. Om jag hade vetat hur det skulle bli, så skulle jag antingen ha bytt utbildningsområde eller arbetat mindre under studietiden eller försökt hitta jobb inom mitt utbildningsområde.”
(27 N km, asuu Suomessa)

Ylikoulutettujen määrä on tässä tutkimuksessa jonkin verran suurempi kuin aikaisemmissa tutkimuksissa. Suutari (2003) havaitsi, että vuonna 1997 valmistuneista² 11 prosenttia koki vielä 4–5 vuotta valmistumisen jälkeen olevansa alemman tason työssä kuin heidän koulutuksensa edellyttäisi. Naiset olivat Suutarin (2003) mukaan useimmin vaatimattomammassa työtehtävissä kuin miehet.

Suutarin (2003) mukaan koulutustasoa vastaaviin tehtäviin sijoittuminen heti työuran alussa suojaa epätarkoituksenmukaiselta työllistymiseltä myöhemmin uralla. Toisaalta työmarkkinoiden liikkumista kuvaavan mallin mukaan (*career mobility theory*) koulutuksen ja työn vastaamattomuuden hyväksyminen uran alkuvuosina voi olla myös tietoinen ja rationaalinen valinta. Kyvykkäät yksilöt ovat uran alkuvaiheissa ylikoulutettuja työtehtäviinsä, koska he ovat hakeutuneet tehtävään odottamaan ylennystä. Tällöin ylikoulutus on väliaikainen ilmiö, jonka yksilö hyväksyy, koska hän odottaa tulevaa parannusta ylennyksen muodossa. (Hämäläinen 2003, 14.)

2 Jyväskylän, Lapin ja Turun yliopistoista sekä Helsingin kauppakorkeakoulusta, Teknillisestä korkeakoulusta ja Oulun yliopiston teknillisestä tiedekunnasta vuonna 1997 valmistuneet.

Vastaajilta tiedusteltiin myös syitä siihen, miksi he työskentelevät työssä, jonka vaativuusaste on alempi kuin heidän koulutustasonsa edellyttäisi. Molemmissa ryhmissä lähes puolet ilmoitti syyksi sen, etteivät he ole saaneet koulutustaan vastaavaa työtä (taulukko 34). Ulkomailla tutkinnon suorittaneista noin 13 prosenttia ilmoitti, etteivät he ole kiinnostuneita sen tyyppisistä töistä, joihin suoritettu koulutus heidät pätevöittää. Saman syyn ilmoittaa kotimaan ryhmässä lähes joka kymmenes. Myös kiinnostus jatko-opintoja kohtaan on syynä ulkomailta valmistuneiden ryhmässä seitsemällä prosentilla ja kotimaan ryhmässä vajaalla kahdeksalla prosentilla. Lähes yhtä usein ulkomailta ja kotimaasta valmistuneilla selityksenä ylikoulutettuna työskentelyyn on koulutusta vastaavan työn huonossa palkkatasossa.

Taulukko 34. Tärkein syy koulutustasoa alemmissä työtehtävissä työskentelyyn.

	Ulkomainen, %	Kotimainen, %
En ole saanut koulutustani vastaavaa työtä	51,3	46,8
Huono palkka niissä töissä, joihin koulutukseni pätevöittää	7,0	6,7
En ole kiinnostunut sen tyyppisistä töistä, joihin koulutukseni pätevöittää	12,8	9,3
Olen ensisijaisesti kiinnostunut jatko-opinnoista, siksi ei ole niin tärkeää olla koulutusta vastaavassa työssä	7,0	7,9
Muu syy	21,9	29,3
Yhteensä	100	100

* = merkitsevä 5 %:n tasolla, ** = merkitsevä 1 %:n tasolla.

Molemmissa ryhmissä huomattavan suuri osa vastaajista, yli 20 prosenttia, on antanut syyksi alemman tason työtehtävissä työskentelyyn jonkin muun syyn kuin vastausvaihtoehtoisammaksi oli annettu. On siis syytä tarkastella seuraavien esimerkkien avulla, mitä muita syitä ilmiön taustalla on.

”Titteliltäni olin oikeanlaisessa työssä, mutta todellisuus oli eri.”

”Uran alkuvaiheilla”

”Suomessa ei alallani ole työmahdollisuuksia”

”Työ ei vastaa sitä, mitä työnantaja oli alun perin luvannut. Pysyn täällä toistaiseksi, koska olen tyytyväinen palkkatasoon ja työpaikan viihtyvyyteen.”

”Ensisijaisesti haen työkokemusta ja omaa alaa, minulla ei ole kiire uraputkeen”

”Halusin päästä yritykseen sisään ja uskon tulevaisuuden tuovan parempia mahdollisuuksia.”

”En Trainee-period utgår ifrån att man skolas till en specifik roll. Efter perioden blir jag fastanställd med nytt kontrakt (löftet finns svart på vitt), med betydligt högre lön. Jag anser min träning och det jag lär mig som en del av min ”inkomst”, för det kapitalet tar jag med mig i min framtida karriär.”

- ”Saksalaista tutkintoani ei tunnusteta Suomessa”
- ”Haen lisää työkokemusta”
- ”Saannollisuus ja ennakoivattavuus”
- ”Erittäin hyvä palkka”
- ”Jostain oli hyvä aloittaa”
- ”En ole saanut koulutustani vastaavaa työtä vastaavassa sen takia, että olen muuttanut maahan 2,5 vuotta sitten eikä kielitaitoni ole paikallisten tasoa”
- ”Ei tarjolla koulutustani vastaavaa työtä”
- ”Vakituinen työsuhde, muut edut”
- ”Tämä työ on kiinnostava ja sopii elämäntilanteeseeni”
- ”Työnhakuprosessi oli rankka, enkä ole halunnut aloittaa sitä uudelleen. Toisaalta työni vastaa monelta osin koulutustani, mutta uskoisin, että koulutukseni pätevöittäisi myös vaativampaan työhön. Viihdyn myös nykyisessä työssäni hyvin.”
- ”Nykyisen työn palkkaus ja työtaakka kunnossa perheen kasvua ajatellen”
- ”Nykyinen työkokemus tärkeä, jotta pystyn tulevaisuudessa tekemään koulutustani vastaavaa työtä paremmin”
- ”Työskentely ulkomailla, ei eläinlääkärin pätevyyttä USA:ssa”

Avoimen kentän vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että monelle omaa koulutusta alemman tason työtehtävissä olo on tietoinen urapolkuun liittyvä valinta ja syitä kuvataan melko samalla tavalla kuin määräaikaisissa työsuhteissakin työskentelyn syitä. Vastauksista välittyy kuva, jonka mukaan on tärkeää saada ”jalka oven väliin” uran alkuvaiheessa, minkä vuoksi työn ja koulutuksen vastaavuudelle ei anneta niin suurta merkitystä. Ylikoulutus uran alkuvaiheissa on siis hyväksyttävää silloin, kun se todennäköisesti edistää omaa uraa myöhemmin.

Joistakin vastauksista heijastuu muiden asioiden merkitys työssä. Työn sisältö saattaa olla sellainen, että tyytyväisyys työhön on suuri, vaikkei se välttämättä olisikaan aivan omaa koulutustasoa vastaava. Joillakin syynä ovat taas palkkaukseen liittyvät tekijät; työ saattaa olla paremmin palkattua vaikka ei tasoltaan olekaan sama kuin oma koulutus edellyttäisi. Muutamissa vastauksissa käy ilmi myös ulkomailta hankitun koulutuksen negatiiviset puolet. Joidenkin vastaajien koulutus ei ole tämänhetkisessä asuinmaassa tunnustettu tai muuten pätevä.

Vastaajilta tiedusteltiin myös viisiportaisella asteikolla, missä määrin he pystyvät hyödyntämään tietojaan ja valmiuksiaan nykyisessä työssään. Tulokset on esitetty taulukossa 35. Ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä erittäin paljon tai paljon tietojaan ja valmiuksiaan pystyy hyödyntämään nykyisessä työssään yli 70 prosenttia vastaajista. 3,5 prosenttia vastaajista ilmoitti, ettei voi lainkaan hyödyntää tietojaan ja valmiuksiaan työssään. Kotimaassa tutkinnon suorittaneiden ryhmässä valtaosa, 79 prosenttia, ilmoitti voivansa hyödyntää taitojaan erittäin paljon tai paljon. Hieman vajaat kaksi prosenttia kotimaasta valmistuneista oli sitä mieltä, ettei voi käyttää tietojaan ja valmiuksiaan työssään lainkaan.

Kun ulkomailla tutkinnon suorittaneista tarkastellaan erikseen niitä, jotka asuvat tällä hetkellä Suomessa, pysyvät erot kotimaassa opiskelleisiin lähes samana. Paljon ja erittäin paljon tietojään ja valmiuksiaan hyödyntävien osuus on noin 71 prosenttia.

Taulukko 35. Mahdollisuus hyödyntää tietoja ja valmiuksia nykyisessä työssä.

	Ulkomainen, kaikki %	Ulkomainen, asuu kotimaassa %	Kotimainen %
1 Erittäin paljon	36,7*	38,4	39,7
2	33,6	32,7	39,2
3	19,7**	19,7**	14,1
4	6,4*	6,1*	5,3
5 En lainkaan	3,6	3,1	1,7
Yhteensä	100	100	100

* = merkitsevä 5 %:n tasolla, ** = merkitsevä 1 %:n tasolla (merkitsevyydet testattu suhteessa kotimaiseen ryhmään).

4.3.6 Kannattiko?

Sekä ulkomailla että kotimaassa tutkinnon suorittaneiden palautteessa heijastuu monesti pettymys. Tutkinnot suoritetaan yleensä jonkin ammatillisen päämäärän saavuttamiseksi. Koulutusvalintoja ohjaa ainakin osaksi myös arkihavaintoihin perustuva käsitys eritasoisesti koulutettujen sijoittumisesta yhteiskunnalliseen hierarkiaan. Koulutuksen avulla hankitun inhimillisen pääoman oletetaan parantavan yksilön mahdollisuuksia työmarkkinoilla. (Vrt. Aro 2003, 314.) Odotukset eivät kuitenkaan aina toteudu.

Bourdieu (1987, 114) mukaan kompetenssilla on arvoa vain niin kauan, kuin sille on olemassa markkinat. Sikäli kuin opiskelijoiden odotukset ennen opintojen aloittamista taas perustuvat tietyn koulutuksen arvoon, tuloksena saattaakin olla monien pettyminen korkea-asteen koulutuksen tuottamaan työmarkkina-arvoon (Aro 2003, 325). Monet purkavatkin kommentissaan pettymystä siihen, että odotukset sosiaalisesta asemasta tai palkasta eivät ole toteutuneet. Koulutuksen työmarkkina-arvo ei ole ollutkaan sellainen kuin etukäteen odotettiin. Kvalifikaatioiden tuoma hyöty työllistettävyydelle ja uraodotuksille ei ole ollut niin suuri kuin oli uskottu.

”Koen tulleetni petetyksi. Aloittaessani opintojani meille sanottiin, että valmistuessamme saamme valita työpaikkamme, kun suuret ikäluokat jäävät eläkkeelle. Yhteiskuntatieteiden maisterin papereilla ei kuitenkaan tee mitään. Teen tällä hetkellä yo-merkonomin töitä yo-merkonomin palkalla, työn paperimies saa parempaa ansiopäivärahaa kuin minun palkkani.” (28 N km, asuu Suomessa)

”Yliopistokoulutus on Suomessa yliarvotettu. Olen jälkikäteen ollut todella katkera siitä, että tuhlasin parhaan nuoruuteni yliopistossa, kun olisin samassa ajassa ehtinyt hankkia 3 ammattitutkintoa, joiden työllisyysvaikutus olisi taatusti ollut parempi kuin epämääräisen, alipalkattuun julkisen sektorin naisvaltaiseen ammattiin johtaneen yliopistokoulutuksen.” (32 M km, asuu Suomessa)

”Maisterintutkinto on kokenut huiman inflaation.” (32 N km, asuu Suomessa)

”Palkat luonnontieteellisellä alalla ovat tosi surkeita, työt pätkätöitä ja vakituisia paikkoja vain harvassa (paitsi opettajien paikkoja). Niin että kannattiko? Jos olisin valinnut ammattikorkeakoulun tms, mulla luultavasti olisi vakituinen työpaikka saisin suurin piirtein samaa palkkaa kuin nykyisellä koulutuksellani ja mulla olisi muutama tonni vähemmän opintolainaa.” (39 N km, asuu Suomessa)

”– – Man uppmanas i hög- och mellanstadiet att studera utomlands om man har möjlighet till det för arbetsgivarna uppskattar sådant men det kan jag inte hålla med om. Eventuellt kan de uppskatta ett års utbytesstudier men inte en hel utbildning. I och med EU skulle det ju bli så lätt att arbeta över gränserna, trots att man inte har utbildning i det aktuella landet, men detta stämmer inte alls. Har man en utländsk utbildning har man väldigt svårt att få ett jobb som helt överensstämmer med utbildningen.” (29 N um, asuu Suomessa.)

”– – Olen kuitenkin hyvin pettynyt kansainvälisen [Oxford] huippu-urani vastaanottoon Suomessa. Osaamistani ei arvosteta julkisella tai yksityisellä sektorilla. Akateemiset ja valtiolliset työt, joista olen kiinnostunut menevät Suomessa opiskelleille ”tutuille” jotka eivät tule jo työskentelevien uria uhkaamaan.” (30 N um, asuu Suomessa)

”– – oletin, että suomalaiset työnantajat arvostaisivat maineikkaan ulkomaisen yliopiston englanninkielistä tutkintoa, muiden vieraiden kielten taitoa ja kv. kokemuksia. – – Jälkeenpäin olen erittäin tyytyväinen opiskeluun ulkomailla, mutta huippuyliopiston penkiltä työttömyyskortistoon putoaminen Suomessa oli kova paikka, kun työnantajia kiinnosti ennen kaikkea työkokemus asiantuntijatehtäviä haettaessa.” (27 M um, asuu Suomessa)

”Suomessa on TODELLA vaikeaa saada valtiotieteellistä koulutusta vastaavaa kansainvälistä työtä jossa on kohtuullinen palkka. Nuoret, korkeasti koulutetut naiset ovat todellista akateemista sekatyöläisköyhälistöä, ja tyytyvät alhaiseen palkkaan. Työskenneltyäni EU:ssa kahden vuoden ajan palasin Suomeen ja olen nyt etsinyt 5 kk koulutusta vastaavia töitä.” (29 N um, asuu Suomessa)

Garam totesi omassa tutkimuksessaan (2003, 53–54), että ulkomailla opiskelevien silmin katsottuna Suomi näyttää kovin pieneltä, jopa syrjäiseltä työmarkkina-alueelta, jossa on vähän ihmisiä, vähän (kansainvälisiä) yrityksiä, vähän työpaikkoja sekä huonot uramahdollisuudet. Vastakohtana pienelle Suomelle nähtiin kansainväliset

tai opiskelumaan työmarkkinat, joiden koettiin tarjoavan laajat työllistymisen mahdollisuudet valita itselle mieluinen työ. Garamin tutkimus kohdistui kuitenkin niihin tutkintoa ulkomailla suorittaviin, jotka vielä opiskelivat. Saattaa olla, että käsitykset työllistymis- ja uramahdollisuuksista ovat muuttuneet siihen mennessä, kun opinnot on suoritettu, ja sitten tähtyäänkin kotimaan työmarkkinoille. Tämän tutkimuksen antamaa kuvaa saattaa kuitenkin vinouttaa se, että osaa ulkomailla asuvista ei tavoitettu puutteellisten osoitetietojen vuoksi.

4.3.7 Laadukasta työelämää?

Työelämän rasittavuudesta ja kuormittavuudesta puhutaan nykyisin melko paljon. Kiireen ja aikapulan kokeminen ei ole harvinaista ja työaika saattaa usein venyä. Työvoimatilaston (2007) mukaan kaikkien työllisten keskimääräinen normaali viikkotyötuntimäärä oli Suomessa 37,6 tuntia vuonna 2006. Kaikilla palkansaajilla määrä oli hieman pienempi eli 36,7 tuntia viikossa ja ylemmillä toimihenkilöillä 37,8 tuntia viikossa. (Tilastokeskus 2007a, 103.)

Työolobarometrin (Ylöstalo, 2007) mukaan noin puolet palkansaajista pitää työtään henkisesti rasittavana, vaikka työn rasittavuuden lisääntyminen onkin hidastunut viimeisten vuosien aikana. Henkisen rasittavuuden lisäksi työajat ovat monilla venyneet. Julkusen ym. (2004, 103) tulosten mukaan säännöllisesti venyneitä työaikoja teki hieman runsas neljännes korkeakoulutetuista naisista ja noin 40 prosenttia korkeakoulutetuista miehistä.

Kyselymme mukaan kotimaassa akateemisen tutkinnon suorittaneiden keskimääräinen viikkotyötuntien määrä, 36,4 tuntia, on hieman pienempi kuin Työvoimatilaston mukaiset työllisten viikkotyötuntimäärät keskimäärin. Ulkomailla tutkinnon suorittaneiden viikkotyötuntimäärä on suurempi kaikkiin aikaisemmin esitettyihin lukuihin verrattuna, 39 tuntia. Kuvaa saattaa sekoittaa se, että osa ulkomailla opiskelleista työskentelee ulkomailla, jossa viikkotyötuntien määrä on yleisesti suurempi. Esimerkiksi ILO:n tilastojen mukaan yli 40 tuntia viikossa työskentelevien osuus oli vuonna 2006 Yhdysvalloissa lähes 76 prosenttia työssä käyvistä väestöstä. Suomessa yli 40 tuntia viikossa työtä tekevien osuus oli samana vuonna noin 42 prosenttia. (ILO 2007.)

Tutkimuksemme kohteena olevat ulkomailla ja kotimaassa tutkinnon suorittaneet ovat melko varhaisessa vaiheessa työurallaan, eikä esimiesasemassa olevien osuus ole erityisen suuri. Ulkomailla opiskelleista 16,5 prosenttia ilmoittaa olevansa esimies-tehtävissä ja kotimaassa opiskelleista vain hieman enemmän, 17,3 prosenttia.

Suurin osa sekä ulkomailla että kotimaassa tutkinnon suorittaneista on tyytyväisiä työhönsä (taulukko 36). Tyytyväisyytensä työhön ilmaisi viisiportaisen asteikon arvolla 4 tai 5 lähes 65 prosenttia ulkomailla opiskelleiden ryhmästä ja 66 prosenttia kotimaassa opiskelleiden ryhmästä. Erittäin tyytymättömien osuus oli ulkomaisten ryhmässä 3,6 prosenttia ja kotimaisten ryhmässä 1,9 prosenttia. Ulkomailla tutkinnon

suorittaneen tyytyväisyyteen ei näytä lainkaan vaikuttavan se, työskenteleekö hän kotimaassa vai ulkomailla.

Työelämän laatuun vaikuttaa suuresti myös se, miten hyvin itselle tärkeät asiat toteutuvat omassa työssä. Vastaajia pyydettiin arvottamaan tiettyjä työelämän laatuun liittyviä tekijöitä, jotka on esitetty kuviossa 18 ja 19. Ulkomailla tutkinnon suorittaneilla tärkeitä asioita työssä ovat esimerkiksi hyvä sosiaalinen ympäristö sekä mahdollisuus työn ja perheen yhteensovittamiseen. Myös hyvät uramahdollisuudet ja mahdollisuus kansainväliseen uraan ovat monelle tärkeitä asioita. Suuret tulot eivät ole prioriteettilistalla monellakaan erityisen korkealla. Suuret tulot arvottaa erittäin tärkeiksi vain joka kymmenes ulkomailla tutkinnon suorittaneista.

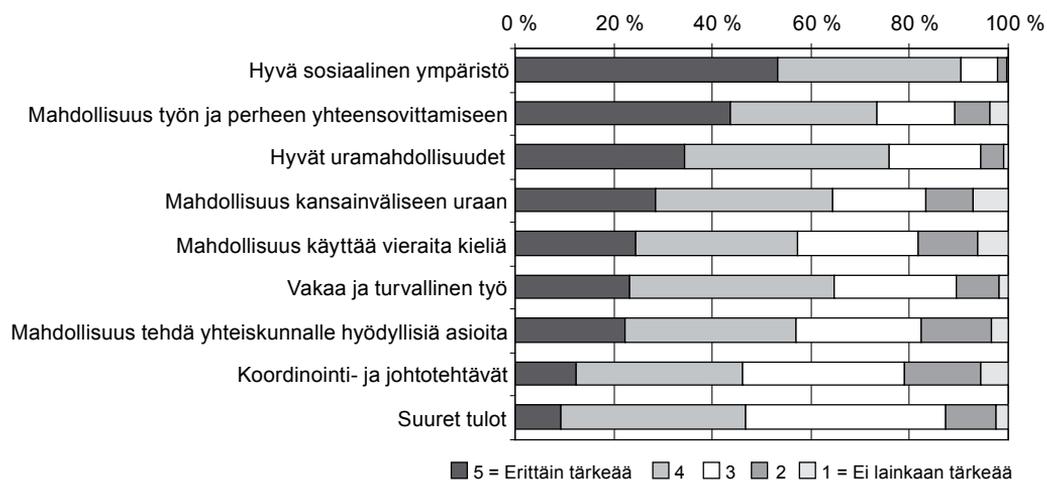
Kotimaassa tutkinnon suorittaneille tärkeimpiä asioita työssä ovat suunnilleen samat asiat kuin ulkomailla opiskelleillakin. Suurin ero näyttää syntyvän vakaan ja turvallisen työn arvottamisessa, jonka kotimaassa opiskelleista noin 30 prosenttia arvottaa erittäin tärkeäksi. Ero saattaa johtua siitä, että kotimaan ryhmässä vastaajien keski-ikä on 33 vuotta eli jonkin verran korkeampi kuin ulkomailla tutkinnon suorittaneiden, joiden keski-ikä vastaushetkellä oli 30 vuotta. Iän myötä työn vakaus ja turvallisuus saattavat korostua. Myös mahdollisuus tehdä yhteiskunnalle hyödyllisiä asioita on hie-man useammalle kotimaassa opiskelleelle tärkeä tekijä työssä. Muita eroavaisuuksia ryhmien välille syntyy uran kansainvälisyyteen liittyvissä tekijöissä. Huomattavasti useammalle ulkomailta valmistuneelle tärkeää työssä on mahdollisuus kansainväli-seen uraan. Mahdollisuus käyttää vieraita kieliä on huomattavasti vähemmän tärkeää kotimaassa opiskelleille kuin ulkomailla tutkinnon suorittaneille.

Taulukko 36. Työtyytyväisyys.

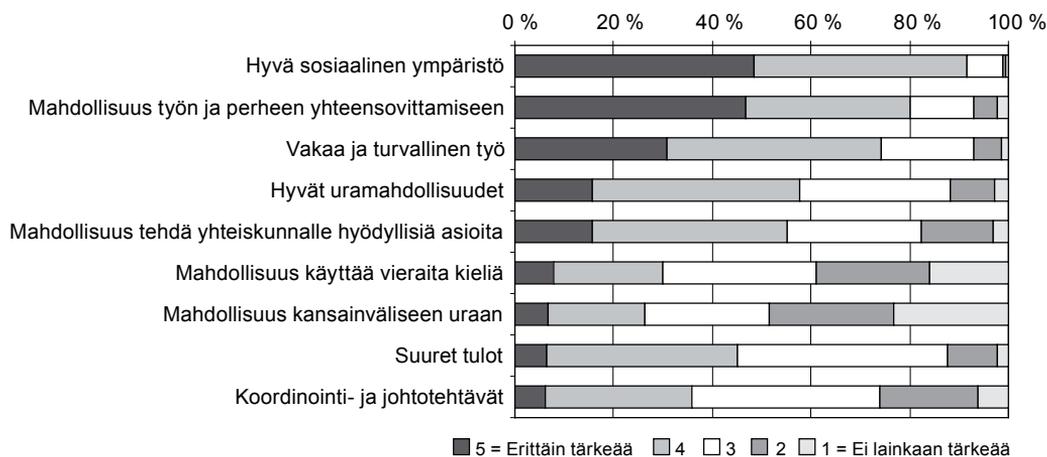
	Ulkomainen %	Ulkomainen, asuu Suomessa %	Kotimainen, %
1 Erittäin tyytyväinen	27,2*	27,2	22,7
2	37,3	37,3	43,4
3	23,2	24,0	23,0
4	8,6**	8,4*	8,9
5 Erittäin tyytymätön	3,6*	3,1	1,9
Yhteensä	100	100	100

* = merkitsevä 5 %:n tasolla, ** = merkitsevä 1 %:n tasolla (merkitsevyydet testattu suhteessa kotimaiseen ryhmään).

Kuvio 18. Kysymykseen ”Miten tärkeitä seuraavat asiat työssäsi ovat sinulle?” vastanneiden osuudet. (Ulkomailla tutkinnon suorittaneet.)

Kuvio 19. Kysymykseen ”Miten tärkeitä seuraavat asiat työssäsi ovat sinulle?” vastanneiden osuudet. (Kotimaassa tutkinnon suorittaneet.)

4.3.8 Kansainvälistä työtä ja lisäopiskelua

Ulkomailla tutkinnon suorittaneet työskentelevät usein melko kansainvälisissä tehtävissä. Kyselyyn sisältyi kysymyksiä, joissa tiedusteltiin, onko vastaajien työnantajayritys kansainvälinen, sisältyykö työhön työmatkoja ja miten paljon työssä käytetään vieraita kieliä. Vastaavan norjalaisen tutkimuksen tulosten mukaan ulkomailla tutkinnon suorittaneet työskentelevät useammin kuin kotimaasta valmistuneet yrityksessä, jonka pääkonttori on ulkomailla. Myös ulkomaanmatkapäiviä sisältyi enemmän ulkomailla tutkinnon suorittaneiden työhön. (Wiers-Jensen 2005, 59–60.) Tämän tutkimuksen ulkomailla tutkinnon suorittaneista lähes puolet työskentelee yrityksessä, jonka pääkonttori on Suomen ulkopuolella (taulukko 37). Kotimaan ryhmässä vastaava osuus on vain vajaat 14 prosenttia.

Lisäksi ulkomailla opiskelleista 42 prosenttia ja kotimaassa opiskelleista 37 prosenttia ilmoittaa, että tämänhetkiseen työhön sisältyy ulkomaan työmatkoja. Kotimaassa työn vuoksi matkustaa ulkomaan ryhmästä noin 43 prosenttia ja kotimaan ryhmästä hieman yli puolet. Ulkomaan matkapäiviä oli vuonna 2006 ulkomailla opiskelleilla huomattavasti enemmän kuin kotimaasta valmistuneilla, keskimäärin 23. Kotimaassa tutkinnon suorittaneiden ryhmässä ulkomaan matkapäivien lukumäärä oli 15. Kotimaassa matkustavien matkapäivien lukumäärä oli ulkomailla opiskelleilla keskimäärin 15 ja kotimaassa opiskelleilla lähes 18 vuonna 2006.

Taulukko 37. Työnantajana ulkomainen yritys ja työhön sisältyvät työmatkat sekä niiden lukumäärä vuonna 2006.

	Ulkomainen, %	Kotimainen, %
Työnantajalla		
Pääkonttori Suomen ulkopuolella	49,9	13,7
Pääkonttori Suomessa, mutta tytäryritys muussa maassa	16,6	17,1
Sisältyykö työhösi työmatkoja		
Ulkomailla?		
Kyllä	42,3	36,8
Ei	57,7	63,2
Yhteensä	100	100
Kotimaassa?		
Kyllä	42,5	52,9
Ei	57,5	47,1
Yhteensä	100	100
Matkapäivien lukumäärä vuonna 2006, keskimäärin	Ulkomainen, pv	Kotimainen, pv
Ulkomailla	23,2	15,3
Kotimaassa	15,3	17,7

Vieraiden kielten käyttö työssä ei ole harvinaista kummankaan ryhmän vastaajille, vaikkakin ulkomailla tutkinnon suorittaneet käyttävät vieraita kieliä useammin kuin kotimaassa opiskelleet (taulukko 38). Ainoastaan venäjän kielen käytössä ero ryhmien välillä on lähes olematon. Englannin kielen käyttäminen työtehtävien hoidossa on yleistä sekä ulkomailla tutkinnon suorittaneilla että kotimaassakin opiskelleilla. Päivittäin englantia ilmoittaa työssään käyttävänsä noin puolet kotimaan työmarkkinoilla olevista tutkinnon suorittamisesta riippumatta. Koko ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä taas päivittäin englantia käyttävien osuus on huomattavasti suurempi eli 65 prosenttia. Saksan kielen käyttö on selvästi yleisempää ulkomailla tutkinnon suorittaneilla kuin kotimaasta valmistuneilla. Tosin saksaa päivittäin käyttäviä on enemmän kotimaassa tutkinnon suorittaneiden ryhmässä kuin ulkomailla tutkinnon suorittaneiden, mutta kotimaassa asuvien ryhmässä. Ranskaa käyttää työelämässä ulkomailla tutkinnon suorittaneista noin 14 prosenttia, joista neljännes tarvitsee kieltä päivittäin. Espanjan kieltä käyttää työssään lähes kuusi prosenttia ulkomailla opiskelleista ja hieman runsas neljä prosenttia niistäkin ulkomailla opiskelleista, jotka työskentelevät tällä hetkellä Suomessa. Espanjan kieltä käytetään kuitenkin usein, ulkomailla tutkinnon suorittaneista espanjaa työtehtävissään tarvitsevista päivittäin kieltä käyttäviä on jopa neljännes, kotimaan työmarkkinoillakin työskentelevistä ulkomailla opiskelleista viidennes.

Valmistumisen jälkeen lisäopintoja on suorittanut ulkomailla opiskelleista viidennes ja kotimaassa opiskelleista neljännes (taulukko 39). Kysymyksen valmistumisen jälkeinen koulutus rajattiin koskemaan vain sellaista koulutusta, joka täysipäiväisesti suoritettuna kestäisi yli neljä kuukautta (esimerkiksi jatko-opinnot ja erikoistumiskoulutus). Mukaan ei siis ole pyydetty laskemaan työssä tapahtuvaa, lyhyempiaikaista koulutusta. Lisäopintoja suorittaneista lähes puolet ulkomailla tutkinnon suorittaneista ilmoittaa koulutuksen olleen kokopäiväistä. Kotimaassa tutkinnon suorittaneiden lisäkoulutus taas on yleisimmin osa-aikaista (56 %). Ero selittyy todennäköisesti sillä, että ulkomailla tutkinnon suorittaneissa on enemmän jatko-opiskelijoita ja kandidaattitasoisen tutkinnon jälkeen maisteriopintoihin jatkaneita. Ulkomailla tutkinnon suorittaneet ilmoittavat lisäksi, että valmistumisen jälkeinen koulutus on yleisimmin suoritettu ulkomailla (61 %). Kotimaan ryhmässä ulkomailta lisäkoulutusta on hankkinut vain pieni osa (3 %).

Valmistumisen jälkeistä lisäkoulutusta hankkineilta kysyttiin myös syitä siihen, miksi he ovat katsoneet koulutuksen tarpeelliseksi (taulukko 40). Tärkein syy vaikuttaa molemmissa ryhmissä olleen kiinnostuneisuus alaa kohtaan tai tarve syventää alan tuntemusta. Osa ilmoittaa myös halunneensa parantaa työnsaantimahdollisuuksiaan kouluttautumalla lisää. Ulkomailla tutkinnon suorittaneet ilmoittavat hieman kotimaasta valmistuneita useammin syyksi sen, etteivät he ole onnistuneet saamaan töitä. Vain vajaat viisi prosenttia ulkomailla tutkinnon suorittaneista ilmoittaa, että lisäkoulutus oli tarpeen ulkomaisen koulutuksen hyväksymiseksi Suomessa.

Taulukko 38. Vieraiden kielten käyttö työssä.

	Ulkomainen, %	Ulkomainen, asuu kotimaassa, %	Kotimainen, %
Englanti	74,8	71,8	64,2
– joista päivittäin	65,4	52,1	46,3
Saksa	21,5	20,0	15,9
– joista päivittäin	19,0	7,5	11,2
Ranska	14,3	10,0	6,3
– joista päivittäin	25,2	4,3	11,0
Venäjä	3,1	3,2	3,4
– joista päivittäin	7,7	6,7	16,1
Espanja	5,9	4,2	1,7
– joista päivittäin	24,5	20,0	14,0

Taulukko 39. Valmistumisen jälkeinen koulutus.

Oletko valmistumisesi jälkeen ollut koulutuksessa, joka täysipäiväisesti suoritettuna kestäisi enemmän kuin 4 kuukautta?	Ulkomainen, %	Kotimainen, %
Kyllä*	20,3	24,8
Ei*	79,7	75,2
Yhteensä	100	100
Millaisesta koulutuksesta on kysymys?		
Kokopäiväinen	52,0	43,9
Osa-aikainen	48,0	56,1
Yhteensä	100	100
Suoritettu Suomessa**	38,6	96,9
Suoritettu ulkomailla**	61,4	3,1
Yhteensä	100	100

* = merkitsevä 5 %:n tasolla, ** = merkitsevä 1 %:n tasolla.

Taulukko 40. Tärkein syy valmistumisen jälkeiseen kouluttautumiseen.

	Ulkomainen, %	Kotimainen, %
En onnistunut saamaan töitä	6,7	3,1
Työnsaantimahdollisuuksien parantaminen	14,4	16,2
Kiinnostus alaan	30,6	27,5
Tarve syventää alan tuntemusta	19,1	23,3
Kyllästyin huonoon työtilanteeseen	1,0	0,9
Tunsin itseni työssäni loppuunkulutetuksi	0,0	1,3
Toive paremmasta palkka- ja urakehityksestä	9,6	10,8
Tarpeellinen ulkomaisen koulutuksen hyväksymiseksi Suomessa	4,8	0,0
Työnantaja tarjosi palkallista lisäkoulutusta	6,7	4,3
Aiemmin suorittamani koulutus osoittautui riittämättömäksi	1,0	3,6
Muu syy	6,2	9,2
Yhteensä	100	100

4.4 ”Brain drain” vai ”brain train” eli jäävätkö ulkomailla opiskelleet sille tiellensä?

Valtaosa (60 %) ulkomailla tutkinnon suorittaneista pitää työssään tärkeänä mahdollisuutta kansainväliseen uraan. On siis perusteltua pohtia, onko mahdollista, että ulkomailla tutkinnon suorittaneet osoittautuvat yhteiskunnalle kannattamattomaksi investoinniksi, koska he usein jäävät ulkomaille pysyvästi. Perinteisesti korkeasti koulutetun työvoiman kansainvälistä liikkuvuutta on kuvattu termin *brain drain* (aivovuoto) avulla, jolloin lähtökohtana on nimenomaan oletus siitä, että ilmiö on negatiivinen työvoimaa menettävän maan näkökulmasta. *Brain circulation* (aivokierto) -termillä taas tarkoitetaan samaa ilmiötä, mutta positiivisemmasta näkökulmasta: korkeasti koulutettu työvoima muuttaa maasta toiseen ja edelleen kolmanteen maahan tai takaisin lähtömaahan. (Raunio 2005, 10.) Erään vastaajamme sanoin voimme pohtia, onko kyseessä *brain drain* vai sittenkin *brain train*?

Pekkala (2005) on koonnut yhteen tutkimustuloksia maahanmuuton taloudellisista vaikutuksista eri maissa. Talousteorian mukaan kansainvälinen työvoiman liikkuvuus johtuu maiden välisistä palkkaeroista. Syitä työvoiman liikkuvuuteen on todettu löytyvän myös esimerkiksi maahanmuuttajien korkeammasta tulotasosta, lyhyestä välimatkasta kotimaahan sekä olemassa olevista verkostoista kohdemaassa. Joidenkin tutkimustulosten mukaan paremmat työllistymisnäkökymät eivät välttämättä ole maahanmuuton vaikuttimena. Arvioitaessa maahanmuuton vaikutuksia lähtömaan näkökulmasta on oleellista tietää, miten pysyvää muutto on. Yhdysvaltoihin kohdistuvasta maahanmuutosta on todettu, että joka kolmas tai neljäs maahanmuuttaja palaa kotimaahansa. (Pekkala 2005, 4–5.)

Ulkomailla opiskelleen tulevan asuinmaan valintaan vaikuttavat Garamin (2003, 65) mukaan työmahdollisuudet, ihmissuhteet ja oma kotiutumisen tunne. Kun muistetaan, miten moni ulkomailla tutkinnon suorittaneista ilmoitti kokeneensa ulkomaisen tutkintonsa haitaksi työnhaussa (samaa tai lähes samaa mieltä olevien osuus noin 20 %), ei ole yllättävää, että yksi merkittävimmistä tekijöistä tulevaa asuinmaata pohdittaessa on työpaikka. Vaikka moni ulkomailla opiskelleista toi avovastauksissa esille halunsa muuttaa takaisin Suomeen, voi kotimaisten verkostojen puute nousta työllistymisen esteeksi tai ainakin sitä vaikeuttavaksi tekijäksi erityisesti silloin, kun henkilö ei ole valmis tinkimään esimerkiksi työn ja koulutuksen vastaavuudesta. Toisaalta Suomeen paluu voi tuntua hankalalta, jos perhe on perustettu ulkomailla ja puoliso on ulkomaalainen. Niistä ulkomailla tutkinnon suorittaneista vastaajistamme, joilla on puoliso, lähes 60 prosentilla puolison synnyinmaa on jokin muu kuin Suomi ja peräti 87 prosentilla edelleen ulkomailla asuvista (ulkomailla tutkinnon suorittaneista) puolison synnyinmaa on jokin muu kuin Suomi. Suurin osa puolisoista on kotoisin jostakin EU-alueen maasta (lukuun ottamatta Pohjoismaita).

Ulkomailla tutkinnon suorittaneista vastaajista noin 43 prosenttia asui edelleen kyselyhetkellä ulkomailla (taulukko 41). Kotimaan ryhmästäkin ulkomaille oli hakeutunut hieman vajaat 4 prosenttia. Suurin osa ulkomailla tutkinnon suorittaneista ja edelleen ulkomailla asuvista on naisia (79 %).

Euroopan unionin tavoitteena on opiskelijoiden ja työvoiman liikkuvuuden lisääminen (Kivinen ym. 2002, 9). Korkeasti koulutettujen on todettu liikkuvan ahkerasti niin opiskelun aikana kuin valmistumisen jälkeenkin (Teichler ja Jahr, 2001). Jahrin ja Teichlerin (2007, 219) tulosten mukaan ulkomailla opiskelleilla (kyseessä vaihto-opiskelijat) todennäköisyys työskennellä ulkomailla valmistumisen jälkeenkin on 2,7 kertaa suurempi kuin niillä, jotka olivat opiskelleet vain yhdessä maassa. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan ulkomailla tutkinnon suorittaneista hieman vajaat puolet ilmoitti ensimmäisen valmistumisen jälkeisen työpaikkansa olleen Suomessa (taulukko 42). Yli puolet ulkomailta valmistuneista löysi työpaikan kuitenkin jostakin muualta kuin kotimaastaan. Noin 18 prosenttia sijoittui Ison-Britannian työmarkkinoille, noin 11 prosenttia Ruotsiin ja vajaa viisi prosenttia Yhdysvaltoihin.

Miten moni ulkomailla tutkinnon suorittaneista on jäänyt valmistumisensa jälkeen pidemmäksi aikaa opiskelumaahansa? Taulukossa 43 on tarkasteltu ulkomailla tutkinnon suorittaneiden kyselyhetken asuinmaata suhteessa opiskelumaahan luokitellen maat isompiin alueisiin. Runsas puolet niistä, jotka ovat suorittaneet korkeakoulututkintonsa jossakin Pohjoismaassa, ovat palanneet takaisin Suomeen. Pohjois-Amerikassa opiskelleistakin lähes 54 prosenttia on muuttanut takaisin kotimaahan. Varmimmin Suomeen näyttävät palaavan muualla Euroopassa opiskelleet sekä muissa maailman maissa opiskelleet, molemmissa ryhmissä Suomeen palanneiden osuus on noin 57 prosenttia.

Taulukko 41. Kyselyhetkellä ulkomailla asuvien osuus.

Asuinmaa	Ulkomainen, % n = 858	Kotimainen, % n = 1 502
Ulkomaa	43,3	3,6
Suomi	56,7	96,4
Yhteensä	100	100

Taulukko 42. Ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ensimmäinen valmistumisen jälkeinen työskentelymaa.^a

	n	%
Suomi	364	47,8
Iso-Britannia	134	17,6
Ruotsi	80	10,5
Yhdysvallat	35	4,6
Ranska	19	2,5
Saksa	19	2,5
Muut maat	111	14,5
Yhteensä	762	100

^a Lista kaikista työskentelymaista liitteessä 4.

Mikäli ulkomailla tutkinnon suorittaneet ovat jääneet ulkomaille, nykyinen asuinalue on useimmiten sama kuin opiskelualue. Pohjoismaissa tutkinnon suorittaneista noin 38 prosenttia asuu edelleen samalla alueella. Vajaat kuusi prosenttia on muuttanut muualle Eurooppaan. Muissa Euroopan maissa opiskelleista 37 prosenttia asuu nykyisin samalla alueella, eikä muutto alueelta toiselle ole ollut kovinkaan yleistä. Pohjois-Amerikassa opiskelleista 36 prosenttia on jäänyt opiskelualueelleen. Pienellä osalla heistä (4,5 %) nykyinen asuinmaa on jossakin muualla maailmassa. Yleisintä liikkuvuus on ollut niillä henkilöillä, jotka ovat suorittaneet tutkinnon jossain muussa maailman maassa kuin edellä luetellut, vaikka heistäkin lähes joka kolmas asuu edelleen opiskelualueellaan. Yli kymmenen prosenttia on kuitenkin muuttanut johonkin Euroopan maahan.

Vastaajien tulevaisuudensuunnitelmia tiedusteltiin kysymyksellä ”Missä uskot asuvasi viiden vuoden kuluttua?”. Tuloksista ilmenee (taulukko 44) kiistatta se, että ne ulkomailla tutkinnon suorittaneet, jotka edelleen asuvat ulkomailla, ovat integroituneet nykyiseen asuinmaahansa ilmeisen hyvin. Heistä peräti lähes 80 prosenttia uskoo yhä viiden vuoden kuluttua asuvansa ulkomailla. Niistäkin ulkomailla opiskelleista, jotka kyselyhetkellä asuivat Suomessa, kolmannes uskoo viiden vuoden kuluttua asuvansa ulkomailla. Myös kotimaassa tutkinnon suorittaneista ne, jotka kyselyhetkellä asuivat ulkomailla, 64 prosenttia uskoo asuvansa tulevaisuudessa ulkomailla.

Taulukko 43. Ulkomailla tutkinnon suorittaneiden kyselyhetken asuinmaa suhteessa opiskelualueeseen.

Opiskelualue	Nykyinen asuinalue					Yhteensä
	Suomi	Pohjoismaat	Muu Eurooppa	Pohjois-Amerikka	Muut maat	
Pohjoismaat	54,5	37,7	5,5	0,5	1,8	100
Muu Eurooppa	57,9	1,5	36,8	1,7	2,1	100
Pohjois-Amerikka	53,7	3,0	3,0	35,8	4,5	100
Muut maat	57,1	0,0	11,4	0,0	31,4	100
Yhteensä	56,7	10,9	25,1	4,0	3,4	100

Taulukko 44. Kysymykseen ”Missä uskot asuvasi 5 vuoden kuluttua?” vastanneiden osuudet.

	Uskoo asuvansa		Yhteensä, %
	Ulkomailla, %	Suomessa, %	
Ulkomainen tutkinto			
Nyt ulkomailla asuvat	79,3	20,7	100
Nyt kotimaassa asuvat	33,7	66,3	100
Kotimainen tutkinto			
Nyt ulkomailla asuvat	63,6	36,4	100
Nyt kotimaassa asuvat	8,9	91,1	100

Se, missä vastaaja uskoo asuvansa tulevaisuudessa, ei aina välttämättä ole sama asia kuin missä haluaisi asua. Tällaiseen arvioon vaikuttavat monet tekijät, ei pelkästään se, että välttämättä halutaan muuttaa ulkomaille. Työllistymisvaikeudet, perhesyyt tai se, ettei ole saatu koulutusta vastaavaa työpaikkaa, saattavat vaikuttaa siihen, että ulkomaille muuttoa pidetään mahdollisena. Samat tekijät estävät paluumuuton, vaikka ehkä haluttaisiinkin palata takaisin Suomeen.

”Ulkomailla suoritettu korkeakoulututkinto ei välttämättä päteviä byrokraattisessa Suomessa eikä auta työn saannissa. Omalta kohdaltani ole liian koulutettu suomalaisille markkinoille joka lopulta johtaa ammattitaitoni viemiseen ulkomaille.” (33 M um, asuu Suomessa).

”Haluan muuttaa takaisin ulkomaille, paluumuuttajana olen työmarkkinatuella, joten en saa valtiolta rahallista tukea työnhakuun ulkomaille. Lyhyesti sanottuna opiskelu ulkomaille oli hyvä idea, ja paluu Suomeen oli tyhmin asia jonka olen elämässäni tehnyt.” (36 N um, asuu Suomessa.)

”Minun oli vaikea saada Suomesta toita alaani liittyen, joten jouduin jaamaan ulkomaille toihin.” (29 N um, asuu ulkomaille)

”Haluaisin palata takaisin suomeen, mutta valitettavasti minusta tuntuu että jaan nailla teilleni tanne englanttiin koska suomesta on niin vaikea saada toita, niin suomalaisella tutkinnolla saati sitten ulkomaisella.” (28 N um, asuu ulkomaille)

”Jag tror att det skulle vara svart att hitta motsvarande jobb i Finland. Jag skulle gärna flytta tillbaka någon dag men för tillfället finns det storre arbetsmarknad i England.” (26 N um, asuu ulkomaille)

”Haluaisin palata Suomeen, mutta minulla ei ole aavistustakaan, miten kyseisen toiveen voisin käytännössä toteuttaa. Luulen, että Suomessa minua odottaisi vain pitkä työttömyysputki – – Paluu kotimaahan on todella hankalaa ellei mahdotonta, työelämän kontaktit ja yhteiskunnan tukiverkko (työttömyyskassa, sos.turva, ym) ovat opiskelumaassa, ja kynnyks hakea töitä Suomesta/Suomessa on paljon korkeampi.” (28 N um, asuu ulkomaille)

”– – Itse sain ”hädän” Suomen sosiaaliturvasta opintojeni loppuvaiheessa, koska olin ollut ”liian kauan” pois Suomesta. On aika karua saada tällä tavalla kalossin kuva kotimaastaan juuri kun on päättämässä minne seuraavaksi.” (29 N um, asuu Suomessa)

”– – nykyään kannustetaan kovin lähtemään suorittamaan tutkintoja ulkomaille vaikka kotimaisten työnantajien asenteet ulkomaisiin tutkintoihin tuntuvat olevan vähintäänkin nihkeät. Toki riippuu kovin alasta. Vaihto-opiskelua ja harjoittelukokemusta ulkomaille Suomalaiset työntajat tuntuvat taasen kovin arvostavan. Itse lähdin suorittamaan tutkintoani ulkomaille tiedostaen että Suomesta ei sitten

välttämättä työtä tule koskaan löytymään, mutta tähtäimeni onkin kansainvälinen ura.” (26 N um, asuu Suomessa)

” – Valmistuttuani toivon löytäväni toita Suomesta. Ei ole kyseessä ”brain drain” vaan pikemminkin ”brain train”.” (29 N um, asuu ulkomailla)

Ulkomailla tutkinnon suorittaneiden kiinnostusta ulkomailla asumiseen tulevaisuudessa voidaan kartoittaa myös sen avulla, miten moni ilmoittaa hakeneensa töitä ulkomailta. Ulkomailla tutkinnon suorittaneista lähes 90 prosenttia on harkinnut työnhakua muualta kuin Suomesta (taulukko 45). Kotimaan ryhmässäkin vastaava osuus on lähes puolet. Ulkomailla opiskelleista 67 prosenttia on tosiasiaa hakenut töitä ulkomailta ja 60 prosenttia on saanut työtarjoituksen jostain muusta maasta kuin Suomesta. Ehkä hieman yllättävääkin on, että kotimaassa opiskelleistakin useampi kuin joka kymmenes on hakenut töitä ulkomailta. Ulkomailla tutkinnon suorittaneista lähes 60 prosenttia ilmoittaa myös työskennelleensä valmistumisen jälkeen ulkomailla.

Taulukko 45. Valmistumisen jälkeinen työnhaku ja työskentely ulkomailla.

Valmistumisen jälkeen	Ulkomainen, %	Kotimainen, %
Harkinnut työnhakua Suomen ulkopuolelta	88,6	47,9
Hakenut töitä Suomen ulkopuolelta	66,6	12,6
Saanut työtarjoituksen Suomen ulkopuolelta	60,9	10,3
Työskennellyt Suomen ulkopuolella	59,8	9,4

Valtaosa niistä ulkomailla tutkinnon suorittaneista, jotka edelleen asuvat ulkomailla, ei ole valmistumisensa jälkeen hakenut töitä Suomesta. Vain vajaa 30 prosenttia heistä ilmoittaa, että on hakenut töitä kotimaastaan.

”Tutkimuksen aihe vaikuttaa mielenkiintoiselta. Toivottavasti vastaukset julkistetaan näkyvästi. Omalta kannaltani olisi mielenkiintoista tietää miten helposti ulkomailla kokonaan tutkintonsa suorittaneet löytävät toita kotimaasta. Vaikka Suomeen paluu ei tällä hetkellä ole ajankohtaista, on se kuitenkin koko ajan harkinnan alaisuudessa.” (26 N um, asuu ulkomailla)

5 YHTEENVETO

Koulutuksen lisäämistä ja sen tason nostamista on vaadittu ja perusteltu vetoamalla erityisesti koulutuksen merkitykseen Suomen taloudelle ja kansainväliselle kilpailukyvyllle. Koulutuksen merkityksen uskotaan kasvavan edelleen yhteiskunnan muutoksen ja kansainvälistymisen takia. Yhteiskunnan ja yksilön menestyminen perustuu yhä enemmän tietoon ja monipuoliseen osaamiseen.

Korkeakoulutuksen kansainvälistymisen keskeisimpiä elementtejä on opiskelijoiden liikkuvuus. Kansainvälistyminen opiskelijaliikkuvuutena integroitiin suomalaiseen korkeakoulupolitiikkaan 1980-luvun lopulla, joten 1990-lukua voisi kutsua kansainvälistymisen ensimmäiseksi vuosikymmeneksi. Kansainvälinen opiskelijaliikkuvuus voi toteutua kahdella tavalla: pääosin korkeakoulujen organisoimana opiskelijavaihtona tai koko tutkinnon suorittamisena ulkomaisessa korkeakoulussa. (Garam 2003, 4–6.)

Useimmat ihmiset eivät hanki tutkintoa huvikseen vaan jonkin enemmän tai vähemmän selkeän ammatillisen päämäärän saavuttamiseksi. Opiskelu on tavoitteellista toimintaa, jonka avulla pyritään johonkin omasta näkökulmasta tyydyttävään ammatilliseen tai sosiaaliseen asemaan – ei välttämättä kuitenkaan korkeimpaan mahdolliseen. Vaikka opiskelumotiivit ovat monenlaisia, useimmilla ihmisillä on Aron (2003, 313) mukaan arkihavaintoihin perustuva käsitys eritasoisesti koulutettujen ihmisten sijoittumisesta yhteiskunnalliseen hierarkiaan, mikä jossakin määrin ohjaa valintoja. Vallitseva ajattelutapa koulutustason nousun vaikutuksista yksilöiden mahdollisuuksiin on kärjistetyksi se, että kaikki koulutus on aina hyvästä ja parantaa sekä yksilöiden että yhteiskuntien mahdollisuuksia menestyä. Yksilöllisellä tasolla koulutus vaikuttaakin usein hyödylliseltä (Aro 2003, 314).

Sekä koulutus, inhimillisen pääoman lisäämisen muodossa, että kansainvälistyminen on esitetty sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta kannattavana investointina. On perusteltua kuitenkin pohtia, takaako korkeakoulututkinto edelleenkin onnistuneen integroitumisen työmarkkinoille ja johtaako ulkomailla suoritettu korkeakoulututkinto todella yksilön ja yhteiskunnan kannalta suotuisaan lopputulokseen. Messer ja Wolter (2005) kysyvät tutkimuksessaan, tuetaanko ulkomaisia opintoja julkisen varoin turhaan, koska ulkomaille opiskelemaan lähtevät saattavatkin olla juuri niitä, jotka joka tapauksessa lähtisivät, julkisen tuen suuruudesta riippumatta. Myös Wiers-Jenssen ja Try (2005, 684) toteavat tutkimuksessaan, että ulkomailla tutkinnon suorittaneet saattavat olla hyvin valikoitunut joukko ja erot esimerkiksi työllistymisessä ja siihen liittyvissä vaikeuksissa kotimaassa opiskelleisiin verrattuna saattavatkin johtua yksilöiden sosiaalisen pääoman ja persoonallisten tekijöiden jakaumasta ryhmissä. Messerin ja Wolterin väite on kuitenkin melko provosoiva, eikä välttämättä aina ollenkaan ainoa totuus. Entä jos opiskelijat jäävät ulkomaille, eivätkä tuo osaamistaan Suomeen?

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia sekä ulkomailla korkeakoulututkinnon suorittaneiden että kotimaassa akateemisen tutkinnon suorittaneiden koulutuksesta

työmarkkinoille siirtymistä (*school-to-work transition*). Yksilön kannalta koulutusinvestointien kannattavuutta voidaan arvioida onnistuneen työmarkkinoille sijoittumisen näkökulmasta. Ovatko tuotot suhteessa yksilöiden alkuperäisiin odotuksiin? Ansaitsevatko ulkomailla opiskelleet yhtä hyvää palkkaa kuin kotimaassa opiskelleet, sijoitutaanko työmarkkinoilla koulutusta vastaaviin työtehtäviin ja miten usein työsuhteet ovat määräaikaista? Nämä tekijät vaikuttavat siihen, tuntevatko yksilöt itsensä petetyiksi, kuten jotkut tämän tutkimuksen vastaajista ajatuksiaan kuvaavat, ja ”kestääkö kansalaisten koulutususkko?”, kuten Kivinen (2006, 224) kysyy artikkelissaan.

Tutkimus toteutettiin pohjoismaisena yhteistyönä, ja muita mukana olleita maita ovat Norja, Tanska, Islanti ja Färsaarten autonominen alue. Tässä tutkimusraportissa esitellään Suomen osahankkeen tulokset. Tutkimusaineisto perustuu keväällä 2007 suoritettuun kyselyyn ja sisältää yhteensä 858 ulkomailla korkeakoulututkinnon ja 1 502 kotimaassa yliopistotasoisien tutkinnon suorittaneiden vastaukset. Tutkimusaineisto on luonteeltaan poikkeuksellinen aikaisempiin verrattuna, sillä aihepiiristä aiemmin tehdyt tutkimukset ovat usein koskeneet edelleen opiskelevia. Täten tutkimuksemme tuo uutta tietoa erityisesti ulkomailla tutkinnon suorittaneista ja heidän työmarkkinoille siirtymisestään. Aineiston voidaan olettaa kuvaavan hyvin ainakin niitä ulkomailla tutkinnon suorittaneita, jotka ovat saaneet opintoihinsa opintotukea. Vastanneet ovat valmistuneet vuosien 2002–2006 aikana, joten heillä on valmistumisestaan aikaa lyhimmillään puoli vuotta ja pisimmillään viisi vuotta. Kotimaassa tutkinnon suorittaneiden joukossa on hieman enemmän vastavalmistuneita. Vastaajista naisia oli ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä 73 prosenttia ja kotimaasta valmistuneiden ryhmässä 61 prosenttia.

Tutkimuksen tulosten mukaan ulkomailta valmistuneet ovat yleisimmin suorittaneet tarkastelujaksolla maisteritason tutkinnon (61 %), mutta kandidaattitason tutkinnon suorittaneita on kuitenkin lähes kolmannes. Kotimaassa tutkinnon suorittaneet ovat yleisimmin valmistuneet maistereiksi (89 %). Suosituimmat opiskelumaat ovat Iso-Britannia ja Ruotsi, ja vastaajat ovat opiskelleet yhteensä 34 eri maassa maailmalla. Ulkomaiset opinnot ovat kestäneet keskimäärin kolme vuotta ja valmistuessaan ulkomailla tutkinnon suorittaneet ovat keskimäärin 27-vuotiaita. Kotimaassa tutkinnon suorittaminen kestää noin kuusi vuotta, ja valmistuneet ovat keskimäärin noin 30-vuotiaita. Opintojen kesto ulkomailla ja kotimaassa tutkinnon suorittaneiden välillä ei kuitenkaan ole suoraan verrattavissa, sillä opintojen rakenne voi olla eri maissa erilainen. Päästäkseen ulkomaille suorittamaan maisteritasoista tutkintoa pitää useimmiten olla suoritettuna kandidaattitasoinen tutkinto, ja yli puolet ulkomailta valmistuneista maistereista onkin suorittanut jo aiemmin ylemmän tai alemman korkeakoulututkinnon, joten opintojen tosiasiallinen kesto on pidempi. Monella ulkomailla tutkinnon suorittaneella on lisäksi jo aikaisempaa kokemusta ulkomailla asumisesta. Ulkomailla tutkinnon suorittaneilla on kotimaasta valmistuneita useammin korkeasti koulutetut vanhemmat. Ulkomailta valmistuneista lähes kolmanneksen äiti tai isä on suorittanut yliopistotasoisien tutkinnon.

Miksi sitten jotkut lähtevät ulkomaille opiskelemaan tähtäimessään koko tutkinnon suorittaminen? Tärkeimpiä motiiveja ulkomaille lähtöön ovat mielenkiinto ulkomaisessa ympäristössä opiskelua kohtaan ja halu parantaa kielitaitoa. Moni myös haluaa parantaa mahdollisuuksiaan kansainväliseen uraan opiskelemalla ulkomailta. Lisäksi iso osa vastaajista ilmoitti, että seikkailunhalu vaikutti päätökseen lähteä ulkomaille opiskelemaan. Syyt ulkomaille lähtöön näyttävät kuitenkin olleen moninaiset ja voidaankin olettaa, että taustalla on myös tässä tutkimuksessa havaitsemattomia tekijöitä.

Suurin osa ulkomailta opiskelleista on tyytyväisiä opiskelumaansa valintaan; 81 prosenttia valitsisi saman opiskelumaan uudelleenkin. Opiskeluaikainen toimeentulo saattaa kuitenkin olla usein niukkaa, ulkomailta tutkinnon suorittaneet kokivat opiskeluaikaisen toimeentulonsa jonkin verran huonommaksi kuin kotimaassa tutkinnon suorittaneet. Ulkomailta tutkinnon suorittaneet ovat myös nostaneet opintolainaa useammin kuin kotimaasta valmistuneet. Ulkomaille maksetun opintotuen suuruus poikkeaa kotimaassa suoritettuihin opintoihin maksettavasta opintotuesta juuri opintolainan suurempana osuutena. Tämän tutkimuksen tulokset koskevat vain niitä henkilöitä, jotka ovat saaneet opintotukea. On muistettava, että ulkomailta opiskelee todennäköisesti joukko suomalaisia, jotka eivät syystä tai toisesta nosta opintotukea. Ulkomailta valmistuneet ilmoittavat tärkeimmiksi opintojen rahoituslähteiksi opintotuen opintorahan ja asumislisän. Heille toiseksi tärkein rahoitusmuoto on opintolaina, joka kotimaassa opiskelleille on vasta neljänneksi tärkein. Ulkomailta valmistuneiden opintojen rahoituksessa tärkeämmäksi kuin kotimaassa valmistuneilla muodostuu myös vanhempien antama taloudellinen tuki. Kotimaassa tutkinnon suorittaneilla taas omat työtulot ovat heti opintorahan ja asumislisän jälkeen toiseksi tärkein rahoitusmuoto. Valmistuessaan ulkomailta tutkinnon suorittaneilla oli opintolainaa keskimäärin 10 410 euroa ja kotimaassa opiskelleilla huomattavasti vähemmän, keskimäärin 6 820 euroa. Ulkomailta opiskelleista 66 prosenttia ilmoittaa maksaneensa lukukausimaksuja opiskelumaahansa.

Työmarkkinoille integroituminen ei aina välttämättä suju aivan kitkattomasti. Vaikka ulkomailta tutkinnon suorittaneista 51 prosenttia ja kotimaasta valmistuneista 66 prosenttia työllistyi heti valmistumisen jälkeen, välittyy erityisesti avovastauksista työnhakuun liittyvä ahdistus. Työhakemuksia on jouduttu lähettämään lukuisia ja suhteilla sekä hyvällä tuurillakin uskotaan olevan vaikutusta työnsaantiin. Työllistymisvaikeudet koskettavat sekä ulkomailta että kotimaassa tutkinnon suorittaneita. Ulkomailta tutkinnon suorittaneet, mutta kotimaan työmarkkinoilla työskentelevät ovat lisäksi kohdanneet jonkin verran ennakkoluuloja työnantajien suunnalta. Heistä 30 prosenttia ilmoittaa, että työnantajat suhtautuvat ennakkoluuloisesti ulkomaiseen koulutukseen. Insider–outsider-teorian mukaan työmarkkinoille ensi kertaa pyrkiivät ovat ulkopiiriläisiä (outsiders), joten ulkomailta tutkinnon suorittaneiden voidaankin sanoa olevan eräänlaisia kaksinkertaisia outsidersia ulkomaisen tutkintonsa johdosta. Ulkomailta tutkinnon suorittaneista useampi kuin kotimaasta valmistuneista joutui työttömäksi heti valmistumisensa jälkeen (16 % vs. 13 %). Heti valmistumisen jälkeinen työttömyysjakso on kestänyt molempien ryhmien edustajilla lähes yhtä pitkään,

keskimäärin seitsemän kuukautta. Kun työmarkkina-asemien kehitystä tarkastellaan ajassa sen mukaan, miten paljon on valmistumisesta kulunut aikaa, näyttää siltä, että ulkomailla tutkinnon suorittaneet työllistyvät jonkin verran hitaammin kuin kotimaassa opiskelleet. Toisaalta työllistyminen näyttää olevan suhteellisen pysyvää, sitten kun töitä vihdoinkin saadaan.

Heti valmistumisen jälkeinen työttömyys kohdistuu ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmässä ennen kaikkea humanistisen ja taidealan koulutuksen saaneisiin sekä tekniikan alalta valmistuneisiin. Kotimaasta valmistuneista useimmin heti valmistumisen jälkeen työttömäksi joutuu maa- ja metsätalouseläältä valmistuneet sekä humanistisen ja taidealan koulutuksen saaneet.

Työuran alkuvuodet näyttävät ulkomailla opiskelleilla olleen myös hieman kotimaassa opiskelleita rikkonaisempia. Työmarkkina-asemaa kuvaavia jaksoja on ulkomailla tutkinnon suorittaneilla koko tarkastelujaksolla enemmän kuin kotimaassa opiskelleilla. Lisäksi kotimaassa tutkinnon suorittaneiden ryhmässä on enemmän niitä henkilöitä, jotka eivät ole kokeneet yhtään työttömyysjaksoa valmistumisen ja kyselyhetken välillä (77 % vs. 68 %). Myös niiden osuus, jotka ovat kokeneet vain työllisyysjaksoja (ei työttömyys- tai muita työmarkkinajaksoja), on kotimaasta valmistuneiden ryhmässä suurempi (49 % vs. 33 %). Hieman runsas viidennes ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ryhmästä ilmoittaa kokeneensa yhden työttömyysjakson valmistumisen jälkeen. Kotimaan ryhmässä osuus on 15 prosenttia. Koettu työttömyys on kuitenkin ollut suhteellisen lyhytaikaista, sillä työttömyysjaksojen keston mediaani on ulkomailta valmistuneilla kolme kuukautta ja kotimaasta valmistuneilla kaksi kuukautta. Tulos työllistymisen hitaudesta on yhteneväinen aikaisempien tutkimusten kanssa, sillä esim. Wiers-Jensen ja Try (2005, 690–693) ovat havainneet, että ulkomailla tutkinnon suorittaneilla on ongelmia työllistymisessä kotimaassa opiskelleisiin verrattuna.

Määräaikaisissa työsuhteissa työskentely näyttää olevan enemmän suomalaisilla työmarkkinoilla työskentelevien ongelma. Kotimaassa tutkinnon suorittaneista ja niistä ulkomailla tutkinnon suorittaneista, jotka työskentelevät kotimaisilla työmarkkinoilla, noin 41 prosenttia ilmoittaa työsuhteensa olevan määräaikainen. Kaikista ulkomailla tutkinnon suorittaneista määräaikaisina työskentelee kolmasosa. Useimmiten vastaajat ilmoittavat molemmissa ryhmissä syiksi määräaikaisessa työsuhteessa työskentelyyn sen, ettei vakituista työpaikkaa ole löytynyt tai työtehtävä on luonteeltaan projekti- tai urakaluonteinen. Ulkomailla tutkinnon suorittaneet ilmoittavat kotimaasta valmistuneita useammin nimenomaan halunneensa määräaikaisen työn.

Ulkomailla ja kotimaassa tutkinnon suorittaneiden palkat eivät juurikaan poikkea toisistaan. Näin on erityisesti silloin, kun ulkomailla tutkinnon suorittaneista erotellaan ne henkilöt, jotka ovat työssä kotimaassa. Mediaanipalkka eroaa tuolloin ryhmien välillä vain 100 euron verran, kotimaassa opiskelleet ansaitsevat enemmän kuin ulkomailla opiskelleet. Keskipalkkojenkaan mukaan ei ryhmien välillä ole suuria eroja, kuten ei koulutusaloittainkaan tarkasteltuna.

Koulutuksen ja työn vastaavuus on kotimaassa tutkinnon suorittaneilla vain hieman yleisempää kuin ulkomailta valmistuneilla. Ulkomailla opiskelleista neljännes ilmoittaa työskentelevänsä vaatavuustasoltaan alemman tasoisessa työssä kuin heidän koulutuksensa edellyttäisi (ylikoulutus). Kun tarkastellaan erikseen niiden ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ylikoulutusta, jotka ovat työssä kotimaan työmarkkinoilla, ei ylikoulutettujen osuus juuri muutu. Ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ylikoulutus kuitenkin vähenee, kun sitä tarkastellaan erikseen maistereiden osalta. Heistä lähes 78 prosenttia ilmoittaa olevansa koulutustaan vastaavissa työtehtävissä. Kotimaassa opiskelleista koulutusta vastaavissa työtehtävissä työskentelee 81 prosenttia. Ylikoulutus näyttää kohdistuvan eniten ulkomailla bachelor-tason tutkinnon suorittaneisiin. Heistä lähes 40 prosenttia ilmoitti työskentelevänsä työtehtävissä, jonka vaatavuustaso on koulutusta alempi.

Onko ulkomaisten tutkinto-opintojen tukeminen yhteiskunnan kannalta kannattamaton investointi eli jäävätkö ulkomailla tutkinnon suorittaneet ulkomaille pysyvästi? Tämän tutkimuksen tulosten perusteella pystymme vain osittain vastaamaan kysymykseen, sillä kyselyyn vastanneet ulkomailla tutkinnon suorittaneet ovat melko varhaisessa vaiheessa työurallaan. Pisimmillään heillä on valmistumisestaan aikaa viisi vuotta ja saattaakin olla, että monet ulkomailla tutkinnon suorittaneet haluavat jäädä ulkomaille työhön joksikin aikaa valmistumisensa jälkeen mutta suunnittelevat paluuta takaisin kotimaahan pitkällä aikavälillä. Ulkomailla tutkinnon suorittaneista kyselyhetkellä ulkomailla asui 43 prosenttia. Suurin osa heistä on naisia (79 %). Suunnitelmat ja todellisuus tuntuvat vastaavan melko hyvin toisiaan, sillä Garamin (2003, 61–62) tutkimuksessa ulkomailla edelleen opiskelevista noin 40 prosenttia uskoi myös jäävänsä ulkomaille valmistumisensa jälkeen.

Ulkomailla edelleen asuvista monilla on puoliso ja useimmiten puoliso on kotoisin jostain muusta maasta kuin Suomesta. Lisäksi moni ulkomailla tutkinnon suorittaneista jää ainakin joksikin aikaa valmistumisensa jälkeen ulkomaille asumaan. Yli puolella ulkomailta valmistuneista ensimmäinen valmistumisen jälkeinen työskentelymaa on ollut jokin muu kuin Suomi.

Valtaosa niistä ulkomailla tutkinnon suorittaneista vastaajista, jotka kyselyhetkellä asuivat ulkomailla, uskoo yhä viiden vuoden kuluttua asuvansa jossain muualla kuin Suomessa. Lisäksi kolmasosa kyselyhetkellä kotimaassa asuvista ulkomailla opiskelleista uskoi viiden vuoden kuluttua asuvansa ulkomailla. Vastauksista voidaan kuitenkin päätellä, että ainakin osa ulkomailla asuvista haluaisi palata takaisin kotimaahan mutta kokee sen vaikeaksi. Moni uskoo työllistymismahdollisuuksiensa Suomessa olevan heikot. Myös sosiaalisten verkostojen puute koetaan esteeksi kotimaahan paluuta ajatellen. Näyttää siis siltä, että kansainvälistymiseen kannustetaan maassamme tehokkaasti, mutta jälkihoito usein unohdetaan. Erään vastaajamme sanoin:

”Meillä olisi perheena toive muuttaa Suomeen, edes kokeeksi. Ongelmana on aina vain se, tanne ulkomailla pitkaan asuneille ei tule tietoa siitä miten Suomesta voisi hakea toita. Se on saali sinansa, sila molemmilla minulla ja miehelläni on useampi

yliopistotason tutkinto, mutta ei tietoa miten niitä voisi hyödyntää kun hakee toita Suomesta. Olisi loisto juttu jos Suomessa olisi jonkinlainen Tyovoimatoimiston ulkосуomalaisten osasto joka voisi auttaa naissa takaisinmuutto hommissa seka relevantin työn haussa.” (34 N um, asuu ulkomailla)

6 SAMMANFATTNING

Saarikallio M, Hellsten K, Juutilainen V-P. **Från högskolan till arbetslivet? – Med utländsk eller inhemsk utbildning.** Helsingfors: FPA, Social trygghet och hälsa: Undersökningar 96, 2008. 140 s. ISBN 978-951-669-775-1 (inh.), 978-951-669-776-8 (pdf).

Kraven på ökad utbildning och på att nivån på utbildningen ska höjas har motiverats i synnerhet med hänvisning till utbildningens betydelse för Finlands ekonomi och den internationella konkurrenskraften. Utbildningens betydelse förväntas öka ytterligare till följd av förändringar i samhället och internationalisering. Samhällets och individens framgång bygger allt mer på kunskap och mångsidig kompetens.

Ett av de centrala elementen i högskoleutbildningens internationalisering är rörligheten bland de studerande. Internationalisering i form av studentrörlighet integrerades i den finländska högskolepolitiken i slutet av 1980-talet, varför 1990-talet kan anses vara internationaliseringens första decennium. Internationell studentrörlighet kan realiserars på två sätt: som ett i huvudsak av högskolorna anordnat studentutbyte eller så att hela examen avläggs vid en utländsk högskola. (Garam 2003, 4–6.)

De flesta människor skaffar sig inte en examen för nöjes skull utan för att uppnå ett mer eller mindre klart yrkesmässigt mål. Studier är målinriktad verksamhet med hjälp av vilken man försöker nå en ur eget perspektiv tillfredsställande yrkesmässig eller social situation – dock inte nödvändigtvis den högsta möjliga. Trots att många slags motiv kan ligga bakom studier, har de flesta människor enligt Aro (2003, 313) en på vardagliga observationer baserad uppfattning om hur människor med olika nivåer av utbildning placerar sig i den sociala hierarkin, vilket i någon mån styr valen. Det rådande tankesättet gällande vilka effekter en höjning av utbildningsnivån har på individernas möjligheter går tillspetsat ut på att all utbildning alltid är bra och förbättrar såväl individens som samhällets möjligheter att lyckas. På det individuella planet förefaller utbildning också ofta vara till nytta (Aro 2003, 314).

Såväl utbildning, i form av en ökning av det humana kapitalet, som internationalisering har presenterats som ur både ett individuellt och samhälleligt perspektiv lönsamma investeringar. Det är likväl motiverat att dryfta huruvida en högskoleexamen avlagd utomlands verkligen leder till ett resultat som är gynnsamt för både individen och samhället. Messer och Wolter (2005) ställer i sin studie frågan om utlandsstudier i onödan stöds med offentliga medel av den anledningen att de som åker utomlands för att studera kan vara de som skulle ha åkt i vilket fall som helst, oberoende av hur stort det offentliga stödet än är. Också Wiers-Jensen och Try (2005, 684) konstaterar i sin studie att de som har avlagt examen utomlands bra kan vara en mycket utvald grupp och att skillnader i till exempel sysselsättning och därtill anslutna svårigheter jämfört med personer som har studerat i hemlandet kan bero på skillnader mellan grupperna i fråga om sociala och personliga faktorer. Messer och Wolters påstående är dock ganska provokativt och utgör inte nödvändigtvis alltid den enda sanningen.

Och vad händer om de studerande blir kvar utomlands och inte för sitt kunnande med sig till Finland?

Syftet med denna undersökning var att undersöka hur övergången från utbildning till arbetsliv har förlöpt för personer som avlagt akademiskt examen utomlands respektive i hemlandet (school-to-work transition). Ur individens synvinkel kan investeringen i utbildning bedömas utgående från om man lyckas placera sig väl på arbetsmarknaden. Står avkastningen i relation till individernas ursprungliga förväntningar? Får de som studerat utomlands lika hög lön som de som studerat i hemlandet och, i fråga om placeringen på arbetsmarknaden, får de arbetsuppgifter som motsvarar deras utbildning och hur ofta är anställningsförhållandena på viss tid? Dessa faktorer inverkar på huruvida individerna känner sig svikna, såsom några av respondenterna i denna undersökning beskriver sina tankar, och huruvida medborgarnas tro på utbildning kommer att bestå som Kivinen (2006, 224) frågar sig i sin artikel.

Undersökningen genomfördes som ett nordiskt samarbete där övriga deltagande länder var Norge, Danmark, Island och det autonoma området Färöarna. Denna forskningsrapport gäller resultaten från Finlands delprojekt. Forskningsmaterialet bygger på en enkät utförd våren 2007 och omfattar sammanlagt 858 personer som avlagt högskoleexamen utomlands och 1 502 personer som har avlagt en examen på universitetsnivå i hemlandet. Respondenterna har utexaminerats under åren 2002–2006, så det har alltså gått minst ett halvt år och som längst fem år sedan de utexaminerades. I gruppen som avlagt examen i hemlandet finns något fler nyutexaminerade. 73 % av dem som utexaminerats utomlands är kvinnor och den motsvarande andelen i den inhemska gruppen är 61 %.

Undersökningsresultaten visar att största delen av dem som utexaminerats utomlands under granskningsperioden avlagt examen på magisternivå (61 %), men nästan en tredjedel har dock avlagt examen på kandidatnivå. Av dem som avlagt examen i hemlandet har de flesta blivit magistrar (89 %). De populäraste studieländerna är Storbritannien och Sverige; sammanlagt har respondenterna studerat i 34 olika länder runt om i världen. De utländska studierna har varat i genomsnitt tre år och den genomsnittliga åldern vid avläggandet av examen är 27 år. Studier som avlagts i hemlandet varar avsevärt längre, cirka sex år, och de utexaminerade är i genomsnitt cirka 30 år. Studietiderna är dock inte direkt jämförbara vad gäller studier utomlands och i hemlandet, eftersom studiernas uppbyggnad kan skilja sig länderna emellan. För en utländsk examen på magisternivå krävs oftast att man redan har avlagt en examen på kandidatnivå och hälften av de magistrar som studerat utomlands har avlagt antingen lägre eller högre examen tidigare. De som har avlagt examen utomlands har oftare högt utbildade föräldrar jämfört med dem som utexaminerats i hemlandet. Av dem som utexaminerats utomlands har närmare en tredjedel en förälder med examen på universitetsnivå.

Varför åker då somliga utomlands med avsikten att avlägga en hel examen? De viktigaste motiven för att åka utomlands är intresse för att studera i en utländsk omgivning

och vilja att förbättra sina språkkunskaper. Många vill också förbättra sina möjligheter till en internationell karriär genom att studera utomlands. Dessutom uppgav en stor del av respondenterna att äventyrlust var en bidragande faktor till beslutet att bege sig utomlands för att studera.

Största delen av dem som studerat utomlands är nöjda med valet av studieland; 81 procent skulle välja samma land en gång till. Utkomsten under studietiden kan dock ofta vara knapp. De som avlagt examen utomlands upplevde sin utkomst under studietiden som i någon mån sämre än de som avlagt examen i hemlandet. De som avlagt examen utomlands har också oftare tagit studielån än de som utexaminerats i hemlandet. Storleken på det studiestöd som betalats till utlandet avviker från det studiestöd som betalats för studier i hemlandet, just p.g.a. den större andelen studielån. Resultaten från denna undersökning gäller bara de personer som har fått studiestöd. Man måste komma ihåg att det sannolikt finns en grupp finländare som studerar utomlands men som av någon anledning inte lyfter studiestöd. De som utexaminerats utomlands uppger studiestödets studiepenning och bostadstillägg som den viktigaste finansieringskällan för studierna. Den näst viktigaste finansieringskällan är studielån, vilket bara är den fjärde viktigaste finansieringskällan för dem som studerat i hemlandet. Föräldrarnas ekonomiska stöd är också en viktigare finansieringsform för studierna för dem som utexaminerats i utlandet än för personer som studerat i hemlandet. För dem som avlagt examen i hemlandet kommer egna arbetsinkomster genast på andra plats som den viktigaste finansieringsformen efter studiepenning och bostadstillägg. Vid utexamineringen hade de som avlagt examen utomlands studielån på i genomsnitt 10 410 euro och de som studerat i hemlandet betydligt mindre, i genomsnitt 6 820 euro. Av dem som studerat utomlands uppger 66 procent att de har betalt terminsavgifter.

Att integrera sig på arbetsmarknaden är inte nödvändigtvis lätt. Även om 51 procent av dem som avlagt examen utomlands och 66 procent av dem som avlagt examen i hemlandet fick arbete genast efter utexamineringen, antyder i synnerhet de fria svaren att man upplevt ångest i anslutning till jobbsökandet. Man har varit tvungen att skicka många arbetsansökningar och man upplever att kontakter och god tur spelar in då man får jobb. Svårigheterna att få jobb gäller både dem som avlagt examen utomlands och dem som avlagt examen i hemlandet. De som avlagt examen utomlands men arbetar på den inhemska arbetsmarknaden har dessutom mötts av vissa fördomar från arbetsgivarnas sida. Av dem uppger 30 procent att arbetsgivarna har fördomar mot en utländsk utbildning. Avsevärt fler av dem som avlagt examen utomlands blev arbetslösa direkt efter utexamineringen jämfört med utexaminerade i hemlandet (16 % resp. 13 %). Arbetslöshetsperioden direkt efter utexamineringen varade nästan lika länge för bägge grupperna, i genomsnitt cirka sju månader. Då utvecklingen av arbetsmarknadspositionerna granskas enligt hur lång tid som har förflutit sedan utexamineringen, ser det ut som om sysselsättningsprocessen skulle gå något långsammare för dem som har avlagt examen utomlands än för dem som har studerat i hemlandet. Å andra sidan, när man väl får arbete verkar sysselsättningen vara relativt stabil.

I gruppen som har avlagt examen utomlands är det framför allt de som fått en utbildning inom humanistiska ämnen eller konstämnen samt de med en examen inom teknikbranschen som drabbas av arbetslöshet genast efter utexamineringen. Bland dem som utexaminerats i hemlandet är det personer som tagit examen inom jord- och skogsbruksområdet och de med humanistisk utbildning eller utbildning inom konstsektorn som oftast blir arbetslösa direkt efter utexamineringen.

De första åren av arbetskarriären verkar också vara något mer splittrade för dem som har studerat utomlands än för personer som har studerat i hemlandet. Under hela granskningsperioden har de som har avlagt examen utomlands flera olika perioder som beskriver positionen på arbetsmarknaden än de som har studerat i hemlandet. I den gruppen som har avlagt examen i hemlandet finns det dessutom fler sådana som inte har upplevt en enda period av arbetslöshet mellan utexamineringen och tidpunkten för enkäten (77 % jämfört med 68 %). Också andelen personer som har upplevt enbart perioder av sysselsättning är större i gruppen som utexaminerats i hemlandet (56 % jämfört med 45 %). Resultatet att sysselsättningsprocessen är långsam stämmer överens med tidigare undersökningar; t.ex. Wiers-Jenssen och Try (2005, 690–693) har noterat att de som har avlagt examen utomlands har sysselsättningsvårigheter jämfört med dem som har studerat i hemlandet.

Visstidsanställningar verkar vara ett mycket typiskt finländskt fenomen. Av dem som har avlagt examen i hemlandet och dem som har avlagt examen utomlands men arbetar på den inhemska arbetsmarknaden uppger cirka 41 procent att deras anställningsförhållande är på viss tid. Av alla som avlagt examen utomlands är en tredjedel i visstidsanställda. Som orsaker till visstidsanställningen uppger de flesta respondenterna i bägge grupperna att de inte har fått fast anställningen eller att arbetsuppgifterna till sin natur är projekt- eller entreprenadbetonade. De som avlagt examen utomlands uppger oftare att de uttryckligen velat ha ett visstidsarbete än de som utexaminerats i Finland.

Lönerna för dem som avlagt examen utomlands och dem som avlagt examen i hemlandet avviker inte nämnvärt från varandra. Detta gäller i synnerhet då man frånar dem som avlagt examen utomlands särskiljer de personer som arbetar i hemlandet. Då skiljer sig medianlönen enbart med 100 euro mellan grupperna: de som har studerat i hemlandet förtjänar mer än de som har studerat utomlands. Inte heller beträffande medellönerna finns stora skillnader mellan grupperna, inte heller granskat per utbildningsområde.

Det är vanligare att arbetet motsvarar utbildningen för dem som har avlagt examen i hemlandet än för dem som utexaminerats utomlands. Av dem som har studerat utomlands uppger en fjärdedel att deras arbete är mindre krävande än vad deras utbildning skulle förutsätta (överkvalifikation). Då man gör en separat granskning av överkvalifikationen för dem som avlagt examen utomlands men som arbetar i hemlandet sker knappt någon förändring i andelen överkvalificerade. Överkvalifikationen för dem som avlagt utländsk examen minskar dock när man granskar magistrarna

separat. Av dem uppger nästan 78 procent att de har arbetsuppgifter som motsvarar deras utbildningsnivå.

Är det alltså en ur samhällsligt perspektiv olönsam investering att stöda utländska examensstudier, dvs. stannar de som avlagt examen utomlands kvar i utlandet permanent? På basis av resultaten från denna studie kan vi inte ge ett heltäckande svar på denna fråga, eftersom respondenterna som har avlagt utländsk examen befinner sig i början av sin yrkeskarriär. Som längst har det gått fem år sedan de utexaminerades och det är möjligt att många som avlagt examen utomlands vill stanna kvar i utlandet och arbeta en tid, men ändå på sikt planerar att återvända till hemlandet. Av dem som avlagt examen utomlands bodde 43 procent utomlands vid tidpunkten för enkäten. Största delen av dessa var kvinnor (79 %). Planer och verklighet förefaller motsvara varandra ganska väl, för enligt Garams (2003, 61–62) undersökning trodde cirka 40 procent av dem som fortfarande studerade utomlands att de skulle stanna kvar utomlands efter att de utexaminerats.

Av dem som fortsättningsvis är bosatta utomlands har många en make/maka eller sambo och han eller hon är oftast från något annat land än Finland. Dessutom stannar många som avlagt examen utomlands kvar och bor utomlands åtminstone en tid efter utexamineringen. För över hälften av dem som utexaminerats utomlands är det första arbetslandet efter utexamineringen något annat land än Finland.

Största delen av de respondenter med utländsk examen som vid tidpunkten för enkäten bodde utomlands tror att de ännu om fem år kommer att bo någon annanstans än i Finland. Vid tidpunkten för enkäten trodde dessutom en tredjedel av dem som studerat utomlands men bodde i hemlandet att de om fem år kommer att bo utomlands. Av svaren kan man dock dra den slutsatsen att åtminstone en del av dem som bor utomlands skulle vilja återvända, men upplever att det är svårt. Många tror att deras möjligheter att sysselsätta sig i Finland är dåliga. Också bristen på sociala nätverk upplevs som ett hinder då man överväger att återvända till hemlandet. Det förefaller alltså som om vi i vårt land effektivt uppmuntrar internationalisering men ofta glömmer bort det fortsatta stödet. En av våra respondenter sade så här:

”Vår familj skulle vilja flytta till Finland, ens på prov. Problemet är alltid bara det att vi som har bott utomlands länge inte får information om hur man kunde söka jobb i Finland. Det är synd för både jag och min man har flera examina på universitetsnivå, men vet inte hur dessa kunde vara till nytta då man söker jobb i Finland. Det vore jättebra om det vid Arbetskraftsbyrån skulle finns någon slags avdelning för utlandsfinländare som kunde hjälpa till i ärenden som gäller återflyttning och i sökandet efter ett relevant arbete.” (34 Kvinna, utl. examen, bor utomlands.)

KIRJALLISUUS

Allen J; Velden R van der. Transitions from higher education to work. Julkaisussa: Teichler U, ed. Careers of university graduates. Views and experiences in comparative perspectives. Dordrecht: Springer, Higher Education Dynamics 17, 2007.

Antikainen A; Rinne R; Koski L. Kasvatussosiologia. Helsinki: WSOY, 2000.

Aro M. Pitääkö koulutus lupauksensa? Sosiologia 2003; 40 (4): 313–328.

Asplund R. Kannattaako Suomessa kouluttautua? Julkaisussa: Tuominen E, toim. Muuttuva työ ja eläketurva. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 2001:1. Helsinki: Eläketurvakeskus, 2001.

Asplund R. Koulutuksen mikrotaloudelliset vaikutukset. Koulutuksen ja palkkojen riippuvuus suomalaisilla työmarkkinoilla. Julkaisussa: Asplund R; Maliranta M. Koulutuksen taloudelliset vaikutukset. Helsinki: Sitra, Sitran raportteja 60, 2006.

Asplund R; Maliranta M. Koulutuksen makrotaloudelliset vaikutukset. Lyhyt katsaus kirjallisuuteen. Julkaisussa: Asplund R; Maliranta M. Koulutuksen taloudelliset vaikutukset. Helsinki: Sitra, Sitran raportteja 60, 2006.

Becker G. Human Capital: A theoretical and empirical analysis with special reference to education. New York: Columbia University Press, 1964.

Berndtson T. Opiskelijatutkimus 2003. Opiskelijoiden toimeentulo ja toimeentulon ongelmat. Kela, Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 65, 2004.

Bourdieu P. Sosiologian kysymyksiä. Tampere: Vastapaino, 1987.

Bourdieu P. Practical reason: on the theory of action. Cambridge: Polity Press, 1998.

Garam I. Kun opintie vie ulkomaille. Suomalaisten tutkinto-opiskelu ulkomaisissa korkeakouluissa. Helsinki: Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO, CIMO Occasional Paper 2c/2003. Saatavissa: <<http://www.cimo.fi/dman/Document.phx/~public/Julkaisut+ja+tilastot/occasional/occasional2c.pdf>>.

Garam I. Opiskelijoiden kansainvälinen liikkuvuus ja työelämä. Työnantajien näkemyksiä ulkomailta opiskelun ja harjoittelun merkityksestä. Helsinki: Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO, CIMO Occasional Paper 1/2005. Saatavissa: <http://www.cimo.fi/dman/Document.phx/~public/Julkaisut+ja+tilastot/occasional/occasionalpaper1_2005.pdf>.

Garam I. Kansainvälinen liikkuvuus yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa 2006. Helsinki: Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO, CIMO Publications 2/2007. Saatavissa: <http://www.cimo.fi/dman/Document.phx/~public/Julkaisut+ja+tilastot/Raportit+ja+selvitykset/cimo_publications>.

Helo T; Uusitalo R. Kannattaako korkeakoulutus? Kustannus-hyöty-analyttinen arvio korkeakoulutuksen investointien tuotoista Suomessa 1975–1990. Turku: Turun yliopisto, Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportteja 24, 1995.

Häkkinen I. Essays on school resources, academic achievement and student employment. Uppsala: Uppsala University, Economic Studies 83, 2004.

Hämäläinen U. Koulutuksesta työelämään. Nuorten työllistymiseen vaikuttavat tekijät. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos, Tutkimuksia 83, 2002.

Hämäläinen U. Ylikoulutusta korkeakoulutettujen työmarkkinoilla? Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos, Tutkimuksia 87, 2003.

ILO. The key indicators of the labour market. The 5th edition, September 2007. Genève: ILO. Saatavissa: <<http://www.ilo.org/public/english/employment/strat/kilm/>>. [Viitattu 10.3.2008.]

Jahr V; Teichler U. Employment and work of former ERASMUS students. Julkaisussa: Teichler U; Gordon J; Maiworm F. Socrates 2000 evaluation study. Brussels: European Commission, 2000: 99–117. Saatavissa: <<http://europa.eu.int/comm/education/programmes/evaluation/soc5.pdf>>.

Jahr V; Teichler U. Graduates' international experience and mobility. Julkaisussa: Teichler U, ed. Careers of university graduates. Views and experiences in comparative perspectives. Springer, 2007.

Jokisaari M. Attainment and reflection. The role of social capital and regrets in developmental regulation. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 321, 2007.

Jovanovic B. Job matching and the theory of turnover. *Journal of Political Economy* 1979; 87 (5): 972–990.

Julkunen R; Nätti J; Anttila T. Aikanyrjähdys. Keskiluokka työn puristuksessa. Tampere: Vastapaino, 2004.

Kangasharju A. Johdanto ja päätulokset. Julkaisussa: Kangasharju A, toim. Hyvinvointipalvelujen tuottavuus. Tuloksia opintien varrelta. Helsinki: VATT-julkaisuja 46, 2007.

Kauhanen M. Pätkätoilla kiinni pysyvään työllisyyteen – kannattaako työttömän ottaa vastaan määräaikaisia töitä? Julkaisussa: Hämäläinen K; Taimio H; Uusitalo R, toim. Työttömyys – taloustieteellisiä puheenvuoroja. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos, 2005.

Kela. Kelan opintoetuustilasto 2005/06. Helsinki: Kela, 2007a.

Kela. Kelan tilastollinen vuosikirja 2006. Helsinki: Kela, 2007b.

Kela. Koko tutkinto ulkomailla. Helsinki: Kela, 2008. Saatavissa: <<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/111202132443RS?>>. [Viitattu 5.3.2008.]

- Kivinen O. Koulutuspolitiikka. Julkaisussa: Saari J, toim. Suomen malli – murroksesta menestykseen? Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 61. Helsinki: Yliopistopaino, 2006.
- Kivinen O; Nurmi J; Kanervo O. Maisteriopista työuralle. Suomalaiset korkeakoulutetut eurooppalaisessa vertailussa. Helsinki: Opetusministeriö, 2002.
- Korhonen P; Sainio J. Viisi vuotta työelämässä. Monialayliopistoista vuonna 2000 valmistuneiden sijoittuminen työmarkkinoille. Aarresaari, 2006. Saatavissa: <<http://www.aarresaari.net/pdf/UraraporttiNetti.pdf>>.
- Korkeakoulutuksen kansainvälisen toiminnan strategia. Helsinki: Opetusministeriön työryhmien muistioita 23, 2001. Saatavissa: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2001/liitteet/opm_511_23kvstrategia.pdf?lang=fi>.
- Korpi T; Graaf P de; Hendrickx J; Layte R. Vocational training and career employment precariousness in Great Britain, The Netherlands and Sweden. *Acta Sociologica* 2003; 46 (1): 17–30.
- Koulutus ja tutkimus 2003–2008. Kehittämissuunnitelma. Helsinki: Opetusministeriön julkaisuja 6, 2004.
- Lindbeck A; Snower DJ. The insider-outsider theory of employment and unemployment. Cambridge, MA: MIT Press, 1988.
- Lindbeck A; Snower DJ. Insiders versus outsiders. *Journal of Economic Perspectives* 2001; 15 (1): 165–188.
- Manninen J; Luukannel S. Humanistit työelämäpoluilla. Helsingin yliopistosta valmistuvien humanistien työelämäorientaatio, osaaminen ja työllistyminen. Helsinki: Helsingin yliopiston humanistisen tiedekunnan julkaisuja, 2002. Saatavissa: <<http://www.helsinki.fi/hum/tyoelama/tyoelamapoluilla.pdf>>.
- Messer D; Wolter SC. Are student exchange programs worth it? Bonn: Institute for the Study of Labor (IZA), Discussion Paper Series no. 1656, 2005.
- Moisala J. Koulutus ja palkat maailmantaloudessa. Julkaisussa: Moisala J; Pekkarinen J; Taimio H; Vartiainen J. Vertaileva näkökulma Suomen työmarkkinoihin. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 21, 2004.
- Munk M. Transnational investments in informational capital. Unpublished manuscript. Copenhagen: The Danish National Institute of Social Research, 2004.
- Munk MD. Transnational investments in informational capital. A comparative study of Denmark, France and Sweden. Copenhagen: Social Forsknings Instituttet Working Paper 21, 2007.
- Nokkala T. Constructing the ideal university – the internalisation of higher education in the competitive knowledge society. Tampere: Tampere University Press, *Acta Electronica Universitatis Tamperensis* 681, 2007.

OECD. Education at a Glance. OECD Indicators 2006. Paris: OECD, 2006.

OECD Education Statistics. Paris: OECD, 2007. Saatavissa: <<http://stats.oecd.org/wbos/default.aspx?DataSetCode=RFOREIGN>>. [Viitattu 27.2.2008.]

Ollikainen A. Korkeakoulujen kilpajuoksu kansainvälisyyteen. Tiedepolitiikka 1996; 21 (3): 31–35.

Ollikainen A; Honkanen P. Kosmopoliittinen kilpakenttä. Näkökulmia korkeakoulutuksen kansainvälisyyteen. Turku: Turun yliopisto, Koulutussosiologian tutkimuskeskus, Raportteja 35, 1996.

Opetusministeriö. Koulutuspolitiikka. Helsinki: Opetusministeriö, 2008. Saatavissa: <<http://www.min-edu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka>>. [Viitattu 5.3.2008.]

Opintotuen pohjoismainen vertailu. Antalet studenter med studiestöd från nordiska länder i utlandet 1995/96–2006/07. Helsinki: Kela, 2008. Saatavissa: <[http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/alias/nordenalla/\\$File/nordenalla.pdf?OpenElement](http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/alias/nordenalla/$File/nordenalla.pdf?OpenElement)>. [Viitattu 13.5.2008].

Parey M; Waldinger F. Studying abroad and the effect on international labor market mobility. London: Centre for the Economics of Education, London School of Economics, 2007.

Pekkala S. Economic impacts of immigration: a survey. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, VATT-keskustelualoitteita 362, 2005.

Raunio M. Aivovuodosta aivokiertoon. Huippusaajat talouden voimavarana. Helsinki: EVA, Taloustieto, 2005.

Schomburg H; Teichler U. Higher education and graduate employment in Europe. Results from graduate surveys from twelve countries. Springer, Higher Education Dynamics, volume 15, 2006.

Spence M. Job market signalling. Quarterly Journal of Economics 1973; 87: 353–374.

Suomalaiset korkeakouluopiskelijat ulkomailla. Jyväskylän yliopisto, Taloustieteen laitos, Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus, 1978.

Sutela H. Työsuhteen määräaikaaisuuden kokeminen. Julkaisussa: Lehto A-M; Sutela H; Miettinen A, toim. Kaikilla mausteilla. Artikkeleita työolotutkimuksesta. Helsinki: Tilastokeskus, Tutkimuksia 244, 2006.

Suutari M. Korkeakoulutettujen työelämäurien alkuvuodet. LAASER-projektin loppuraportti. Helsinki: Akava, 2003.

Teichler U; Jahr V. Mobility during the course of study and after graduation. European Journal of Education 2001; 36 (4): 443–458.

Teichler U; Janson K. The professional value of temporary study in another European country: employment and work of former ERASMUS students. *Journal of Studies in International Education* 2007; 11 (3–4): 486–495.

Thurow LC. *Generating inequality: mechanisms of distribution in the U.S. economy*. New York: Basic Books, 1975.

Tilastokeskus. Työvoimatilasto 2006. Helsinki: Tilastokeskus, 2007a.

Tilastokeskus. Työvoimatutkimus 2007, huhtikuu. Helsinki: Tilastokeskus, 2007b. Saatavissa: <http://www.stat.fi/til/tyti/2007/04/tyti_2007_04_2007-05-22_tau_001.fi.html>. Päivitetty 22.5.2007. [Viitattu 13.5.2008.]

Tilastokeskus. Oppilaitosten opiskelijat ja tutkinnot 2006. Helsinki: Tilastokeskus, 2008. Saatavissa: <http://www.stat.fi/til/opiskt/2006/opiskt_2006_2008-01-25_tau_004.html>. Päivitetty 25.1.2008. [Viitattu 11.2.2008.]

Vuori J, Koivisto P; Salmela-Aro K. Nuorten työllistymisen ja työelämävalmiuksien tukeminen. *Työ ja ihminen* 2003; 17 (3): 217–230.

Wiers-Jenssen J. Utbytte av utdanning fra utlandet. Overgang fra utdanning til arbeid blant nordmenn med høyere utdanning fra utlandet. Oslo: NIFU STEP, Rapport 3, 2005. Saatavissa: <<http://www.nifustep.no/layout/set/print/content/download/12904/74324/file/R-2005-03.pdf>>.

Wiers-Jenssen J; Try S. Labour market outcomes of higher education undertaken abroad. *Studies in Higher Education* 2005; 30 (6): 681–705.

Wolbers MHJ. Patterns of labour market entry: a comparative perspective on school-to-work-transitions in 11 European countries. *Acta Sociologica* 2007; 50 (3): 189–210.

Wreber H; Björk P, red. Studiestöd för att studera utomlands. En nordisk modell? En samnordisk utredning. Helsingfors: Folkpensionsanstalten, 2006.

Vreyer P de; Layte R; Wolbers M; Hussain MA. The permanent effects of labour market entry in times of high unemployment. Julkaisussa: Gallie D; Paugam S, eds. *Welfare regimes and the experience of unemployment in Europe*. Oxford: Oxford University Press, 2000.

Yliopistotilastot 2005. Taulukoita KOTA-tietokannasta. Helsinki: Opetusministeriö, koulutus- ja tiedepoliittikan osasto, Opetusministeriön julkaisuja 37/2006. Saatavissa: <http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2006/Yliopistotilastot_2005.html?lang=fi>. [Viitattu 30.1.2008.]

Ylöstalo P. Työolobarometri, lokakuu 2006. Helsinki: Työministeriö, 2007. Saatavissa: <http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/10_muut/tyoolobarometri2006.pdf>.

LIITTEET

LIITE 1. Kyselylomake

Korkeakoulusta työelämään?

Tervetuloa vastaamaan kyselyyn!

Vastaaminen tapahtuu salatun yhteyden kautta, jolloin kukaan ulkopuolinen ei pääse näkemään vastauksiasi. Kyselyyn vastataan anonyymisti. Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti eikä tutkimusraportista voi tunnistaa yksittäisiä vastaajia. Kysely on henkilökohtainen, joten vastaathan kyselyyn itse.

Kyselyyn vastaaminen vie aikaa noin 15 minuuttia.

Mikäli palvelin ruuhkautuu, eikä linkki heti toimi, yritä jonkin ajan kuluttua uudelleen.

Vaikka joukossa olisi kysymyksiä, jotka mielestäsi ovat vähemmän tärkeitä, pyydämme sinua silti vastaamaan. Tutkimuksen uskottavuus riippuu siitä, että mahdollisimman moni vastaa.

Kaikkien vastanneiden kesken arvomme 20 kpl 50 euron arvoisia kirjakaupan lahjakortteja!

Vastattuasi kaikkiin kysymyksiin, Sinut ohjataan erilliselle sivulle, jossa voit antaa yhteistietosi arvontaa varten.

Syötä alla olevaan kenttään tutkimusnumerosi. Kuusinumeroinen tutkimusnumero löytyy kotiisi tulleen kirjeen osoitetarhasta nimesi yläpuolelta.

Tutkimusnumero _____

A. Koulutus (aikavälillä 2002–2006 suoritettu)

Tässä osiossa kysytään tietoja viimeisimmästä/tärkeimmästä (vuosien 2002–2006 aikana) päätökseen saattamastasi tutkinnosta. Jos olet suorittanut useamman tutkinnon, vastaa kysymyksiin sen koulutuksen mukaan, mitä pidät tärkeimpänä.

A1. Oletko suorittanut tutkinnon 2002–2006 välisenä aikana?

- Kyllä
 En

A2. Minkä alan koulutuksen suorittit em. aikana? Rastita se kohta, joka parhaiten vastaa koulutustasi.

(Vain yksi rasti)

☐ Kasvatustieteellinen ja opettajankoulutus	☐ Palvelualojen koulutus (ml. liikuntatieteet, sotilasala jne.)
☐ Humanistinen koulutus	☐ Muu koulutus, mikä? _____
☐ Taidealan koulutus	_____
☐ Yhteiskuntatieteellinen koulutus	
☐ Kauppatieteellinen koulutus	
☐ Oikeustieteellinen koulutus	
☐ Luonnontieteellinen koulutus	
☐ Tekniikan koulutus	
☐ Maa- ja metsätalousalan koulutus	
☐ Eläinlääketiede	
☐ Lääketiede ja farmasia	
☐ Terveys- ja sosiaali-alan koulutus	

A3. Oliko em. tutkinto... (Vain yksi rasti)

- tohtorin tutkinto/Phd
 maisterin tutkinto/Masters
 kandidaatin tutkinto/Bachelor
 muu, mikä? _____

A4. Milloin aloitit em. tutkintoon johtavat opinnot?

	Lukukausi	Vuosi
Aloitusaikakohta	☐ Syyslukukausi	_____
	☐ Kevätlukukausi	

A5. Milloin valmistuit em. tutkintoon?Kuukausi: Vuosi: 20 **A6. Missä maassa suoritit tutkintosi (aikavälillä 2002–2006)?**

- Suomessa
 Jossakin muussa maassa, missä? _____

A7. Oppilaitos, josta valmistuit? _____**A8. Arvioi, millainen opintomenestyksesi oli kanssaopiskelijoihisi verrattuna? (Vain yksi rasti)**

- Selvästi parempi
 Hieman parempi
 Suunnilleen sama
 Hieman heikompi
 Selvästi heikompi
 En tiedä

A9. Jos aloittaisit opintosi nyt alusta, miten todennäköistä olisi, että valitsisit...

	Erittäin epätodennäköistä	Melko epätodennäköistä	Melko todennäköistä	Erittäin todennäköistä
... saman alan koulutuksen?	☐	☐	☐	☐
... saman korkeakoulun/yliopiston?	☐	☐	☐	☐
... saman opiskelumaan?	☐	☐	☐	☐

B. Työkokemus ennen valmistumista**B1. Oletko ollut ansiotyössä ennen valmistumistasi? Huomioi vain ne ansiotyöt, joita olet tehnyt 18 vuotta täytettyäsi.**

- Kyllä
 En

B2. Arvioi täysissä kuukausissa, minkä verran ansiotöistäsi (18 vuotta täytettyäsi) teit...**(Huom! Vaihtoehdot eivät ole toisensa poissulkevia eli sama työjakso voi kuulua useaan kohtaan.)**

☐ ennen opintojen aloittamista	n. _____ kuukauden ajan
☐ opintojen aikana	n. _____ kuukauden ajan
☐ kesätöinä	n. _____ kuukauden ajan
☐ opinnot keskeytettyäsi (välivuosi tms.)	n. _____ kuukauden ajan
☐ opintoihin kuuluvana pakollisena (tms.) harjoitteluna	n. _____ kuukauden ajan
☐ ulkomailla	n. _____ kuukauden ajan
☐ Suomessa, ei koulutusalaan liittyvää	n. _____ kuukauden ajan
☐ Suomessa, koulutusalaan liittyvää	n. _____ kuukauden ajan
☐ muualla kuin Suomessa, ei koulutusalaan liittyvää	n. _____ kuukauden ajan
☐ muualla kuin Suomessa, koulutusalaan liittyvää	n. _____ kuukauden ajan

B3. Miten suuri osa OPISKELUAIKAISESTA työnteostasi oli koulutusalaasi vastaavaa?

- 1 Ei lainkaan
 2 Melko pieni osa
 3 Kohtalainen osa
 4 Melko suuri osa
 5 Kaikki tai lähes kaikki

C. Pääasiallinen toiminta tutkinnon suorittamisen jälkeen

C1. Oletko VALMISTUMISESI jälkeen hakenut ansiotyötä?

Älä laske mukaan tilapäisten/lyhytaikaisten töiden hakua tai kesätöitä.

(Vain yksi rasti)

- Kyllä, olen hakenut ja saanut töitä
- Kyllä, olen hakenut, mutta en saanut töitä
- En, sain töitä hakematta
- En, perustin yrityksen / minusta tuli itsenäinen ammatinharjoittaja
- En, jatkoin työssä, jossa olin ennen opintojen päättymistä
- Muu, erittele _____

C2. Millä tavoin hait töitä? (Rastita haluamasi määrä)

- 1 Vastasin työnantajan ilmoitukseen
- 2 Otin yhteyttä suoraan työnantajiin / lähetin avoimen hakemuksen
- 3 Työnantaja otti yhteyttä minuun
- 4 Työvoimatoimiston kautta
- 5 Yksityisen työnvälitystoimiston kautta
- 6 Otin yhteyttä oppilaitokseni ura-/rekrytointipalveluihin
- 7 Opiskeluaikaisen työn kautta saadun kontaktin avulla
- 8 Opiskelupaikkani opettajien kautta
- 9 Vanhempieni, perheen tai sukulaisten avulla
- 10 Ystävien tai tuttujen kautta
- 11 Perustin oman yrityksen
- 12 Ilmoitin itse lehdessä
- 13 Muulla tavoin, miten? _____

C3. Mitä kautta sait ENSIMMÄISEN palkallisen työpaikkasi valmistumisen jälkeen?

(Katso vaihtoehdot kohdasta C2, valitse tärkein tapa)

Tärkein hakutapa Ei oleellinen, en saanut töitä

C4. Montako työhakemusta lähetit ennen kuin sait töitä? Älä laske mukaan tilapäisiä/lyhytaikaisia töitä tai kesätöitä.

Lähetettyjen hakemusten määrä, n. _____

C5. Kuinka kauan valmistumisesi jälkeen kesti, että sait ansiotyötä? Jos et ole saanut töitä, miten monta hakemusta olet tähän mennessä lähettänyt? Älä laske mukaan tilapäisiä/lyhytaikaisia töitä tai kesätöitä.

Kuukausien määrä, n. _____

C6. Arvioi, Missä määrin seuraavat tekijät vaikuttivat siihen, että sait ensimmäisen työpaikkasi valmistumisen jälkeen?

	1 = Ei tärkeää			5 = Hyvin tärkeää	
	1	2	3	4	5
Koulutuksen laatu	☐	☐	☐	☐	☐
Koulutusala	☐	☐	☐	☐	☐
Erikoistuminen / pääaineen aihe	☐	☐	☐	☐	☐
Opintomenestys	☐	☐	☐	☐	☐
Harjoittelu/työkokemus opintojen aikana	☐	☐	☐	☐	☐
Harjoittelu/työkokemus valmistumisen jälkeen	☐	☐	☐	☐	☐
Opiskelupaikan maine	☐	☐	☐	☐	☐
Ulkomainen koulutus	☐	☐	☐	☐	☐
Ulkomainen työkokemus	☐	☐	☐	☐	☐
Vieraiden kielten taito	☐	☐	☐	☐	☐
Suosituks/referenssit ulkopuolisilta	☐	☐	☐	☐	☐
Henkilökohtaiset ominaisuudet	☐	☐	☐	☐	☐
Sukulaissuhteet	☐	☐	☐	☐	☐
Jokin muu, mikä	☐	☐	☐	☐	☐

C7. Missä maassa ensimmäinen valmistumisesi jälkeinen työpaikkasi sijaitti? _____

C8. Oletko (vuosien 2002–2006 aikaisen) valmistumisesi jälkeen...

	Kyllä	Ei
harkinnut työnhakua Suomen ulkopuolelta?	☐	☐
hakenut työtä Suomen ulkopuolelta?	☐	☐
saanut työtarjoituksen Suomen ulkopuolelta?	☐	☐
työskennellut Suomen ulkopuolella?	☐	☐

C9. Oletko aktiivisesti yrittänyt saada (muuta) ansiotyötä viimeisten neljän viikon aikana?

Kyllä
 Ei
 Ei, mutta odotan tuloksia aiemmasta työnhauasta

D. Työnhaku valmistumisen jälkeen

**D1. Oletko tällä hetkellä (huhtikuu 2007) PÄÄASIAALLISESTI...
 (Vain yksi rasti)**

Työssä
 Opiskelija
 Äitiys-/vanhempainvapaalla tai kotihoidon tuella
 Omaa kotitaloutta hoitava
 Asevelvollisuutta suorittava
 Työtön
 Muu, erittele _____

D2. Milloin tästä tuli PÄÄASIAALLINEN toimintasi? Huomioi vain valmistumisesi jälkeinen aika.

Kuukausi: Vuosi:

D3. Tieto valmistumisesi jälkeisestä toiminnastasi on tämän tutkimuksen kannalta olennaista. Seuraavaksi kysytään pääasiallista toimintaasi aikajärjestyksessä. Aloita ensimmäisestä valmistumisesi jälkeisestä toiminnasta ja etene nykyhetkeen (huhtikuu 2007). Jos olit valmistumishetkellä jo töissä, aloita siitä työsuhteesta. Mikäli viimeisen jakson toiminta jatkuu edelleen, älä valitse päättymisajankohtaa.

TOIMINTA (kirjoita koodi kullekin ajanjaksolle)
 A = Työssä
 B = Opiskelija
 C = Äitiys-/vanhempainvapaalla tai kotihoidon tuella
 D = Omaa kotitaloutta hoitava
 E = Asevelvollisuutta suorittamassa
 F = Työtön
 G = Muu

Ajan- jakso nro	Alkanut		Päättynyt		
	kk	Vuosi	kk	Vuosi	
1	☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐	☐
2	☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐	☐
3	☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐	☐
4	☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐	☐
5	☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐	☐
6	☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐	☐

E. Ansiotyö huhtikuussa 2007

**E1. Olitko huhtikuussa 2007 ansiotyössä?
 (Palkattomia työmarkkinatoimenpiteitä ei lasketa ansiotyöksi.)**

Kyllä
 Ei

E2. Missä kunnassa työpaikkasi sijaitsee? Kirjoita maa, mikäli työskentelet ulkomailla.

Sijaintipaikka _____
 Kunta _____ Maa, mikäli ulkomailla _____

E3. Millä alalla työskentelit huhtikuussa 2007?**(Vain yksi rasti)**

☐ Maa- ja metsätalous, kalatalous, kaivostoiminta	☐ Rahoitus- ja vakuustoiminta
☐ Teollisuus	☐ Kiinteistö- ja vuokrauspalvelut
☐ Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	☐ Liike-elämän palvelut
☐ Rakentaminen	☐ Julkinen hallinto ja maanpuolustus
☐ Tukku- ja vähittäiskauppa	☐ Koulutus
☐ Majoitus- ja ravitsemustoiminta	☐ Terveystieteiden ja sosiaalipalvelut
☐ Kuljetus ja varastointi	☐ Muut palvelut
☐ Tietoliikenne	☐ Muut

E4. Nykyinen päätyönantajasi on...**(Vain yksi rasti)**

- yksityinen yritys tai yhtiö (ei oma)
 kunta, kuntayhtymä
 valtio, valtion liikelaitos
 muu julkisen hallinnon organisaatio
 järjestö tai vastaava
 oma yritys, vastaanotto tms.
 muu, mikä? _____

E5. Onko työnantajallasi...

Kyllä Ei

pääkonttori Suomen ulkopuolella

pääkonttori Suomessa, mutta sisar-/tytär yritys muussa maassa

 E6. Minkä ammattiaseman katsot parhaiten vastaavan työtillannettasi huhtikuussa 2007?**(Vain yksi rasti)**

- Toimihenkilö
 Opetustehtävät
 Asiantuntijatehtävät
 Alempi keskijohto
 Keskijohto
 Ylempi keskijohto
 Ylin johto
 Itsenäinen yrittäjä
 Muu, mikä? _____

E7. Milloin aloitit nykyisessä tehtävässäsi (nykyisellä ammattinimikkeelläsi)?Kk nro: Vuosi: **E8. Oletko esimiesasemassa?**

- Kyllä
 En

E9a. Onko työsuhteesi...

- vakituinen?
 määräaikainen?

E9b. Jos työsuhteesi on määräaikainen, mikä on määräaikaisen työsuhteesi pituus?

_____ kuukautta

E9c. Jos työsuhteesi on määräaikainen, mikä on TÄRKEIN syy siihen, että työskentelet määräaikaisesti? (Vain yksi rasti)

- En ole saanut vakituista työpaikkaa
 Projekti-/urakkaluonteinen työtehtävä
 Avoimna olevan viran hoito
 Tehtävää ei ole haluttu vakinaistaa
 Epäpätevyys
 Stipendiaatti/tutkijaopettaja-asema
 Halusin määräaikaisen työn
 Muu syy, mikä? _____

E10. Mikä on viikoittainen työaikasi tehtävässä, jossa olit huhtikuussa 2007?

Tuntia, n. _____

E11. Mikä on säännöllisen työaikasi ansio (bruttopalkka)? Laske mukaan varsinaisen palkan lisäksi säännölliseltä työajalta maksetut lisät ja lisäpalkkiot, provisiot tms., mutta EI ylityitä tai luontoisetuja.

Euroa kuukaudessa, n. _____

E12a. Miten hyvin nykyisen työsi vaatavuustaso vastaa mielestäsi koulutustasi? (Vain yksi rasti)

- Työ vastaa koulutustasoani
 Työn vaatavuustaso on alhaisempi kuin koulutukseni edellyttäisi
 Työ on koulutukseeni nähden liian vaativaa

E12b. Jos olet työssä, jonka vaatavuustaso on ALHAISEMPI kuin mihin koulutuksesi edellyttäisi, mikä on TÄRKEIN syy siihen? (Vain yksi rasti)

- En ole saanut koulutustani vastaavaa työtä
 Huono palkka niissä töissä, joihin koulutukseni pätevöittää
 En ole kiinnostunut sen tyyppisistä töistä, joihin koulutukseni pätevöittää
 Olen ensisijaisesti kiinnostunut jatko-opinnoista, siksi ei ole niin tärkeää olla koulutusta vastaavassa työssä
 Muu syy, mikä? _____

E13. Missä määrin voit mielestäsi hyödyntää tietojasi ja valmiuksiasi nykyisessä työssäsi? Entä missä määrin olet tyytyväinen nykyiseen työhösi?

1 = En lainkaan / Erittäin tyytymätön
5 = Erittäin paljon / Erittäin tyytyväinen

	1	2	3	4	5
Pystyn hyödyntämään tietojani ja taitojani...	☐	☐	☐	☐	☐
Olen tyytyväinen työhöni...	☐	☐	☐	☐	☐

E14. Sisältyykö työhösi työmatkoja...

	Ei	Kyllä	Matkapäivien lkm vuonna 2006, n.
ulkomailla?	☐	☐	_____
kotimaassa?	☐	☐	_____

E15a. Käytätkö työssäsi muita kieliä kuin suomea?

- Kyllä
 En

E15b. Jos käytät työssäsi muita kieliä kuin suomea, mitä kieliä käytät ja miten usein?

	En koskaan	Harvoin	Toisinaan	Viikoittain	Päivittäin tai melkein päivittäin
☐ Ruotsia	☐	☐	☐	☐	☐
☐ Englantia	☐	☐	☐	☐	☐
☐ Saksaa	☐	☐	☐	☐	☐

☐ Ranskaa	☐	☐	☐	☐	☐
☐ Venäjää	☐	☐	☐	☐	☐
☐ Muuta, mikä _____	☐	☐	☐	☐	☐
☐ Muuta, mikä _____	☐	☐	☐	☐	☐

F. Valmistumisen jälkeinen koulutus

F1. Oletko valmistumisesi jälkeen ollut koulutuksessa, joka täysipäiväisesti suoritettuna kestäisi enemmän kuin 4 kuukautta. Laske mukaan esim. jatko-opinnot ja erikoistumiskoulutus, mutta älä esim. työvoimakoulutusta.

Kyllä
 En

F2. Millaisesta koulutuksesta on kysymys?

	Alkoi Vuosi	Päättyi Vuosi	Tyyppi		Missä suoritettu		Koulutuksen laatu
			Kokopäiväinen	Osa-aikainen	Suomessa	Ulkomailla	Kerro aste/taso ja ala/linja
1	200 ☐	200 ☐	☐	☐	☐	☐	_____
2	200 ☐	200 ☐	☐	☐	☐	☐	_____
3	200 ☐	200 ☐	☐	☐	☐	☐	_____

F3. Mikä on tärkein syy valmistumisesi jälkeiseen kouluttautumiseesi? (Vastaa koskien edellisen kysymyksen koulutuksia)

	Koulutus		
	1	2	3
En onnistunut saamaan töitä	☐	☐	☐
Työnsaantimahdollisuuksien parantaminen	☐	☐	☐
Kiinnostus alaan	☐	☐	☐
Tarve syventää alan tuntemusta	☐	☐	☐
Kyllästyin huonoon työtilanteeseen	☐	☐	☐
Tunsin itseni työssäni loppuunkulutetuksi	☐	☐	☐
Toive paremmasta palkka- ja urakehityksestä	☐	☐	☐
Tarpeellinen ulkomaisen koulutuksen hyväksymiseksi Suomessa	☐	☐	☐
Työnantaja tarjosi palkallista lisäkoulutusta	☐	☐	☐
Aiemmin suorittamani koulutus osoittautui riittämättömäksi	☐	☐	☐
Muu syy	☐	☐	☐

G. Opintojen rahoitus

G1. Miten rahoitit opintosi? Jos olet opiskellut ulkomailla, huomioi myös mm. matkat, eläminen ja mahdolliset lukukausimaksut. (Arvioi, kuinka suuri osa tuesta tuli kustakin lähteestä, yhteensä 100 %.)

	Yht. 100 %		
Opintoraha + asumislisä	☐	☐	%
Opintolaina	☐	☐	%
Muu laina kuin opintolaina	☐	☐	%
Stipendi vaihto-ohjelmasta	☐	☐	%
Stipendi/apuraha muista lähteistä	☐	☐	%
Omat työtulot	☐	☐	%
Omat säästöt	☐	☐	%
Taloudellinen tuki vanhemmilta/sukulaisilta	☐	☐	%
Muu, mikä? _____	☐	☐	%

G2. Jos otit opintolainaa, kuinka paljon sinulla oli opintolainaa valmistuessasi?

Euroissa n. _____

G3. Millainen on nykyinen taloudellinen tilanteesi? Entä minkälaiseksi koit opiskeluaikaisen toimeentulosi?

	1 Erittäin huono	2 Huono	3 Kohtalainen	4 Hyvä	5 Erittäin hyvä
Nykyinen toimeentulo	☐	☐	☐	☐	☐
Opiskeluaikainen toimeentulo	☐	☐	☐	☐	☐

H. Henkilö- ja taustatiedot**H1. Syntymävuotesi**

Vuosi _____

H2. Äidinkielesi

- Suomi
 Ruotsi
 Muu, mikä? _____

H3. Sukupuolesi

- Mies
 Nainen

H4. Mikä on tämänhetkinen asuinpaikkasi? Kirjoita maa, mikäli asut ulkomailla.

	Kunta	Maa
Kotipaikka	_____	_____

H5. Mikä oli kotikuntasi 17-vuotiaana? Kirjoita maa, mikäli ulkomailla.

	Kunta	Maa
Kotipaikka	_____	_____

H6a. Siviilisäätysi

- Naimisissa/avoliitossa
 Naimaton

H6b. Jos sinulla on avio-/avopuoliso, niin mikä oli puolisosasi pääasiallinen toiminta huhtikuussa 2007? (Vain yksi rasti)

- Työssä
 Opiskelija
 Äitiys-/vanhempainvapaalla tai kotihoidon tuella
 Omaa kotitaloutta hoitava
 Asevelvollisuutta suorittamassa
 Työtön
 Muu, erittele _____

H7a. Onko sinulla lapsia?

- Ei
 Kyllä, lasten lkm: _____

H7b. Jos sinulla on lapsia, milloin lapsesi ovat syntyneet? Aloita nuorimman lapsesi syntymävuodella. Jos sinulla on enemmän kuin kolme lasta, merkitse vain kolme nuorinta.

	Lapsen syntymävuosi
Nuorin lapsi	_____
Toiseksi nuorin lapsi	_____
Kolmanneksi nuorin lapsi	_____

H8. Missä maassa sinä, vanhempasi ja mahdollinen avio-/avopuolisosi olette syntyneet? (Siinä tapauksessa, että olet adoptoitu, kerro syntymämaasi ja vanhemmiksi lasket adoptiovanhempasi.)

Minä	Äiti	Isä	Aviopuoliso/ avopuoliso	
☐	☐	☐	☐	Suomi
☐	☐	☐	☐	Muut Pohjoismaat
☐	☐	☐	☐	EU-maat
☐	☐	☐	☐	Pohjois-Amerikka
☐	☐	☐	☐	Muu maailma

H9. Mikä on vanhempiesi korkein koulutus? Entä mahdollisen avio-/avopuolisosi?

	Äiti	Isä	Aviopuoliso/ avopuoliso
Kansa-, keski- tai peruskoulu	☐	☐	☐
Ylioppilastutkinto	☐	☐	☐
Ammattitutkinto	☐	☐	☐
Opistoasteen tutkinto	☐	☐	☐
Ammattikorkeakoulututkinto	☐	☐	☐
Yliopistotason tutkinto	☐	☐	☐
Ei koulutusta	☐	☐	☐
En tiedä	☐	☐	☐

H10. Oliitko oleskellut yhtäjaksoisesti ulkomailla enemmän kuin 6 kuukautta, ennen kuin aloitit tutkintoon johtaneet opintosi?

- Kyllä
 En

H11. Onko joku perheestäsi oleskellut ulkomailla yhtäjaksoisesti yli 6 kuukautta? (Voit laittaa useamman rastin.)

- Ei
 Kyllä, isä
 Kyllä, äiti
 Kyllä, sisko/veli

H12. Missä uskot asuvasi viiden vuoden kuluttua?

- Suomessa
 Ulkomailla

H13a. Mitä aikaisempia tutkintoja olet suorittanut?

- Ylioppilastutkinto
 Ammattitutkinto
 Opistoasteen tutkinto
 Ammattikorkeakoulututkinto
 Yliopistotason alempi korkeakoulututkinto
 Yliopistotason ylempi korkeakoulututkinto

H13b. Jos olet käynyt lukion, suorittitko lukio-opintosi...

- Suomessa
 Ulkomailla

H13c. Jos olet käynyt lukion, mikä on keskiarvosasi lukion päättötodistuksessa? (Arvioi, jos et muista tarkalleen)

- 9,0–10,0
 8,0–8,9
 7,0–7,9
 6,0–6,9
 5,0–5,9
 Muu, mikä? _____

H14. Miten tärkeitä seuraavat asiat työssäsi ovat sinulle?

	Erittäin tärkeää				Ei lainkaan tärkeää
	5	4	3	2	
Hyvät uramahdollisuudet	☐	☐	☐	☐	☐
Hyvä sosiaalinen ympäristö	☐	☐	☐	☐	☐
Koordinointi ja johtotehtävät	☐	☐	☐	☐	☐
Vakaa ja turvallinen työ	☐	☐	☐	☐	☐
Suuret tulot	☐	☐	☐	☐	☐
Mahdollisuus käyttää vieraita kieliä	☐	☐	☐	☐	☐
Mahdollisuus tehdä yhteiskunnalle hyödyllisiä asioita	☐	☐	☐	☐	☐
Mahdollisuus kansainväliseen uraan	☐	☐	☐	☐	☐
Mahdollisuus työn ja perheen yhteensovittamiseen	☐	☐	☐	☐	☐

I. Ulkomaiset opinnot**J1. Oletko suorittanut koko tutkinnon tai osan siitä (esim. vaihto-opiskelu) ulkomailla?**

- Kyllä
 En

J2. Harkitsitko koskaan koulutuksen tai sen osan suorittamista ulkomailla?

- Kyllä
 En

**J3. Miksi et kuitenkaan valinnut ulkomailla opiskelua?
(Rasti joka riville)**

	Ei merkitystä					Suuri merkitys
	1	2	3	4	5	
En päässyt opiskelemaan haluamaani paikkaan ulkomailla	☐	☐	☐	☐	☐	
Löysin paremman opiskelupaikan Suomessa	☐	☐	☐	☐	☐	
Kielitaitoni oli riittämätön	☐	☐	☐	☐	☐	
Kotimaisella oppilaitoksellani ei ollut tarjota houkuttelevaa vaihto-ohjelmaa	☐	☐	☐	☐	☐	
Vaikea sovittaa kotimaisiin opintoihini	☐	☐	☐	☐	☐	
En halunnut matkustaa läheisteni luota	☐	☐	☐	☐	☐	
Ulkomailla opiskelusta oli vaikea löytää tietoa	☐	☐	☐	☐	☐	
Vaikea järjestää	☐	☐	☐	☐	☐	
Ulkomaiset opinnot olisivat tulleet liian kalliiksi	☐	☐	☐	☐	☐	
Toiseen maahan muuttamiseen liittyi liian monta haastetta	☐	☐	☐	☐	☐	
Muita syitä, mitä? _____	☐	☐	☐	☐	☐	

J4. Missä maassa olet Suomen lisäksi opiskellut?

Maa, jossa olen opiskellut eniten (Suomen lisäksi) _____

Maa, jossa olen opiskellut toiseksi eniten (Suomen lisäksi) _____

J5. Kuinka suuren osan tutkinnostasi olet suorittanut ulkomailla? (Vain yksi rasti)

- Alle 3 kuukautta
 3–6 kuukautta
 7–12 kuukautta
 13 kk–2 vuotta
 Yli 2 vuotta
 Koko tutkinto

J6. Liittyikö koulutuksesi ulkomailla järjestettyyn vaihto-ohjelmaan/sopimukseen?

- Kyllä
 Ei

J7. Jos liittyi, millainen oppilasvaihto-ohjelma/sopimus oli kyseessä?

- Nordplus
 ERASMUS
 LEONARDO
 Yhteistyösopimus suomalaisen ja ulkomaisen oppilaitoksen välillä
 En tiedä
 Muu, mikä? _____

J8. Minkälaiseksi arvioit ulkomaisen opiskelupaikkasi maineen (sen, jossa opiskelit pisimpään)?

	Alle keskitason 1	Suunnilleen keskitasoa 2	Yli keskitasoa 3	Aivan huipputasoa 4	En tiedä / En osaa sanoa 5
Suhteessa saman maan oppilaitoksiin?	☐	☐	☐	☐	☐
Suhteessa kansainväliseen tasoon?	☐	☐	☐	☐	☐
Suhteessa suomalaisiin oppilaitoksiin?	☐	☐	☐	☐	☐

J9a. Maksoitko lukukausimaksuja ulkomaisessa oppilaitoksessa?

- Kyllä
 En

J9b. Jos maksoit lukukausimaksuja, paljonko maksoit opintovuotta kohti?

Euroina n. _____

J10. Kuinka suuri merkitys seuraavilla tekijöillä oli siihen, että valitsit ulkomailla opiskelun?

	Ei merkitystä				Suuri merkitys
	1	2	3	4	5
Halusin oppia kieltä/parantaa kielitaitoa	☐	☐	☐	☐	☐
Halusin tutustua uuteen kulttuuriin	☐	☐	☐	☐	☐
Halusin parantaa mahdollisuuksia kansainväliseen uraan	☐	☐	☐	☐	☐
Hyvät mahdollisuudet opintojen rahoittamiseen	☐	☐	☐	☐	☐
Laadukkaampi koulutus haluamallani alalla	☐	☐	☐	☐	☐
Haluamaani koulutusta ei tarjota Suomessa	☐	☐	☐	☐	☐
Mielenkiintoista opiskella ulkomaisessa ympäristössä	☐	☐	☐	☐	☐
En saanut opiskelupaikkaa haluamiini opintoihin Suomessa	☐	☐	☐	☐	☐
Perheeni suositteli	☐	☐	☐	☐	☐
Ystäväni suosittelivat	☐	☐	☐	☐	☐
Seikkailunhalu	☐	☐	☐	☐	☐
Ulkomaiseen oppilaitokseen oli helpompi päästä sisälle	☐	☐	☐	☐	☐
Hakuprosessi oli ulkomaisen yliopiston/agentin järjestelmä	☐	☐	☐	☐	☐
Perhe/läheinen ulkomailla	☐	☐	☐	☐	☐
Sattuma	☐	☐	☐	☐	☐
Muu syy, mikä? _____	☐	☐	☐	☐	☐

J12. Miten koet ulkomailla opiskelun vaikuttaneen seuraaviin tekijöihin?

	Paljon vähemmän kuin odotin 1	Vähemmän kuin odotin 2	Kuten odotin 3	Enemmän kuin odotin 4	Paljon enemmän kuin odotin 5
Mahdollisuus saada mielenkiintoista työtä	☐	☐	☐	☐	☐
Mahdollisuus saada hyvin palkattua työtä	☐	☐	☐	☐	☐
Mahdollisuus saada koulutusta vastaavaa työtä	☐	☐	☐	☐	☐
Mahdollisuus oppia kieltä	☐	☐	☐	☐	☐
Mahdollisuus käyttää hankittua kielitaitoa työssä	☐	☐	☐	☐	☐

Mahdollisuus oppia tuntemaan opiskelumaan kulttuuria ja yhteiskuntaa	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Mahdollisuus käyttää työssä opiskelumaan kulttuurin ja yhteiskunnan tuntemustani	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Saada töitä ulkomailta	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Saada töitä Suomesta	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Mahdollisuus käyttää työssä ulkomaan oleskelun aikana kehittyneitä ominaisuuksiani	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
J13. Jos sinulla on avio-/avopuoliso, tutustuitko puolisoosi ulkomailta opiskellessasi?							
☐ Kyllä							
☐ En							
J14. Oletko opintojesi päättymisen jälkeen hakenut töitä Suomesta?							
☐ Kyllä							
☐ En							
J15. Alla on esitetty muutamia väittämiä työnhakuprosessista ja työnantajista Suomessa. Missä määrin olet samaa tai eri mieltä väittämiä kanssa? Vastaa sen kokemuksen perusteella, joka sinulla on suomalaisista työnantajista.							
	Täysin eri mieltä					Täysin samaa mieltä	
	1	2	3	4	5	6	7
Työnantajat eivät tunne ulkomaista koulutusta	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Työnantajat ovat pitäneet ulkomaista koulutustani positiivisena asiana	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Työnantajat ovat olleet kiinnostuneempia kielitaidostani kuin varsinaisesta ulkomaisesta koulutuksestani	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Työnantajat julkisella sektorilla suhtautuvat positiivisesti ulkomaiseen koulutukseen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Työnantajat yksityisellä sektorilla suhtautuvat positiivisesti ulkomaiseen koulutukseen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Työnantajat suhtautuvat epäluuloisesti ulkomaiseen koulutukseen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Työnantajat ovat pitäneet tärkeinä tietojani maasta, jossa olen opiskellut	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Koulutus ulkomailta on ollut haitaksi työnhakuprosessissa	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Työnantajien mielestä koulutus ulkomailta on laadukkaampaa kuin koulutus Suomessa	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
[Kysymykset K1–K6 esitettiin vain niille henkilöille, jotka eivät ole suorittaneet tutkintoa ajanjaksolla 2002–2006.]							
Tutkimus on suunnattu henkilöille, jotka ovat valmistuneet koulutuksesta ajanjaksolla 2002–2006. Kaikkia ei-valmistuneita ei voitu rajata pois poimintateknisistä syistä. Vaikka et ole suorittanut tutkintoa tutkimusajanakohtana, kysymme seuraavaksi joitain tarkentavia kysymyksiä tutkimusjoukon kuvailemista varten.							
K1. Minkä vuoksi et ole valmistunut vuosien 2002–2006 aikana?							
☐ Valmistuin jo aiemmin							
☐ Keskeytin opintoni väliaikaisesti							
☐ Lopetin opintoni kesken							
☐ Opintoni jatkuvat edelleen samalla alalla							
☐ Opintoni jatkuvat edelleen, mutta eri alalla							
☐ Jokin muu syy, mikä _____							

K2. Milloin aloitit opintosi?

Aloitusajankohta Lukukausi Vuosi
 Syyslukukausi _____
 Kevätlukukausi

K3. Oletko jatkanut opintojasi myöhemmin?

- Kyllä
 En

K4. Milloin arvioit valmistuvasi?

Valmistumisajankohta Kuukausi Vuosi

K5. Miksi lopetit opintosi kesken?

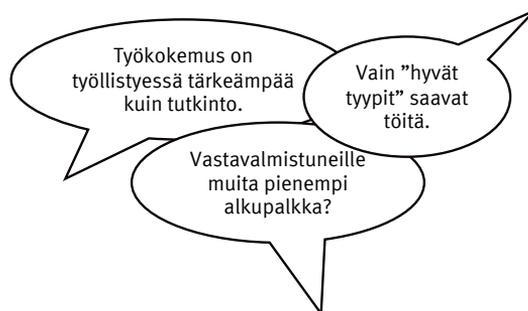
K6. Miksi vaihdoit opiskelualaasi?

J16. Alla on tilaa kommentteillesi

a) opiskeluaikaisista kokemuksistasi opintotuesta tai muusta sosiaaliturvasta ja niiden toimivuudesta

b) tutkimuksen aihepiiristä, jotka liittyvät opiskeluun, työnhakuun, työelämään, kyselylomakkeeseen yms.

LIITE 2. Kyselykutsu

Kela|Fpa[®]

KORKEAKOULUSTA TYÖELÄMÄÄN? – pohjoismainen kyselytutkimus

Kela|Fpa[®]Kela|Fpa[®]Kela|Fpa[®]

Oletko samaa mieltä yllä olevien väittämien kanssa? Vastaa pohjoismaiseen työelämäkyselyyn ja voita 50 euron lahjakortti!

Kela|Fpa[®]Kela|Fpa[®]

Olet valikoitunut vastaajaksi pohjoismaiseen tutkimukseen, joka on suunnattu äskettäin korkeakoulututkinnon joko kotimaassa tai ulkomailla suorittaneille. Kyselyyn vastataan internetissä.

Kela|Fpa[®]Kela|Fpa[®]Kela|Fpa[®]

Pyrimme tutkimuksen avulla selvittämään, miten nopeasti korkeakouluista valmistuneet siirtyvät työelämään, löytävätkö he koulutustaan vastaavaa työtä, mikä heidän palkkatasonsa on, kuinka moni aloittaa jatko-opinnot. Muita hankkeeseen osallistuvia maita ovat Norja, Tanska, Islanti ja Färsaaret.

Kela|Fpa[®]Kela|Fpa[®]Kela|Fpa[®]

Kyselyyn vastataan internetissä osoitteessa

Kela|Fpa[®]

www.kela.fi/kysely

Kela|Fpa[®]Kela|Fpa[®]Kela|Fpa[®]

Jotta kyselyyn pääsisivät vastaamaan vain tähän tutkimukseen valikoidut henkilöt, on sivuille kirjauduttava. Kirjautuminen tapahtuu syöttämällä numerokenttään **tämän lomakkeen yläaidassa, osoitetarassa oleva kuusinumeroinen luku**. Kyselyn täyttämisen vie aikaa noin 15 minuuttia ja siihen tulee vastata viimeistään 20.5.2007.

Kela|Fpa[®]Kela|Fpa[®]Kela|Fpa[®]Kela|Fpa[®]

Suomessa tutkimuksen toteuttaa Kelan tutkimusosasto. Toivomme, että käytät hyväksesi tämän ainutlaatuisen tilaisuuden ja kerrot kokemuksistasi työhausta ja työelämästä ja näin osaltasi lisäät tietoa vain vähän tutkitusta aiheesta. Kaikkia kyselyssä antamiasi tietoja käytetään vain tutkimustarkoituksiin. Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti eikä yksittäisiä vastaajia voida tunnistaa.

Kela|Fpa[®]Kela|Fpa[®]Kela|Fpa[®]Kela|Fpa[®]

Mikäli haluat mieluummin vastata kyselyyn kirjallisesti, ole hyvä ja ota yhteys tutkimussihteerin Kristiina Gyllenbögeleihin, joka lähettää Sinulle paperiversion kyselystä. Puh. +358 (0)20 634 1912 tai email: kristiina.gyllenbogel@kela.fi.

Kela|Fpa[®]Kela|Fpa[®]Kela|Fpa[®]

Kaikkien kyselyyn vastanneiden kesken arvomme 20 kpl 50 euron arvoisia kirjakaupan lahjakortteja! Jos voittoarpa osuu ulkomailla asuvalle, toivotut kirjat toimitetaan postitse.

Kela|Fpa[®]Kela|Fpa[®]Kela|Fpa[®]

Vastauksesi on meille tärkeä! Kiitos jo etukäteen aktiivisuudestasi.

Kela|Fpa[®]Kela|Fpa[®]

Ystävällisin terveisin

Kela|Fpa[®]Kela|Fpa[®]Kela|Fpa[®]

Mia Saarikallio
tutkija

Vesa-Pekka Juutilainen
tutkija

Katri Hellsten
tutkimusprofessori

Kela|Fpa[®]

Kelan tutkimusosasto

LIITE 3. Muistutuspostikortti

Hei!

Lähetimme Sinulle jokin aika sitten kirjeen, joka liittyy Korkeakoulusta työelämään? -kyselyyn.

Vielä ehdit vastaamaan

osoitteessa www.kela.fi/kysely

Vastausaika päättyy 10.6.2007!

Kaikkien vastanneiden kesken arvomme kirjalahjakortteja!

Keväisin terveisin

Miia Saarikallio

tutkija, Kelan tutkimusosasto

Lisätietoja numerosta

+358 (0)20 634 1968 tai

etunimi.sukunimi@kela.fi

.....

.....

.....

LIITE 4. Ensimmäinen valmistumisen jälkeinen työskentelymaa**Ulkomainen**

Suomi
Iso-Britannia
Ruotsi
Yhdysvallat
Ranska
Saksa
Irlanti
Alankomaat
Espanja
Norja
Belgia
Australia
Kanada
Italia
Japani
Sveitsi
Viro
Etelä-Afrikka
Unkari
Yhdistyneet arabiemiirikunnat
Bosnia ja Hertsegovina
Islanti
Tanska
Turkki
Egypti
Eritrea
Korean tasavalta (Etelä-Korea)
Itävalta
Kypros
Liechtenstein
Malta
Mauritius
Portugali
Ruotsi
Serbia
Tansania
Thaimaa
Tšekki
Ukraina
Venäjä

Kotimainen

Suomi
Iso-Britannia
Belgia
Norja
Saksa
Sveitsi
Espanja
Alankomaat
Itävalta
Yhdysvallat
Venäjä
Ranska
Intia
Irlanti
Thaimaa
Ruotsi
Tanska
Ecuador
Italia

LIITE 5. Vastaaajien nykyinen asuinmaa, mikäli muu kuin Suomi**Ulkomainen**

Yhdysvallat
Viro
Venäjä
Uusi-Seelanti
Unkari
Turkki
Tšekki
Thaimaa
Tanska
Tansania
Sveitsi
Singapore
Saksa
Ruotsi
Ranska
Puola
Portugali
Oman
Norja
Mauritius
Malesia
Luxemburg
Kypros
Korean tasavalta (Etelä-Korea)
Kanada
Japani
Itävalta
Italia
Islanti
Irlanti
Intia
Hongkong
Etelä-Afrikka
Espanja
Egypti
Chile
Iso-Britannia
Brasilia
Belgia
Australia
Yhdistyneet arabiemiirikunnat
Alankomaat

Kotimainen

Saksa
Iso-Britannia
Belgia
Sveitsi
Yhdysvallat
Italia
Alankomaat
Espanja
Itävalta
Norja
Ranska
Ruotsi
Australia
Chile
Intia
Korean tasavalta (Etelä-Korea)
Luxemburg
Malesia
Tšekki
Venäjä

VIIMEISIMMÄT KELAN SOSIAALI- JA TERVEYSTURVAN TUTKIMUKSET

- 95 Aaltonen T, Lind J.** Miten työkyky muuttuu Kelan tukeman psykoterapia-kuntoutuksen jälkeen? Rekisteriseuranta Kelan psykoterapiaa saaneiden työ- ja opiskelukyvyistä vuosina 2002–2004. 2008. ISBN 978-951-669-773-7 (nid.), ISBN 978-951-669-774-4 (pdf).
- 94 Ahponen H.** Vaikeavammaisen nuoren aikuistuminen. Yksilöllinen ja erilainen elämäntilanne. 2008. ISBN 978-951-669-766-9 (nid.), ISBN 978-951-669-767-6 (pdf).
- 93 Paltamaa J.** Assessment of physical functioning in ambulatory persons with multiple sclerosis. Aspects of reliability, responsiveness, and clinical usefulness in the ICF framework. 2008. ISBN 978-951-669-764-5 (print), ISBN 978-951-669-765-2 (pdf).
- 92 Airio I.** Change of norm? – In-work poverty in a comparative perspective. 2008. ISBN 978-951-669-762-1 (print), ISBN 978-951-669-763-8 (pdf).
- 91 Salokangas RKR ym.** Psykoosille altis potilas. 2007. ISBN 978-951-669-757-7 (nid.), ISBN 978-951-669-758-4 (pdf).
- 90 Kalliomaa-Puha L.** Vanhoille ja sairaille sopivaa? Omaishoitosopimus hoivan instrumenttina. 2007. ISBN 978-951-669-753-9 (nid.), 978-951-669-754-6 (pdf).
- 89 Forma P, Kallio J, Pirttilä J, Uusitalo R.** Kuinka hyvinvointivaltio pelastetaan? Tutkimus kansalaisten sosiaaliturvaa koskevista mielipiteistä ja valinnoista. 2007. ISBN 978-951-669-751-5 (nid.), 978-951-669-752-2 (pdf).
- 88 Hämäläinen H, Röberg M.** Kokonaisvaltainen katse sydänkuntoutukseen. 2007. ISBN 978-951-669-747-8 (nid.), 978-951-669-748-5 (pdf).
- 87 Hämäläinen U, Juutilainen V-P, Hellsten K.** Lukiolaisten ja ammatillista perustutkintoa suorittavien elämäntilanne ja toimeentulo. 2007. ISBN 978-951-669-742-3 (nid.), 978-951-669-743-0 (pdf).
- 86 Raitasalo R.** Mielialakysely. Suomen oloihin Beckin lyhyen depressio-kyselyn pohjalta kehitetty masennusoireilun ja itsetunnon kysely. 2007. ISBN 978-951-669-738-6 (nid.), ISBN 978-951-669-739-3 (pdf).